

چکیده:

پژوهش حاضر به بررسی ویژگی های فردی، خانوادگی، اجتماعی و اعتقادی زندانیان در بدو ورود به زندان های استان چهارمحال و بختیاری پرداخته است. جامعه مورد بررسی متشکل از کلیه زندانیان تازه وارد اعم از متهم و محکوم که در سه ماهه اردیبهشت، خرداد، تیرماه سال ۱۳۹۷ به زندان های استان وارد شده اند، می باشد. شیوه نمونه گیری تمام شماری است که ۷۳۲ زندانی مورد مطالعه قرار گرفت، داده های بدست آمده از پرسشنامه ها، مورد تحلیل توصیفی و استنباطی (تحلیل خی دو و تحلیل واریانس) قرار گرفت. ۹۷/۱ درصد زندانیان، مرد و ۲/۹ درصد زن، بیشترین سطح تحصیلات در مقطع راهنمایی با فراوانی ۳۶/۱، اکثریت زندانیان، فرزند اول خانواده (۲۲/۳ درصد) و شهرنشین (۷۷/۶ درصد) می باشند. بیشترین جرائم مربوط به جرائم مالی، سرقت، درگیری، جرائم مربوط به مواد می باشد. یافته های بدست آمده از سوالات تحقیق نشان می دهد در بین زندان های استان، از نظر متغیرهای جمعیت شناختی، سلامت روان، ویژگی های اعتقادی دارای تفاوت معناداری در سطح کمتر از ۰/۰۵ وجود دارد. به علاوه در متغیر وضعیت شخصیتی تفاوت بین زندان های استان در شاخص های روانرنجوری و اشتیاق پذیری معنادار می باشد. همچنین تفاوت زندان های استان در متغیر وضعیت خانوادگی، در بعد حل مشکل، نقش، همراهی عاطفی و آمیزش عاطفی معنادار می باشد. بنابراین پیشنهاد می گردد با تهیه برنامه های اجرایی برای هر زندانی با توجه به شرایط فردی، خانوادگی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و ایجاد بسترهای مناسب جهت ایجاد تغییر در سبک زندگی به منظور پیشگیری و کنترل جرائم و ارتقاء سلامت فردی و اجتماعی اقدام گردد.

فصل اول:

کلیات تحقیق

دگرگون کردن و متحول ساختن آدمی، بدون داشتن تصویر و توصیفی از وی میسر نیست. از این رو، در هر نظام تربیتی توصیف انسان به منزله ی سنگ بنای آن است؛ زیرا همه اجزای یک نظام تربیتی اعم از مفاهیم، تمثیل ها، اهداف، اصول، روش ها و مراحل تربیت، به نحوی ناظر به وضع انسان است. این که انسان را به کدام مقصد باید رهنمود شد حرکت او به سوی این مقصد چگونه است و به چه می ماند، با چه قواعد و شیوه هایی باید در او حرکت آفرید، از چه منزلگاه هایی باید او را گذراند تا به مقصد مورد نظر نائل شود، هیچ یک بی ارتباط با این نیست که انسان چگونه موجودی است (باقری، ۱۳۹۱).

خلقت انسان بر پاکی و درستی استوار است. خالق سبحان همه انسان ها را بالقوه در بهترین هیات و شاکله کامل شخصیت می آفریند^۱ و در این رهگذر همگان موظفند به تناسب ظرفیت زیستی، شناختی، روانی و اجتماعی برای نیل به خودکوفایی و فلاح در بستر حیات فردی و اجتماعی تلاش نمایند. اما برخی انسان ها در فرایند تشکیل نطفه و تکوین جنین و پس از آن به علل گوناگون از جمله عوامل ژنتیکی و آسیب های مادرزادی، بیماری ها و صدمه های محیطی، دچار نقیصه های زیستی، حسی، حرکتی و یا شناختی می گردند. این افراد نیازمند مداخلات به هنگام و خدمات آموزشی و توان بخشی ویژه ای هستند. افزون بر این گروهی نیز به دلایلی همچون شرایط نامطلوب خانوادگی، خلا های عاطفی و ناامنی درونی، روش های تربیتی نادرست و فرزند پروری، کاستی های آموزشی و فرهنگی در مدرسه و اجتماع، ناامنی های اجتماعی و مشکلات فرهنگی، تنگناهای زیستی و اقتصادی، فشار روانی و اجتماعی، عدم رشد و تحول مناسب و شکل گیری صفات نامطلوبی نظیر شخصیت، راحت طلبی، خودشیفتگی، ناشکیبایی، فزون خواهی، عزت نفس پایین، احساس بی مقداری دچار کژروی های اجتماعی و آسیب های فردی و خانوادگی می گردند. بدیهی است درصد قابل توجهی از بزهکاران توسط ماموران پلیس بازداشت شده و در صف انتظار مجازات های قانونی قرار می گیرند. حال اگر

^۱. سوره تین، آیه ۴

تنبیهات و مجازات های قانونی با نگاه اصلاح و بازسازی شخصیت مجرمین و بزهکاران همراه باشد، بی تردید آسیب های اجتماعی کاهش می یابد و ضریب امنیت عمومی جامعه بالا می رود. به ویژه اگر به این نکته توجه شود که درصد قابل ملاحظه ای از زندانیان، بعد از اتمام محکومیت و بازگشت به اجتماع مجدداً به اشکال مختلف مرتکب جرم و بزه شده و دوباره با حکم قضایی روانه زندان می گردند. بدین ترتیب تعداد زیادی از زندانیان کشور کسانی هستند که برای چندمین بار در نتیجه تکرار اعمال بزهکارانه بازداشت گردیده و در زندان به سر می برند. مطابق آمار سازمان زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور در گذشته میانگین ارتکاب مجدد جرم در بین زندانیان آزاد شده حدود ۳۸ درصد بوده است. به بیان دیگر، فراوانی چشمگیر نوجوانان، جوانان و بزرگسالانی که برای چندمین بار مجازات زندان را تجربه می نمایند و برخی مروج افکار و رفتارهای نامطلوب و بزهکارانه خود می باشند، بسیار زیاد است (شریفی نیا، ۱۳۸۹).

شاید امروزه یکی از پرکاربردترین و نیازمندترین حوزه های علوم اجتماعی^۱، مسائل دنیای جرم^۲، بزهکاری^۳ و انحرافات^۴ باشد. بی شک مسائل جدیدی که امروزه دست اندرکاران و مسئولان قضایی و امنیتی در دنیای مجرمان و بزهکاران را دست به گریبان نموده، با رهیافت علمی و پژوهشی به سمت جامعه ای با کمترین میزان جرائم و تخلفات سوق داده می شود (شمس، ۱۳۹۳).

التزام آحاد جامعه به قوانین اجتماعی یکی از مهم ترین ضروریات زندگی در جوامع امروزی است. زمانی که عده ای قوانین اجتماعی و هنجارهای رسمی جامعه را نادیده می گیرند ما با وضعیت قانون گریزی روبه رو هستیم، ولی وقتی عده زیادی از افراد یک جامعه قوانین را نادیده بگیرند، در آن صورت قانون گریزی به مسأله ای اجتماعی تبدیل خواهد شد. قانون گریزی که از آن تحت عنوان یک معضل اجتماعی نام برده می شود، و سلامت جامعه را تهدید می کند، برخاسته از ناسازگاری هایی است که بر روابط فرد و جامعه حاکم است. این ناسازگاری ها که معلول عوامل خرد و کلان است سبب می شود تا همبستگی و انسجام اجتماعی تضعیف شود و وحدت سازمانی جامعه به خطر افتد و شرایط بی هنجاری در

¹ social science

² crime

³ offending

⁴ perversion

جامعه حاکم گردد. از یک سده پیش به این سو، لزوم تبعیت همگان از قانون، توسط تعدادی از روشنفکران ایرانی مطرح شده ولی هنوز جامعه ایران از نهادینه کردن قانون در ساختارهای اجتماعی رنج می برد. (رحیمی و شکارچی، ۱۳۹۱)

کجروی های اجتماعی و بزهکاری ها از پدیده های ناخوشایند حیات اجتماعی انسان هاست که همواره در همه جوامع بشری وجود داشته است. کنکاش در ویژگی های شخصیتی- رفتاری بزهکاران و قانون شکنان نشان می دهد که فرایند رشد و تحول زندگی روانی آنان غالباً با مشکلاتی همراه بوده است؛ پریشانی روانی، محرومیت ها و ناکامی های مکرر، خودمداری و فزون خواهی، پرخاشگری، خصومت و نفرت انباشته شده، نارسایی های تربیتی و یادگیری های نادرست، نظام خانوادگی آشفته و کمبود محبت و در یک کلام عقده های روانی، مهم ترین عوامل گرایش مجرمین به انجام رفتارهای پرخطر، تبهکارانه و ضد اجتماعی است (افروز، ۱۳۸۴ به نقل از شریفی نیا، ۱۳۸۹)

از دیرباز سؤالاتی از قبیل اینکه چرا آدمی مرتکب جرم می شود؟ چگونه می توان از وقوع جرم پیشگیری کرد و آن را در جامعه کاهش داد؟ وجود داشته است. تلاش برای پاسخ دادن به این سؤالات تاریخچه ای طولانی را در شاخه هایی از علوم مختلفی چون زیست شناختی، جامعه شناسی، جرم شناسی، روانشناسی و... به خود اختصاص داده است. در روانشناسی تجربی ارسطویی ۳۲۲ تا ۳۴۸ قبل از میلاد هیجان در سرلوحه علائم بیماری های روانی قرار داده شد و بیماری روانی نتیجه به هم خوردن تعادل در نظر گرفته می شد (فقیهی، ۱۳۸۵). در تحقیق حاضر در نظر است، ویژگی های فردی، روانی، شخصیتی، خانوادگی، اجتماعی و اعتقادی زندانیان در بدو ورود به زندان های استان چهارمحال و بختیاری مورد بررسی قرار گیرد.

۲-۱- مسأله اساسی طرح (بیان مسأله)

زندان ها در هر کشوری، محل ورود و نگهداری افرادی از جامعه هستند که به علت هنجارشکنی، جامعه قادر به تحمل آنها نبوده و به منظور مجازات آنها از یک سو و سالم نگهداشتن جامعه از سوی دیگر، راهی زندان شده اند. به عبارتی، فرد زندانی

بدلیل نقض قوانین زندانی می شود. این نقض قوانین کشور که قانون برای آن مجازات تعیین کرده است، جرم "Crime" نامیده می شود (ستوده، ۱۳۸۵). هدف تأسیس و مجازات زندان به سبک امروزی، تلاش برای اصلاح اخلاقی زندانیان است که شامل همه انواع مجرمان و زندانیان اعم از زندانیان حبس ابد و زندانیان دارای محکومیت محدود می شود. به جز معدودی جرایم همچون قتل نفس که مجازات حبس ابد یا مرگ دارند و امید زندانی برای آزادی در آنها در حد صفر است، بیشتر جرایم را آنهایی شامل می شوند که پس از سپری کردن مدت محدود محکومیت، زندانی به جامعه باز می گردد و می خواهد همچون افراد عادی زندگی و امرار معاش کند. هدف عقلانیت مدرن زندان برای زندانیان، اصلاح روانی و اخلاقی آنها به گونه ای است که در صورت بازگشت به جامعه بتوانند همچون افراد عادی و سالم جامعه زندگی کنند. به قوانین احترام بگذارند و به حقوق انسانی و اجتماعی دیگران دست اندازی نکنند. اما تجربه نشان می دهد که بسیاری از زندانیان پس از آزادی دوباره دست به جرم می زنند و دوباره و چند باره به زندان باز می گردند. بنابراین لازم است تا ماهیت جرم و ویژگی های مختلف مجرمان را شناخت و در جهت اصلاح و پیشگیری از ارتکاب مجدد جرم توسط زندانیان در جامعه عمل کرد (فوکو، ۱۳۷۸).

در دایره مطالعات جرم و زندان، مسائل متعددی مورد بررسی قرار می گیرد، اما مسئله محوری در این گونه مطالعات این است که علت جرم چیست و چرا افراد دست به ارتکاب جرم می زنند؟ برای پاسخ به این سؤال، اندیشمندان و پژوهشگران مختلف از رویکردهای مختلف علوم انسانی اعم از روانشناسی، جامعه شناسی، اقتصاد و ... به بحث پرداخته و هر یک بنابر رویکرد تخصصی خاص خودشان، مسائل و متغیرهای مختلفی را در ارتباط با مسئله جرم و مجرم شدن مورد بررسی قرار داده اند. در این میان، مهمترین مسائل در مطالعات جرم شناسی، مسائل مربوط به ارتباط جرم با ویژگی های فردی، شخصیتی، روانی، اجتماعی و اعتقادی مجرمان و زندانیان است (برت و دونلان، ۲۰۰۸؛ کاسپی^۳ و دیگران، ۱۹۹۴)، بنا بر تعریف روانشناسان، "ویژگی های شخصیتی"، الگوهای همسان افراد در رفتار، احساسات، افکار و ویژگی های فردی هستند که موجب تمایز فرد از دیگران می شوند (خانزاده، ۱۳۹۳). این ویژگی ها می توانند سه کارکرد داشته باشند: خلاصه کردن صفات شخصیتی فرد، پیش بینی کردن رفتارهای آینده فرد و تبیین رفتارهایی که از فرد سر می زند. دیدگاه صفات بر این فرض استوار است که

¹ Foucault

² Burt & Donnellan

³ Caspi

انسان‌ها از آمادگی‌های گسترده برای انجام عمل برخوردارند و به روش خاصی به محرک‌ها پاسخ می‌دهند. این آمادگی‌های گسترده و روش‌های خاص پاسخ‌دهی، ویژگی‌های شخصیتی هر فرد را تشکیل می‌دهند. در واقع ویژگی‌های شخصیتی مانند اجتماعی‌بودن و تکانش‌گری، نوع پاسخ فرد به یک موقعیت را توصیف می‌کنند. مطالعه رابطه بین شخصیت و رفتارهای بزهکارانه نشان می‌دهد، افرادی که تحت شرایط جرم خیز یکسان زندگی می‌کنند، ممکن است پاسخ‌های کاملاً متفاوتی به شرایط یکسان بدهند (جونز، میلر و لینام^۱، ۲۰۱۱). نتایج پژوهش‌های پیشین مشخص کرده‌اند که برخی صفات شخصیتی می‌توانند افراد بزهکار را از همسالان غیر بزهکار تمیز دهند (جونز و همکاران، ۲۰۱۱). مطالعات در این حوزه تشریح کردند که مدل‌های سه‌عاملی و پنج‌عاملی شخصیت، پیش‌بینی کننده بزهکاری هستند (کرویگر^۲ و دیگران، ۱۹۹۴؛ هیون^۳، ۱۹۹۶). در یک فراتحلیل که توسط میلر و لینام (۲۰۱۱) انجام شده است مشخص شد که حتی با استفاده از پرسشنامه‌های مختلف ارزیابی شخصیت، صفات شخصیتی مشابهی با بزهکاری مرتبط هستند (ایتون^۴ و دیگران، ۲۰۰۹).

مشکلات روانشناختی از دیگر متغیرهایی است که رابطه آن با انجام رفتارهای مجرمانه تأیید شده است. به عنوان مثال، جلیوند و صالحی (۱۳۸۵) در پژوهشی که بر روی زندانیان محکوم به قتل عمد انجام گرفت، نشان دادند حدود ۷۸ درصد از زندانیان به شکلی از مشکلات روانی رنج می‌برند. در این میان پرخاشگری، اضطراب و مشکلات جسمانی بیشترین و وسواس و ترس مرضی کمترین این مشکلات بود.

از سوی دیگر، جرم‌شناسان بر مبنای رویکردهای جامعه‌شناختی، تغییر در میزان جرم را در ارتباط با تغییر در ساختار اجتماعی در نظر گرفته و برخی از شرایط اجتماعی همچون نابرابری اجتماعی و اقتصادی، ایدئولوژی‌های سیاسی و اقتصادی و تضادهای فرهنگی و هنجاری، شرایط خانوادگی، پایبندی‌های اخلاقی و مذهبی و ... را در ارتباط با تغییرات در میزان جرم در جوامع مختلف و واحدهای آنها مورد بررسی قرار داده و نظریات مختلفی را برای تبیین آن صورتبندی کرده‌اند. مطالعات جامعه‌شناختی جرم با کتاب "تقسیم کار اجتماعی" امیل دورکیم (۱۳۸۴) بنیاد نهاده شد که در آن دورکیم سعی کرده بود تا ماهیت اجتماعی جرم را به تحلیل کشد و آنرا در ارتباط با میزان همبستگی اجتماعی و وضعیت بی‌هنجاری مورد بررسی قرار دهد.

¹ Jones, Miller & Lynam

² Krueger

³ Heaven

⁴ Eaton

بر مبنای نظریات دورکیم شمار دیگری از نظریه‌های جرم‌شناختی همچون نظریه بی‌سازمانی اجتماعی کلیفورد شو (۱۹۵۷) و نظریه فشار رابرت مرتون (۱۹۳۸) شکل گرفتند که اولی بی‌سازمانی اجتماعی و دومی میزان دستیابی اشخاص به فرصت‌های اجتماعی مشروع را بر وقوع جرم مؤثر دانستند. برخی چون ساترلند (۱۹۴۷) نیز بر نقش خرده فرهنگ‌های بزهکار بر وقوع جرم تأکید کردند. یکی دیگر از این نظریه‌ها، نظریه کنترل است که توسط هیرشی^۱ (۱۹۶۹) صورت‌بندی شده است. نظریه کنترل هم بر ابعاد درونی و هم ابعاد بیرونی کنترل نظر دارد. فرض اصلی این نظریه این است که افراد به طور طبیعی تمایل به کج‌رفتاری دارند و اگر کنترل نشوند، کج رفتاری می‌کنند و این رفتار بیش از آنکه ناشی از نیروهای محرک به سوی نابهنجاری باشد، محصول عدم کنترل است. کنترل درونی به هنجارها و ارزش‌های اجتماعی اشاره دارد که مردم آنها را درونی می‌کنند. کنترل درونی به این دلیل تأثیرگذار است که مردم وقتی مطابق با هنجارهای درونی شده رفتار می‌کنند احساس رضایت خاطر و تعادل را تجربه می‌کنند. از این دیدگاه جرم (انحراف) نتیجه شکست یا فقدان جامعه‌پذیری اخلاقی^۲ است. کنترل بیرونی اشاره به وجود یا عدم وجود پاداش‌ها و مجازات‌های اجتماعی در واکنش به همنوایی یا نافرمانی است (دیویس و استاز^۳، ۱۹۹۰). در نظریات جدیدتر کنترل که به خویشنداری^۴ مشهورند، نقش نیروهای اخلاقی و باورهای دینی درونی فرد - که عموماً در کودکی شکل می‌گیرند، در کاهش جرم مورد بررسی قرار گرفته است (ولد و همکاران، ۱۳۸۰).

همچنین سراج زاده (۱۳۸۷) نشان داد که متغیرهای احساس آنومی و کجروی با دینداری، رابطه معکوس معناداری دارند. بدین صورت که هر چه افراد دیندارتر باشند میل آنها به کجروی و جرم کمتر است. همچنین دینداری از طریق کاهش احساس آنومی در افراد در کاهش بروز کجروی تأثیر دارد. همچنین نتایج نشان داده است که تفاوت معناداری بین "میزان دینداری"، "کنترل و نظارت والدین" و "بزهکاری" وجود دارد (کاظمی، ۱۳۸۸).

از سوی دیگر، مطالعات تجربی جرم‌شناختی نشان می‌دهد که رفتارهای بزهکارانه با برخی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، مثل سن، جنس و وضعیت تأهل افراد هم رابطه دارد (ارگان^۵، ۲۰۱۶). به عنوان مثال، علیوردی نیا، ریاحی و آرمان مهر (۱۳۸۷)

¹ Hirshi

² moral socialization

³ Davis & Stars

⁴ Self- control

⁵ Orjan

نشان دادند که به طور کلی میانگین انجام رفتارهای بزهکارانه در پسران بیشتر از دختران است. همچنین پسران مجرد بطور خاص متخاصم‌ترند بویژه اگر احساس طرد از سوی جامعه و خانواده را تجربه کنند (داگلاس، ۱۳۸۳). در مورد تأثیر تحصیلات بر جرم نیز یافته‌ها نشان دادند که بین سابقه کیفری، میزان تحصیلات و سن با نوع جرم رابطه معنی‌داری وجود دارد (بیانلو، ۱۳۸۵). باقری و همکاران (۱۳۸۸) نیز در پژوهشی نشان دادند که متغیرهای جنس، تحصیلات، یادگیری اجتماعی، قومیت، پایگاه اقتصادی - اجتماعی، منطقه محل سکونت، با جرم رابطه معنی‌داری دارد.

در نهایت، یافته‌های مربوط به تأثیر عوامل خانوادگی و اجتماعی هم نشان داد که از هم گسیختگی خانواده، سن ازدواج، محیط زندگی، پایگاه اجتماعی اقتصادی و دینداری در بین زنان مجرم و زنان غیر مجرم دارای اختلاف معنادار است. به عبارت دیگر عوامل نام برده در به زندان افتادن زنان مؤثر بوده است (ملکمیان، ۱۳۸۸). پتروزیانو و همکارانش (۲۰۰۹) ضمن مطالعه کیفی فراتحلیل‌های انجام شده درباره جرم بر نقش مؤثر عوامل خانوادگی در شروع بزهکاری در افراد و تداوم خلافکاری آنها در بزرگسالی تأکید کردند. آنها به این نتیجه رسیدند که برنامه‌های درمانی خانواده محور در کاهش رفتارهای مجرمانه بعدی مؤثر است. با این حال، باقری (۱۳۸۹) در پژوهشی نشان داد که بین از هم پاشیدگی خانوادگی، سن و اشتغال با جرم رابطه معناداری وجود ندارد. مطالعات دیگری که به موضوع خانواده و بزهکاری پرداخته اند تضادهای زناشویی، گسیختگی و سرپرستی‌های ضعیف والدین بر فرزندان را بر بزهکاری نوجوانان مؤثر دانسته اند (وست، ۱۹۷۳، فارن ورت، ۱۹۸۴ به نقل از احمدی).

بدین ترتیب، پژوهشگران و نظریه‌پردازان جرم‌شناسی تلاش کرده‌اند تا هر کدام دریچه‌ای به روی فهم ماهیت جرم و علل آن بگشایند. با این حال، زندگی اجتماعی آنقدر پیچیده است که فهم آن در پرتو یک یا چند نظریه و پژوهش میسر نیست و نیاز به پژوهش‌های تجربی مداوم دارد. این مسئله به خصوص با دگرگونی‌های فزاینده در دنیای کنونی و سیالیت هویت‌های اجتماعی در پرتو مدرنیزاسیون شتابان جهانی بیشتر ضرورت خود را نشان می‌دهد. همراه با امواج دگرگونی‌ها، جرایم جدیدی خلق می‌شوند و شیوه‌های عمل مجرمانه نیز پیچیده‌تر می‌شود.

از این رو، مطالعه جرم‌شناختی زندانیان هم از جهت برنامه‌ریزی برای بازگشت آنها به زندگی اجتماعی بدون تنش و جرم و هم از بابت کنترل آنها درون زندان از اهمیت خاصی برخوردار است. در حال حاضر در زندان‌های ایران برنامه‌ها و مداخلات

متعدد آموزشی، فرهنگی، اعتقادی و مذهبی، روانشناختی و ... برای زندانیان انجام می شود که هدف همه آنها اصلاح و کنترل زندانیان است. بر طبق فرض مسئولین زندان، آموزش‌ها و مداخلات درون زندان احتمالاً بتواند به خویشتنداری از جرم توسط زندانیان رها شده از زندان بینجامد. این اهداف مسئولان و سیاستگذاران زندان وقتی به واقعیت نزدیک می‌شود که با دانش و مطالعات بنیادین و همه جانبه درباره زندانیان عجین باشد.

مطالعه حاضر با بررسی و توصیف نیمرخ زندانیان جدیدالورود به نوعی می‌کوشد ضمن کمک به طراحی و برنامه ریزی اصلاحی برای گروههای مختلف زندانی در پیشگیری از بروز جرم نیز پیشنهادهایی را به حوزه های مربوط ارایه نماید. بر این اساس، پژوهش حاضر می‌کوشد به این پرسش اساسی پاسخ دهد که زندانیان در بدو ورود به زندان های استان چهارمحال و بختیاری دارای چه ویژگی‌های فردی، روانی، شخصیتی، خانوادگی، اجتماعی و اعتقادی هستند؟

۱-۳- اهمیت و ضرورت اجرای طرح

امروزه پرداختن به مسئله زندان و کاهش تعداد زندانیان و پیامدهای اجتماعی ناشی از زندانی شدن افراد در سطح سیاست-گذاری های اجتماعی در همه جوامع از اهمیت زیادی برخوردار است؛ زیرا این مسئله مستقیماً با سلامت روانی و اجتماعی هر جامعه‌ای در ارتباط است. در حال حاضر، در همه دنیا از جمله ایران، هر ساله جدا از هزینه‌های اجتماعی و انسانی، هزینه‌های مالی گزافی بابت مبارزه با مجرمان و همچنین نگهداری آنها در زندان از سوی نظام‌های سیاسی و اجتماعی پرداخت می‌شود. در این مورد به خصوص، هزینه‌های زندان را باید گزاف تلقی کرد. جدا از هزینه‌های اقتصادی، نفس زندانی شدن یک فرد پیامدهای زیانباری ممکن است برای فرد زندانی شده و نیز جامعه داشته باشد. همین پیامدهای منفی اجتماعی و فردی زندان باعث شده است که برخی از صاحب‌نظران علوم اجتماعی، بحث «زندان‌زدایی» را مطرح کنند. هدف هر نظام سیاسی و اجتماعی باید این باشد که برای سالم نگه‌داشتن جامعه، از جرم و بزهکاری و طبعاً تعداد زندانیان بکاهد. رسیدن به چنین هدفی میسر نیست مگر از مسیر سیاستگذاری‌های مبتنی بر دانش و شناخت معتبر از ویژگی‌های افراد و سوژه‌های انسانی که قرار است برای آنها برنامه‌ریزی صورت بگیرد. بدون شناخت علمی از جامعه هدف یعنی زندانیان و مجرمان، برنامه‌ریزی و اقدام برای اصلاح آنها در زندان و جامعه کاری بیهوده می‌نماید و چه بسا پیامدهای منفی جبران‌ناپذیری به دنبال داشته باشد. خوشبختانه، وجود مراکز پژوهش درباره زندانیان و زندان‌ها در ایران، نشان از وقوف مسئولین سازمان زندان‌ها بر ضرورت کسب و گردآوری چنین دانش‌های معتبر علمی درباره زندانیان است.

در چنین شرایطی، چنانکه در طرح مسئله نیز بدان اشاره شد، اولین و ضروری‌ترین دانشی که باید درباره زندانیان و مجرمان گردآوری شود، دانش مربوط به ویژگی‌های فردی، روانی، شخصیتی، خانوادگی، اجتماعی و اعتقادی آنها است؛ زیرا که چنین اطلاعاتی کلید دستیابی به بسیاری از اطلاعات درباره علل مجرم شدن آنها و نیز پیش‌بینی شیوه‌های رفتار آنها در زندان و جامعه پس از زندان خواهد بود. دستیابی به این اطلاعات پایه از چنان اهمیت بالایی برخوردار بوده است که قانون‌گذار و سیاستگذار، آن را در مواد مختلف آیین نامه اجرایی سازمان سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور مصوب ۱۳۶۴/۱۱/۶ همچون مواد ۳۶، ۴۳، ۵۹ و ۲۱۹ گنجانده و بر آن تأکید کرده است. تأکید مواد قانونی مذکور بر تهیه اطلاعات جمعیت‌شناختی و جمع‌آوری اطلاعات پایه درباره زندانیان، ساز و کار قانونی و نهادی سیاستگذار برای اطمینان از اهتمام مسئولین زندان بر تربیت و اصلاح زندانیان براساس اصول علمی معتبر بوده است.

حال با توجه به این ضرورت‌ها، پژوهش حاضر با هدف بررسی ویژگی‌های فردی، شخصیتی، روانی، خانوادگی، اجتماعی و اعتقادی زندانیان استان چهارمحال و بختیاری سعی دارد که قدمی در مسیر کمک به فرایند سیاستگذاری برای اصلاح زندانیان بردارد.

در مطالعاتی که به بررسی رفتار بزهکاری و جرم پرداخته شده است، بیشتر بر روی یک عامل متمرکز شده اند. اطلاعات فردی و عمومی زندانیان فقط در حد اطلاعات دموگرافیک معمول در مطالعات ایران (جنسیت زندانیان، سن، تحصیلات) اکتفا شده است؛ به عبارتی در هیچ مطالعه‌ای، تصویری جامع و ساختاری از ویژگی‌های جسمانی و شخصیتی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی، خانوادگی و اعتقادی زندانیان کشور مشاهده نشد؛ لذا مطالعه حاضر از این حیث می‌تواند نو باشد و ضمن مرجع بودن برای تحقیقات، زوایای پنهانی در این زمینه را فراروی مطالعات آینده و سازمان زندان‌ها قرار دهد.

اگر بتوانیم به این سؤال پاسخ دهیم هدف از شناخت ویژگی‌های فردی، شخصیتی، روانی، خانوادگی، اجتماعی و اعتقادی زندانیان چیست به جنبه دیگر موضوع که همان سیاست اصلاح و درمان مجرمان است خواهیم رسید. بدون شک این موضوع یک رویکرد انسانی است که متأثر از یافته‌های جرم‌شناسی بالینی است و درمان مجرم، بازگشت وی به زندگی عادی و پیشگیری از ارتکاب مجدد جرم توسط وی در آینده است. این سیاست از مجرای حفظ و نگه داری مجرم در جامعه و تحت درمان قرارداد او، سیاست طرد و حذف بزهکاران (همپتون، ۱۹۹۵) را از جامعه کنار زده و درصدد است که تبیین نماید « بزهکار یک بیمار است و نیازمند درمان می‌باشد و راه درمان نیزالگوی کیفرمدار صرف نیست ». در مقابل این سیاست " نظریه مجازات‌های استحقاقی " وجود دارد که بر مجازات بزهکار تأکید می‌کند.

از طرفی هنگامی که بزهی ارتکاب می یابد و مرتکب وارد فرایند کیفری رسمی می شود ، دگرگونی های عمده ای در سطوح مختلف روابط فردی و اجتماعی مرتکب حادث می شود و الزاماتی پیرامون این وضعیت جدید به وجود می آید که پاسخ دهی مطلوب به آن ها، مستلزم برنامه ریزی دقیق در تمامی سطوح است (نوریه، ۲۰۰۲).

لازم به ذکر است در حقوق کیفری ایران و نصوص قانونی موجود می توان امارات و نشانه هایی از نفوذ و رسوخ سیاست اصلاح و درمان مجرمان را مشاهده نمود .

۴-۱- اهداف اجرای طرح

۴-۱-۱- **اهداف کلی:** شناسایی نیمرخ فردی، روانی، شخصیتی، خانوادگی، اجتماعی و اعتقادی زندانیان در بدو ورود در استان چهارمحال و بختیاری

۴-۱-۲- اهداف ویژه

۴-۱-۲-۱- شناخت متغیرهای جمعیت شناختی زندانیان در بدو ورود، به تفکیک زندان های استان چهارمحال و بختیاری (جنس، سن، تحصیلات و...)

۴-۱-۲-۲- توصیف ویژگی های جسمانی زندانیان در بدو ورود، به تفکیک زندان های استان چهارمحال و بختیاری

۴-۱-۲-۳- توصیف ویژگی های روانی زندانیان در بدو ورود، به تفکیک زندان های استان چهارمحال و بختیاری

۴-۱-۲-۴- توصیف ویژگی های شخصیتی زندانیان در بدو ورود، به تفکیک زندان های استان چهارمحال و بختیاری

۴-۱-۲-۵- توصیف ویژگی های خانوادگی زندانیان در بدو ورود، به تفکیک زندان های استان چهارمحال و بختیاری

۴-۱-۲-۶- توصیف ویژگی های شغلی زندانیان در بدو ورود، به تفکیک زندان های استان چهارمحال و بختیاری

۴-۱-۲-۷- توصیف ویژگی های قضایی زندانیان در بدو ورود، به تفکیک زندان های استان چهارمحال و بختیاری

۴-۱-۲-۸- توصیف ویژگی های اعتقادی زندانیان در بدو ورود، به تفکیک زندان های استان چهارمحال و بختیاری

۴-۱-۲-۹- مقایسه ویژگی های زندانیان در بدو ورود بر حسب متغیرهای جنسیت، سن، نوع جرم، تحصیلات، محل تولد،

محل سکونت، به تفکیک زندان های استان چهارمحال و بختیاری

۵-۱- اهداف کاربردی

۱-۵-۱- ارایه راهکارهای پیشگیری کننده از آسیب‌های منجر به وقوع جرم قبل از زندان

۱-۵-۲- ارایه راهکارهای مداخلاتی برای بازپروری و بازگشت زندانیان به هنجارهای فردی و اجتماعی

۶-۱- سئوالات تحقیق

۱-۶-۱- سئوال کلی: نیمرخ فردی، شخصیتی، روانی، اجتماعی، خانوادگی و اعتقادی زندانیان در بدو ورود در استان

چهارمحال و بختیاری چگونه است؟

۱-۶-۲- سئوالات جزئی

۱-۶-۲-۱- زندانیان ورودی جدید استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک محل سکونت و شهرستان محل اقامت دارای چه

متغیرهای جمعیت‌شناختی (جنس، سن، تحصیلات و...) هستند؟

۱-۶-۲-۲- زندانیان استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان، در بدو ورود از نظر سلامتی در چه وضعیتی

هستند؟

۱-۶-۲-۳- زندانیان استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان، در بدو ورود از چه ویژگی‌های روانی

برخوردارند؟

۱-۶-۲-۴- زندانیان استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان، در بدو ورود از چه ویژگی‌های شخصیتی

برخوردارند؟

۱-۶-۲-۵- زندانیان استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان، در بدو ورود از چه ویژگی‌های خانوادگی

برخوردارند؟

۱-۶-۲-۶- ویژگی‌های شغلی زندانیان در بدو ورود در استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان کدامند؟

۱-۶-۲-۷- ویژگی‌های قضایی زندانیان در بدو ورود در استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان کدامند؟

۱-۶-۲-۸- زندانیان استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان در بدو ورود از چه ویژگی های اعتقادی برخوردارند؟

۱-۶-۲-۹- آیا بین ویژگی های زندانیان استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندانهای استان، بر حسب متغیرهای جنسیت، محل سکونت، نوع جرم و تحصیلات، تفاوت وجود دارد؟

۱-۷-۷- تعریف متغیرها و مفاهیم اساسی تحقیق

۱-۷-۱- ویژگی های اجتماعی

۱-۷-۱-۱- تعریف مفهومی: منظور از ویژگی های اجتماعی شامل متغیرهایی جمعیت شناختی مانند سن، تحصیلات، تولد و تجربه کاری، بُعد خانوار، موقعیت اقتصادی-اجتماعی خانواده، دارا بودن والدین و شرایط کودکی می باشد (جهانگیری، ۱۳۹۴)

۱-۷-۱-۲- تعریف عملیاتی: برای سنجش متغیر ویژگی های اجتماعی از ابعاد جمعیت شناختی، خانوادگی، شغلی و فرهنگی استفاده شده که در جدول شماره ۱ به تفکیک ابعاد و مولفه ها نشان داده شده است.

جدول شماره ۱: جدول عملیاتی متغیر ویژگی های فردی و اجتماعی زندانیان

مولفه ها		ابعاد	رردیف
مرد	جنسیت	جمعیت شناختی	۱
زن			
	سن		
	تحصیلات		
	رشته تحصیلی		
	محل تولد		
	محل اقامت		

ملکی-استیجاری	وضعیت محل سکونت				
	میزان درآمد				
مجرد	وضعیت تاهل	خانوادگی	۲		
متاهل					
طلاق					
	تعداد فرزند				
	سابقه ازدواج مجدد				
سالم-متارکه	نوع خانواده والدین				
شاغل - بیکار	وضعیت اشتغال	شغلی	۳		
بله-خیر	گواهی نامه آموزشی				
بله-خیر	مهارت فنی دارد				
	زمینه کاری				
	سابقه کار				
	علاقه‌مند به حرفه آموزی				
استاد کار	میزان مهارت فنی				
نیمه ماهر					
کارگر ساده					
	تمایل به اشتغال در زندان			فرهنگی	۴
	مطالعه کتاب				
	عضویت کتابخانه زندان				
	شرکت در راهپیمایی				
	شرکت در مراسم مذهبی				
	شرکت در کلاس های فرهنگی زندان				
	رشته هنری مورد علاقه				
	سابقه فعالیت هنری				
	تمایل به ادامه تحصیل در زندان				
	سابقه فعالیت ورزشی و رشته				
سالم-بیمار-معلول	وضعیت جسمی	جسمانی			
	سابقه بیماری و نوع بیماری				
	سابقه جراحی				
	قد				
	وزن				

۱-۷-۲- شخصیت

۱-۷-۲-۱- تعریف مفهومی: شخصیت عبارت است از الگوی نسبتاً پایدار صفات، گرایش‌ها و یا ویژگی‌هایی که تا اندازه‌ای

به رفتار افراد دوام می‌بخشد. به طور اختصاصی‌تر، شخصیت از صفات یا گرایش‌هایی تشکیل می‌شود که به تفاوت‌های فردی

در رفتار، ثبات رفتار در طول زمان و تداوم رفتار در موقعیت‌های گوناگون می‌انجامد (فیست و فیست، ۱۳۸۵).

۱-۷-۲-۲- تعریف عملیاتی: نمره ای که فرد در مقیاس سنجش صفات پنج گانه شخصیتی نئو بدست می آورد، به عنوان شخصیت فرد در نظر گرفته می شود.

۱-۷-۳- تعریف مفهومی متغیرهای مربوط به ویژگی های خانواده

۱-۷-۳-۱- عملکرد خانواده: در تعریف عملکرد خانواده گفته می شود که عملکرد خانواده، تلاش مشترکی برای برقراری و حفظ تعادل در خانواده است (ثنایی، ۱۳۸۹). عملکرد خانواده دارای شش بعد است که این شش بعد عبارتند از: حل مساله، ارتباطات، نقش ها، واکنش های عاطفی و آمیزش (درگیری) عاطفی (اپشتاین، بیشاب، میلیرو کیتنر، ۲۰۰۳).

۱-۷-۳-۲- حل مساله: مشکل خانوادگی بستگی به عنوان یک امر مهم توانایی عملکردی و تمامیت خانواده را تهدید می کند که در آن صورت خانواده در حل مشکل ناتوان می شوند. خانواده گاهی مشکلاتشان مداوم است که در این صورت آنها احساس تهدید نمی کنند، در این موارد میزان مشکلات به حدی است که خانواده برای حل مشکلات اقدام نمی کنند. مشکلات خانوادگی می تواند به دو دسته تقسیم شود: ابزاری و عاطفی. مشکلات ابزاری جدی و مانیکی هستند، مثل مشکلات پول، غذا، پوشاک، خانه و حمل و نقل می باشد. مشکلات عاطفی مثل نگرانی، عصبانیت یا افسردگی می باشد. خانواده ها با مشکلات ابزاری نسبتاً بهتر از مشکلات عاطفی برخورد می کنند و مشکلات عاطفی اساساً ماهیت و ریشه در مشکلات ابزاری دارند. به هر صورت خانواده ها با مشکلات عاطفی ممکن است با مشکلات ابزاری مواجه شوند (تاروپردی زاده، ۱۳۹۶).

۱-۷-۳-۳- ارتباطات^۱: ارتباط به عنوان تغییر و تبادل اطلاعات میان اعضاء خانواده تعریف شده است. در مورد ارتباط دو حیطة عمده وجود دارد که شامل: ارتباط عاطفی و غیرکلامی می باشد. ارتباط عاطفی به طور ویژه شامل رفتار کلامی می باشد، ما خود را در ارتباط کلامی تقریباً در مواردی که ابهام وجود دارد، محدود می کنیم. در هر دو حیطة ما کیفیت و دوام هر دو ارتباط را ارزیابی می کنیم. ارتباط یک پیوستار از وضوح و روشنی تا ابهام و تاریکی را در بر می گیرد. معمولاً پیام از حالت روشن به حالت غیرروشن، نقابدار، گنگ و نامفهوم حرکت می کند، یک پیام روشن دارای وضوح، انسجام است و همسان با

¹ Problem solving

² communication

اطلاعات مخاطب است. طبق این مدل چهار سبک ارتباط روشن و مستقیم، روشن و غیرمستقیم، مبهم و مستقیم و مبهم و غیرمستقیم وجود دارد.

۱-۷-۳-۴- نقش‌ها: نقش‌های خانوادگی شامل الگوهای تکراری رفتار و عملکرد اعضا یا کل خانواده می‌باشد. ارزیابی خانواده از لحاظ ابعاد نقشی شامل ارزیابی چگونگی عملکرد اعضا خانوادگی می‌باشد که تکمیل‌کننده یکدیگر هستند. این نقش‌ها شامل پنج گروه الف: بخش منابع، مثل پول، غذا، لباس و سرپناه - ب: پرورش و حمایت مثل راحتی، گرمی، اعتماد و حمایت - ج: رشد شخصی: مثل رشد فیزیکی، عاطفی، آموزشی، رشد اجتماعی کودکان، حرفه، شغل، روان‌شناسی و رشد اجتماعی - د: نگهداری و مدیریت سیستم خانوادگی: مثل عملکردهای تصمیم‌گیری، مرزها و عضویت، عملکردهای کنترل رفتار، امور مالی - ن: خشنودی جنسی بزرگسالان: مثل رضایت زناشویی در واکنش‌های زوجین می‌باشد.

۱-۷-۳-۵- واکنش‌های عاطفی^۲: واکنش‌های عاطفی عبارت است از: توانایی پاسخ به مجموعه‌ای یا دامنه‌ای از محرک‌ها با کیفیت و فراوانی مناسب می‌باشد. دو دسته از عواطف قابل شناسایی هستند: یکی هیجانات آرام، مثل عواطف، گرمی، تمایل، عشق، شادی، لذت، دلداری. دیگری هیجانات ناخوشایند (فوری): عصبانیت، ترس، اضطراب، نگرانی، ناامیدی و افسردگی. برای ارزیابی واکنش‌های عاطفی خانواده، ضروری است ظرفیت فردی هر یک از اعضای خانواده در زمینه تجربه‌شان در چارچوب این عواطف ارزیابی شود و عواطفی که آنها در موقعیت‌های مختلف تجربه نموده‌اند، ارزیابی شود.

۱-۷-۳-۶- آمیزش (درگیری) عاطفی^۳: آمیزش عاطفی را به عنوان مجموعه‌ای از فعالیت‌های اعضا خانواده تعریف می‌کنند که آن را در علایق، ارزش‌ها و دیگر فعالیت‌ها و اقدامات (تاروپردی زاده، ۱۳۹۶).

۱-۷-۳-۷- تعریف عملیاتی ویژگی‌های خانوادگی: نمره‌ای که فرد در ابزار سنجش خانواده بی‌ا پشتاین می‌گیرد، به عنوان ویژگی‌های خانوادگی در نظر گرفته می‌شود.

۱-۷-۴- نگرش اعتقادی

¹ roles

² affective responsiveness

³ affective involvement

تعدد و تنوع واژه های نگرش، ایستار، طرز رفتار، طرز تلقی، پنداشت، طرز تفکر براساس مفروضات پیشین و مانند آنها در آثار مترجم برابند فقدان معادلی مناسب برای اصطلاح Attitude و نیز پیچیدگی و تعدد جوانب موضوعی است که این واژه از آن حکایت می کند (آذربایجانی، ۱۳۸۲).

جی. دبلیو. آلپورت در تعریف نگرش می نویسد: حالتی ذهنی یا عصبی حاکی از تمایل، که از طریق تجربه سازمان یافته و بر پاسخ های فرد به تمامی موضوعات و موقعیت هایی که با آن در ارتباط است، تأثیری جهت دار یا پویا دارد (اتکینسون، ۱۳۶۸،^۲).

به عبارت دیگر، هر نگرش نوعی موضع گیری قبلی برای انجام عمل مثبت یا منفی نسبت به اشخاص، اشیا و حوادث است و نقش جهت دهنده در تبدیل حالات روانی - عاطفی به حالات حرکتی ایفا می کند. از نظر روان شناسی، مفاهیم نگرش، تفکر قالبی و سطح آرزو از مفاهیم روانی - اجتماعی هستند که طرحی سازمان یافته از محرک ها ارائه می دهند. فرد تنها در سایه ارتباط با گروه است که می تواند به چنین سازمانی روانی مجهز شود.

نگرش عبارت است از ترکیبی از باورها و هیجان هایی که شخص را پیشاپیش آماده میکند تا به دیگران، اشیا و گروه های مختلف به شیوه ی مثبت یا منفی نگاه کند.

۱-۴-۷-۱- **تعریف مفهومی:** نگرش دینی، یعنی داشتن "اهتمام دینی" به نحوی که نگرش، گرایش و کنش های فرد را متأثر سازد (شجاعی زند، ۱۳۸۴). همچنین می توان "شناخت و باور به پروردگار یکتا، انبیا، آخرت و جهان هستی در جهت قرب به خدا و التزام و عمل به وظایف دینی" تعریف کرد (خدایاری فرد، ۱۳۸۵).

¹ Allport, J.W

² Atkinson, Rital

۱-۷-۴-۲- تعریف عملیاتی: برای تعریف عملیاتی ویژگی های اعتقادی در مطالعه حاضر از الگوی اصلاح شده "گلاک و

استارک" استفاده شد. به نمره ای که فرد در آزمون گلاک و استارک گرفته، به عنوان ویژگی اعتقادی در نظر گرفته شده است.

جدول شماره ۲: ابعاد نگرش دینی در مدل سنجش گلاک و استارک

ابعاد دینداری	مولفه ها
اعتقادی	باورهای پایه‌ای مسلم
	باورهای غایت مدار
	باورهای زمینه ساز
مناسکی	عبادت
	نماز
	روزه
	شرکت در آیین های مقدس خاص
تجربی (عواطف دینی)	توجه
	شناخت
	ایمان
	ترس
پیامدی	پیامدهای باور، عمل، تجربه و دانش دینی در زندگی روزمره

۱-۷-۵ تعریف مفهومی زندان:

زندان در لغت به معنای بندیخانه، دوستانخ، دوستاق خانه، بند، حصیر، محبس، سجن، دوستاق (لغت نامه دهخدا).

زندان محلی است که در آن محکومانی که حکم آنان قطعی شده است با معرفی مقامات قضایی صلاحیت دار قضایی و قانونی

برای مدت معین یا به طور دایم به منظور تحمل کیفر، با هدف حرفه آموزی، بازپروری و بازسازی نگرش می شوند (آیین

نامه سازمان زندان ها، مصوب ۱۳۸۴).

فصل دوم:

پیشینه تحقیق

هر جامعه از اعضای خود انتظار دارد از ارزش ها و هنجارها تبعیت کنند، اما همواره عده ای پیدا می شوند که پاره ای از این ارزشها و هنجارها را رعایت نمی کنند. جامعه افرادی را که هماهنگ و همساز با ارزش ها و هنجارها باشند، سازگار یا همنا و اشخاصی را که برخلاف آنها رفتار میکنند، ناسازگار یا ناهمنا می خواند. بنابراین همناویی اجتماعی یعنی مراعات هنجارها، ولی منظور از ناهمناویی اجتماعی، نقص هنجارهای اجتماعی است. از این رو کسانی که با جامعه همنا هستند، بهنجار شمرده می شوند و آنان که همناویی ندارند نابهنجار نام می گیرند (ممتاز، ۱۳۹۳).

جامعه انسانی و روابط اجتماعی بر اساس نظم اجتماعی و به واسطه هنجارهای اجتماعی اداره و تنظیم می شود. هنجارهای اجتماعی، الگوها و شیوه های رفتار و قواعد تعیین کننده کنش متقابل میان مردم هستند که پیروی از آن ها موجب تعادل و نظم در جامعه می گردد. یک هنجار تعیین می کند که فرد در شرایط گوناگون چه رفتاری باید یا نباید داشته باشد. در این بین یکی از مسائل اجتماعی برآمده از ناهمناویی، بروز رفتار انحرافی است که همانند فقر، جهل و بیماری همواره در جوامع انسانی حضوری چشمگیر داشته و گستره ی وسیع و انواع مختلفی را پوشش می دهد (فاطمی و همکاران، ۱۳۹۵)

جرم و جنایت تاریخی به قدمت بشریت دارد و مسائل مربوط به مجرمان و زندانیان به ویژه ارتباط آن با مشکلات و مسائل روانپزشکی یکی از چالش انگیزترین و فعال ترین زمینه های پژوهش است. به نظر می رسد ریشه ی مشکلات و معضلات اجتماعی که منجر به ارتکاب جرم می شود به طور مستقیم و غیرمستقیم ارتباط نزدیک با شخصیت انسان دارد. امروزه از مهمترین اهداف زندان و کارگزاران قضایی، اصلاح و تربیت زندانیان به قصد کاهش ارتکاب مجدد جرم و بازگشت به زندان است (ولمسلی^۱، ۲۰۰۳).

^۱Walmsley R

۲-۲- بخش اول: تعاریف و مفاهیم، مفهوم انحراف، بزهکاری، جرم و زندان

۲-۲-۱- انحراف

هر گونه رفتاری که با چشمداشت های جامعه یا گروه معینی در داخل جامعه تطبیق نداشته باشد، انحراف نامیده می شود. انحراف به دوری جستن از هنجار اطلاق می شود و زمانی رخ می دهد که یک فرد و یا یک گروه معیارهای جامعه را رعایت نکند. ما بطور معمول انحراف را به رفتاری منفی مانند بزهکاری یا جنون اطلاق می کنیم ولی فردی که معیارهای جامعه را ندیده می گیرد و یا زیر پا می گذارد نیز به همین سان منحرف است. رفتار و کنش های انحراف آمیز را هنجارهای اجتماعی حاکم بر یک فرهنگ مشخص می سازند. رفتار یا کنشی که در یک موقعیت شایسته و پذیرفتنی است، ممکن است در موقعیت دیگر ناشایسته و ناپذیرفتنی باشد (کوئن، ۱۳۸۳).

۲-۲-۲- بزهکاری

در جوامع بدوی و ایستا یعنی جوامعی که در آنها قوانینی مکتوب وجود ندارد، انحراف، بزهکاری و جرم در یک معنی به کار گرفته شده و هر سه مفهوم به تخلف و سر پیچی از آداب و رسوم و ضوابط جامعه اطلاق می گردد (مساواتی آذر، ۱۳۷۴). با پیدایش جامعه شناسی انحرافات به عنوان شاخه ای از حوزه های جامعه شناسی، انحراف اجتماعی بر حسب سن افرادی که مرتکب رفتار انحرافی می شوند در دو مقوله بزهکاری و جرم طبقه بندی شد، به این معنی که تقسیم انحراف اجتماعی به بزهکاری و جرم نه بر اساس نوع و شدت رفتار انحرافی بلکه بر اساس سن فرد به هنگام ارتکاب رفتار یادشده انجام می گیرد. رفتار انحرافی جوانانی که هنوز به سن قانونی نرسیده اند بزهکاری نامیده می شود و جوانان مرتکب این رفتارها را بزهکار می نامند (شومیکر^۲، ۱۹۹۰).

اصطلاح بزهکاری رسماً در سال ۱۸۹۹ وقتی که اولین قانون بزهکاری جوانان در آلینوس شیکاگو تصویب شد، متداول گشت. تا سال ۱۸۹۹ جوانان و بزرگسالان در یک مجموعه قرار می گرفتند و هر نوع مجازات یا برنامه اصلاح و بازپروری که برای

¹Deviation

² Shoemaker

منحرفان بزرگسال اعمال می شد، برای جوانان منحرف نیز قابل اجرا بود. جرم شناسان کلاسیک استدلال می کردند که جوانان و بزرگسالان آزادانه و عقلایی می اندیشند و بنابراین مسئول رفتار خویش اند. بر اساس نظر برخی از حقوقدانان طرفدار این تفکر مانند سزار بکریا^۱ و حوزه منفعت گرایان انگلیسی نظیر جرمی بنتام^۲ همه افراد جامعه حتی کودکان قادر خواهند بود که قبل از این که کاری را شروع کنند هزینه و منفعت آن کار را محاسبه و ارزیابی کنند. به نظر می رسد که همه افراد توانایی یکسانی برای ارزیابی پیامدهای رفتارهایشان دارند. هر فردی در هر گروه سنی که باشد، در ارتکاب رفتار انحرافی عقلایی می اندیشد و عواقب رفتار خود را می داند. بنابراین نباید هیچ تمایزی بین میزان مجازات جوانان و بزرگسالان در شرایطی که نوع و شدت رفتار انحرافی آنها مشابه است، قائل شد. اما شومیکر با این تفکر که همه افراد توانایی یکسانی برای ارزیابی پیامدهای رفتارهایشان دارند مخالف است. برای مثال بیماران روانی و کودکان مانند سایر افراد چنین توانایی را نداشته و در نتیجه در مقابل رفتار انحرافی شان کمتر احساس مسئولیت می کنند (احمدی، ۱۳۸۸).

۲-۲-۳- جرم

به نظر می رسد تعریف جرم نیز بر حسب مکاتب و دیدگاه های مختلف، متفاوت باشد. به طور مثال، به عقیده طرفداران مکتب عدالت مطلق، جرم عبارت است از: عملی که مخالف اخلاق و عدالت باشد. از نظر رافائل گاروفالو (مکتب تحقیقی) نیز در صورتی که افراد به آن قسمت از حس درستی و نیکوکاری که همیشه و در همه جا مورد قبول واقع شده است اهانت کنند، مرتکب جرم شده اند. اما کارارا^۳ معتقد است جرم یعنی: «نقض قانون مملکتی در اثر یک عمل خارجی، در صورتی که انجام وظیفه و یا از عمال حقی آن را تجویز نکند و مستوجب مجازات باشد». سیاسی نیز در تعریف جرم می گوید: «جرم عبارت از سرکشی فرد در برابر اجتماع است که به وسیله مقررات قانونی تعبیه شده و برحسب شدت و ضعف، از نظر حقوقی ۳ نوع می باشد: خلاف، جنحه و جنایت»؛ که البته در تقسیم بندی پس از انقلاب به ۴ نوع: حدود، قصاص، دیات و تعزیرات تقسیم شده است

¹ Becaria ,C

² Bentham , J

³Carrara

(صرامی، ۱۳۸۰). همچنین فرهنگ راندوم هاوس^۱ جرم را «انجام فعالیت غیر قانونی، تخلف، اشتباه یا گناه جدی و شدید و عملی که باعث ایجاد خسارت به افراد، اماکن عمومی یا منافع دولت شود» تعریف کرده است. اما به طور کلی، می توان گفت که جرم دارای دو تعریف اجتماعی و اثباتی است. در تعریف اجتماعی، جرم به «فعل یا ترک فعلی گفته می شود که مرتکب آن از طرف مردم و جامعه طرد شود»؛ در حالی که در تعریف اثباتی، «هر فعل یا ترک فعلی که به موجب قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد، جرم محسوب می شوند» (ستوده، ۱۳۸۶). بر اساس تعریف اثباتی، هیچ جرمی محسوب نمی شود مگر اینکه کیفری در کار باشد. یعنی کیفر قانونی نمی تواند اعمال شود مگر در قبال اعمالی که از نظر قانونی تعریف دقیق داشته باشند و اگر اعمال ناپسند و مذموم از سوی قانون به طور دقیق تعریف و محکوم نشده باشند ولی در میان افراد احساس انزجار و تنفر پدید آورند، جرم شمرده نمی شوند (شیخاوندی، ۱۳۷۵) طبق برداشت مبتنی بر آسیب اجتماعی، جرم هم شامل جرایم جزایی مانند: تجاوز یا سوء قصد می شود و هم شامل جرایم مدنی مانند: غفلت یا بی احتیاطی است (وایت و هینس، ۱۳۸۲).

جرم بر اساس قانون کشورهای تعریف می شود. اما از دیدگاه جامعه شناسی، معیارهای جامعه شناختی آن مد نظر است. با توجه به این که ماهیت جرم در جامعه بر اساس قوانین تدوین شده مشخص می شود در اغلب موارد تعریف جرم بر اساس رویکرد حقوقی آن بررسی می شود. از دیدگاه حقوقی نقض قانون هر کشوری در اثر عمل خارجی در صورتی که انجام وظیفه یا اعمال حقی، آن را تجویز نکند و مستوجب مجزات هم باشد جرم نامیده می شود. بعضی دیگر هر فعل یا ترک فعلی را که نظم، صلح و آرامش اجتماعی را مختل نماید و قانون برای آن مجازات تعیین کرده باشد جرم نامیده اند (ماده ۲ قانون مجازات های اسلامی، مصوب هشتم مرداد ۱۳۷۰) (بخارایی، ۱۳۸۶).

¹ Random House

تعاریف متعددی از جرم براساس رشته های مختلف علمی مرتبط با بزه کاری به عمل آمده است. حقوقدانان با توجه به جرائم مندرج در قوانین کیفری و یا تعریفی که قانون گذار از جرم به عمل آورده است، به تعریف جرم اکتفا می کنند(گلدوزیان، ۱۳۸۳).

۲-۲-۴- زندان

زندان یکی از نهاد های اجتماعی دیرینه است که پیشینه ای تاریخی و پر فراز و نشیب داشته است. در ابتدا زندانی کردن با هدف عمدی ایجاد رنج جسمانی بر مجرم همراه بود. اما امروزه فرایند زندانی کردن نوعی مجازات جسمانی محسوب نمی شود و شیوه ای است که تاثیر مثبت بر ذهن و رفتار زندانی را دنبال می کند. در حقیقت نهاد زندان به طور همزمان در جستجوی تحقق سه هدف، مجازات، بازدارندگی و بازپروری است. زندان سپاری، که با تلفیق این سه وجه مجرمان را از شرایطی که به تداوم رفتار مجرمانه آنان می انجامد، دور می کند و آنها را در موسسه و نهادی به نام زندان قرار می دهد و می کوشد با آموزش مهارت های شغلی و از طریق بازسازی شخصیتی، زندانی را تبدیل به شهروندی مطیع و سازنده نماید تا پس از آزادی بتواند با جامعه همخوانی داشته باشد.

زندان به عنوان رایج ترین شکل مجازات مجرمان و قانون شکنان، قدمتی طولانی دارد. در واقع از هنگامی که بشر زندگی اجتماعی را برگزید، پدیده ی جرم و مجرم نیز چون معزلی اجتماعی پدیدار شد. اصولا امکانات محدود و خواسته های نامحدود انسان ها را می توان ریشه ی علت اصلی ارتکاب جرائم دانست که سبب می شود، عده ای برای بهره مندی از موقعیت ها و امکانات با دیگران به رقابت و مقابله با دیگران برخیزند و در این بین برخی از افراد برای رسیدن به اهداف خود به کارهای انحرافی و غیرقانونی دست بزنند. به همین دلیل بشر از دیرباز به ضرورت مجازات بزهکاران و افرادی که قصد سلب آسایش از دیگران را داشته اند، پی برده است. یکی از فراگیرترین ابزار های کنترل اجتماعی و ایجاد نظم و پیشگیری از وقوع جرم، مجازات زندان است. زندانی کردن مجرمان به عنوان یک شیوه ی مجازات روشی نسبتا جدید و مربوط به توسعه اجتماعی معاصر می باشد. رهیافت های سنتی به زندان آن است که، زندانی کردن افراد، ابزاری برای کنترل میزان جرم و جنایت است.

بنابراین محل اقامتی است که مجرمان مدت معینی از عمر خود را تحت کنترل کارکنان زندان سپری می کنند. با این امید که فرد در محیط بسته زندان از رفتار مجرمانه خود پشیمان گشته و با کمک مددکاران اجتماعی و کارشناسان تربیتی زندان امکان بازگشت به زندگی همراه با همنوایی با هنجارهای اجتماعی برای او فراهم شود.

زندان امروزه به عنوان یک واقعیت اجتماعی مورد پذیرش تمامی مکاتب فکر است و اختلاف، تنها بر سر میزان و روش اجرای این نوع مجازات به عنوان یک ضرورت قابل طرح می باشد، بنابراین این واقعیت اجتماعی تاثیراتی را بر روی کسانی که به عنوان متهم یا مجرم به زندان وارد می شوند، می گذارد. اگر چه مجازان زندان ناراحتی محسوسی برای محکوم به وجود می آورد و مشکلات جدی دیگری برای سازگاری دوباره اجتماعی او را در بر دارد، این کیفر اختلال عمیقی در زندگی محکوم پس از آزادی از زندان به وجود خواهد آورد. اما متاسفانه در عمل و در واقعیت در اکثر کشورها این نظریات رنگ می بازند و تحقق اهداف فوق با شکست روبرو می شود. افزایش جرائم و در نتیجه مجرمان و ازدحام بیش از اندازه زندانیان در زندانها موید این مطلب است. حتی نگاه اجتماعی سازنده و بازپروری به مقوله زندان و زندانی نیز دستخوش تحریف می شود و جامعه تنها "درد زندان" یا "زجر حبس" را بر زندانی تحمیل می کند و از توجه به خیر و سلامت او بازمی ماند و رفتار با زندانیان بیش از آنکه نشان دهنده رویکردی اصلاح گرایانه باشد، مبین عملکردی قهری و خشونت آمیز با آنان است. پس بیهوده نیست که آمارها نشان دهنده افزایش تاثیرات روانشناختی منفی ناشی از فرایند زندانی شدن است. به عبارت دیگر روند طولانی و جان کاه انطباق و سازگاری با محرومیت ها و ناکامی های زندگی در زندان هزینه های خاص روانشناختی خود را دارا است. زندان به عنوان یک واقعیت اجتماعی بایستی کارکرد مثبتش تادیب و اصلاح و تربیت باشد. ولی کارکرد های منفی زیادی دارد که در نظام اجتماعی اختلال ایجاد می کند (مقیسه، ۱۳۹۳).

۲-۱-۳- مفاهیم و دیدگاه های مربوط به جرم

۲-۱-۳-۱- روانشناسی جنایی و جرم

روانشناسی جنایی در مقام شناخت عوامل روانی موثر در بروز تبهکاری است؛ یکی از موثرترین ابزار برای نیل به این هدف، توسل به روان کاوی است. از این رو در میان بزه شناسان که درباره تبهکاران و جنایت کاران به تحقیق علمی روانی می پردازند، طرفداران توجیه و تبیین تبهکاری به مدد روان کاوی، بسیارند. روان کاوان در این نکته وحدت نظر دارند که ریشه تبهکاری مشکل هیجانی ناخودآگاه است.

سوانق^۱ یا فشارهای "نهاد" یا "او" با زندگی اجتماعی سازگار نیستند تا مهار شوند و در مجرای صحیحی به جریان افتند، یا از نظر اجتماعی به گونه ای قابل قبول درآیند تا اینکه شخص بتواند در زندگی اجتماعی شرکت جوید. "من برتر" تجسم ارزشهای اخلاقی جامعه است و سوانق که جایگاه آنها در "او" است تحت نفوذ "من برتر" بوسیله "من" هدایت می شوند. به این ترتیب که "من" قوی آنها را به عقب می راند و به ناخودآگاه پس می زند. جنایتکار فردی است که موفق نشده است به طور کافی بر سوانق خود استیلا یابد یا آنکه توفیق نیافته است آنها را به صورت رفتارهای قابل قبول اجتماعی اعتلا دهد. پس رفتارهای جنائی می تواند بیان مستقیم نیازهای غریزی باشد یا بیان سمبولیک (رمزی، کنائی، نمادین یا در قالب رفتاری که معنی حقیقی آن با معنای ظاهری متفاوت است) تمایلات سرکوفته باشد یا عاقبت کار "من" ضعیف باشد که در اثر کشاکش های بین خواسته های متناقض "او" و "من برتر" از دو سو تحت فشار قرار گرفته است.

روان کاوان برای "عقدۀ ادیپ" (نفرت پسر نسبت به پدر که او را رقیب خود در عشق به مادرش تلقی می کند) اهمیت فوق العاده ای قائل هستند و آن را عامل بزهکاری شناخته اند. جرال اس بلوم^۲ محقق آمریکایی بیان می کند که "عقدۀ ادیپ در هر فرد بر حسب تجارب خصوصی اش صورت مخصوصی پیدا می کند".

"عقدۀ الکترا" اصطلاحی است که یونگ^۳ آن را مترادف عقدۀ ادیپ مادینه به کار برده است تا وجود یک تقارن وضع و رفتار و واکنشهای عاطفی بین دو جنس را نسبت به والدین نشان دهد.

¹ instinct

² Gerald S Blum

³ Carl Gustav Jung

اگر عقده ادیپ و یا عقده الکترا تصفیه نشود فرد ممکن است بعضی از کیفیات و خصوصیات یکی از والدین جنس مخالف را برگزیند، پسر خوی زنانه پذیرد و دختر خلق مردانه و در نتیجه از ایجاد روابط طبیعی با افراد جنس مخالف محروم بمانند. برای سازگاری اجتماعی و در مرحله بعدی تصفیه این عقده ها کاملاً ضرورت دارد. خلاصه، تئوری فرویدی که در آغاز ظهورش با مخالفت ها و حسادت ها و تحقیر ها روبرو شده بود، بعدها دانشمندان اثر درمان های معجزه آسای او را در بیماری های روان نژندی خاصه هیستری از نزدیک دیدند و نظریه او را پذیرفتند و شیوه های او را پی گرفتند و به زودی تئوری روان کاوی در تمام محافل علمی اروپا و آمریکا شناخته شد.

بسیاری از بزهکاران ممکن است دچار بیماری روانی باشند و یا در حین ارتکاب جرم دچار جنون موقتی یا آنی شده باشند. به علاوه درمان روانی بزهکار ظاهری مناسب تر از محکومیت قضایی و اعمال کیفر خواهد بود زیرا کیفر، مسلم است که بیمار روانی را درمان نخواهد کرد و احتمال درمان در بیمارستان روانی و بازگشت فرد بیمار خاطی به جامعه و تجدید حیات شرافتمندانه او به مراتب بیشتر و قوی تر از آن است که چشم بسته و دور از نظر علمی به کیفر مقرر در قانون جزا اکتفا شود (کی نیا، ۱۳۸۳).

بنابراین می توان گفت که نقش روانشناسی کمک به حل مسائلی است که در زیربنای جرم شناسی فردی قرار دارند؛ مسائلی که می توان آنها را به دو گروه عمده تقسیم کرد:

درک و تبیین فرایند جرم؛ بررسی شخصیت انواع مجرمان با در نظر گرفتن سن، جنس، موقعیت خانوادگی، حرفه ای و بالاخره تعیین ریخت روانشناختی آنها.

اگر چه این دو مساله جدایی ناپذیرند و بررسی هر یک از آنها به درک دیگری کمک می کند و حتی می توان گفت که در چهارچوب یک روانشناسی پویا که موضوع آن بررسی مجرم در حین عمل است، مساله دوم، مساله نخست را در بر می گیرد، اما برای روشن تر شدن قضیه، بهتر است به صورت متوالی بررسی شوند (دادستان، ۱۳۸۶).

۲-۱-۳-۲- مفهوم جامعه شناختی جرم

جامعه شناسان با بررسی موضوع های اجتماعی و جرم شناسان بر مبنای اصول جرم شناسی به تعریف جرم می پردازند (گلدوزیان : ۱۳۸۳).

جرم و پدیده مجرمانه فرایند پیچیده ای است و از عوامل مختلفی ناشی می شود. هیچگاه نمی توان برای یک پدیده ی مجرمانه دلیل منحصری ذکر کرد. همواره چندین عامل مختلف در کنار هم جمع شده و سبب بروز یک پدیده مجرمانه در فرد می شود. اما میزان تاثیر گذاری هر یک از این عوامل بسته به مورد متفاوت است. جرم شناسان با بررسی های به عمل آمده علل وقوع جرم را در علل فردی و علل اجتماعی که شامل علل جامعه شناختی که ناشی از مشکلات اقتصادی، مشکلات ناشی از مهاجرت و زندگی شهرنشینی، مشکلات ناشی از زندگی خانوادگی و اشتغال زایی می دانند.

۲-۱-۳-۲- الف) تحلیل جرم از دیدگاه دورکیم

دورکیم جامعه شناس فرانسوی معتقد است که هر عملی که در خور مجازات باشد، جرم است به بیان دیگر، هر فعل یا ترک فعلی که نظم، صلح و آرامش اجتماعی را مختل سازد و قانون نیز برای آن مجازاتی تعیین کرده باشد «جرم» محسوب می شود. به نظر دورکیم «ما کاری را بخاطر جرم» بودن محکوم نمی کنیم بلکه از آنجای که آنرا محکوم می کنیم جرم تلقی می شود « (ستوده، ۱۳۸۲).

جرم یک پدیده «معمولی» جامعه است زیرا که بر حسب احساس تنفر و انزجاری که بزهدکار در جامعه بر می انگیزد معین می گردد. البته درجه بروز تنفر و انزجار در چار چوب جامعی مشخص در افراد متفاوت می باشد. هدف از کیفر بیشتر معطوف به افراد غیر مجرم است زیرا که بیشتر احساس همبستگی و یگانگی افراد بی گناه را تقویت می کند، پیش از اینکه مجرمان را متنبه سازد کیفر ممکن است نقش عدم ترغیب و تضعیف و دلسردی مجرمان را نیز فراهم آورد لیکن احساس انزجار در قبال پاره ای از اعمال کیفر پذیر در میان بعضی از مردم ضعیف است و در نتیجه آنان در معرض ارتکاب جرم قرار می گیرند. بنابراین کیفر نمی تواند از وقوع جرم پیشگیری کند. هیچ جرمی جرم محسوب نمی شود مگر اینکه کیفری در کار باشد در نتیجه کیفر قانونی نمی تواند اعمال شود مگر اینکه در قبال اعمالی که قانونا تعریف دقیق داشته باشند، اگر اعمال ناپسند و مذموم از سوی قانون دقیقا تعریف نشده باشند ولی در میان افراد احساس انزجار و تنفر پدید آورند چنین اعمالی که از سوی قانون

محکوم نشده باشند جرم شمرده نمی شود. شاید اغراق نباشد که بگوییم تئوری جامعه شناختی جرم در پی طرح و تاکید دورکیم، امروزه بدین پایه رسیده است. (شیخاوندی، ۱۳۸۵).

دورکیم معتقد است که جرم تا حدی یک پدیده طبیعی برای تمام جوامع است، در تمام زمانها وجود داشته و از فرهنگ و تمدن هر جامعه ناشی می شود. وی در تعریف جرم می نویسد: «جرم از نظر ما عملی است که حالت نیرومند و روشن وجدان جمعی را جریحه دار می کند». در بیان خصلت مشترک همه جرمها می نویسند: «جرمها اعمالی هستند که همه اعضای یک جامعه آنها را به صورت عام محکوم می کنند» (دورکیم، ۱۳۶۹).

دورکیم علل بروز جرایم را در محیط اجتماعی، مورد مطالعه قرار داده و معتقد است که جرم یک پدیده عادی اجتماعی است و نباید یک پدیده غیر عادی اجتماعی تلقی گردد. در هر اجتماعی بزهکاری وجود دارد و جامعه ای نیست که در آن بزه وجود نداشته باشد. بزه یک عامل سلامتی عمومی و جزء لاینفک هر اجتماع سالم است و علل استثنائی در نوع جرایم تاثیری ندارد، چون جرایم ناشی از فرهنگ و تمدن هر اجتماع است.

لذا بررسی انواع جرایم بدون توجه به خصوصیات فرهنگی و تمدن از دیدگاه جرم شناسی بی ثمر است، زیرا جرم مربوط به فرهنگ و تمدن بوده و تابع زمان و مکان نمی باشد.

دورکیم معتقد است که جامعه قبل از فرد وجود دارد و اثر خود را در فرد انباشته و او را تربیت کرده و بر او مسلط می گردد. روحیه هر فرد مستقیماً مربوط به تشکیلات و وظایف و دستورات والگوهای اجتماعی بوده و در روابط خصوصی نیز عوامل مذکور تاثیر کلی دارند (دانش، ۱۳۹۲).

دورکیم و به طور کلی جامعه شناسان بر این عقیده اند که پدیده بزه کاری و جرم را نمی توان با عوامل روانی و جسمانی افراد توجیه کرد، زیرا این عوامل نقش چندانی در بزه کاری افراد نداشته، بلکه عوامل اجتماعی از قبیل شرایط نامناسب خانواده و کمبود محبت، ناسازگاری والدین، طلاق، بزهکاری والدین، بیکاری، مهاجرت،

وسایل ارتباط جمعی، ضعف اعتقادات و باورهای دینی، وضع بد اقتصادی خانواده عوامل سیاسی و جنگ و ... است که نقش تعیین کننده ای در بزهکاری و اعمال مجرمانه افراد دارد (نجفی توانا، ۱۳۷۷).

دورکیم برای پدیده های اجتماعی در پی علل اجتماعی است، نه روانی و زیستی و بر آن شده است تا حتی برای پدیده خودکشی، که شاید بارزترین پدیده روانی نزد دیگران محسوب شود نیز علل اجتماعی بیابد. از اینرو، او در کتاب خودکشی، علت انتخاب افراد را کاهش یا نابودی اتحاد و همبستگی اجتماعی دانسته و معتقد است که هر قدر میزان همبستگی، اتحاد و همدردی در بین افراد یک جامعه کمتر شود، میزان خودکشی افراد در آن جامعه بیشتر خواهد شد.

دورکیم عقاید تارد را در مورد تاثیر تقلید در رفتار اجتماعی رد نموده و با مشخص کردن هدف ها و اسلوب های خاص جامعه شناسی، به آن جنبه علمی داده و عقیده دارد که افکار و رفتار افراد تابع نموده های اجتماعی می باشد و این نموده ها مجموعه تجربیات و آرمانهای جامعه است و عقاید و روشهای انسان بطور ناخودآگاه بدان بستگی دارد و این مجموعه ذخیره شده تجربیات در حقیقت، یک منبع آراء و روشهایی است که افراد از آن استفاده می کنند در حالی که فکر می کنند که این افکار و عقاید و روشها به خودشان تعلق دارد، نموده های اجتماعی دارای وجودی مجزا و مستقل از افراد را آگاهی دسته جمعی و شعور گروهی و نیز کاملاً مستقل از آگاهی فردی است (دانش، ۱۳۹۲).

از نظر دورکیم کیفر برای این نیست که احتمال کاهش جرم را در پی داشته باشد بلکه نقش کیفر، ارضای وجدان جمعی است زیرا همین وجدان جمعی، با کردار یکی از اعضای جامعه جریحه دار شده است. وجدان جمعی غرامت می طلبد و مجازات گنهکار غرامتی است که به احساسات همگان داده می شود. دورکیم بی هنجاری را علت جرم می داند. دورکیم مفهوم بی هنجاری را برای اشاره به این فرض به وجود آورد که در جوامع امروزی معیارها و هنجارهای سنتی بی آنکه توسط هنجارهای جدیدی جایگزین گردند، تضعیف می شود. بی هنجاری هنگامی وجود دارد که معیارهای روشنی برای راهنمایی رفتار در حوزه معینی از زندگی اجتماعی وجود ندارد (گیدنز، ۱۳۷۳).

۲-۱-۲-۳-۲-ب) تحلیل جرم از دیدگاه مارکس

مارکس نیز همچون دورکیم به بررسی عوامل بیرونی پدیده های اجتماعی می پردازد. مارکس معتقد است که زیربنای جامعه را اقتصاد تشکیل می دهد و سایر ابعاد اجتماعی از قبیل خانواده، سیاست، اخلاق، فرهنگ و جرم روبناست و معلول عوامل اقتصادی شمرده می شود. بنابراین پدیده بزهکاری را ناشی از فقر می داند و معتقد است تقسیم ناعادلانه ثروت و نابرابری

اجتماعی موجب اعمال مجرمانه می شود از این رو بیشتر بزهکاران را مردم فقیر و کم درآمد جامعه می داند گروهی از جرم شناسان که عمدتاً به مکتب کمونیستی تمایل دارند نیز همین اعتقاد را دارند.

مارکس در تحلیل سرمایه داری مبارزه طبقاتی را سنگ زیربنا می داند در «بیانیه کمونیسم» می گوید تاریخ تمامی جوامع تا به امروز همانا تاریخ نبرد طبقات است: آزادمردان و بردگان، نجبا و اعیان، استادکاران و شاگردان و خلاصه ستمگران و ستمدیدگان در تضاد دائمی رو در روی یکدیگر ایستاده اند.

از نظر او تاریخ جوامع بشری تجلی ستیز گروههایی است که مارکس آنها را طبقات اجتماعی می نامد. تضاد میان دو گروه متخاصم یعنی پرولتاریا و بورژوازی، سرانجام به انقلاب کمونیستی می انجامد و از آنجا که همه جوامع به طبقات متخاصم منقسم بوده اند، جامعه کنونی یعنی جامعه سرمایه داری نیز به یک معنا با جوامع پیشین تفاوتی ندارد (توسلی، ۱۳۹۶).

مارکس معتقد است که جنایت، فحشا، فساد، رفتار خلاف اخلاق، در درجه نخست ناشی از فقر است که زاینده سیستم سرمایه داری است. بدین سان که عده معدودی با در اختیار گرفتن وسایل تولید، ثروتها را به طور نامساوی قسمت می کنند و تناقضات را پدید می آورند.

مارکس، هانری جرج، ویلیام بونگر و دیگران در شیوه های پیشنهادی خویش توصیه می کنند که باید کوشش خود را در راه بهبود وضع توزیع درآمد ها بکار بریم و به نابرابری های اقتصادی فائق آییم؛ نه تنها به خاطر این که این امر بخودی خود زیننده نیست، بلکه به خاطر این که نابرابری های اقتصادی زاینده فساد، تباهی و انواع کجروی هاست (شیخوندی، ۱۳۸۵).

جرم به یک تعبیر دور شدن از ارزشها و قوانین حاکم بر جامعه است که در شکل ها و ابعاد گوناگون ظاهر می شود یکی از اشکال جرم سرقت و دزدی است که اگر با دیدگاه جامعه شناسی اقتصادی عامل این جرایم را مورد بحث و بررسی قرار دهیم، عامل مهم اقتصاد و به تعبیر دیگر کسب درآمد و گذران زندگی در درجه اهمیت قرار می گیرند و به بیان دیگر دزد، به این دلیل اقتصادی به دنبال دزدی می رود که کار سالمی نداشته و از آن گذشته درآمدی ندارد. بنابراین تا زمانی که ساختار اقتصادی جامعه دگرگون نشده و زمینه های اشتغال سالم و مولد برای همه و یکایک افراد جامعه در سن کار چه زن و چه مرد فراهم نشود باید منتظر انواع جرائم سنتی یا مدرن باشیم. بنابراین در یک تحلیل مارکسیستی از جرم می توان گفت

تضاد طبقاتی در جامعه باعث بوجود آمدن طبقات فقیر و ثروتمند در مقابل یکدیگر شده است و طبقه فقیر با آگاه شدن از تضاد و تفاوت‌های خود نسبت به طبقه ثروتمند دچار یک حالت طغیان و سرکشی شده و به اعمال مجرمانه دست می‌زنند.

۲-۱-۳-۴- مفهوم حقوقی جرم

به عقیده مانهایم^۱ جرم قبل از هر چیز یک مفهوم قانونی شدن رفتار است. یعنی رفتار انسانی که تحت قانون جزا قابل مجازات است. او معتقد است موضوع جرم از نظر جرم‌شناسان مفهوم گسترده تری دارد. زیرا اولاً جرم یا جنایت بیش از حد وسیع و گسترده است به طوری که می‌تواند تغییر رفتار از قتل بی‌نهایت فجیع تا تخلفات جزئی ترافیک جاده یا تخلفات مربوط به مواد غذایی را شامل می‌شود. ثانیاً هیچ توافق کلی وجود ندارد که چه چیزی جرم را از بی‌عدالتی اجتماعی یا شبه جرم‌ها متمایز می‌کند (بخارایی، ۱۳۸۶).

جرم از نظر کیفرشناسی کجروی و انحراف از قانون است. اهداف قانون جزا مبتنی بر کنترل و قانونی کردن رفتارهای گسترده انسانی است. عمل مجرمیت به گرایش‌های جامعه در مقابل جنایت و بزه بستگی دارد که در قانون جزا منعکس می‌شود. این اعمال جنبه نسبی دارد.

بنابراین برای شناخت جرم، ضروری است ابتداء عنصر قانونی آن شکافته شود و نقطه شروع برای فهم این مطلب نیز، داشتن تصور مناسبی نسبت به فلسفه حقوق می‌باشد، زیرا حقوق علمی است که از قوانین موضوعه یا تحقیقی و برخوردار از ضمانت اجرا بحث می‌کند (عبدی، ۱۳۷۱).

در حقوق کیفری براساس ماده (۳) قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۰ هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد، جرم محسوب می‌شود (گلدوزیان، ۱۳۸۳).

^۱ Mannheim

۲-۱-۴- جرم و تاثیر آن بر فرد

پدیده جرم یکی از معضلات جامعه بشری است و در هر جامعه ای درصدی از افراد بواسطه ارتکاب جرم نظم اجتماعی و امنیت جامعه را بر هم می زنند. برخورد های اولیه با بزهکاران و مجرمان بر مبنای نگاه خردگرایانه به آدمی است. یعنی انسان موجود با عقل و خردی تلقی می شود که رفتار مجرمانه را براساس عقل و منطق انتخاب کرده است. بنابراین مسولیت کامل عمل به عهده فرد است. لذا مجازات های ابتدایی واکنشی بود متکی بر روح انتقام جویی و هدف از آن برقراری نظم مختل شده بوده است. جمله مشهور بنتام که می گوید: «بگذار مجازات جلوی جرم را بگیرد» نگرش به پدیده جرم و مجرم را کاملاً در آن دوره مشخص می کند.

مجازات ها با توسعه دانش بشری به ویژه در زمینه جرم شناسی تحول یافته است، به طوری که امروزه ثابت شده است که «نظریه انتقام» انتقام مبنای مجازات برای جلوگیری از اعمال مجرمانه کفایت نمی کند. گرچه مجازات بزهکار و مجرم لازمه حفظ نظم اجتماعی و امنیت جامعه است؛ اما، اگر در اجرای مجازات، اقدام های موثری در زمینه اصلاح و تربیت و درمان مجرمان و آماده سازی مجرمان برای بازگشت به جامعه و بازپذیری اجتماعی فراهم نشود، مجازات اثر معکوس خواهد داشت و در پیشگیری از وقوع جرم یا تکرار جرم موثر نخواهد بود زیرا جرم پدیده ای پیچیده و معلول عامل های متعددی است که در ایجاد آن نقش دارند و فقط با اعمال مجازات امکان پیشگیری فراهم نمی شود.

یکی از مجازات های رایج، مجازات زندان است. در دهه های اخیر و با توجه به ازدیاد جرم و تبهکاری برای مقابله با مجرمان و به منظور دور نگاه داشتن مجرم از جامعه، نظام های قضایی بیشتر توجه خود را به مجازات زندان معطوف کرده اند. این امر سبب توسعه نظام زندان ها و افزایش آمار زندانیان شده است .

در حال حاضر یکی از مشکلات جدی جامعه ایران نیز ورود سالانه هزاران نفر به واسطه ارتکاب انواع جرایم، به زندان است. آمار زندانیان در سال های اخیر با اظهار تاسف رو به تزاید بوده است .

گسترش زندان ها و افزایش آمار زندانیان انتقادهای متعددی در پی داشته است، از جمله، هزینه های سنگینی که این مراکز بر دوش اجتماع دارند و این که آیا زندانی کردن افراد در رسیدن به هدف های پیشگیری، اصلاح و درمان و بازپذیری اجتماعی مجرم توفیق داشته است یا نه؟ یک سوال اساسی است.

در دستگاه قضایی ایران نیز، زندان به عنوان مرکز اصلاح و تربیت تلقی می شود. به طوری که در ماده ۳ آیین نامه های اجرایی سازمان زندان ها و اقدامات تامینی و تربیتی کشور، زندان چنین تعریف شده است: «زندان محلی است که در آن محکومان قطعی با معرفی مقامات ذیصلاح قضایی و قانونی برای مدت معین یا به طور دایم به منظور اصلاح و تربیت و تحمل کیفر نگهداری می شوند».

پس اگر کیفر زندان در دستگاه قضایی جمهوری اسلامی ایران به منظور اصلاح و تربیت در نظر گرفته می شود باید با توجه به عوارض و پیامدهای آن و با هدف اصلاحی نه صرفا به عنوان مجازات به کار رود (محمدی فرود، ۱۳۸۷).

۲-۱-۵- عوامل موثر بر ارتکاب جرم

گرچه تا کنون کوشش شده است که یک نظریه جامع در خصوص بزهکاری ارائه شود ولی واقعیت امر حاکی از آنست که تاکنون در این خصوص موفقیتی حاصل نشده است و لذا کلیه نظریات ارائه شده تنها گوشه هایی از واقعیت امر بزهکاری را تبیین نموده اند.

نکته مهم و مشترکی که بین اکثر نظریات وجود دارد، عدم قطعیت در ارتکاب بزه تحت هر شرایطی است و فقط هنگامی که حجم برخورد فرد با شرایط کژرفتاری افزایش می یابد، تنها احتمال ارتکاب جرم افزوده می گردد، میزان ارتکاب جرم متأثر از دو نوع عوامل می باشد، **اول) عوامل ذهنی و درونی** که همان نحوه تصور فرد نسبت به حاکمیت، قانون، ارزشهای اجتماعی و غیره می باشد، که این عوامل نیز تاحدی تحت تاثیر عوامل خارجی است. **دوم) عوامل عینی یا خارجی** از قبیل از هم گسیختگی خانوادگی، فقر، مهاجرت، بیکاری و ... هر دو نوع عوامل مذکور بر یکدیگر تاثیر متقابل دارند.

قابل توجه است که زندان لزوما بر همه عوامل درونی و بیرونی موثر نمی باشد، بلکه فقط بر بخشی از آنها تاثیر می گذارد.

۲-۱-۵-۱- عوامل ذهنی و درونی

همانگونه که قبلا اشاره شد، عوامل ذهنی خصوصا در مجرمین وجود کاملا مستقلی از خارج ندارند، ولی از آنجا که به جنبه های فکری و درونی فرد توجه دارد، قابل تفکیک از عوامل خارجی می باشند.

مهمترین این عوامل عبارتند از:

۱. افزایش بی اعتمادی و نگرش منفی نسبت به قانون و دستگاه قضایی
۲. کاهش تاثیرات بازدارندگی مجازات و زندان در نزد افراد جامعه
۳. اکتساب توجیهات منطقی (از دید عامل رفتار) برای خلاص نمودن خود از قید و بند های اهداف و ابزار مشروع جامعه
۴. تغییرات روانی، به نحوی که شخصیت فرد را مناسب برای انجام بزه نماید.

۲-۱-۵-۲- عوامل عینی و خارجی:

آن دسته از عوامل خارجی که به نحوی ممکن است زندان بر آنها موثر گردد عبارتند از:

۱. از هم گسیختگی خانوادگی، این امر به صورت های طلاق، بی سرپرستی، دوری خانواده، عدم همانند سازی لازم با خانواده و غیره جلوه گر می گردد.

۲. بیکاری یا از دست دادن شغل مورد نظر و نیز کاهش شانس بدست آوردن شغل مناسب (از دست دادن ابزار مشروع کسب

هدف)

۳. ایجاد و یا افزایش دوستی ها با مجرمین و باندهای سابقه دار و ثبات این دوستی ها از طریق تغییرات شغلی و محل سکونت

۴. آموزش و یادگیری فنون ارتکاب جرم و نیز آگاهی نسبت به مفرهای قانونی از محکومیت و تحمل مجازات (عبدی، ۱۳۷۱).

۲-۱-۶- مرض شناسی اجتماعی و جرم

امیال و تمایلات اساسی که رفتار اجتماعی عادی را سبب می شود همان است که بزهدکار را نیز به اعمال مجرمانه وامیدارد. فرق مجرم و فرد قانون شناس بیشتر در وسایلی است که مجرم برای ابراز سائق های غریزی خود انتخاب می کند، و همینطور در موضوع و هدف پرخاشگری او، که جامعه و اعضاء آن است. این تفاوت یک تفاوت نسبی است نه ماهوی، چون اساسا طبیعت مجرمین و اشخاص غیر مجرم از ماهیت واحدی تشکیل می یابد. با این وصف با آنکه ساختمان اساسی شخصیت هر دو یکی است، یعنی هر دو دارای ویژگی های اجتماعی و ضد اجتماعی و خصوصیات سازنده و مخرب هستند، در اینجا به عنوان تذکر مقدماتی می توان گفت که کنش و واکنش افراد مجرم و غیر مجرم در مقابل انگیزه های درونی (امیدها، خواسته ها، ترس ها، اضطراب ها و ...) و در موقعیت هایی که قرار می گیرند متفاوت است.

عمل ضد اجتماعی عملی است که از نظر اجتماع پذیرفته نشده ولی لزوما جرمی را تشکیل نمی دهد. به عکس جرم یک عمل ضد اجتماعی است که از نظر قانون مجازات می شود.

به عبارت دیگر هر بار که جرمی ارتکاب می یابد، یک عمل ضد اجتماعی هم صورت گرفته، ولی عکس این مطلب درست نیست، یعنی وقتی یک عمل ضد اجتماعی صورت می گیرد همیشه جرمی واقع نمی شود.

از انجایی که عمل و رفتار هر شخص در آن واحد به عنوان یک فرد و یک عضو اجتماع صورت می گیرد، رفتار مجرمانه مثل سایر رفتارها دو ریشه دارد. اما ساختمان و کنش اجتماع طوری هست که می توان ریشه اجتماعی را به جامعه و خانواده که فرد با آن تماس نزدیک تر دارد، تقسیم بندی کرد. به این ترتیب می توان گفت که کلیه رفتارهای انسانی در واقع چهار ریشه دارد:

۱. اجتماع کلی که نماینده همه دستگاه های اجرای قانون است.

۲. جامعه با خرده فرهنگ های^۱ آن .

۳. ساختمان خاص خانوادگی.

¹ subcultures

سه عامل از طریق فشارهای خارجی فرد را تحت تاثیر قرار می دهد و این امر به نوبه خود باعث می شود که در فرد یک واکنش درونی بوجود آید. میان این چهار عامل رابطه ای پیچیده و پویا^۱ وجود دارد که وقتی بخواهیم طرز کار ظریف و دقیق فکر انسان را نیز مورد بحث قرار دهیم پیچیده تر می گردد.

انسان همیشه محصول شخصیت خود و موقعیتی است که در آن زندگی می کند. به همان ترتیب که رفتار اجتماعی تابعی از شخصیت، موقعیت، فرهنگ، زمان و عوامل جغرافیایی است، جرم نیز تحت تاثیر همین شرایط بوجود می آید.

هر اندازه که انسان فردی^۲ باشد هیچ گاه موجود تنها و منفرد نیست، بلکه از نزدیک به محیط خود وابسته است. تنها با توجه به این محیط و شخصیت او است که شناخت ممکن می گردد. انسان نه تنها مرکز کنش است، بلکه مرکز واکنش نیز هست، و این دو تظاهر از نزدیک با حوزه خود او مرتبط است، در این جا مقصود از حوزه، محیز به عنوان یک خاصیت پویا است. از مرکز کنش انگیزهای آنی به پیرامون می رسد و پیرامون به نوبه خود انگیزش هایی را به مرکز باز می فرستد. از آنجایی که این رابطه دو جانبه و همیشگی است، تماس بشر نیز با محیط جاودانه است به طوری که مرکز که بشر باشد، با محیط اطراف خود تشکیل کل واحدی را می دهد. شخص با محیط خود رابطه کنشی برقرار می کند و محیط هم در رابطه کنشی نسبت به او عمل می نماید. فرد در محیط خود چنان زندگی می کند که گویی در یک حوزه مغناطیسی قرار دارد، و بسیاری از کیفیات روانی او از حوزه زندگی ناشی می شود.

هر انسان در یک حوزه اجتماعی- روانی- زیستی روزگار می گذراند و تحت تاثیر هر سه قوه قرار می گیرد. درک بشر از وجود خود و موقعیت خاص او حوزه روانی نامیده می شود. هر چند انسان تحت تاثیر قضاوتی قرار می گیرد که شخص نسبت به موقعیت و وضعیت خود می کند، با این حال به طور آگاه یا ناخودآگاه به محیط خود وابسته است. آنچه که بطور کلی راجع به انسان گفته شد در مورد خاص افراد قانون شکن نیز صادق است. یعنی عمل مجرمانه او بر طبق ساختمان روانی و موقعیت

¹ dynamic

² individualist

کلی او صورت می گیرد. هر چند در وراء هر عملی که بزهکار انجام می دهد فکر او قرار دارد، با این حال اعمال و واکنش های بسیاری از او سرزده است، به طوری که در معنی و مفهوم، او با محیط خود تشکیل کل واحدی را می دهد.

برای مثال، اگر طرح و الگویی مجرمانه در محیط او موجود باشد و او زیاد در معرض این رفتارها قرار گرفته باشد این امر ممکن است در رفتار و اعمال او تاثیر بگذارد. ممکن است این امر، بدون آنکه نسبت به آن آگاهی داشته باشد، صورت گیرد و این نشان می دهد که تا چه حد ممکن حوزه اجتماعی مجرم با ساختمان شخصیت او آمیخته باشد.

کلیه فعالیت ها، من جمله فعالیت هایی مجرمانه، باید زمین حاصلخیزی برای رشد داشته باشد و این زمین و زمینه در اجتماع، جامعه، خانواده و خود مجرم یافت می شود (ایبراهمسن، ۱۳۷۱).

۲-۱-۷- قاعده رفتار مجرمانه

در مطالعه علل رفتار مجرمانه همیشه باید عوامل چندگانه موجد جرم و تاثیر متقابل آنها را در یکدیگر مورد نظر قرار دهیم. بر حسب مورد ممکن است تاثیر یکی از این عوامل از عامل دیگر بیشتر باشد ولی هیچگاه یک عامل واحد علت کلیه رفتارهای مجرمانه نیست. در بسیاری از تحقیقات گذشته توجه در بعضی عوامل خاص متمرکز شده، همیشه این عوامل را راسا علت بزهکاری می دانستند. اما حقیقت آن است که هر عاملی ممکن است در وضعی به خصوص از عوامل موجد جرم باشد، با این وصف همین عامل ممکن است در شرایط و ترکیبی دیگر از عوامل، کوچکترین تاثیری در ایجاد بزهکاری نداشته باشد. بدین علت است که شناخت علل فعالیت های مجرمانه و یافتن وسایل موثر برای جلوگیری از آن این چنین دشوار بوده است.

در بزهکاری عوامل اجتماعی و روانی هر دو بر یکدیگر اثر می گذارند و با یکدیگر همبستگی دارند. عوامل دسته اول در محیط وجود دارد و فرد را تحت تاثیر قرار می دهد؛ عوامل دسته دوم در درون شخصیت موجود است و در مقابل محیط واکنش نشان می دهد. واضح است که این عوامل که از لحاظ کیفیت و کمیت تغییر پیدا می کند ممکن است به صورت های گوناگون با یکدیگر ترکیب یابد. با توجه به این ملاحظات می توانیم قانون شماره یک را در علم جرم شناسی تنظیم کنیم.

۲-۱-۷-۱- قانون شماره یک: در ایجاد رفتار مجرمانه ترکیبی از عوامل موجد جرم دخالت دارد و چون این عوامل در هر

مورد کمی و کیفی فرق می کند، پس ایجاب و ایجاد رفتار مجرمانه امری نسبی است.

با آنکه این قانون تقریباً بدیهی به نظر می رسد، با این وصف نظریات بی اساسی درباره علل رفتار مجرمانه ابراز شده و هنوز

هم ابراز می شود.

بر مبنای این قانون ما می توانیم قانون دیگری بسازیم که فرایندهای^۱ روانی شخص را بهنگامی که مرتکب عمل مجرمانه می

شود، تشریح کند. این فرایندها شامل آمادگی قبلی و عوامل جسمانی می شود که انسان و رابطه اش را با موقعیت اجتماعی

او، یعنی محیط، تشکیل می دهد. بنابراین در تشریح کنش^۲ فکر انسان باید توجه خود را برای چند لحظه معطوف به روابط

متقابل و محیط او سازیم.

از مطالعه درباره منشاء رفتار انسان، مخصوصاً فعالیت های مجرمانه و بیماری های روانی، می دانیم که عوامل ارثی تحت تاثیر

محیط قرار می گیرد و عوامل محیطی تحت نفوذ توارث واقع می شود. در حالیکه توارث بعضی توانایی های اولیه را به انسان

ارزانی می دارد، محیط است که فرصت رشد این توانایی ها را فراهم می سازد. توارث تعیین می کند که انسان چه می تواند

بکند، در حالیکه محیط معین می کند که او عملاً چه می کند. در شرایط معین شخص ویژگی های معینی از خود بروز می

دهد که مربوط به خصوصیات ارثی شخصیت، و همینطور بعضی از ویژگی های جسمانی، یکنوع آمادگی قبلی در انسان بوجود

می آورد و نفوذ محیط در چهارچوب این آمادگی صورت می گیرد.

هر چند گفته اند که وقتی شخصی مرتکب یک عمل ضد اجتماعی می شود، آمادگی قبلی برای رفتار ضد اجتماعی دارد، این

آمادگی را نمی توان مجرمانه تلقی کرد، مگر آنکه احتمال ارتکاب جرم وجود داشته باشد. با این وصف هر گاه انسان اصولاً

¹ processes

² functioning

دارای ویژگی های ضعیف و نامتناسب، از قبیل بی ثباتی عاطفی، سائق های فوق العاده نیرومند و وفور احساسات غیر اجتماعی باشد، عوامل محیطی ممکن است به آسانی سبب بروز رفتار مجرمانه گردد. به این شکل در شرایط معین عده ای از افراد باصطلاح از زمان زادن آماده ارتکاب جرم هستند و وقتی مجموعه خاصی از عوامل فراهم آید، سرنوشت آنها اینست که بزهکار شوند.

۲-۱-۷-۲- قانون شماره دو: عمل مجرمانه حاصل جمع تمایلات مجرمانه شخص و وضعیت کلی او تقسیم بر میزان مقاومت او است. تمایلات مجرمانه شخص و مقاومت وی در مقابل آنها ممکن است به عملی ضد اجتماعی یا مجرمانه منجر شود، و یا به صورت رفتاری که مورد تایید اجتماع است درآید، و این امر بدان بستگی دارد که از تمایلات مجرمانه و مقاومت کدامیک قوی تر باشد. همه افراد دارای تمایلات و ضد تمایلاتی^۱ هستند. عمل مجرمانه تنها وقتی ممکن است روی دهد که مقاومت شخص کافی نباشد و نتواند فشار تمایلات مجرمانه و وضعیت خاص را تحمل کند.

مشکل ترین کار تشخیص میزان مقاومتی است که ممکن است شخص در موقعیت های خاص در مقابل ارتکاب جرم داشته باشد. مقاومت دارای ریشه های عاطفی، فکری و اجتماعی است و این سه عامل با تشکیل فراخود و رابطه آن با خود و موقعیت شخص، ارتباط نزدیک دارد. وقتی شخص به طور کلی خسته باشد و یا از یک بیماری روانی که ریشه جسمانی دارد رنج ببرد، مسلم است مقاومت عاطفی و جسمانی او کمتر خواهد بود. عامل اصلی در مقاومت فراخود است زیرا فراخود، خود را مورد تهدید قرار داده به آن دستور می دهد که تنها مرتکب اعمال نیک شود. بدین ترتیب وقتی شخصی مرتکب جرم می شود قاعدتا احساس گناه می کند، در صورتیکه وقتی عمل خوبی انجام می دهد احساس رضایت می نماید (ایبراهمسن، ۱۳۷۱).

^۱ . counter- tendencies

۲-۱-۷-۳ انحراف اجتماعی

رفتار انحرافی عبارت است از، رفتار ارادی که هنجارهای جامعه را نقض کرده و سلامتی جامعه و یا افرادش و یا هر دو را تهدید می کند. رفتارهای انحرافی، رفتارهای عمدی و ارادی با مشخصه ی تخطی و زیر پا گذاشتن قواعد و رسوم جامعه هستند که زمینه آسیب رسانی به افراد و سازمان را فراهم می سازند. انحراف را به دو گروه انحراف اولیه و انحراف ثانویه تقسیم می کنند. انحراف اولیه، عملی است که قواعد راجع به رفتار بهنجار را نقض نموده، اما تا کنون تحت عنوان انحراف برچسب نخورده است و منحرف اولیه نیز، شخصی است که مرتکب فعلی شده که منحرفانه محسوب می گردد ولی هنوز از سوی جریان واکنش اجتماعی با برچسب منحرف روبرو نشده است. لذا به لحاظ اجتماعی و در نگاه دیگران، تفاوتی با غیر منحرفین ندارد و چه بسا خود نیز خویشان را منحرف نداند. اما انحراف ثانویه در مواردی تحقق می یابد که فرد عنوان منحرف، کژرو و یا مجرم را پذیرفته و یک تلقی جدید از خود ارائه دهد. در این حالت فرد به طور مشخص رفتار انحرافی از خود نشان می دهد (شمس، ۱۳۹۳).

۲-۱-۸- تاریخچه زندان و کارکرد آن

۲-۱-۸-۱- زندان

مفهوم زندان در طول تاریخ بر حسب زمان و مکان یکسان نبوده و همراه با تغییر و تحول جوامع دچار تغییر و تحول شده است. در جوامع اولیه نظام اجتماعی از وحدت و قدرت زیادی برخوردار بود و همه رفتارهای آدمی توسط آداب و رسوم قومی تعیین می شد و جایی برای وضع قانون وجود نداشت. در آن روزگار متخلف تابع نظم و قاعده ای نبود و در موارد تخلف، نه تنها مجرم بلکه تمام افراد خانواده او مسئول شناخته می شدند و انتقام از آن ها بسیار شدید بوده است (سخاوت ، ۱۳۸۱).

پس از یک دوره تحول و دگرگونی در نظام اجتماعی، جوامع انسانی به سوی یکتا پرستی تحول می یابند. رهبران مذاهب مردم را از هر قبیله و قوم به پرستش خدای یگانه، رحم، شفقت، گذشت و بخشش دعوت می کنند. در این دوره حد و مرزی برای انتقام قائل می شوند. قصاص به جای مجازات های بی حد و مرز قرار می گیرد. در قانون، قصاص را اصلی شخصی برای مجازات بر می شمردند که مسئولیت دسته جمعی خانواده را از بین می برد. افراد خانواده ی مجرم در واقع شامل مجازات نمی شوند. در جریان تحول و دگرگونی اجتماعی، اجرای اصل قصاص نیز تعدیل می یابد، به این معنی که مجرم در مقابل ضرر و زیان وارده می تواند به پرداخت دیه یا تاوان با تراضی مجنی علیه یا خانواده اش اقدام کند. پذیرش اصل دیه یا تاوان باعث شد تا از مجازات های غیر انسانی در این دوره تا حدی کاسته شود (سخاوت ، ۱۳۸۱).

زندان در لغت نامه دهخدا: زندان جایی است که متهمان و محکومان را در آن نگاهدارند. این کلمه در فرهنگستان زبان و ادب فارسی به جای حبس پذیرفته شده است. این واژه در فرهنگ عمید به معنای بندیخانه، محبس خانه و قیدخانه، جایی که محکومان و تبهکاران را در آنجا نگهداری می کنند و محبس است. مترادف های حبس در قرآن، الفاظ سجن، وقف، امسک و حصر هستند. فیروز آبادی در **قاموس المحيط** می گوید حبس به معنی مانع شدن است و ابن منظر در **لسان العرب** و جوهری در **صحاح** می نویسند: « حبس ضد آزاد گذاشتن است». در فرهنگ معین حبس و زندان مترادف یکدیگر به کار رفته اند. زندان به معنی جایی است که متهمان و محکوم را در آن نگه می دارند. در ترمینولوژی حقوق آمده است: سلب آزادی و بازداشت محکوم به منظور اجرای مجازات پس از حکم قطعی، حبس قانونی است (جعفری لنگرودی ، ۱۳۶۷).

در آیین نامه اجرایی سازمان زندانها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور (مصوب ۱۳۸۴/۹/۲۰) در تعریف زندان آمده است:

ماده ۱: سازمان زندانها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور، سازمانی است مستقل که به طور مستقیم زیر نظر رییس قوه قضاییه انجام وظیفه می نماید و بقیه اخصار در این آیین نامه سازمان نامیده می شود.

ماده ۲: همه ساله در موعد مقرر بودجه سازمان در ردیف مستقل پیش بینی می شود و پس از موافقت رییس قوه قضاییه برای تصویب به سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور ارسال می گردد.

ماده ۳: زندان محلی است که در آن محکومانی که حکم آنان قطعی شده است با معرفی مقامات قضایی صلاحیت دار قضایی و قانونی برای مدت معین یا به طور دایم به منظور تحمل کیفر، با هدف حرفه آموزی، بازپروری و بازسازی نگه‌داری می شوند.

ماده ۴: بازداشتگاه، محل نگهداری متهمانی است که با قرار کتبی مقامهای صلاحیت دار قضایی تا اتخاذ تصمیم نهایی به آنجا معرفی می شوند.

۲-۱-۸-۲- تاریخچه زندان در ایران

زندان در دوران پیش از اسلام به عنوان مجازات محکومان مرسوم نبوده، بلکه جز در مورد مدعیان تاج و تخت که ممکن بود به جای اعدام فوری و بی سر و صدا به قلعه‌ی فراموشی یا زندان، گسیل شوند، محبوس کردن مجرمان عادی، حداکثر برای چند روز تا تحویل آنان به قاضی جهت محاکمه مرسوم بوده است. با تشکیل جوامع و ایجاد و توسعه و تقویت حکومت‌ها زندان نیز تا حدودی رواج یافت. برخی براین باور هستند که گویا زندان برای نخستین بار در زمان خسرو پرویز در ایران به طور گسترده رایج شد، آن هم نه به عنوان مجازات، بلکه به مثابه‌ی یک اقدام تأمینی که مجرم در حبس نگاه داشته می شد تا توبه کند و در غیر این صورت، مجازات اصلی یعنی اعدام در باره‌ی وی اجرا می شد. با این که راجع به وضع زندان‌ها در ایران دوران باستان اسناد و مدارکی در دست نیست اما آنچه مسلم است در قلعه‌ها زندان‌هایی بنا می شد که پادشاهان و حکمرانان مخالفان خود را در آنجا زندانی می کردند و سپس به وضع فجیعی از بین می بردند. حبس جزء مجازات‌ها نبود بلکه وسیله‌ای برای از بین بردن بی سر و صدای اشخاص بلند مرتبه‌ای بود که وجودشان برای کشور و یا پادشاه خطر داشت. قلعه‌ی مستحکمی در گل گرد (در مشرق شوشتر خوزستان) بود که گل گرد یا اندمش نام داشت و آن را انوشیروان یا قلعه فراموشی نیز می خواندند، زیرا نام زندانیان و حتی آن مکان را کسی نباید بر زبان می راند (مکی، ۱۳۶۵).

با تسلط اعراب بر ایران قدرت مرکزی حاکم بر ایران شکسته شد. اقتدار شاه و به دنبال آن، شیوه‌های کیفرمجرمان تغییر کرد. مسلمانان فاتح برای برقراری نظم، امنیت اجتماعی، تسلط، بسط عدالت و ترویج دین مبین اسلام بر اجرای احکام اسلامی

به نحوی که در منابع معتبر آمده بود تاکید کردند و به ترویج احکام مربوط به عبادات، معاملات و احکام حقوقی نظیر قصاص، حدود، دیات و تعزیرات پرداختند. در دوره ی عباسیان، زجر و شکنجه در زندان ها به نهایت شدت می رسید(سخاوت ، ۱۳۸۱). نظام قضایی و نهاد زندان در عصر قاجار به دلیل فقدان قوانین مدون کاستی های زیادی داشت که این امر منجر به بروز اندیشه اصلاحات شد. در دوران قاجاریه، امیرکبیر در سال ۱۲۶۶ ه.ق. با صدور فرمانی اقدام به لغو شکنجه و سرو سامان دادن به اوضاع زندان ها و زندانیان نمود. ولی به خاطر عزل وی این اقدامات چندان دوامی نداشت با این همه در دوران قاجار باز هم به تشویق برخی افراد نظیر میرزا حسین خان سپهسالار اقداماتی برای انسانی کردن زندان ها صورت گرفت. در میان اقدامات کنت دومون فورت اولین رئیس پلیس تهران در سال ۱۲۵۸ هجری خورشیدی نیز تشکیل شد، وانگهی اقدامات عمده در دوران پس از وقوع انقلاب مشروطه رخ داد (یوسفی فر و عباسی، ۱۳۹۴).

در دوره پهلوی با ایجاد حکومتی به سبک سنتی و ملوک الطوائفی و همچنین رسوخ افکار انسان گرایانه کشورهای غربی، اولین نظامنامه محابس در سال ۱۳۰۴ شمسی تدوین و تنظیم شد و پس از آن بود که زندان ها به شکل مدرن متناسب با آن دوران ساخته شد. هر چند تا آخرین روزهای حضور پهلوی دوم نیز وضعیت دادگستری و زندان ها مطلوب نبود، ولی به نسبت قبل اصلاحاتی صورت گرفته بود. در سال ۱۳۰۸ شمسی اولین زندان زنان (زندان قصر) به منظور نگهداری ۶۰۰ نفر محکوم اختصاص یافت. پس از شهریور ۱۳۳۰ تحت تاثیر علل ناشی از جنگ جهانی دوم به تعداد بزهکاران ایران مانند بیشتر کشورهای جهان افزوده شد و زندان ها با کمبود جا مواجه شدند. در ۲۱ مهر ماه سال ۱۳۴۷ اولین آیین نامه زندان ها با توجه به اصول علم زندانی ها، نسبت به کانون اصلاح و تربیت به تصویب رسید و در سال ۱۳۵۴ آیین نامه مذکور اصلاح شد و به سایر زندان ها تعمیم داده شد، اما به علت نبود امکانات بیشتر مفادشان اجرا نشد (راهروخواجه و ربیعی، ۱۳۹۰).

در اردیبهشت ماه سال ۱۳۵۸ اولین تصمیم شورای انقلاب در خصوص زندان ها در قالب مصوبه، اتخاذ و زندان ها به طور کامل از سیستم اجرایی به بدنه دستگاه قضایی متصل و ابتدا به وزارت دادگستری وقت و پس از مدتی و با تشکیل شورای

عالی قضایی مسئولیت اداره زندان ها به این شورا سپرده شد. در سال ۱۳۶۴ شورای سرپرستی زندان ها به سازمان زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور تاسیس شد. از مهمترین اولویت در بعد از انقلاب می توان به موارد زیر اشاره کرد :

اجرایی نمودن بند ۱۴ از مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام در بخش قضایی با عنوان کاهش استفاده از مجازات زندان (حبس زدایی)

- جلوگیری از ورود مواد مخدر به زندان ها

- تفکیک و طبقه بندی زندانیان

- بهبود وضعیت نیروی انسانی و آموزش کارکنان

- انتقال زندان های فرسوده و احداث زندان های جدید

اجرای برنامه های فرهنگی در زندانها با محوریت قرآن و نماز و همچنین حاکمیت نظم و انضباط در زندانها و اصلاح آئین نامه اجرایی سازمان به ویژه آئین نامه اعطای مرخصی به زندانیان از دیگر اصلاحات مهم بود. در سال های اخیر برنامه های اصلاحی و تربیت زندانها با رویکرد علمی شتاب بیشتری گرفت. برخی از اولویت های ترسیم شده بدین شرح است:

- نهادینه کردن مدیریت علمی در زندانها ؛

- حمایت مادی، معنوی و آموزشی از منابع انسانی و ارتقای شان و منزلت آنان ؛

- توسعه برنامه های فرهنگی، آموزشی، حرفه آموزی و اشتغال در زندانها ؛

- کاهش جمعیت کیفری با بهره گیری از ظرفیت های جدید قانونی ؛

- استفاده از تمامی ظرفیت ها برای بازگشت سعادتمندانه زندانیان به جامعه ؛

– افزایش نظارت در زندانها برای پیشگیری از شکل گیری کانون های آسیب زا ؛

– بهبود وضعیت قضایی زندانها خاصه تعیین تکلیف سریع زندانیان تحت قرار (مداح پور ، ۱۳۸۶: ۳۵-۳۴).

۲-۱-۸-۳- تاریخچه زندان در استان چهارمحال و بختیاری

زندان شهرکرد

زندان شهرکرد به عنوان اصلی ترین زندان استان چهارمحال و بختیاری حدود سال ۱۳۵۰ در انتهای خیابان شریعتی (مکان فعلی اداره کل زندانهای استان) احداث و زیر نظر شهرداری آغاز فعالیت نمود. این زندان در ابتداء در یک طبقه بنا گردید. زندان یاد شده در زمینی به مساحت ۲۴۳۲ متر و زیر بنایی بالغ بر ۱۱۴۰ متر در یک طبقه طراحی شده بود، اما به علت کمبود فضای فیزیکی در سال ۱۳۵۳ نسبت به ساخت طبقه دوم در ضلع شرقی و تحویل آن به واحد تشخیص هویت و صدور گذرنامه اقدام گردید. در سال ۱۳۵۸ نیز با انجام عملیات ساختمانی طبقه دوم ضلع غربی زندان احداث گردید و روند ساخت و سازهای انجام شده در سال ۱۳۷۴ با ساخت و تکمیل طبقه فوقانی به پایان رسید. جهت احداث زندان شهرکرد که در ۲ کیلومتر جاده فرخشهر به شهرکرد واقع شده است، به میزان ۲۰ هکتار زمین اختصاص داده شده است که پس از انجام مطالعات و تهیه طرحهای اولیه در تاریخ ۷۴/۱۲/۱۵ احداث فاز یک زندان مرکزی با زیر بنایی ۲۶۰۰ متر مربع رسماً آغاز گردید. پس از اتمام عملیات ساختمانی فاز اول نسبت به احداث بهداری زندان شامل قسمتهایی از قبیل اتاق عمل سرپایی، دندانپزشکی، رادیولوژی، داروخانه، اتاق پزشک و بستری و سایر بخشهای مورد نیاز و همچنین بند نسوان و سالن ورزشی اقدام گردید. در حال حاضر زندان شهرکرد با زیر بنایی بالغ بر ۱۲۸۶۶ متر مربع یکی از زندانهایی است که بالاترین فضای سرانه را به خود اختصاص داده است. این زندان از شمال به کوه، از جنوب به انبار جهاد کشاورزی استان و از شرق به یگان ویژه و از غرب به اردوگاه حرفه آموزی و کار درمانی استان منتهی می شود.

۲-۱-۸-۴- اردوگاه حرفه آموزی و کاردرمانی شهرکرد

در سال ۱۳۸۳ بخشی از مددجویان جرائم مختلف زندان شهر کرد به ساختمان جدید الاحداثی که در کیلومتر ۲ جاده فرخشهر به شهر کرد واقع شده است، انتقال داده شدند و فقط متهمان و محکومین جرائم مواد مخدر در طبقه تحتانی اداره کل زندانهای استان نگهداری می شدند، همجواری این مکان با محیط های آموزشی، واقع شدن در مرکز شهر، کمبود فضای فیزیکی، تردد و اجتماع خانواده مددجویان و ... موجب گردید تا مسئولین وقت با خرید دو باب سوله تغییر کاربری و احداث ساختمان ها و فضاهای اداری، انتظامی، بهداشتی، فرهنگی و تربیتی مورد نیاز در نیمه اول سال ۱۳۸۳ نسبت به انتقال مددجویان اقدام گردید. اردوگاه حرفه آموزی و کاردرمانی استان چهارمحال و بختیاری با ۱۵۰۰۰۰ متر مربع مساحت و ۱۴۰۰ متر مربع زیر بنا در کیلومتر ۲ جاده فرخشهر به شهر کرد قرار دارد و از شرق به زندان شهر کرد، از غرب به کانون اصلاح و تربیت و از شمال به بادامستان بنگاه تعاون منتهی می گردد. به علت افزایش دو برابری زندانیان در سال های اخیر از سال ۱۳۹۰ فاز دوم اردوگاه با زیر بنای ۲۹۵۰ متر مربع آغاز و در سال ۱۳۹۶ به بهره برداری رسید.

۲-۱-۸-۵- کانون اصلاح و تربیت

تا سال ۱۳۸۸ عملاً مجموعه ای با نام اصلاح و تربیت در چارت تشکیلاتی اداره کل زندانهای استان چهارمحال و بختیاری وجود نداشت و به همین لحاظ مددجویان مشمول نگهداری در کانون به محض معرفی به زندان با نظر مدیر داخلی در بند جداگانه ای از مجموعه بندهای زندان قدیم شهر کرد نگهداری می شدند و به همراه سایر مددجویان در برنامه های آموزشی، تربیتی، ورزشی و... شرکت می نمودند. فقدان فضای فیزیکی مناسب باعث شد تا مسئولین نسبت به پیگیری ایجاد کانون اصلاح و تربیت و پست های مربوط اقدام نموده و بالاخره در سال ۱۳۸۴ کانون یاد شده به صورت رسمی به مساحت ۴۰۰ متر مربع و زیر بنای به متر اژ ۲۵۰ متر مربع راه اندازی گردید و نسبت به تامین نیروهای آموزش دیده و متناسب با اهداف آموزشی و تربیتی کانون نیز اقدام گردید. این کانون در حال حاضر شامل قسمت هایی از قبیل خوابگاه مددجویان، نمازخانه، اتاق مشاور، اتاق رئیس و مربیان تربیتی و... می باشد. در سال ۱۳۸۶ با تامین اعتبار لازم در ضلع غربی زندان شهر کرد نسبت

به احداث کانون اصلاح و تربیت در زمینی به مساحت ۴۰۰۰ متر مربع و زیر بنایی بالغ بر ۴۳۰ متر مربع اقدام گردید که در حال حاضر این ساختمان تکمیل و در حال استفاده می باشد.

۲-۱-۸-۶- زندان بروجن

در سال ۱۳۴۹ با تعلق گرفتن شهربانی برای شهرستان بروجن، در خیابان فردوسی ساختمانی اجاره گردید که براساس قوانین و مقررات وقت متهمان و محکومین شهرستان بروجن جهت تحمل حبس و نگهداری به آن محل اعزام می شدند. در شهربانی یاد شده دو اتاق جهت نگهداری زندانیان اختصاص داده شده بود و این روند تا سال ۱۳۶۵ ادامه داشت و با استقلال سازمان زندانها و دستور انتزاع زندانها از ساختمان شهربانی ها، نسبت به اجاره نمودن ساختمان نیمه مخروبه ای که قبلا به عنوان کاروانسرا مورد استفاده قرار می گرفت، اقدام گردید و محل نگهداری زندانیان تغییر یافت و فضای فیزیکی ساختمان نیز جهت نگهداری زندانیان تقریبا متناسب گردید. از سال ۱۳۶۵ زندان بروجن زیر مجموعه اداره کل زندانهای استان اصفهان معرفی شده بود، قرار گرفت و بروجن نیز مستقل گردید و به فعالیتهای خود ادامه داد.

در سال ۱۳۷۴ با انتزاع زندانهای استان چهارمحال و بختیاری از اداره کل زندانهای استان اصفهان زندانهای بروجن و شهرکرد بصورت مستقل از یکدیگر زیر نظر اداره کل زندانهای استان چهارمحال و بختیاری قرار گرفتند و به فعالیت خود ادامه دادند. در سال ۱۳۷۶ با انجام مکاتبات اداری و عقد قرارداد، زمینی به متراژ ۲۰/۵ هکتار جهت احداث زندان بروجن اختصاص داده شد و در اولین مرحله از انجام عملیات ساختمانی، حصار کشی، احداث ساختمان بندها، نمازخانه، کتابخانه، قسمت های اداری، سرویس های بهداشتی، سالن ورزشی و هواخوری در دستور کار قرار گرفت.

۲-۱-۸-۷- زندان لردگان

این زندان در مورخ ۱۳۸۷/۱۱/۱ در ساختمان استیجاری خدمات کشاورزی شهر لردگان شروع به کار نمود. این زندان با سعی و پیگیری های مکرر فرماندار و همچنین نماینده مردم این شهر در مجلس شورای اسلامی و مدیر کل وقت زندانهای استان در جهت رفاه حال خانواده زندانیان راه اندازی گردید. از زمان راه اندازی تا امروز تعداد ۸۴۴ نفر به این زندان معرفی گردیده اند که به حدود ۵۰۰۰ نفر از خانواده این مددجویان ملاقات اعطا گردیده است. با خرید زمینی به مساحت ۶۸۰۰ متر مربع و با زیر بنایی ۱۴۳۰ متر مربع در بهمن ماه سال ۱۳۹۰ ساخت زندان لردگان آغاز شده و به بهره برداری رسیده است.

۲-۱-۸-۸- کارکرد زندان

نهاد زندان براساس انگیزها و هدف هایی به وجود آمده است اهداف کلی و عمومی اجرای مجازات سالب آزادی به قرار زیر است:

سزادهی و مجازات که این هدف مورد نظر مکاتب عدالت مطلقه حقوق جزاست؛

انتقام، کفاره جرم و تشفی خاطر زیان دیده که این کارکرد به طور سنتی مورد توجه نظام های جزایی و خصوصاً نیروی پلیس بوده است؛

اصلاح و تربیت و بازسازی اجتماعی، این هدف از رویکردهای مدرن کیفر سلب آزادی و از اهداف اصلی زندان هاست؛
پیشگیری، که خود شامل پیشگیری اولیه، ارباب و پیشگیری از تکرار جرم است. زندان با توجه به اهداف و مأموریت های خود دارای پیامدهای منفی نیز می باشد از جمله اینکه با زندانی شدن یک فرد نه تنها آثار سوء بر او حادث می شود بلکه افراد و گروه های مختلف متأثر از این امر می شوند، چرا که اول خود فرد زندانی و در مراحل بعد خانواده و جامعه است که متأثر از این امر می شود. حبس می تواند خوب باشد اما نه برای همه و با هر نوع تخلف، بلکه زندان می تواند به عنوان کیفر کسانی که امنیت جامعه و مردم را به خطر می اندازند و مرتکب جنایت آدم ربایی، قتل، شرارت های وحشیانه راهزنی، باندهای بین المللی مواد مخدر و امثالهم می شوند، خوب باشد و زندان برای نگهداری ورشکسته ها، جرایم غیر عمد، تصادفات رانندگی،

قطع درختان، اعتیاد و اختلافات خانوادگی و امثالهم خوب نیست و ضررهای فوق العاده ای بر این افراد و خانواده هایشان خواهد داشت (شمس، ۱۳۸۸).

۲-۱-۸-۹- زندان رویکرد مثبت یا منفی

اصولا تداوم و حیاط یک جامعه بدون وجود میزانی از همبستگی و همنوایی اجتماعی ممکن نیست از این جهت است که کنترل اجتماعی و مکانیسم های گوناگون آن برای ادامه حیاط جامعه ضروری به نظر می رسد. اما باید توجه داشت که کنترل های اجتماعی گاهی ناگزیر از فشار و مجازات می باشند. هر چند که بزهکاری و انحراف در اثر عوامل اکتسابی صورت می گیرد و عامل مجازات به عنوان نوعی از مکانیسم کنترل رسمی تاثیر چندانی در حضور و ازدیاد یا تقلیل دائمی جرم ندارد و فقط در کوتاه مدت می توان روی آن از این جهت حساب نمود. تولسوی می گوید که در روح هر فرد مجرم بارقه ای الهی وجود دارد که ممکن است او را به راه راست هدایت کند. ساترلند می گوید "یکی از ضعف های بزرگ روش های قضایی عصر حاضر، تکیه مداوم و شدید و یک جانبه بر تهدیدات و مجازات کردن برای جلب نظر مردم برای احترام به قانون است، در حالی که هیچ گاه با تهدید و ارباب این امر میسر نشده است، کسی که قلبا و صمیمانه وادار شود تا با آنچه به زور بر او تحمیل می شود، تفاوت زیادی دارد". دورکیم نیز معتقد است مجازات نقش مفیدی ندارد و فقط می تواند در موارد محدود، به طور مستقیم در تنبیه مقصر و یا ارباب دیگران موثر واقع شود. به این دلیل، دورکیم می گوید که تاثیر مجازات همیشه مورد تردید بوده و اصولا ناچیز به شمار می آید (ستوده، ۱۳۸۷).

آیزنک^۱ (۱۹۷۷) در این زمینه معتقد است که سطح هیجان پذیری بطور معمول در زندانیان و مجرمان به طور کلی بالا است. به نظر می رسد این امر موجب می شود که هیجان پذیری عادت های ضد اجتماعی مکتسبه آنان را تقویت کند، تا آنجا که در مقایسه با افراد بهنجار و غیر هیجانی به جای گزین کردن این عادت ها با مجموعه عادت های مناسب برایشان دشوارتر می شود. بنابراین، مجازات که فرض می شود سطح موجود هیجان را در آنان افزایش می دهد به جای اثر مثبت تاثیر منفی

^۱ Eysenck . H

خواهد داشت، و به جای اینکه تغییر پذیری در زندانی ایجاد کند انعطاف پذیری او نسبت به واکنش هایش را افزایش می دهد. با نادیده گرفتن منابع هیجانی جرم و پذیرش مقوله های سنتی قانون مانند شرارت یا حرص و طمع به عنوان جرم، حبس نمی تواند در مجرم تاثیر بگذارد و مساله در زندان خاتمه نمی یابد. مسئولان زندان به علت فقدان درک در زندان به مجرم امکان می دهند که از جامعه آئینه ای برای خود بیافریند که آن را به عنوان زندان بیرون درک می کند. به یک معنا، زندان یک دوره تلقین فکر در مجرمیت است. زندان به مردم یاد می دهد که چگونه مرتکب جرم شوند و اعتقاد بر این امر را در آنان شرطی می کند.

با توجه به این واقعیت که جامعه برای تلقین کردن عادات مناسب اجتماعی یا اخلاقی در زندانی تلاش به عمل می آورد، در عمل متضاد به نظر می رسد. چنین فرض می شود که مجازات برای این منظور کافی بوده و آموزش رسمی یا شرطی کردن مجدد ضرورتی ندارد. تحت این شرایط شاید تعجب انگیز نباشد که مجازات زندان تا آن اندازه که جامعه با اطمینان از آن انتظار دارد، تاثیر گذار نیست (مقیسه، ۱۳۹۳).

۲-۱-۸-۱۰- کارکرد منفی زندان و نقش آن در تکرار جرم

زندان یکی از مهمترین ابزار دفاع در مقابله با پدیده جرم و شخص مجرم است. اگرچه فلسفه اصلی تأسیس زندان ها، تأمین منافع جامعه از طریق اصلاح و تربیت مجرمین و پیشگیری از تکرار جرم است، اما مطالعات و پژوهشهای علمی متعدد نشان میدهند؛ اغلب زندانها در اصلاح زندانیان موفق نبوده اند و افرادی که عملاً به زندان افتاده اند، از ارتکاب جرم بازداشته نشده اند. از جمله پیامدهای منفی زندان می توان از تأثیر روانی زندان بر زندانی نام برد. بدین مفهوم که زندان هویت محکوم را از میان می برد و به ویژه در زندانهای بلندمدت چنان اختلالی در شخصیت او به وجود می آورد که نتیجه آن پیروی کورکورانه و محض یا حالت تهاجمی است که به شکل شورش در زندان، درگیری با سایر زندانیان و همانند آن آشکار می شود و همچنین زدن برچسب مجرم بر محکوم و زندانی و جدا کردن او از جامعه و زندگی در شرایط خاص سبب می شود که محکوم زندانی رفته رفته حس مسئولیت پذیری خود را نسبت به کسانی که او را از آن خود نمی دانند، از دست بدهد و پس

از خروج از زندان تکلیف کمتری نسبت به رعایت ارزشهای مورد قبول جامعه در خود احساس کند. امروزه با مشاهده موارد فراوانی از زندانیان که بعثت ارتکاب مجدد جرم دوباره و چندباره راهی زندان می شوند و یا مشمول سایر مجازات قرار میگیرند، درمی یابیم که متأسفانه زندان در اجرای اهداف خویش حقیقاً شکست خورده است. در واقع زندان به واسطه خلاء آموزشی که دارد به طور غیرمستقیم به زندانی می آموزد که چگونه شگردهای مجرمانه را از افراد کارکشته یاد گرفته و از پیچ و خم های قانون گریخته و به یک بزهکار حرفه ای تبدیل شود و سپس تجربیات خویش را به دیگران انتقال دهد. زندان به جای القای ارزشهای پسندیده و بهنجار، ارزشهای ناصواب و ضداجتماعی را به زندانیان منتقل می نماید زندان با به تنگنا گذاشتن زندانیان از نظر مادی و معنوی، در عوض زمینه را برای تخطی کنندگان از قانون مساعدت می نماید. محکومیت به زندان نه تنها بر زندانی تحمیل می شود بلکه لاجرم عوارض سوء آن گریبان خانواده و نزدیکان وی را نیز گرفته و آنان را نیز به گرداب جرم می کشاند زندان با تحمیل الزامات خشن و طاقت فرسا بزهکار را در مسیر قانونشکنی و سرکشی جری می نماید. زندان قباحت جرم را از بین برده و بزهکاران را به تکرار جرم تشویق می نماید. فسادهایی که در زندان حاکم است، بزهکاری را حفظ و مجرمین اتفاقی را به بزهکاران خطرناک و حرفه ای تبدیل میسازد. اصولاً نهاد زندان و شرایط زیست محیطی آن و تراکم و اختلاط زندانیان طوری است که نمی تواند بزهکار تولید نکند به قول ویکتور هوگو زندان مدرسه جرم سازی است و ایجادکننده بزهکار حرفه ای. برای برخی از افراد، زندان بعنوان یک سرپناه امن و جایی است که می توان خوراک و پوشاک رایگان دریافت کرد و استراحت نمود. بنابراین اندیشیدن تمهیداتی برای اینگونه افراد تهدیدست که عموماً با خرده بزهکاری و جرم های کوچک و کم اهمیت مثل جیب بری و کیف قاپی یا سرقت گوشی تلفن همراه و ... گرفتار زندان می شوند از طریق ایجاد سرپناه یا مراقبت دقیق پس از زندان می توان از تکرار جرم آنها جلوگیری کرد و حتی برخی از آنان به سرعت پس از خروج از زندان مجدداً دست به ارتکاب جرم میزنند و با عجز از معرفی ضامن یا کفیل به زندان می روند تا حتی برای یک شب هم که شده مأمن خود را از دست ندهند. همه اینها علاوه بر اینکه بر دولت و جامعه هزینه بار می کند آنها را مستعد جرائم بزرگتر و مهمتر نیز می نماید. چراکه برخی از آنان پس از آشنایی با خلافکاران حرفه ای برای رهایی از وضع تنگدستی و رنج زندگی جذب گروه آنان شده و پس از آزادی مجدداً دست به ارتکاب جرم می زنند. از مجموع این مباحث میتوان نتیجه گرفت که

زندانیان دو خصیصه دارد؛ ۱- جرم زدایی، ۲- جرم زایی. که در نهایت تأسف باید گفت خصیصه دوم آن در طول سالهای اخیر بیشتر نمود پیدا کرده است و سببی برای تکرار جرم شده است. خلاصه آنکه ناچار به پذیرفتن این واقعیت هستیم که زندانیان دیگر در عمل آنچه را که مدعی آن است یعنی به منظور آن ایجاد شده ارائه نمی دهد. واکنش اجتماعی موجبات برچسب یا انگ مجرمانه زدن به فرد را فراهم می سازد (نظام عدالت کیفری باعث ایجاد انگ اجتماعی میشود) از طریق سجل کیفری، منع اقامت در محل معین و... و پلیس، دادگستری و زندانها هر یک به نوبه خود، از عوامل لکه دار کردن اجتماعی محسوب می گردند. در این صورت به عقیده لی مرت جرم شناس انگلیسی بزهکار می تواند از رفتار منحرفانه خود یا نقش مربوط به آن بعنوان یک وسیله دفاع، تهاجم یا سازگاری با مسائل نهان و آشکاری که آثار و پیامدهای واکنش اجتماعی بر علیه او ایجاد کرده، استفاده نماید. بدین سان این انحرافات ثانویه، بر بزهکار اولیه مسلط می شود زیرا در غایت، فرد مجرم جایگاه و هویت اجتماعی یک منحرف را می پذیرد و در جهت انطباق خود با نقش ها و عملکردهای مربوط به آن کوشش می کند. مفهوم تشدید انحراف اشاره به روندی دارد که در آن واکنش اجتماعی در مقابل انحراف فرد، عملاً موجب افزایش و تشدید و تقویت آن می شود. تصویری که فرد درستکار از زندانی در ذهن دارد با تصور تبهکار یکسان نیست. زندانی برای فرد درستکار رنج و مشقت و بدنامی است و حال آنکه در نظر بسیاری از تبهکاران زندانی جایی است که در آنجا عده کثیری از رفقای خود را باز می یابند و با هزینه دولت زندگی میکنند و در نتیجه زندانی نمیتواند به آنچه که برای آن در نظر داشته است، برسد (ملک پور، ۱۳۹۶).

۲-۱-۸-۱۱ بازپروری در زندان ها

جرم شناسان اتفاق نظر دارند که از ابتدای پیدایش جرم شناسی علمی، بازپروری و اصلاح بزهکاران، هدف اساسی آموزش و تحقیقات جرم شناسی محسوب می شده است. بر همین اساس، کیفرشناسان نیز برای مجازاتها به ویژه مجازاتهای سالب آزادی، کارکرد بالینی قائل شده اند، یعنی اقامت زندانی در زندان باید به بازپروری وی منجر شود. بدین ترتیب یافته های جرم شناسی کاربردی، جهت گیری حقوق کیفری و کیفرشناسی را تحت تاثیر قرار داده اند. قانون گذار کیفری نیز به نوبه خود با فردی کردن تدابیر کیفری در مرحله تعیین و اجرای کیفر به این حوزه علاقه نشان داد. قوانین داخلی و اسناد بین المللی

نیز ضمن تصریح در بازپروری، تاکید کردند که بازپروری بزهکار که به طور موقت از جامعه دور نگه داشته شده و می توان دوباره او را به جامعه بازگرداند، باید از رهگذر حقوق بنیادین وی محقق شود. ایران به عنوان کشور عضو سازمان ملل، اسناد منشور بین المللی حقوق بشر را امضاء و تصویب کرده است و از این طریق، رفتار انسانی با بزهکاران را در طول فرایند کیفری تضمین نموده است. اصلاح و بازپروری بزهکاران به عنوان حلقه آخر این فرآیند، سیاست کیفر شناختی و امور زندان را جهت می دهد. جلوه های این سیاست را علاوه بر قانون اساسی، در مقررات تقنینی و هم فرونقنینی می توان یافت (ابراهیمی، ۱۳۹۱).

قدیمی ترین هدف از گماردن زندانی به کار، همانا ارباب، ایجاد ترس، برای جلوگیری از تکرار جرم بوده است. لیکن با گذشت زمان و بویژه در ظهور دانش کیفرشناسی و علم اداره زندان ها به تدریج توجه بیشتر به کار زندانی برای اصلاح و تربیت زندانیان در زمان تحمل کیفر در زندان و نقش مثبت کار زندانی به عنوان عامل موثری در بازپروری زندانیان مورد توجه قرار گرفته است. امروزه در اکثر کشورهای جهان اشتغال بکارهای عام المنفعه بعنوان یکی از جایگزین های زندان های کوتاه مدت در قوانین کیفری پیش بینی شده است و این امر باعث می شود تا مجرمین اتفاقی و آماتور در کنار بزهکاران حرفه ای قرار نگیرند و بزهکاران با تجربه نتوانند تجربیات خود را در اختیار آنان قرار دهند که این خود روش مناسبی جهت جلوگیری از گرایش بزهکاران اتفاقی سمت بزهکاران حرفه ای است. ماحصل نتیجه بدست آمده در عصر کنونی از آموزش فنی و حرفه ای زندانیان ضرورت شناخت زندانی با روش علمی برای آموزش حرفه مناسب با استعداد وی می باشد. این شناخت باعث اصلاح و بازپروری بزهکار می گردد و عامل مناسبی است تا پس از آزادی از زندان وی رابرای زندگی اجتماعی آماده نماید کار زندانی نه تنها باعث سهولت برقراری نظم و امنیت در زندان خواهد شد، بلکه متضمن فایده اقتصادی برای زندانیان و خانواده آنها و همچنین زمینه سهولت تامین هزینه های سنگین سازمان و افراد زندانی و خانواده های آنها، را نیز فراهم می نماید (صفرخانی و ضمیری کمال، ۱۳۹۴).

از جمله اقداماتی که برای زندانیان در محیط زندان انجام می گیرند، برنامه های بازپروری است. بازپروری مجموعه مداخلات اصلاح گرایانه در وضعیت بزهکار، که برای بازپروری بزهکاران باید میزان حالت خطرناک، نیازهای جرم زای آنان را سنجش

متناسب با یافته ها، درمان مناسب را تجویز نمود. هدف از بازپروری بازگشت بزهکار به وضعیت عاری از جرم و توانمند ساختن وی به عنوان شهروندی مستقل و مولد است (دهقان طرزجانی، ۱۳۸۸).

۲-۱-۹- خانواده و بزه، اهمیت خانواده در پیشگیری از جرم

۲-۱-۹-۱- خانواده

به نظر برگس و لاک^۱ ۱۹۵۳ "خانواده گروهی است متشکل از افرادی که از طریق پیوند زناشویی، همخوانی و یا پذیرش به عنوان فرزند، با یکدیگر به عنوان شوهر، زن، مادر، پدر، برادر و خواهر در ارتباط متقابلند فرهنگ مشترکی پدید آورده و در واحد خاصی زندگی می کنند" خانواده در زمره عمومی ترین سازمان های اجتماعی است و بر اساس ازدواج بین دست کم دو جنس مخالف شکل می گیرد و در آن مناسبات خونی واقعی یا اسناد یافته به چشم می خورد". (به همراه این مناسبات شاهد پیوندهایی قراردادی مبتنی بر پذیرش فرزند نیز هستیم)، خانواده معمولاً دارای نوعی اشتراک مکانی است، هرچند همواره چنین نیست و همین نیز وجه تمایز تفاهم خانواده و خانوار است و کارکردهای گوناگون شخصی، جسمانی، اقتصادی و تربیتی و ... را به عهده دارد (پیکوئرو^۲، ۲۰۰۸).

هرگز هیچ جامعه ای نمی تواند به سلامت رسد مگر آنکه از خانواده هایی سالم برخوردار باشد. خانواده به عنوان مثال نهاد اجتماعی در جامعه است. منظور از نهاد خانواده شبکه نقش ها و یا شبکه انتظارات و تکالیف در خانواده است اما وقتی از خانواده به عنوان مثال اجتماع طبیعی کوچک صحبت می شود، منظور مایی است که در یک میدان تعاملی گرم با حریم نسبتاً مشخص به وجود آمده و اعضاء، نسبت به آن احساس تعلق و وابستگی عاطفی مشترک دارند و در مقابل ما نیز به آنها نوعی هویت جمعی مشترک اعطاء میکند(فارینگتون^۳، ۲۰۱۵).

¹ E.W.Burgess, H.J.Locke

² Piquero, A. R

³ Farrington, D. P

خانواده در تحولات چشمگیری در شیوه برخورد با پدیده جرم و مجازات به عمل آمده که نتیجه آن را نه تنها در دیدگاه های متخصصین از جمله حقوق دانان، جرم شناسان، جامعه شناسان و روان شناسان می توان ملاحظه کرد، بلکه در مقررات بین المللی و قانونگذاری های داخلی کشورهای جهان نیز می توان پیدا نمود (استفان مور، ۱۳۹۱). در اینجا به بررسی نقش خانواده به عنوان عامل و مانع بزهکاری نوجوانان (با تکیه بر نظم در خانواده) می پردازیم. این کار به خصوص به لحاظ تحدید عوامل مورد بررسی در یک کار علمی اهمیت دارد چراکه نمی توان در آن حد در یک کار پژوهشی تمام ابعاد و زوایا را به طور دقیق در نظر داشته و مورد بررسی قرار داد. اگر خانواده می تواند عامل مهم بزهکاری باشد و شرایط نامطلوب آن بزهکار پرورش دهد، به همان نسبت وجود شرایط مطلوب در خانواده رشد ذهنی، عاطفی، روانی و اجتماعی نوجوان را امکانپذیر ساخته، مهمترین گام در پیشگیری از بزهکاری است. به نظر می رسد افزایش میزان بزهکاری حاکی از تضعیف مناسبات گروهی خانواده بوده، به طوری که وحدت گروهی از هم پاشیده است. به هر میزانی که روابط اعضاء از سیطره روابط صمیمی، عاطفی و اخلاقی خارج شود، خطر از بین رفتن کارکرد بسیار مهم خانواده آموزش هنجارها و ارزش های اجتماعی به فرزندان دور نخواهد بود (احمدی، ۱۳۹۴).

آنچه مهم است مناسبات و پیوندهای گروه خانواده است به شکلی که افراد به عنوان حاملین و عاملین نقش ها باید به گونه ای ایفای نقش نمایند که کارکرد اساسی حفظ وحدت و انسجام خانواده را به دنبال داشته باشد. خانه ای که از سخن محبت آمیز خالی است آفت رشد ذهنی، عاطفی و اجتماعی فرد است، عدم عشق و محبت و نبود ثبات و هماهنگی در خانواده زمینه ساز رفتار بزهکارانه است. هرگاه بنیان عاطفی و اخلاقی خانواده سست گردد روی نظم خانواده (طلاق) تأثیر گذاشته، بزهکاری نیز رخ می نماید. نظم و تعادل در خانواده رابطه معکوس با روند بزهکاری دارد. به هر حال روابط بین والدین و فرزند، از هم پاشیدگی خانواده و فقدان نظم و تعادل در خانواده، سست شدن عقاید مذهبی و اخلاقی در بزهکاری، نقش مهمی دارد (اسلامی نسب، ۱۳۹۲). اگر ارزش های یک نفر و ارزش های افرادی که بر او تأثیر شدید دارند به جای حمایت از رفتار غیر مجرمانه، از

رفتار تبهکارانه حمایت کنند، احتمالاً آن شخص مجرم خواهد شد. همبستگی و پیوستگی و ثبات ارکان خانواده کانون مناسبی را پدید می آورد تا افراد به صورت نسبتاً کاملی هنجارهای مقبول تعمیم یافته را ملکه سازی و درونی کرده و به سهولت در عرصه اجتماعی، نقش های محول و محقق را به نحوی که از آن انتظار می رود به اجرا گذارند. خانواده، گروه کوچکی است که ویژگی اساسی و غیرقابل تفکیک آن، صمیمیت آن است. اجتماعی کردن نسل آینده جزء بدیهی ترین و اساسی ترین وظایف خانواده است. محبت موجب استواری کانون خانوادگی است، نفرت در جهت معکوس آن جریان دارد و متضمن نفاق و جدایی و مخاصمه جدال است. هنگامی که نفرت و اختلاف عمیق و مخاصمه به کانونی راه یافت، بقای نظم خانوادگی بین افراد آن متزلزل و دشوار میشود (بیور^۱، ۲۰۱۳).

۲-۱-۹-۳- تنش های^۲ خانوادگی

خانواده را پایه اصلی جامعه خوانده اند. زندگی خانوادگی برای افراد بالغ اهمیت زیاد دارد، لکن اهمیت آن برای کودکان بمراتب بیشتر است، زیرا که اولین اجتماع کودکان است. در اینجا است که کودک اولین تجربیات خود را در زیستن با دیگران بدست می آورد. در اینجا است که پایه رشد و فعالیت های آینده گذارده می شود. خانواده می تواند بر حسب چگونگی محیط داخلی خود ویژگی های مثبت و سازنده یا منفی و مخرب در افراد به وجود آورد. این که در روابط با سایرین عشق و محبت یا خصومت و نفرت متظاهر می گردد، تا حد زیاد به تربیت خانوادگی بستگی دارد. در حقیقت کلیه حالات و رفتارهای دوران بلوغ، چه اجتماعی باشد و یا ضد اجتماعی، در نتیجه تجربیات گذشته به وجود می آید و فقط با توجه به این تجربیات است که می توان این حالات و رفتارها را توجیه کرد.

¹ Beaver, K.M

² tensions

از آنجایی که بسیاری از فعالیت های انسان را می توان با توجه به سوابق خانوادگی تشریح کرد، لازم است نقشی را هم که این سوابق در قلمرو و رفتارهای مجرمانه به عهده دارد مورد بررسی قرار دهیم.

در دانشگاه کلمبیا یک برنامه تحقیق چهار ساله زیر نظر دیوید ایبراهامسن¹ انجام گرفت و ضمن آن راجع به کودکان و بالغین بزهکار و خانواده آنها تحقیق به عمل آمد. طی این برنامه رابطه میان رفتار ضد اجتماعی یا مجرمانه و بازخورد های عاطفی را که در خانواده به وجود میاید، مورد بررسی قرار گرفت. ضمن این مطالعه به انجام مصاحبه و آزمایشهای روان پزشکی پرداخته و در بعضی موارد بزهکاران و اعضای خانواده آنها تحت درمان قرار گرفته شدند. به منظور کنترل و بازرسی مطالعات خود به تعداد متساوی افرادی را که حالات روان پریشی و یا روان نژندی داشتند؛ ولی بزهکار نبودند، و خانواده های آنها بررسی شدند. در این مطالعه از افراد بهنجار و طبیعی استفاده نگردید زیرا یافتن افراد بهنجاری که برای انجام چنین مطالعه ای که وقت زیادی می گیرد داوطلب شوند بسیار مشکل بود. به علاوه اگر هم گروهی از افراد که معمولاً بهنجار یا طبیعی تلقی می شوند، ممکن بود در تجزیه و تحلیل معلوم شود که آنان نیز طبیعی و بهنجار نیستند.

مهمترین کشف ایبراهامسن، این بود که در میان اعضاء خانواده مجرمین، در مقایسه با خانواده های گروه غیر بزهکار، شرایط عاطفی غیر سالم، یعنی تنش های خانوادگی، بمراتب بیشتر دیده می شد.

نظر به اینکه سال های اولیه کودکی سال های تکوینی و تاثیر پذیری است، اگر در خانواده هیجانات و طغیان های مکرر عاطفی روی دهد، رشد عاطفی کودک به آسانی متوقف می گردد. کودک که هیچگاه نسبت به آنچه روی خواهد داد اطمینان ندارد، و گرفتار این مشکل است که باید از یک طرف احتیاجات عاطفی خود را ارضاء کند و از طرف دیگر خود را با شکل محیط زندگی سازش دهد، حس بستگی و تعلق خاطر را از دست می دهد و در مورد هویت خویش، یعنی نقش خود، هم به عنوان فرد و هم به عنوان عضو خانواده و اجتماع، دچار ابهام و پریشانی می گردد. در خانواده هایی که تنش های شدید عاطفی

¹ David Abrahamsen

وجود دارد اعضاء خانواده با یکدیگر ستیز می کنند و به غیر از آنکه با هم زیر یک سقف زندگی می کنند، وجه اشتراک زیاد ندارند. این افراد بندرت به بحث آرام یا تبادل نظر درباره مسائل مورد علاقه طرفین می پردازند. در عوض با یکدیگر مشاجره و نزاع می کنند و به این ترتیب خصومت و نفرت خود را منعکس می سازند و سبب تضعیف پیوندهای خانوادگی می شوند. در چنین خانواده هایی وحدت و همبستگی وجود ندارد. هر عضو خانواده تنها بخاطر شخص خود تلاش می کند. این افراد در خانواده های خود مانند مستاجر و میهمان هستند.

تنش های خانوادگی که در ابتدا سبب فقدان همبستگی خانوادگی می شود، به طبقه اجتماعی - اقتصادی خاصی انحصار ندارد. بلکه مانند مرضی می ماند که خانواده های ثروتمند، فقیر و متوسط را بوجهی مشابه، مورد حمله قرار می دهد و همه آنها را به آشیانه های پرخشم و سرخورده تبدیل می کند، که خود زاینده دشمنی و محرومیت بیشتری است. این تنش ها در اثر ناامنی عاطفی بوجود می آید و خود سبب ناامنی عاطفی بیشتر می شود (ایبراهمسن، ۱۳۷۱).

۲-۱-۹-۴- فقدان^۱ های مهم در خانواده

هر فقدان^۱ نیازمند سازگاری هایی است. چون هر فقدان^۱ از دسته خاصی است و مشکلات خاصی را ایجاد می کند، لذا پیش بینی مشکلات خانواده امکان پذیر است. سازگاری مجدد اجتماعی مربوط به تغییرات متعدد زندگی به وسیله هولمز^۲ و راهه^۳ (۱۹۶۷) مورد بررسی قرار گرفت. بررسی آنها نشان داد که هر نوع تغییر در زندگی آدمی، خواه خوشایند و خواه ناخوشایند مستلزم نوعی سازگاری مجدد است. تاثیر حوادث عمده زندگی از جمله فقدان ها بر روی سلامتی، محققان را به ساختن یک مقیاس درجه بندی شده برای هر کدام از حوادث زندگی بر اساس میزان تاثیر شان رهنمون ساخت. این مقیاس درجه بندی شده، نماینده این است که تجارب مربوط به فقدان ها در درون خانواده، نیازمند مقیاس سازگاری مجدد اجتماعی بالایی است. مرگ همسر با بیشترین تغییر در زندگی همسر دیگر، بیشترین فشار روانی را وارد می کند. در درجه دوم طلاق و بعد زندگی

¹ loss

² Holmes

³ Rahe

جدا از همسر نیازمند بیشترین تغییر هستند. گرفتاری و زندانی شدن به عنوان چهارمین متغیر استرس زا و مستلزم تغییر در فهرست هولمز و راهه درج شده است (بیرامی، ۱۳۷۸). همچنین ستوده (۱۳۸۷) بیان می کند، فقدان هایی چون مرگ همسر، طلاق، زندگی جدا از همسر، گرفتاری و زندانی شدن، مرگ یکی از اعضای خانواده و ... نیازمند بیشترین تغییر هستند و سازگاری مجدد اجتماعی بالایی را می طلبند.

۲-۱-۹-۵- نقش خانواده در پیشگیری از وقوع جرم

تا زمانی که فردی مستعد ارتکاب جرم نباشد و همچنین شرایط و اوضاع واحوال محیطی برای جرم فراهم نباشد، جرم رخ نمی دهد. سلیمی، روانپزشک و خانواده درمانگر، درباره نحوه پیشگیری از آسیب های اجتماعی می گوید: مهمترین ابزار کنترل اجتماعی، خانواده است. خانواده به عنوان نخستین جامعه ای که شخصیت فرد در آن شکل می گیرد؛ تأثیر بسزایی برای گرایش یا عدم آن به سمت ناهنجاری ها و ارتکاب جرم دارد (دی گراف^۱، ۲۰۱۳).

مسئله پیشگیری از وقوع جرم اجتماعی یکی از راهکارهایی است که در بخش نظارت و کنترل اجتماعی مطرح می شود و نقش اساسی در آن حوزه ایفا می کند. در تعریف پیشگیری گفته می شود: "پیشگیری، سیاست پیش بینی و متشکل از مجموعه راهکارهای مستقیم و غیر مستقیم است که با هدف ایجاد امکانات و موقعیت های بازدارنده از وقوع جرم و کجروی طراحی و تدوین می شود". بین دو مسئله پیشگیری و کنترل، پیوند وثیقی وجود دارد، به طوری که بعضی واژه "کنترل پیشگیر" را در این رابطه بکار می برند و در تعریف آن بیان می کنند: "پیشگیری، به کنترلی اطلاق می شود که قبل از وقوع اتفاق صورت می گیرد و از انحراف و تباهی جلوگیری می کند" (پاتریک نولان، ۱۳۹۰).

یکی از مهمترین راه های پیشگیری از وقوع جرم، درونی کردن ارزش ها و هنجارهای پذیرفته شده یک جامعه است. به طوری که جامعه شناسان معتقدند بین میزان فرهنگ پذیری و کاهش میزان انحراف و جرم در یک جامعه، رابطه مستقیمی وجود

¹ De Graaf

دارد و یکی از علل افزایش نرخ وقوع جرم، فرهنگ پذیری ناقص افراد است. زیرا فرد، بعد از پذیرش هنجارها، بدون تأمل و تفکر، رفتار متناسب با آن هنجار را البته نه به خاطر ترس از مؤاخذه دیگران که نوعی نظارت بیرونی تلقی می شود؛ بلکه به دلیل نوعی نظارت درونی ناخودآگاه انجام می دهد. از این رو جامعه شناسان شکل گیری و ساخت شخصیت فرد را متأثر از فرهنگ پذیری و جامعه پذیری می دانند و بیان می کنند که از مهمترین نتایج جامعه پذیری، ایجاد شخصیت فردی و الگوهای نسبتاً ثابت فکر، احساس و عمل است که همگی ویژگی های یک فرد محسوب می شوند (ابراهیمی و اسماعیلی، ۱۳۹۶).

این صاحب نظران برای جامعه پذیری نقش بسزایی قائلند تا جایی که تفاوت صفات شخصیتی افراد را نتیجه جامعه پذیری افراد می دانند و اظهار می دارند در هر جامعه ای هر فردی، متفاوت از فرد دیگر است و این اختلافات عمدتاً نتیجه جامعه پذیری می باشد. ما نه تنها در یک جامعه، بلکه در قسمت خاصی از آن متولد شده و زندگی می کنیم و بنابراین تحت تأثیر خرده فرهنگ های خاص طبقه، نژاد، مذهب، منطقه و نیز تحت تأثیر گروه های خاص از قبیل خانواده و دوستان قرار می گیریم. بر مبنای این دیدگاه، هم تشابهات شخصیتی افراد و هم تمایزات و اختلافات آنها عمدتاً به فرآیند جامعه پذیری آنها بستگی دارد. بنابراین فرهنگ پذیری و جامعه پذیری یکی از مهمترین و بهترین راههایی است که می تواند در جهت پیشگیری، نقش مهمی داشته باشد. البته به نظر جامعه شناسان جامعه پذیری در یک جریان زمانی و در دوره های مختلف زندگی صورت می گیرد، ولی مهمترین بخش جامعه پذیری در طی دوران نوزادی و کودکی یعنی زمانی که پایه های بعدی شخصیت گذارده می شود، تحقق می یابد.

در این دوران خلق و خواها، اعتقادات، حالات و ملکات و آداب و عادات فرد، تنها متأثر از خانواده است و در تعامل با اعضای خانواده شکل می گیرد. از این رو خانواده در تعلیم و تربیت افراد نقش اصلی و اولی را به عهده دارد. لذا اولین مراحل فرهنگ پذیری افراد از نهاد خانواده شروع می شود. دین اسلام برای نهاد خانواده در امور تربیت فرزندان خصوصاً در مراحل اولیه زندگی، نقش بسزایی قائل است و قلب و روح جوان را بستر مناسبی برای پذیرش هر نوع تربیتی می شمارد و آن را به زمین مناسبی برای پرورش هر نوع بذری تشبیه می کند. حضرت علی(ع) خطاب به فرزند گرامیش امام حسن مجتبی(ع) می فرماید

"وانما قلب الحدث كالارض الخالية ما القى فيها من شى قبلته فبادرتك بالادب قبل أن يقسو قلبك" (همانا قلب جوان مانند زمین خالی است و هر بذری را می پذیرد). بنابراین، "من در تعلیم و ادب تو بیش از آن که قلبت سخت شود و عقلت به امور دیگر مشغول شود، مبادرت ورزیدم." بر این اساس گفته می شود آنان که در دوران کودکی نادرست تربیت شده اند، در جوانی و بزرگسالی راه صحیح زندگی را نمی شناسند و با این خلیات زشت، قادر نیستند خود را با جامعه انطباق دهند، اینان در معاشرت های اجتماعی اغلب با ناکامی و شکست مواجه می شوند، زیرا به طور ناآگاه فراگرفته های غلط ایام کودکی خویش را بکار می بندند. والدین، نخستین کسانی می باشند که در محیط خانواده بر خلق و خوی فرزندان تأثیر می گذارند. آنها با برخوردها و حرکات و سکناات خود پایه های فضائل یا رذائل را در نهاد فرزندان شان پایه گذاری می کنند و زمینه های شکل گیری حالات و ملکات اخلاقی حمیده یا رذیله را فراهم می کنند (عراقی، ۱۳۹۴).

۲-۱-۱۰- شخصیت، اختلال شخصیت، اختلال روانی و زندان

۲-۱-۱۰-۱- شخصیت و منش

یکی از موضوعات اصلی دانش روانشناسی جنایی، شناخت شخصیت مجرمین یا بحث درباره چگونگی تشکیل و تکوین شخصیت جنایی و کشف عوامل روانی موثر در بروز جرم است. شخصیت عبارت است از سازمان متكاملی مرکب از خصائص بدنی^۱ و روانی^۲ آدمی اعم ذاتی و مكتسب که به طور جمعی معرف هویت فرد آدمی است و او را از سایر افراد جامعه بطور روشن متمایز می سازد. شخصیت حقیقتی است واحد و غیر قابل تقسیم که چگونگی سازگاری اختصاصی فرد آدمی را با محیط و اجتماع تعیین می کند.

بنابراین تعریف:

^۱. اندام، اعضا و جهازات
^۲. احساس، هوش، ادراک، عواطف، تمایلات، اراده، سلوک و رفتار ...

۱. همه افراد آدمی دارای شخصیت هستند زیرا هر کسی دارای خصوصیات زیستی و روانی است و شخصیت از این رهگذر عام است و همه افراد در برابر قانون متساوی شناخته می شوند.^۱

۲. شخصیت یک ارگانیسم یا سازمان پیچیده و زنده و پویای دستگاه متحد بدنی و روانی فرد است که برای هدف معین به وجود آمده و با نیروی غرائز و استعداد قبلی و ابتکار و هوشمندی و سایر صفات اختصاصی به سوی آن هدف پیش می رود. ضمن مواجهه با واقعیات و در سایه تجربه اندوزی و چشیدن سرد و گرم روزگار به خویشتن سازی و خودشکفتگی و ارتقاء می پردازد و همواره برای حفظ خویشتن کوشاست.

۳. شخصیت انسان سازمان متکاملی است. هر انسان نه فقط دارای شخصیت است بلکه منشا حقوق و تکالیفی می شود. علاوه بر رشد بدنی که از وجوه مشترک بین او و سایر جانوران است و مراحل نوزادی، کودکی، بلوغ، نوجوانی، جوانی، میانسالی، پیری و کهولت را یکی پس از دیگری پشت سر می نهد و از این رهگذر، دائم در تغییر و تحول است. از نظر روانی نیز با ملاحظه ارتباط موجود بین تن و روان، شخصیت او در تحول و تکامل است. علاوه بر غرائز و احساس و ادراک و عواطف دارای انگیزه های متغیر و فزاینده ای است که او را به سوی تحول و کمال سوق می دهند و موجب رشد و نمو و شکفتگی شخصیت وی می شوند.

۴. شخصیت هر فرد از دو جنبه جسم و جان او یا از دو نظر زیستی و روانی قابل توصیف است. الف. از نظر زیست شناسی که ظاهر انسان را توصیف می کند و به شرح وظایف اعضای بدن او می پردازد به جنس (مرد - زن)، سن (نوزاد، کودک، نوجوان، جوان، میانسالی، پیر، کهنسال)، نژاد (سفید پوست، رنگین پوست) و اندام (بلند بالا، متوسط، کوتاه قد، چاق، میانه، لاغر)، چهره (زشت و زیبا، جذاب و کریه) و دیگر خصوصیات از قبیل سلامت، بیماری، رنجوری، قوت، ضعف، بینایی، کوری، کری، تیزگوشی، لکنت زبان، آواز خوش و ... توجه می شود. این ویژگی های بدنی مواد خام شخصیت را تشکیل می دهند. ب. از نظر روانی به قوای عاقله و عواطف و تمایلات و نیروی ارادی و سلوک و رفتار عنایت می شود. تمام این عناصر، کم و بیش

^۱. قسمت آخر بند ۱۴ اصل ۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

با شدت و ضعف و درجات متفاوت، حتی در دو سوی مخالف، در همگی افراد بشر موجود است و هر کس از آنها از نیک یا بد برخوردار است. اگر همه افراد آدمی با شخصیت هستند و از این حیث وجه مشترک با یکدیگر دارند و از نظر حقوقی برابرند ولی در عین حال اختلافاتی را به لحاظ بدنی و روانی، مادرزاد یا موروث، آموخته یا مکتسب، آنها را از یکدیگر مشخص و ممتاز می‌سازد. هر فرد انسانی در برابر محرک واحدی واکنش مخصوص به خود بروز می‌دهد که معرف شخصیت خاص اوست که این جنبه اختصاصی شخصیت هر کس همان منش اوست که متمایز از منش دیگران است.

۵. از محسنات تعریفی که در باره شخصیت عرضه شده است جامعیت نسبی آن است به این معنی که شخصیت به عنوان موجودی در خلا و به صورت آفریده مستقل و تنها فرض نشده است. یکی از اهداف اساسی شخصیت در مسیر تکاملی خود و حرکت به سوی ابدیت و بی‌انتهای، سازگاری یافتن او با محیط و اجتماع است و اگر این دو عامل خارجی محیط و اجتماع در تعریف شخصیت منظور نگردد تحول و تکامل و سازگاری و پختگی برای شخصیت مفاهیمی پوچ و عاری از معنی خواهند بود. یک شخصیت هرگز نمی‌تواند شکل بگیرد مگر در رابطه با شخصیت‌های دیگر. انسان این مخلوق اندیشمند، این شخصیت متعالی و متأثر از فرهنگ جامعه خود، این موجود اجتماعی، این انسان خود ساز و سازنده تاریخ، این نشانه پیروزی خلقت و بزرگترین معجزه آفرینش، این محور افکار قاطبه فلاسفه و تمام فیلسوفانی که به روانشناسی پرداخته‌اند، شناخت یا معرفت، فلسفه، علم، اخلاق نظری ارزش‌ها، منطق و ... پدید آورده‌اند و منشا بروز اصطلاحاتی چون: شخصیت، انسانیت، خلقت یا ابداع، آزمایش، لذت و الم، تجدید حیات، وضع و رفتار، مکالمه تعهد و امثال اینها گردیده‌اند. تماما مربوط به زندگی و شرایط کار و نشو و نما و تکامل شخص انسانی است. وی در برخورد با مشکلات، عقل سبب جوی خود را به یافتن چاره بر می‌انگیزد و اگر به تنهایی نتواند بر مشکل فائق آید از عقل‌ها یاری می‌جوید که به تجربه دریافته است عقل‌ها را عقل‌ها یاری دهد و خداوند با جماعت است. آگاهی، انتخاب و خلاقیت خاص شخصیت انسانی است. بنابر آنچه گذشت، این تعریف هر چند که کامل نباشد و بهتر از آن بتوان تعریفی از شخصیت بدست داد معهدا از تهریفی که ویلیام شلدون روانشناس آمریکایی از شخصیت نموده، جامع‌تر و مناسب‌تر است زیرا بنا به گفته او "شخصیت سازمان زنده جنبه‌های ادراکی، انفعالی، ارادی و بدنی (شکل بدن و اعمال حیاتی بدن) فرد آدمی است" (کی‌نیا، ۱۳۸۳).

۲-۱۰-۱-۲- شخصیت بزهکار

شخصیت بزهکار^۱ به عنوان عامل یک عمل جنایی همیشه در جرم شناسی مطرح است. اگر نتوان گفت که تمام کارهای اساسی جرم شناسی در این موضوع خلاصه می شود، باید اذعان داشت که فعالیت های جرم شناسی سنتی معطوف به بررسی شخصیت است. با این همه مدت مدیدی بین صفات شخصیت به عنوان عامل عمل جنایی از یک سو و مشخصات ارثی یا اکتسابی که در تشکیل شخصیت بزهکار موثر افتاده است، تشخیص نمی دادند. در عوض امروزه، بیش از پیش به طور آشکار بین شخصیت در لحظه فعلیت یافتن جرم به مثابه عامل فعل اخیر (عوامل «راه اندازی» یا «شدت عمل») و عواملی که از پیش در شکل گیری شخصیت بزهکار تاثیر نهاده اند (عوامل «مساعد» یا «آماده کننده» یا آنچه به نام «عوامل رشد شخصیت» نامیده می شوند) فرق می گذارند (گسن، ۱۳۸۸).

۲-۱۰-۱-۳- اختلالات شخصیت و زندان

آسیب ها و مفسد اجتماعی همواره تنیدگی خاصی را با آسیب های روان شناختی و به خصوص اختلالات شخصیتی نشان می دهد. افرادی که دچار آسیب های روان شناختی و اختلالات شخصیتی هستند، به مراتب بیشتر از افراد دیگر به آسیب های اجتماعی دچار می شوند و آسیب ها و مفسد اجتماعی همواره گریبان گیر افرادی است که از لحاظ روانی دچار مشکل شده و رفتارهای نابهنجاری را از خود بروز می دهند. زندان به عنوان یکی از مراکز آموزشی و پرورشی که نقش عمده ای را در کنترل و پیشگیری از آسیب ها و مفسد اجتماعی برعهده دارد، حساسیت فوق العاده ای را دارا می باشد و همواره سعی افراد مسئول در این زمینه بر این است تا بتوان شناخت کاملی را نسبت به ویژگی های روان شناختی و ویژگی های شخصیتی زندانیان به دست آورد.

از مهمترین ویژگی های روانشناختی زندانیان که نقش عمده ای را در گرایش آن ها به سمت آسیب ها و مفسد برعهده دارد، نیمرخ شخصیتی است. نیمرخ شخصیتی از جمله سازه های روان شناختی است که برای بهزیستی و رفاه اجتماعی افراد که

^۱ criminal personality

تمام زوایای زندگی از محیط خانه گرفته تا مدرسه، دانشگاه، محیط کار و نظایر آن را در بر می گیرد؛ بر همین مبنا، نیمرخ شخصیتی به افراد کمک می کند تا با ایجاد روش های صحیح روانشناختی و عاطفی با محیط خود سازگاری ایجاد نموده و برای حل مشکلات از راههای مطلوب استفاده نمایند (صادقی و همکاران، ۱۳۹۳).

۲-۱-۱۰-۴- شیوع اختلالات روانی و شخصیتی در زندان ها

یکی از نابهنجاری های روانی شایع در انسان اختلال های شخصیت است. اختلال شخصیت عبارت است از سبک های رفتاری و الگوی رفتاری با دوام ناسازگارانه و انعطاف ناپذیر نسبت به دریافت و تفکر درباره ی محیط و خویشتن. اختلال های شخصیت، دسته ای از اختلال های روانی هستند که با جرم ارتباط دارند. تحقیقات انجام شده، حاکی از ارتباط اختلال شخصیت با انواع جرایم است به طوری که طبق گزارش ارونن، هاکولا و تیپهانن^۱ (۱۹۹۶) احتمال ارتکاب به قتل، وقتی که فرد، مبتلا به اختلال شخصیت ضد اجتماعی است در مردان ۱۰ برابر و در زنان ۵۰ برابر افزایش می یابد. فاضل و دانش (۲۰۰۲) با بررسی نتایج تحقیقات زمینه یابی متعدد در زندان های کشور های غربی نشان دادند که تقریباً یک هفتم زندانیان به روان پریشی یا افسردگی اساسی، مبتلا هستند و در حدود نیمی از کل زندانیان مرد و ۲۰ درصد زندانیان زن، اختلال شخصیت ضد اجتماعی دارند. این آمار ها در مقایسه با جمعیت عمومی، نشانگر گستردگی شیوع نابهنجاری های روانی در زندانیان است که ضرورت توجه به روان درمانی را برای جمعیت زندانی مشخص می کند. مطالعه سینگلتن، مترز و گاتوارد^۲ (۱۹۹۸) بر روی ۳۰۰۰ نفر زندانی در زندان های انگلستان و ولز نشان داد که اختلال روانی در زندانیان، شیوع گسترده ای دارد. شایع ترین اختلال شخصیت در بین زندانیان، اختلال شخصیت ضد اجتماعی بود. در مردان دومین اختلال شایع اختلال شخصیت پارانویید و در

¹ Eronen, Hakola, Tiilhonon

² Singleton, Metzger & Gatward

زنان اختلال شخصیت مرزی بود. نتایج این مطالعه همچنین نشان داد که حشیش و هرویین، رایج ترین مواد مخدری بود که زندانیان مصرف می کردند و در زندانیان، وجود چند اختلال روانی همزمان، یافته ای معمول بود و فقط از ۱۰ درصد زندانیان هیچ یک از اختلالات بررسی شده را نداشتند و زندانیانی که فقط یک اختلال داشتند، کمتر از ۲۰ درصد بود. نتایج پژوهش چرک، مولر، اشناپ و داقرتی^۱ (۱۹۹۷) نشان داد که زندانیان خشن به طور معنی داری انتخاب تکانشی نسبت به زندانیان غیر خشن نشان می دهند. علاوه بر این، تعداد پاسخ های تکانشی زندانیان با تعداد پاسخ های پرخاشگرانه که در مطالعه ی قبلی به دست آمده بود همبستگی معنی داری داشت. این مطالعه، اطلاعاتی را در رابطه با ارتباط بین رفتارهای تکانشی و پرخاشگرانه در زندانیان مرد، نشان داد. ترادیف، مارزوک، لیون و پوترال^۲ (۱۹۹۷) خشونت بیماران روانی بعد از ترخیص از بیمارستان را مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد بیمارانی که یک ماه قبل از پذیرش رفتار خشونت آمیز داشتند، نسبت به آنانی که رفتار خشونت آمیز نداشته اند، بعد از ترخیص ۹ برابر بیشتر خشونت نشان دادند. بیماران مبتلا به اختلال شخصیت، چهار برابر بیش از بیماران غیر مبتلا رفتار خشونت آمیز نشان دادند. در اغلب موارد، هدف خشونت، اعضای خانواده، سایر نزدیکان و همان افرادی بودند که قبل از پذیرش در بیمارستان، مورد حمله واقع شده بودند. محققان توصیه می کنند که درمانگران بایستی به طور مرتب، سابقه ی خشونت قبلی در بیماران را مورد بررسی قرار دهند تا از رفتارهای خشونت آمیز پیشگیری شود. ارونن و همکاران (۱۹۹۶) میزان شیوع اختلالات روانی در مرتکبان قتل را در فنلاند، مورد بررسی قرار دادند. نتایج این پژوهش نشان داد که ابتلا به اختلال شخصیت ضد اجتماعی، احتمال اقدام به قتل را در مردان بیش از ۱۰ برابر و در زنان بیش از ۵۰ برابر افزایش می دهد. کراتزر و هادینگز^۳ در سال ۱۹۹۷ پیامدهای اختلال سلوک دوران کودکی را در بزرگسالی با مطالعه ی پرونده های بهداشت روانی و جنایی ۶۴۴۹ مرد و ۶۲۶۸ زن، با سابقه ی اختلال سلوک در کودکی، در سن ۳۰ سالگی بررسی کردند. ۷۶ درصد مردان و ۳۰ درصد زنان حداقل یک پرونده ی جنایی، یک اختلال روانی و یا هر دو را در سن ۳۰ سالگی دارا بودند. در مردان، رابطه ای قوی بین مشکلات سلوک در دوره ی کودکی و اختلال های روانی و جرم در

¹ Cherek, Moeller, Schnabb, Dougherty

² Tradiff, Marzuk, Leon, Porteral

³ Kratzer & Hodinds

بزرگسالی، به دست آمد. آمار زندانیان و مجرمان در سال های اخیر رو به تزايد بوده است به طوری که آمار زندانیان کشور در تیرماه ۱۳۶۴، ۴۲۲۴۹ و در تیر ماه ۱۳۷۷، ۱۵۳۴۴۴ نفر و در تیر ماه ۱۳۸۰، ۱۶۹۲۹۲ نفر گزارش شده است. همچنین، از سال ۱۳۶۰ تا ۱۳۷۷ تعداد ۱۲ زندان به آمار زندان های کشور افزوده شده است. در چینی شرایطی، بررسی عوامل شخصیتی و روانی مجرمان و نقش اختلال های روانی در مجرمان، می تواند در طراحی پروتکل های مناسب درمانی برای چنین مجرمانی موثر باشد (محمدی فرود و میرهاشمی، ۱۳۸۷).

بررسی وضعیت سلامت روانی در زندانیان و ارائه ی خدمات در زمینه ی بهداشت روانی به این گروه در معرض خطر از دغدغه های صاحب نظران علم روان پزشکی و بهداشتی کشورهای مختلف بوده و هنوز مسائل و مشکلات مربوط به مجرمان و زندانیان به ویژه در ارتباط آن با مشکلات روان پزشکی یکی از چالش انگیزترین زمینه های پژوهشی می باشد. نتایج مرور سیستماتیک منتشر شده در سال ۲۰۰۲ نشان داد که از هر ۷ زندانی یک نفر دارای اختلالات روان شناسی یا افسردگی اساسی می باشد و همچنینی نیمی از مردان زندانی و یک پنجم زنان زندانی دارای اختلال شخصیت ضد اجتماعی می باشند که این میزان ها در مقایسه با جمعیت عمومی از میزان بالاتری برخوردار است. مطالعات مختلف دیگر نیز شیوع اختلالات روانی را در جمعیت زندانیان نسبت به جمعیت عمومی بالاتر ذکر کرده اند. علی رغم این که رقم های ذکر شده برای اختلالات شخصیت در میان زندانیان در مطالعات مختلف متفاوت بوده است (بین ۱۱ تا ۶۴ درصد) اما در اکثریت آن ها اختلالات شخصیت ضد اجتماعی و پارانوئید و مرزی بیشترین میزان را در میان زندانیان به خود اختصاص داده اند (آراسته و شریفی سقز، ۱۳۸۷).

۲-۱-۱-۵- اختلال روانی و جرم

اسپرای^۱ (۱۹۸۴، به نقل از دادستان، ۱۳۸۵) به مرور پژوهش هایی پرداخته که مسئله تلاقی روان گسیختگی^۲ و جرم را مورد نظر قرار داده اند. او به این نتیجه رسیده است که یافته های پژوهشی به دو بخش تقسیم می شوند:

^۱ Spry

^۲ psychosis

در بخشی از پژوهش‌ها که به بررسی گروه‌های مجرمان بدون توجه به نوع جرم آنان پرداخته‌اند، فراوانی روان‌گسیختگی در حدود ۴٪ بوده است؛ اما در پژوهش‌های انجام شده در مورد مجرمانی که برای درمانگری روانپزشکی ارجاع داده شده و معمولاً به جرائم وخیم دست زده بودند، فراوانی اختلال مذکور به مراتب بیشتر بوده است (گرین^۱، ۱۹۸۱). به نقل از دادستان، (۱۳۸۵) نیز گزارش کرده است که در ۷۴٪ از نمونه ۷۸ نفری مردانی که در بیمارستان روانی به علت مادرکشی بستری بوده‌اند، تشخیص روان‌گسیختگی عنوان شده بود. افسردگی می‌تواند با جرائمی از قبیل قتل، سرقت از فروشگاه‌ها و خشونت در ارتباط باشد (دادستان، ۱۳۸۵) به این نتیجه رسیده‌اند که خشونت افراد افسرده نیز خشونت تعمیم یافته به سوی خویشاوندان جهت دارد. در واقع ارتکاب جرم می‌تواند ناشی از افسردگی فرد مجرم باشد، ممکن است مجرم پس از ارتکاب جرم به علت احساس گناه یا دستگیر و زندانی شدن، دچار افسردگی شود و یا آنکه احتمال دارد که مجرم به هنگام ارتکاب جرم افسرده باشد؛ اما افسردگی، عامل برانگیزاننده جرم به حساب نیاید. علی‌رغم ابهام‌هایی که در تشخیص اختلال‌های شخصیت وجود دارد، تشخیص اختلال شخصیت، فراوان‌ترین تشخیصی است که درباره مجرمان عنوان می‌شود. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که بیش از دو سوم از بیماران روانی مجرم با یک یا بیشتر از ضوابط تشخیصی اختلال‌های مختلف شخصیت مطابقت کرده‌اند (دادستان، ۱۳۸۵).

با قبول این مسئله که ارتکاب جرم صرفاً دلایل روانشناختی ندارد، نمی‌توان گفت که تمامی مجرمان سطح هوش هیجانی پایینی دارند؛ ولی به طور کلی می‌توان گفت که اغلب مجرمان زندانی در سطح پایین‌تری از هوش هیجانی بوده و از سلامت روانی پایین‌تری نسبت به کل جمعیت برخوردار هستند و هوش هیجانی مجرمان بسته به جرم ارتكابی آنان متفاوت می‌باشد (پتريدز^۲، ۲۰۰۴).

افرادی که هوش هیجانی پایین دارند و در فهم و شناخت احساسات و هیجان‌های خود و دیگران مشکل دارند و از عزت نفس پایینی برخوردارند و کنار آمدن با فشار روانی برای آن‌ها دشوار است. آنان تحت تأثیر فشار روانی برای مدیریت

¹ Green

² Petrides

روحیه و خلق خود به رفتارهای مجرمانه مانند سوءمصرف مواد و الکل، پرخاشگری، سرقت و غیره که کمتر اثربخش هستند دست می زنند (سانورویان و همکاران، ۱۳۸۴).

هوش هیجانی و سلامت روان در مجرمان زندانی از لحاظ آماری دارای همبستگی منفی معنادار می باشد. این یافته ها با نتایج سیاروچی و همکاران (۲۰۰۲) مبنی بر پایین بودن سلامت روانی و هوش هیجانی مجرمان هم خوانی دارد (سیاروچی، ۱۳۸۵ : ۲۲) از سوی دیگر مجرمانی که به علت ارتکاب جرائم جنسی در زندان به سر می برند در پایین ترین میزان هوش هیجانی در مقایسه با گروه های مجرمان دیگر قرار دارند و مجرمانی که مرتکب جرم قتل شده اند از هوش هیجانی بالاتری نسبت به افرادی که مرتکب جرائم سرقت شده اند، برخوردارند؛ ولی تفاوت معنا داری را با مجرمان مرتکب به جرائم درگیری پرخاشگری، جرائم مالی و مرتبط با مواد نشان نمی دهد (سیاروچی، ۱۳۸۵). در حالی که مجرمان با خشونت خفیف نسبت به محکومین مالی و متجاوزان خشن و خطرناک نمره بالاتری در هوش هیجانی به دست می آورند (آیسنک، ۱۹۷۷ به نقل از شریفی، ۱۳۷۷). مایر و سالووی (۱۹۹۱) معتقدند که مجرمان مرتبط با مواد از هوش هیجانی پایینی برخوردارند. با در نظر گرفتن عدم تجانس اختلال های روانی و همچنین نامتجانس بودن جرائم، این احتمال وجود دارد که برخی از اختلال ها با پاره ای از اشکال جرم، مرتبط باشند. به عبارت دیگر، وجود برخی از اختلال های روانی، خطر ارتکاب جرم را افزایش می دهد (وسلی^۱ و تیلور، ۱۹۹۱). مسئله ارتباط بین اختلال شخصیت و جرم، مورد توجه بسیاری از پژوهشگران قرار گرفته است و بسیاری از محققان بر این باورند که اختلال شخصیت بیش از روان گسستگی افراد را در معرض ارتکاب به اعمال خشونت آمیز قرار می دهد. برای مثال برودسکی^۲ (۱۹۷۲) بر اساس جمع بندی نتایج^۳ تحقیق امریکایی که بین سال های ۱۹۱۸ تا ۱۹۷۰ انجام شده بودند، میزان اختلال های روانی در متهمان و مجرمان را بین ۱۶ درصد تا ۹۵ درصد برآورد کرد و متذکر شد که بیشترین فراوانی به اختلال های شخصیت اختصاص داشته است (وسلی و تیلور، ۱۹۹۱). ارتباط بین مصرف مواد نیز مانند کوکائین، هرویین، تریاک و الکل با رفتارهای غیرقانونی و مجرمانه

¹ Wessely

² Brodsky

در پژوهش‌های متعددی به اثبات رسیده است. تقریباً نیمی از بزرگسالان که به علت جرائم وخیم مانند قتل، سرقت مسلحانه یا تهاجم دستگیر می‌شوند، به هنگام دستگیری از مواد استفاده کرده‌اند (لشنر^۱، 2001). بین نوع ماده‌ای که فرد به آن اعتیاد دارد و انواع جرائم ارتكابی او رابطه وجود دارد. به طوری که تریاک و مشتقات آن چون مرفین، هروئین و غیره اثرات رخوت‌زا و سست‌کننده داشته و کمتر سبب جرائم خشونت‌آمیز می‌گردد. اهم جرائم ارتكابی معتادین به تریاک، سرقت، کلاه برداری، خیانت در امانت، خودفروشی و قاچاق مواد است، در افرادی که حشیش مصرف می‌کنند، در صورت افراط در مصرف، حالت پرخاشگری و تهاجم بروز کرده و ممکن است منجر به ضرب و جرح یا قتل گردند. کوکائین حالت هیجان و تحریک به وجود می‌آورد و جرائم جنسی و اعمال منافی عفت و هتک ناموس از اصلی‌ترین جرائم مصرف‌کنندگان و معتادین به این ماده است. مصرف LSD می‌تواند حالات تهاجمی ایجاد کرده و منجر به ارتكاب جرائم هولناک به ویژه قتل گردد (محمدی فرود، ۱۳۸۴). در یک بررسی انجام شده در امریکا درباره ۵۷۲ معتاد به هروئین نشان داده شده که آن‌ها مسئول ۹ هزار سرقت از منازل، ۶۷۰۰ ورود غیرمجاز، ۹۰۰ دزدی اتومبیل، ۲۵ هزار سرقت از فروشگاه‌ها و ۴۶ هزار جیب‌بری و کلاهبرداری بوده‌اند (اینساردی^۲، 1986، به نقل از دادستان، ۱۳۸۵). پژوهشگران نقش الکل را در جرائم برجسته کردند. شاپ^۳ (۱۹۵۴) میزان تراکم الکل در ادرار ۸۸۲ مجرم را پس از دستگیری تعیین کرد. سطوح مسمومیت در ۸۸٪ از متهمان به ضرب و جرح، ۷۶٪ از متهمان به قتل و ۴۵٪ از کسانی که به تجاوز جنسی متهم شده بودند، دیده شد (اینساردی، 1986، به نقل از دادستان، ۱۳۸۵).

تحقیقات صورت گرفته بر روی قاتلان و مجرمین خشن که سابقه ضرب و جرح دارند نشان می‌دهد که این افراد سلامت روانی پایین‌تری نسبت به مجرمان دیگر دارند. در این بررسی‌ها ۹۴٪ قاتلان و ۸۷٪ مجرمان خشن در آزمون HRNB یافته‌های غیرطبیعی و نابهنجاری داشتند (یودال و همکاران، ۱۹۸۷). همچنین بررسی‌های انجام شده در

¹ Leshner

² Inciardi, J.A

³ Shupe, L.M

رابطه با میزان سلامت روانی مجرمان زندانی نشان می دهد که مجرمان تجاوز به عنف از سلامت روانی پایین تری نسبت به مجرمان دیگر برخوردارند (سیاروچی، ۱۳۸۵).

۲-۱-۱-۶- اختلالات روان- تنی و جرم

قبلا ملاحظه کردیم که اختلالات روان تنی در میان افرادی که از لحاظ عاطفی ناراحت هستند، و مخصوصا در میان بزهکاران زیاد دیده می شود. درک علت این مطلب زیاد دشوار نیست. زیرا می دانیم که میان فکر و بدن انسان رابطه ای نزدیک وجود دارد و نمی توانیم این دو را مجزا از یکدیگر بدانیم زیرا حتی ضعیف ترین عاطفه، چه آگاه باشد یا ناخودآگاه در جریانات زیستی بدن تاثیر می گذارد. هر جریان زیستی، چه سالم باشد یا بیمار در فکر نفوذ می کند. در حقیقت کنش مغز به جریانات فیزیکی و شیمیایی بدن، وضعیت خارجی، و تغییراتی که در عواطف و جریانات زیستی- شیمیایی صورت می گیرد، بستگی دارد.

وقتی شخصی مرتکب جرم می شود، در عمل او، عوامل روانی و جسمانی دخالت دارند. رفتار ضد اجتماعی و مجرمانه مانند روان نژندی، روان پریشی و عوارض روان تنی، هر چند تظاهرات مختلفی دارند، ولی همه مظاهر رفتار انسانی و نمودار راه های مختلفی هستند که از آن طریق شخص می کوشد تا با مشکل و موقعیت خاص خود مقابله کند. یک عارضه روان تنی که مظهر عدم تطبیق جسمانی و روانی فرد است، نتیجه رشد و واکنش ناقصی است که در یکی از مراحل اولیه حیات فرد روی داده و با بد شکلی منش او ارتباط پیدا می کند. درباره ارتباط بین اختلالات روان تنی و رفتار ضد اجتماعی و مجرمانه می توان گفت که ریشه مشترک آنها در منش شخص قرار دارد. وقتی در کنش جسمانی یا عاطفی و یا در رفتار اختلالاتی به وجود می آید، این اختلالات به منش انحراف یافته خود مربوط است. حال که مطلب چنین است به خوبی می توان دریافت که جریان های روانی زیستی وجود یک مجرم از واکنش شخصیت او ناشی می شود و می توان آن را با واکنشی که در بیماری ها دیده می شود مقایسه کرد (ایبراهمسن، ۱۳۷۱).

۲-۱-۱۱- دین و نقش آن در پیشگیری از وقوع جرم

بررسی ها و مطالعات نشان دهنده این واقعیت است که آموزه های دینی، اخلاقی و معنوی نقش مؤثری در پیشگیری از جرم و بزهکاری ایفا می کنند و حتی کسانی که تردیدهایی در این مورد داشته اند نیز به گونه ای به نقش بازدارندگی دین اذعان نموده اند. برای مثال گرازمیک و دیگران در این زمینه می گویند: جامعه شناسان به این نتیجه رسیده اند که دست کم برخی از ابعاد دین را میتوان دارای نقشی بازدارنده، حداقل درخصوص برخی از انواع رفتارهای غیرقانونی به حساب آورد. آنان همچنین معتقدند که دین نیز این نقش بازدارندگی را دست کم در برخی اوضاع و احوال ایفا خواهد کرد (ایوانز، ۱۳۸۷). در همین مورد کوکران در مقاله خود مبتنی بر بررسی پیمایشی درخصوص جرایم بزرگسالان به سه نتیجه کلی زیر دست یافته است.

۱- گستره بازدارندگی دین از جرایم بزرگسالان به شکلی مستقل یا در ترکیب با دیگر عوامل.

۲- گستره ای که بافت های اجتماعی و دینی، اثرات دینداری شخصی را تعدیل میکند.

۳- فراگیر بودن تأثیر دین بر انواع جرایم یا اختصاص اثرات آن به جرایم که در واقع به معنای نقض حدود زهد و تقوا در دین است.

هیرشی و استارک^۱ در تحقیقات خود به این نتیجه رسیده اند که دین صرفاً در صورتی انسانها را به نظم اخلاقی ملزم می کند که اثرات آن، فرهنگ جامعه و کنشهای متقابل اجتماعی افراد مورد نظر را تحت تأثیر قرار داده باشد (ایوانز، ۱۳۸۷).

آنچه در اینجا قابل ذکر است، نوع دین و نوع آموزه های اخلاقی و معنوی است که رابطه مهمی با رفتارهای انسان و همچنین جرایم و کجروی او دارد؛ به این معنا که هر اندازه آموزه دینی و اخلاقی منطقی و اثربخش باشد و فرد زمینه پذیرش آنها را داشته باشد، تأثیر مناسب تری در رفتار و کنش های او خواهد داشت. نکته مهم دیگر در اثربخشی آموزه های دینی و اخلاقی و معنوی در بازدارندگی از جرم، وجود زمینه ها و متغیرهای مهم اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی است و دین و آموزه

^۱ Hirschi, Travis and Stark, Rodney.

های دینی و اخلاقی در یک شرایط و بستر مناسب و در کنار سایر متغیرها میتوانند نقش مطمئن و کارآمدی ایفا کنند. به بیان دقیقتر، دینداری از رسوخ و عبور از مرزهای شخصی (دینداری شخصی و فردی) به دینداری اجتماعی و فرهنگی می تواند از ضمانت و تأثیرگذاری بیشتری در مهار و پیشگیری از جرم داشته باشد. یعنی دین، معنویت و اخلاق زمانی مؤثرترین و بیشترین تأثیر را دارا هستند که از حوزه فردی و شخصی به حوزه عمومی و اجتماعی گسترش پیدا کرده باشند و در میان ادیان توحیدی، دین اسلام از این جامعیت و کمال اجتماعی برخوردار است. به عبارت دیگر دین یک سیستم و نظام جامع و پویا است که دارای ساخت های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی است و زمانی که دین با رویکرد سیستم و نظام مند در یک جامعه به دور از افراط و تفریط اجرا شود، کار کرد ویژه ی آن به دلیل منطبق بودن با فطرت الهی انسان و توجه عمیق به انسان و ابعاد روانشناختی و جامعه شناختی وی، توانمندی ویژه و کارآمدی برای ایجاد تعادل رفتاری در ابعاد مختلف حیات بشری دارد و هنگامی که سیستم های مختلف اجتماعی - اقتصادی، فرهنگی - سیاسی یک جامعه بر مبنای آموزه های توحیدی و معنوی به شکل متوازن به حرکت درآید، شهروندان آن جامعه در پرتو عدالت اجتماعی و برخورداری از رفتارهای اخلاقی و معنوی از کژی ها، گناه و جرایم دور خواهند بود و در چنین جامعه ای جرم و گناه به حداقل میزان خود خواهد رسید (ترابی، ۱۳۹۰).

۲-۱۱-۱-۲ عوامل و متغیرهای دینی و معنوی بازدارنده از جرم

بر مبنای آموزه های قرآنی و دینی برخی از مهمترین متغیرهای دینی و معنوی پیشگیری از گناه و کجروی عبارتند از:

۲-۱۱-۱-۲-۱ یاد و ذکر خداوند بویژه نماز به عنوان ذکر اکبر: همان گونه که فراموشی یاد و ذکر خدا زمینه ساز فراموشی خود و گمراهی است، یاد و ذکر خداوند بویژه نماز منشأ بازدارندگی و پیشگیری از کجروی و گناه است. در آموزه های قرآنی یاد خدا مایه آرامش دلها است و در قرآن نماز یکی از بزرگترین و مؤثرترین سازوکارهای پیشگیری از جرم و گناه است. "ان الصلاة تنهى عن الفحشا و المنکر" (عنکبوت، ۴۵) "براستی نماز انسان را از زشتی و پلیدی باز میدارد" در قرآن از نماز به عنوان "ذکر الله اکبر" برترین یادهای خدا، نام برده شده است. قرآن با توجه اکید به نماز آن را وسیله ای برای مساعادت

انسان در سختیها و نامالیمات تلقی میکند. "واستعینوا بالصبر و الصاله" (بقره، ۴۵) "از نماز و صبر کمک و مساعدت بجوئید"

در جهان بینی توحیدی، نماز ابزار و سازوکار ارتباط میان انسان و خداوند سبحان بوده و همین رابطه است که اگر به مفهوم حقیقی آن تحقق پیدا کند، بزرگترین مانع کجروی و بزهکاری و گناه است و در سیره ائمه علیهم السلام نماز ستون و پایه دین و مایه نزدیکی انسان به خداوند و چشمه سار زلال پاکی و پاکدامنی است که هر روز پنج وعده انسان در آن خود را پیرایش داده و شستشو می کند و پاک می شود.

۲-۱-۱۱-۲- عقل و تفکر: عقلانیت، تفکر و خردمندی در آموزه های قرآنی جایگاه رفیعی دارد و تفکر و عقل و اندیشه زمینه ساز پیشگیری از جرم و کجروی و مانع از بزهکاری است. قرآن در آیات متعددی گناهکاران و مجرمان را با خطاب "افلا تعقلون، افلا یعقلون" بازخواست نموده است. خداوند سبحان، پلیدی را ویژه کسانی که تعقل نکرده و نمی اندیشند قرار داده است "و يجعل الرجس علی الذین لا یعقلون" (یونس، ۱۰). از پیامبر(ص) نقل شده است که فرمودند: "ما اخاف علی امتی الفقر ولكن اخاف علیهم سوء التدبیر" (به نقل از مطهری، ۱۳۵۸). در روایات نقل شده از معصومین علیهم السلام، از عقل به مثابه پیامبر درونی و باطنی انسان یاد شده است. بنابراین عقلانیت ابزار و سازوکاری گران سنگ و بسیار ارزشمند برای حیات و زندگی معقول و منطقی و توأم با معنویت است و عقل و تفکر ابزاری مهم برای پیشگیری از جرم به شکل فردی و اجتماعی آن است.

۲-۱-۱۱-۲- تقوا و پارسایی: تقوا و پارسایی در آموزه های اسلامی به مثابه ترمز و همچنین چراغ روشنایی است. تقوا مانع و بازدارنده انسان از کژی و گرایش به انحرافات، جرم و گناه است. در قرآن آیات فراوانی پیرامون اهمیت و کارویژه های تقوای الهی آمده است. "من یتق الله يجعل له مخرجا"، "کسی که پارسایی پیشه نماید خداوند برای او راه های خروج و گشایش را نشان میدهد". "من یتق الله يجعل له من امره يسرا"، "کسی که پرهیزکاری نماید خداوند در کارهایش آسانی قرار میدهد". تقوا در آموزه های قرآنی مایه تشخیص حق و باطل و پاکی و پلیدی ها است. "من یتق الله يجعل له فرقانا؛" "کسی که تقوا پیشه نماید خداوند برای او قدرت تشخیص حق از باطل را فراهم می کند". "ان الذین اتقوا ربهم اذا مسهم طائف من الشیطان تذکر و اناداهم مبصرون" (اعراف، ۲۰۱)؛ "کسانی که از خداوند پروا پیشه نمایند وقتی که گروهی از شیطان ها او را مورد وسوسه قرار می دهند متذکر شده و بصیرت پیدا می کند.

"۲-۱-۱۱-۲-۴- کسب و روزی حلال: در آموزه های قرآنی، شغل و کسب و کار حلال و درآمد حلال از متغیرهای مؤثر

در سلامت روحی و روانی و اخلاقی انسان بوده و تأثیر شگرفی در رفتارهای انسان و شخصیت او دارد به این معنا که درآمد و مال حلال و روزی حلال شخصیت انسان را به گونه ای شکل می دهد که برای انجام کارهای نیک و شایسته آمادگی دارد و برعکس کسب و روزی حرام و نامشروع شخصیت انسان را آماده کجروی و گناه و جرم و جنایت می کند. برای مثال قرآن کسانی را که اموال یتیمان را به باطل مصرف می کنند مانند کسانی تلقی می کند که آتش می خورند:

"ان الذین یاکلون اموال الیتامی ظلما انما یاکلون فی بطونهم نارا و سیصلون سعیرا" (نساء، ۱۰)

خداوند در آیات فراوانی انسان ها را به بهره گیری از روزی حلال و رزق پاک دعوت میکند :

"یا ایها الناس کلوا مما فی الارض حلالا طیبا" (بقره، ۱۶۸)

"یا ایها الذین امنوا کلوا من طیبات ما رزقناکم" (بقره، ۱۷۳)

"کلوا مما رزقکم الله و لا تتبعوا خطوات الشیطان (انعام، ۱۴۲).

۲-۱-۱۱-۲-۵- **همنشینی با دوستان شایسته، صالح و نیکوکار:** در آموزه های قرآنی، همنشینی با نیکان تأثیرات بسیار

شگرفی در شخصیت انسان و رفتارها و کردارهای او دارد و همنشین خوب زمینه سعادت انسان و همنشین بد زمینه ساز بدبختی، کجروی و جنایت است. کمال همنشین در انسان بسیار تأثیرگذار است و همچنین پلیدی های همنشین نیز تأثیر جدی دارد. به تصریح قرآن کریم، ظلم و ستم که نوعی کجروی و رفتار مجرمانه است، به دلیل همنشینی با دوستان ناصالح پدید می آید. "و یوم یعض الظالم علی یدیہ یقول یالتینی اتخذت مع الرسول سییلا یا ویلیتی لیتی لم اتخذ فلانا خلیلا لقد اضلنی عن الذکر بعد اذجأنی؛" "در روز قیامت ستمگر دست بر دست خود زده و می گویدای کاش با پیامبر رابطه داشتم. وای بر من ای کاش هرگز با فلانی دوست نبودم چه اینکه مرا از ذکر خدا پس از آمدنش گمراه نمود." (فرقان، ۲۷-۲۸). در ادبیات فارسی نیز اشاره های لطیفی پیرامون همنشین خوب و بد آمده است مانند:

پسر نوح با بدان بنشست خاندان نبوتش گم شد؛ سگ اصحاب کهف روزی چند پی نیکان گرفت و مردم شد (سعدی).

۲-۱-۱۱-۲-۶- اجرای عدالت در جامعه: در آموزه های قرآنی یکی از فلسفه های بنیادین برانگیخته شدن پیامبران، اجرای

قسط و عدل قلمداد شده است (سوره حدید. ۲۵ و نحل. ۹۰). حضرت علی(ع) عدالت را برتر از جود و بخشش قلمداد می

کند. شخصی از حضرت علی (ع) پرسید جود بهتر است یا عدالت؟ "ایهما افضل العدل ام الجود؟ فقال(ع): العدل يضع الامور

مواضعها و الجود یخرجها من جهتها."؛ "عدالت هر چیزی را در جای خود قرار می دهد، در حالی که جود و بخشش امور و

جریان ها را از مدار خود خارج میکند." (مطهری، ۱۳۵۸) بی عدالتی و عدم اجرای عدالت اجتماعی، زمینه ساز بسیاری از

جرایم، گناهان و کجروی ها در جامعه است و در جهان بینی توحیدی عدالت جایگاه بسیار رفیعی دارد.

۲-۱-۱۱-۲-۷- بهره گیری صحیح و منطقی از مال و ثروت: در آموزه های قرآنی از اهمیت ویژه ای در حیات بشری

برخوردار است. بر اساس برخی از آیات قرآنی مانند: "الهیکم التکاثر" (تکاثر، ۱) مال و ثروت زمینه ساز غفلت از یاد خداوند

و در نتیجه غرور و فریفتگی و گرایش به گناه و جرم بوده و انسان به وسیله آن مورد آزمایش و امتحان قرار می گیرد و بر

اساس برخی از آیات، مال و ثروت مایه استواری و حیات انسان ها و جوامع بشری و از منابع مهم قدرت است. بنابراین مال و

ثروت از این حیث که چگونه به دست آمده و تولید شده و در چه مسیری مورد استفاده قرار می گیرد، حائز اهمیت شایان

توجه است. قرآن پیرامون اهمیت و جایگاه مال و ثروت می فرماید: " و لاتوتوا السفهاء اموالکم التي جعل الله لکم قیاما"

(نساء، ۵)؛ "و مال و ثروت خود را که خداوند آنها را مایه استواری شما قرار داده است به سفیهان و نادانان واگذار نکنید." مال

و ثروت که موجب استواری و پابرجایی و قدرت و توانمندی است اگر در مسیر صحیح به کار گرفته شود، موجب پیشگیری از

جرم و جنایت و کجروی است و برعکس، فقدان مال و ثروت یعنی فقر، زمینه ساز کجروی و گناه و جرم است؛ به این دلیل

که فقدان مال زمینه ساز سستی و عدم توانایی و محرومیت بوده و محرومیت ها زمینه ساز تباهی و کجروی است.

۲-۱-۱۱-۲-۸- امر به معروف و نهی از منکر: امر به معروف و نهی از منکر یکی از نهادهای بنیادین در آموزه‌های انبیای

الهی و جهان بینی توحیدی است که پیاده شدن آن در جامعه نقش بسزایی در سلامت و صالح و سداد جامعه و شهروندان

دارد. امر به معروف و نهی از منکر سازوکاری شگرف، عقلانی و هوشمندانه برای پیشگیری از کجروی، گمراهی، جرم و جنایت

است که در آموزه های دینی دارای شرایط و مراتب و شیوه های اجرایی مختلف متناسب با شرایط موقعیت زمان و مکان و

مخاطب است. قرآن در آیات متعددی اهمیت حیاتی امر به معروف و نهی از منکر را در قالب زیبایی ارائه می کند. برای مثال

آیه ژرف و عمیق ۱۵۷ سوره مبارکه اعراف پیرامون پیامبر اکرم (ص) و مأموریت عظیم حضرتش می فرماید: "الذین یتعبون

الرسول النبى الامى الذى یجدونه مکتوبا عندهم فى التوره و الانجیل یامرهم بالمعروف و نیهیم عن المنکر و یحل الهم الطیبات

و یحرم علیهم الخبائث و یضع عنهم اصرهم و الاغلال التى کانت علیهم" (اعراف، ۱۵۷)؛ "کسانی که پیروی می کنند از فرستاده

پیام آوری درس ناخوانده که در تورات و انجیل برآمدن او بشارت داده شده است، کسی که آنان را دعوت به نیکی ها نموده و

از پلیدی ها نهی می کند و پاکیزه ها را بر آنان حلال و پلیدی ها را بر آنان حرام می کند، از دوش آنان بارهای سنگین و

زنجیرهای بردگی را برمی دارد." لقمان پیامبر حکیم الهی در نصیحت مشفقانه اش به فرزندش پس از سفارش وی مبنی بر

بر پاداشتن نماز، او را به امر معروف و نهی از منکر دعوت می کند: "یا بنی اقم الصلاه و امر بالمعروف و انه عن المنکر" (لقمان،

۱۷).

۲-۱-۱۱-۲-۹- پرهیز از شهوات و خواسته های نفسانی: از متغیرهای بسیار مؤثر در جرم و گناه و کجروی فردی و

اجتماعی، مقوله پیروی از شهوات و آرزوهای نفسانی زودگذر است و قرآن با هشدارهای جدی انسان ها را از فریفته شدن به

آمال و آرزوها و شهوات زودگذر و ناپایدار منع می کند. قرآن در این زمینه آیات فراوانی دارد که به برخی از آنها اشاره می

کنیم:

"فلا تتبعوا الهوى ان تعدلو" (نساء، ۱۳۵)؛ پس پیروی نکنید از هوای نفسانی تا عدالت نگاه دارید.

۲-۱-۱۱-۲-۱۰- دعا و تقاضا کردن از خداوند: در آموزه های اسلامی و توحیدی دعا یکی از سازوکارهای ارتباط با خداوند سبحان است که تأثیرات شگرف و سازنده ای در کمال انسانی و بازداشتن او از کژی و گمراهی دارد. بسیاری از روانشناسان و اندیشمندان نیز برای نیایش و دعا جایگاه و اهمیت ویژه ای را در مکتوبات خویش قائل شده اند. الکسیس کارل فیلسوف مشهور فرانسوی در کتاب نیایش خود، نیایش، رازگویی و دعا و مناجات با خداوند سبحان را کمال برای انسان و موجب آرامش و تعادل و سعادت وی تلقی می کند. کارل میگوید: دعا عالی ترین حالت مذهبی انسان است و حقیقت آن پرواز روح بشر است به سوی خدا و در وجدان انسان شعله فروزانی است که گاه و بیگاه انسان را متوجه خطاهای خویش می کند، متوجه گمراهی ها و کج فکری هایش می سازد. همین شعله فروزان است که انسان را از راه کژی که می رود باز میدارد (کارل، ۱۳۵۸). در آموزه های قرآنی دعا و مناجات و خواستن نیازها از خداوند زمینه رشد و تعالی و کمال انسانی است. "و اذا سئلك عبادی عنی فانی قریب اجیب دعوہ الداع اذا دعان فلیستجیبوا لی و لیومنوا بی لعلمهم یرشدون" (بقره، ۱۸۶)؛ "و هنگامی که بندگان من از من سؤال و تقاضایی نمایند پس من نزدیک بوده و تقاضای آنانی را اجابت می نمایم هنگامی که مرا بخوانند پس سوی من بیایند و به من ایمان آورند تا اینکه رشد یافته و رستگار شوند." فرهنگ شدن دعا به مفهوم صحیح آن در کنار تلاش و کوشش جدی و اعتقاد به اینکه خداوند خواسته های انسان را عطا می کند، از عوامل مؤثر در تکوین جامعه صالح، سالم و مطلوب است؛ جامع های که در آن زمینه های کثروی جرم و جنایت و گناه اندک است.

۲-۱-۱۱-۲-۱۱- استغفار و توبه: استغفار به معنای طلب آمرزش گناهان از خداوند سبحان و توبه به معنای بازگشت به وضع پیشین پاکی است. بر اساس آموزه های قرآنی و تعالیم ائمه معصومین علیهم السلام، استغفار و توبه هر کدام دو سازوکار مقرون به هم و مؤثر در فرایند عبودیت و بندگی خداوند و پاک شدن از گناه و معصیت هستند و همچنین مرتبه و سازوکاری برای پیشگیری از گرایش و ابتلای مجدد به گناه و کجروی است. استغفار در قرآن و معنویت، مقدمه و دروازه های برای بازگشت و توبه است. در سوره مبارکه آل عمران آمده است: "و الذین اذا فعلوا فاحشه او ظلموا انفسهم ذکر و الله فاستغفروا لذنوبهم و من يعمر الذنوب الا الله و لم یصروا علی ما فعلوا و هم یعلمو" (آل عمران، ۱۳۵)؛ "کسانی که وقتی مرتکب گناهی شده یا به خویشتن ظمی کردند به یاد خدا افتاده و از گناهان خود طلب آمرزش نمودند و چه کسی غیر از خدا گناهان را مورد آمرزش قرار می دهد در مورد کسانی که اصرار بر کردار زشت گذشته خویش نداشته و می دانند." در آموزه های قرآنی استغفار و توبه فردی و اجتماعی مورد تأکید قرار گرفته است. آیه ای که در بالا ذکر شد، نمادی از توبه و بازگشت فردی و آیه ۵۲ سوره مبارکه هود نمادی از استغفار و توبه اجتماعی است: "یا قوم استغفروا ربکم ثم توبوا الیه یرسل السماء علیکم مدراراً و یردکم قوه الی قوتکم و ال تتولوا مجرمان" (هود، ۵۲)؛ "ای مردم سرزمین من از خداوندتان طلب آمرزش نمایید سپس به سوی او بازگردید در این صورت باران رحمت الهی مستمر بر شما خواهد بارید و بر نیرو و توان شما اضافه خواهد شد و مجرمان را به دوستی و سرپرستی خود برگزینید." براساس آیه مزبور، استغفار و توبه زمینه ساز نزول رحمت خداوند و همچنین قدرت یافتن است. این نکته بسیار ارزشمندی در ظرایف قرآنی است و در واقع استغفار و توبه را می توان از منابع بسیار مهم قدرت و توانایی تلقی نمود.

۲-۱-۱۱-۱۲- صدافت و پرهیز از دروغ: صدق و راستی از مؤلفه های بسیار ارزشمند سلامت و صلاح و رستگاری است و برخلاف آن دروغ و دروغگویی از مؤلفه های بسیار مهم کژی و انحرافات است. در ادبیات و آموزه های اسلامی، دروغ کلید سایر گناهان قلمداد شده است. از امام کاظم(ع) نقل شده است که فرمودند: "من صدق لسنه زکی عمله؛" هر کس زبانش راست بگوید کردارش پاک می شود." مطالعه در بسیاری از جرایم و گناهان حاکی از این واقعیت است که منشأ بسیاری از آنها دروغ و عدم صدافت بوده است. امام باقر(ع) در اهمیت صدافت و راستی می فرماید: "الا فاصدقوا فان الله مع الصدق؛" همانا راست بگوئید که خدا با راستی است." در سخن ژرف و حکیمانه ای از امام صادق(ع) صدافت و راستگویی و امانتداری معیار اساسی دینداری و ایمان قلمداد شده است: "لا تنظرو الی طول رکوع الرجل و سجوده فان ذلک شیء قد اعتاده و لو ترکه استوحش لذلک انظرو الی صدق الحدیث و اداء امانته." (برای شناخت دینداری افراد) به طولانی شدن رکوع و سجده او نگاه نکنید، چرا که به آن عادت کرده و اگر ترکش کند وحشتزده می شود، اما به راستگویی و امانتداری او توجه کنید" (طباطبائی، ۱۳۸۶). صدافت دارای بعد فردی و اجتماعی است و اگر در جامعه ای صدافت و راستی به شکل یک فرهنگ دربیاید، آن جامعه به سمت سلامت، پاکی، آرامش و امنیت پایدار حرکت خواهد کرد و جرم، کژی و گناه در آن جامعه کم خواهد شد (ترابی، ۱۳۹۰).

۲-۲- بخش دوم: مبانی نظری تحقیق

در یک تقسیم بندی تاریخی می توان تئوری های جرم شناسی را به کلاسیک (روشنگری)، اثباتی (مدرن) و انتقادی تقسیم بندی کرد.

جرم شناسی در دوران تحول خود دو مرحله فلسفی- اخلاقی و نیز مرحله علمی را طی کرده است. زیرا جرم از دیر باز به لحاظ ایجاد اختلال در نظم جامعه، علاوه بر مسئولیت دولت موجبات مطالعه پیرامون آن را فراهم آورده است.

آن دسته که از دیدگاه‌ها و نظریاتی که مبتنی بر عقل‌گرایی (اظهار نظر بر اساس آنچه عقل می‌گوید) می‌باشند. جرم‌شناسی فلسفی، ادبی، اخلاقی، مذهبی و ما قبل علمی‌گویییم و به آسانی می‌توان نگرش خاص این دیدگاه‌ها را نسبت به جرم‌شناسی بیان کرد. ایمانوئل کانت^۱، بکاریا^۲، جرمی بنتام^۳، جان هوارد^۴ و مکاتب نئوکلاسیک همگی تحت عنوان مکاتب کلاسیک جرم‌شناسی مطرح‌اند، زیرا در دو چیز مشترکند: اول اینکه همه آنها به آزادی اراده معتقدند. دوم اینکه از آنجا که جرم را ناشی از اراده آزاد می‌دانند، مجازات را پاداشی شایسته برای اراده بد که در لباس جرم متبلور شده است محسوب می‌نمایند.

مدل کلاسیک از یک نوع واکنش به سیستم کیفری و قانونی و سیستمی که در سال‌های 1789 موجود بود، برآمد و بر عقلانیت، اختیار و آزاد بودن انسان تأکید داشت، این مکتب به مطالعه مجرمین علاقه نداشت، بلکه مطالعه پروسه قانونگذاری و حقوقی در کانون توجه آن قرار داشت. مدل کلاسیک یک نسخه عقلانی از ماهیت بشر ارائه داد که بر اساس آن انسان به شیوه خودانگیخته رفتار می‌کند. این نوع جرم‌شناسی به بررسی عوامل رفتار انسان توجه نشان نمی‌داد، بلکه تأکید آن بر یافتن راه‌هایی برای کنترل و هدایت این رفتار از طریق انگیزش عقلانی موثر است. مشخص کردن موقعیت‌های اجتماعی جرم اهمیت کمتری داشت و مدیریت جرم دارای اهمیت بود (صادقی فسایی و پروین، ۱۳۹۰).

۲-۲-۲- مکتب اثباتی: (۱۸۲۰ به بعد)

در نیمه دوم قرن نوزدهم یعنی از سال‌های ۱۸۵۰ به بعد با یک واقعه مهم روبرو می‌شویم که عبارت از تولد رشته‌های مختلف علوم انسانی از دل فلسفه و پیشرفت این علوم بود. در این سال‌ها فلسفه به رشته‌های جامعه‌شناسی، روانشناسی، روانکاوی و جرم‌شناسی جان بخشید و مسئله مشاهده، تجربه و آزمایش مطرح شد. این نگرش برای مطالعه جرم مورد توجه

¹ Kant, Imanuel

² Beccaria

³ Bentham, Jeremy

⁴ Howard, John

متخصصین قرار گرفت. بدین ترتیب جرم شناسی علمی متولد شد. که از طریق آن جرم (ماهیت و علل وقوع) و مجرم بر اساس یک سلسله روش های علمی مطالعه و نتایج بدست آمده به سایر موارد مشابه تسری داده شد. لذا جرم شناسی در نیمه دوم قرن نوزدهم متولد شده تولدی که با کمک سایر رشته های علوم انسانی صورت گرفته است. مکتب اثباتگرایی معتقد بود که با شناسایی گونه های مجرم به این نتیجه دست یافته است که رفتار مجرمین تعیین شده و نه انتخابی است و به همین دلیل بر درمان و نه تنبیه مجرمان تاکید داشتند (کارابین، ۲۰۰۴). رهیافت مدرن و اثباتی جرم، رهیافتی طبیعت باورانه است که علم را فرایندی عینی می داند که هدف آن پیش بینی و کنترل جهان است، در این معنا بیشتر، جرم شناسی مدرن، طبیعت باورانه است (ولد و دیگران، ۱۳۸۰). نظریه لمبروزو که اغلب به ، عنوان بنیانگذار و پدر جرم شناسی اثباتی در نظر گرفته می شود مفهوم اراده آزاد و عقلانیت را با مفهوم جبرگرایی عوض کرد و مکتب اثباتی را توسعه داد. لمبروزو مبدع ایده بدن مجرمانه است که در سال ۱۸۷۶ در کتاب " انسان مجرم " آنرا مطرح کرد. فری بحث عوامل جرم را تحت سه عنوان در نظر داشت و جرم را نتیجه این سه عامل می دانست: انسان شناسانه، فیزیکی و اجتماعی. وی می خواست این عوامل را ترکیب کند و با دیدگاهی که صرفاً یک عامل را در تبیین جرم در نظر بگیرد، مخالف بود (کارابین ، ۲۰۰۴).

فری به عنوان یکی از پیشگامان جرم با تکیه بر عنصر مجرم سعی در نوع بندی مجرمین داشت و آنها را در پنج طبقه قرار داد: مجرم، دیوانه، غیر قابل اصلاح، مجرم عادی، مجرم اتفاق و مجرم هیجانی.

پوزیتویسم یکی از اولین رشته های فکری جرم شناسی است که تا به امروز به حیات خود ادامه است. جرم شناسان اثباتی به جای تاکید بر موضوعات حقوقی بر روی رفتار مجرمانه تاکید دارند و عمدتاً دارای رویکرد تعینی هستند. رویکرد اصلی جرم شناسی پوزیتویستی را دیوید ماتزا^۱ در " کتاب بزهکاری و انحراف " مطرح کرد که از نظر وی این رویکرد دارای ویژگیهای زیر است: (۱) مجرم نوع خاصی از انسان است؛ (۲) فرد مجرم از افراد دیگر بر اساس بخشی از بدن، انواع بدن و یا انواع شخصیت

¹ Matza, David

متمایز است و می توان لیست بلندی از تفاوت های میان مجرمان و غیرمجرمان تهیه کرد؛ ۳) مجرم به سمت جرم از طریق عواملی که خارج از کنترل اوست سوق داده می شود (کارابین، ۲۰۰۴).

بنابراین پوزیتویسم نگاه تعینی و جزم گرایانه ای بر مساله جرم دارد. برخلاف رویکرد کلاسیک، رویکرد اثباتی معتقد است که افراد به وسیله نیروهایی که خارج از کنترل آنهاست به سمت جرم و کج روی سوق داده می شوند و با نگاه علمی می توان این عوامل را شناسایی و اندازه گیری کرد (صادقی فسایی و پروین، ۱۳۹۰).

دیدگاه اثباتی دارای رویکردهای زیست شناختی، روانشناختی و جامعه شناختی است که در پی تبیین رفتار مجرمانه و انحرافی با استفاده از "منطق علمی" می باشد. علاقه اولیه این رویکرد به شناخت افراد مجرم و روشن ساختن ابعاد ویژگی های اساسی تر بیولوژیک، عملکرد روانشناختی و محیط های اجتماعی آنها بود که به طور فرضی از افراد نرمال متفاوت بودند. با شناخت و اندازه گیری این تفاوت ها میان گروه نرمال و غیر نرمال، فرض بر این است که پیش بینی میزان بزهکاری در میان جمعیت مورد مطالعه ممکن می شود (براون، ۲۰۰۷).

تئوری های اثباتی و مدرن، روابط کنترل جرم را به چهار عنصر مرتبط به هم تقسیم می کنند، شامل: دولت و نهادهای قضایی، قربانیان، مجرمان و عموم مردم. مطالعه رشد روابط میان این چهار عنصر وظیفه تئوری های مدرنیته است که در طول زمان شکل گرفته اند (صادقی فسایی و پروین، ۱۳۹۰).

۲-۲-۳- مکتب انتقادی (رویکردهای جدید جرم شناسی)

از دهه 1950 به این سو، تئوری های اثباتی و مدرن جرم شناسی به علت نگاه یک جانبه و نزدیک به علوم طبیعی مورد نقد جدی قرار گرفت و در دهه 1970 با ظهور جرم شناسی انتقادی این نقدها به اوج خود رسید. نظریه های جدید از این دهه به بعد بر سه عنصر ذهنیت، قدرت و گفتمان تاکید داشتند. رویکردهای برجسب زنی، تضاد، پست مدرن و فمینیستی و جرم شناسی فرهنگی از مهم ترین رویکرد های انتقادی جدید در تبیین جرم است که این سه ویژگی در بطن آنها وجود دارد. البته جرم شناسی پست مدرن ضمن اینکه انتقادی است ولی بر ورای سایر جرم شناسی های انتقادی قرار می گیرد چرا که

رویکرد های دیگر چندان پروسه مدرنیته و جرم شناسی مدرن را نقد نمی کنند ولی جرم شناسی پست مدرن کل مدرنیته و نگاه کنترلی آنرا به به جهان رد می کند.

اگر چه جرم شناسی به شکل سنتی به عنوان مطالعه علمی عوامل جرم شناخته شده، واضح است که پارادایم جرم شناسی انتقادی در مسیری غیر از این راه قرار دارد، این نوع جرم شناسی بیشتر بر روی اقتصاد سیاسی و شکل گیری دولت - ملت ها شکل گرفته است در رویکرد های انتقادی جرم چیزی نیست که به شکل ساده ای می توان با ارجاع به آنچه که هست و یا نیست توصیف کرد، جرم یک رفتار ساده نقص قانون نیست، بلکه موضوعی است که از طریق فرایندهای تعامل، واکنش اجتماعی و قدرت ساخته می شود، بنابراین عامل جرم نادیده گرفته می شود. در این دیدگاه مفهوم جرم به عنوان یک امر تصدیقی مورد قبول واقع نشده است (مانسیل ، ۲۰۰۴). در ادامه به برخی از نظریه های جدید و انتقادی درباره مساله جرم پرداخته می شود.

۲-۲-۳-۱- نظریه آنومی دورکیم

به نظر دورکیم^۱ (۱۹۱۷ - ۱۸۸۵) در شرایط اجتماعی استوار و پایدار، آرزوهای انسان از طریق هنجارها تنظیم می شود و با از هم پاشیدگی هنجارها، یک وضعیت آرزوهای بی حد و حصر یا آنومی به وجود می آید. از آنجا که این آرزوهای بی حد به طور طبیعی نمی توانند ارضا و اشباع شوند در نتیجه وضعیت نارضایتی اجتماعی دائمی پدید می آید و این نارضایتی در جریان اقدامات منفی نظیر خودکشی، اقدامات جنایی، طلاق و ... ظاهر می شود (رفیع پور، ۱۳۷۸).

۲-۲-۳-۲- نظریه انتقال فرهنگی

گابریل تارد^۲ (۱۸۴۳-۱۹۰۴) تئوری تقلید را برای توضیح انحراف مطرح کرد. تارد شديدا تحت تاثیر این مسئله قرار گرفته بود که تکرار چه نقش چشمگیری در رفتار انسان بازی می کند. او می گوید که مجرمین نظیر آدم های خوب، شیوه های افرادی را که ملاقات کرده، شناخته یا درباره شان شنیده اند، تقلید می کنند، ولی برعکس مردمی که تابع قانون هستند آنها

¹ Durkheim

² Gabriel Tarde

از دیگر مجرمین تقلید می کنند. شاو و مک کی^۱ اصطلاح منطقه بزهکاری را ابداع کردند و می گویند که در محله های فقیرنشین شهرها، رفتار بزهکارانه یک الگوی عادی است (جانگر^۲، ۲۰۱۳). در چنین مناطقی جوانان ارزش ها و رفتارهای کج رو را یاد می گیرند و درونی می کنند و در نتیجه جوانان بزهکار می شوند، زیرا آنها با افرادی دوستی و نزدیکی می کنند که خود بزهکار و منحرف بوده اند.

۲-۲-۳-۱- ارزیابی نظریه انتقال فرهنگ

نظریه انتقال فرهنگی نشان می دهد که رفتارهای مردود از نظر اجتماع همانند رفتارهای مورد تأیید از نظر اجتماعی از طریق فرایندهای جامعه پذیری به وجود می آیند. این تئوری برای بعضی از اشکال انحراف کاربردی ندارد، به خصوص در اشکالی که نه تکنیک ها و نه تعاریف و تمایلات متناسب از دیگر بزهکاران کسب نشده است. نمونه ها شامل: متقلبین چک، حمله کنندگان گاه گاهی و تصادفی در بعضی مواقع، دزدی غیر حرفه ای از مغازه ها، مجرمین غیر حرفه ای و... می گردند. به علاوه هم بزهکاران و هم غیر بزهکاران اغلب در یک محیط یکسان پرورش می یابند

۲-۲-۳-۲- نظریه فشار ساختاری

رابرت کی. مرتون^۳ (۲۰۰۳-۱۹۱۰) جامعه شناس هاوارارد، یک مقاله تحت عنوان ساختار اجتماعی و آنومی به چاپ رساند که نظریه خود را بر اساس عقاید دورکیم از آنومی، بی هنجاری و انسجام اجتماعی بنا کرده است. از دیدگاه مرتون نه تنها خودکشی، بلکه انواع رفتارهای انحرافی نیز حاصل شرایط بی هنجاری جامعه است. او می گوید که فرد در نتیجه^۴ اجتماعی شدن جامعه پذیری، هدفهای مهم فرهنگی و نیز راههای مقبول دستیابی به این هدفها برای فرد فراهم نباشد و او ناچار شود راههای دیگری را در پیش گیرد، ممکن است رفتاری از فرد سرزند که به انحراف اجتماعی منجر گردد. مرتون بر آن است که انحراف از ساختار و فرهنگ جامعه سرچشمه می گیرد. وی استدلال خود را با معیار توافق جمعی درباره ارزش ها آغاز می کند و معتقد است که تمام اعضای جامعه در ارزشهای مشترک سهیم اند. اما از آنجای که اعضای جامعه از لحاظ ساختارهای

¹ Shaw, C.R. & Mckay, H.D

² Junger

³ Merton K R

اجتماعی در موقعیت های مختلفی قرار می گیرند، برای درک ارزشهای مشترک از فرصتهای مساوی برخوردار نیستند. چنین وضعی ممکن است موجب انحراف شود. به بیان مرتون ساختار اجتماعی و فرهنگی جامعه برای رفتار منحرف اجتماعی مردمی که در جایگاه های مختلفی قرار گرفته اند، ایجاد فشار میکند. به خاطر شکاف های ساختی از نظر اجتماعی بین آرزوها، اهداف مشترک و دستیابی واقعی (دسترسی به ابزار اجتماعی برای رسیدن به این اهداف) آنومی (بی هنجاری) در نظام اجتماعی ایجاد شده است (اعزازی، ۱۳۹۴). مرتون، ایالات متحده امریکا را مورد مثال قرار داده و تئوری خود را به شرح زیر طراحی می کند: او می گوید که برای تعداد زیادی از آمریکایی ها موفقیت مادی، مخصوصاً حالت رفاه مادی (تملک و ثروت اندوزی) یک هدف فرهنگی است. در آنجا پول به عامل موفقیت به حساب می آید. همینطور تنها ابزار و راه های قابل قبول از لحاظ فرهنگی برای کسب موفقیت، داشتن تحصیلات عالی و شغل های با درآمد بالا هست. ممکن است مشکلی وجود نداشته باشد، اگر همه آمریکایی ها دسترسی یکسانی به ابزارهای مورد تأیید و قانونی برای به دست آوردن موفقیت پولی داشته باشند. اما تأکید خاص در امریکا بر تبلیغ اهداف بدون توجه یکسان به حصول ابزار برای دستیابی به این اهداف هست. فقرا و اقلیت ها اغلب خودشان را از نظر دستیابی به حداقل آموزش رسمی و منابع اقتصادی ناچیز در وضع نامساعدی می بینند. لذا فشار زیاد افراد را به سمت ناهمنوایی و استفاده از اعمال نامتعارف سوق میدهد (احمدی، ۱۳۸۸). آنها نمی توانند اهداف تأیید شده از لحاظ فرهنگی را از طریق استفاده از ابزار قانونی به دست آورند. از اینرو برای به دست آوردن اهداف به هر ابزار و شیوه های مثل شرارت، فساد و جرم روی می آورند. مرتون پنج شیوه عمل یا انطباق را مطرح میکند، اولین شیوه همنوایی و چهار شیوه دیگر که از عدم قبول وسایل یا هدفهای قانونی یا هر دو آنها حاصل میشود، انحراف به شمار میرود. ساخت فرصت موقعیت های اجتماعی را که در سه دسته همنوایی، منحرف، ناهمنوایی سازمان یافته شامل می شود (فارینگتون، ۲۰۱۱).

۲-۳-۱- همنوایی

وقتی که مردم هم اهداف فرهنگی موفقیت مادی و هم ابزارهای قانونی از لحاظ فرهنگی برای رسیدن به این اهداف را می پذیرند، همنوایی ایجاد می شود، چنین رفتاری پایه محکم یک جامعه با ثبات است (احمدی، ۱۳۸۸).

۲-۲-۳-۳-۲- نوآوری

در نوآوری افراد اهداف تأییدشده موفقیت از نظر فرهنگی را می پذیرند، درحالیکه ابزار و راههای تأیید شده و قانونی از لحاظ فرهنگی برای جستجوی آن اهداف را رد میکنند. چنین افرادی ممکن است به فاحشگی یا روسپیگری، فروختن (قاچاق) مواد مخدر، چک جعلی، کلاهبرداری، اختلاس کردن، دزدی، دستبرد زدن یا لخت کردن و اخاذی کردن برای به دست آوردن پول و نمادهای موفقیت دست زنند (احمدی، ۱۳۸۸).

۲-۲-۳-۳-۲- شایع گرایی

شامل رها کردن اهداف عالی موفقیت می شود درحالی که برده وار و بی اختیار از ابزارهای تأییدشده، پیروی میکنند. برای مثال، اهداف سازمان برای عده ای از دیوانسالاران علاقه مند نامربوط می شود، در عوض آنها ابزارهایی را به خاطر خودشان به دست می آورند، یک بت از مقررات و بوروکراسی افراطی می سازند.

۲-۲-۳-۴- انزواطلبی

انزواطلبی هم اهداف فرهنگی و هم ابزار تأیید شده یا قانونی از لحاظ فرهنگی را، بدون جایگزین کردن شیوه های جدید، رد می کنند. برای مثال، آدم های الکلی، معتاد به مواد مخدر، آدم های ولگرد و کسانی که از جامعه به بیرون پرت شدند، آنها در جامعه هستند ولی جزئی از جامعه نیستند (احمدی، ۱۳۸۸).

۲-۲-۳-۳-۵- شورش شورشی، آن هم اهداف فرهنگی و هم ابزار تأییدشده و یا قانونی از لحاظ فرهنگی را رد میکند و برای آنها شیوه های جدیدی جانشین میکنند. چنین افرادی خود را از وفاداری و طرفداری از نظم اجتماعی موجود عقب می کشند و طرفداری شان را به گروه های جدید با ایدئولوژی های جدید منتقل می کنند. جنبش های اجتماعی رادیکالی (تندرو) یک نمونه خوبی از این نوع انطباق هستند. به طور خلاصه، مرتون در تحلیل خود نشان می دهد که چگونه فرهنگ و ساختار جامعه موجب انحراف می شود. تأکید بیش از حد بر هدف های فرهنگی در جامعه آمریکایی که به قیمت زیر پا گذاشتن راه های متعارف کسب موفقیت تمام می شود، تمایل برای ایجاد انحراف؛ فشار وارد می سازد، فشاری که با توجه به پایگاه شخص در ساختار اجتماعی متفاوت است. همچنین شیوه واکنش شخص در مقابل این فشار به پایگاه او در طبقه اجتماعی بستگی خواهد داشت. مرتون انحراف را برحسب ماهیت جامعه تبیین میکند، نه ماهیت فرد منحرف. به نظر مرتون هرگاه فردگرایی مفرط غالب شود و تنها هدف کسب موفقیت باشد، دگرگونی ظریفی اتفاق خواهد افتاد.

در این حال قواعد و مقررات غیررسمی توانایی خود را برای نظام بخشیدن از دست می دهند، مجازات نهادی شده که ابزارهای نظم اجتماعی هستند، اثربخشی خود را از دست می دهند و همه افراد به مهارت و کاردانی شخصی خود بازمی گردند، فردیت جای مشارکت اجتماعی را میگیرد، آن همان نتایجی است که بعضی شناسان آن را ویرانگر "وحدت اجتماعی" می نامند. نظریه عکس العمل اجتماعی تأکید می کند که از طریق برچسب زدن یک عمل به عنوان منحرف زنجیرهای از حوادث را به حرکت درمی آوریم که فرد را به سوی انحرافات بزرگتری می راند و بالاخره به آغوش یک تشکیلات و ساختار زندگی انحرافی می اندازد (احمدی، ۱۳۸۸).

۲-۲-۳-۳-۶- نظریه کنترل اجتماعی این نظریه علت اصلی کج رفتاری را نبود کنترل اجتماعی می داند و کج رفتاری

اشخاص، پیش از آنکه متأثر از نیروهای محرک به سوی ناهنجاری باشد، محصول عدم ممانعت است. هرشی^۱ مهم ترین صاحب نظر این رویکرد، چهار عامل اصلی پیوند شخص با جامعه می داند که مانع از کج رفتاری وی می شوند. داشتن تعلق خاطر نسبت به افراد و نهادها در جامعه، متعهد بودن، درگیر شدن و مشارکت، اعتقاد (ایمان)؛ به طور کلی از نظر هرشی، پیوند فرد با جامعه مهم ترین علت هم نوایی و عامل اصلی کنترل رفتارهای فردی است و ضعف این پیوند یا نبود آن عامل اصلی کج رفتاری است (سروستانی، ۱۳۸۸). پیوستگی اجتماعی و پیوند فرد با جامعه در آیات قرآن، از جایگاه ویژه ای برخوردار است. قرآن، همه افراد اجتماع را به وحدت و پرهیز از تفرقه فرا می خواند (آل عمران/۱۰۳). تحقق این امر در اسلام، از طریق همبستگی اجتماعی که بیشترین ارتباط را با کنترل اجتماعی دارد انجام می گیرد. در آموزه های دین اسلام، این همبستگی فقط شامل همبستگی های نژادی - ملی و حزبی و غیره نمی باشد؛ بلکه نوعی ارتباط وابستگی دینی وجود دارد که همه افراد را نسبت به همدیگر مسئول می داند.

این مسئولیت به دنبال خود نوعی نظارت فراگیر در جامعه ایجاد و پیشگیری از کجروی را تضمین می کند. حفظ این همبستگی از طریق اموری؛ مانند امر به معروف و نهی از منکر و تبری انجام می گیرد. هر اندازه همبستگی اجتماعی بیش تر باشد، امر به معروف و نهی از منکر بیشتر محقق خواهد شد.

۲-۲-۳-۴- نظریه تضاد

این نظریه مسئله بزهکاری را نتیجه استثمار طبقه تابع، توسط حاکم می داند؛ به عبارتی دیگر حاکمان، جرم را تخطی از سیطره استثمار تعریف می کنند از این رو سلطه طبقاتی و استثمار سرمایه داران، از مهمترین عوامل و دلایل تکوین، استمرار و تشدید انواع انحرافات اجتماعی، از جمله بزهکاری نوجوانان، در نزد طبقاتی است که بر میزان بزهکاری نوجوانان در جامعه افزوده یا از آن می کاهد (محمدی اصل، ۱۳۸۵).

^۱ Herushi

از نظر آنان مدیریت قانون، ماهیتی سیاسی دارد و گروه قدرتمند تلاش می کند تا دیگران را به پذیرش دیدگاه خاص خود در خصوص امور اخلاقی مجبور نماید. همچنین ممکن است از طریق اعمال فشار بر مقامات، برای کسانی که از اجرای مقررات خاص خودداری می کنند، مشکل ایجاد کند (صبوری، ۱۳۸۶: ۱۶۴). در دین اسلام یکی از مهمترین علل ناهنجاری های اجتماعی و عوامل سقوط انسان ها، وجود حکومت های باطل و کارگزاران فاسد معرفی شده است (نمل/۳۴).

مهمترین آسیب در این حیطة، نگاه ابزاری به سیاست است. از آنجا که این طبقه هستند، از افراد و طبقات تأثیرگذار در جامعه محسوب می شوند که رفتار، گفتار و عقایدشان پیامدهای زیادی برای سایر افراد جامعه، به ویژه طبقات پایین دارد. آنان با عبارت پرداز ی های مبالغه آمیز، طبقات پایین را به محافظه کاری می کشانند، و عرصه زندگی را بر آنان تنگ می کنند تا توانایی پذیرش راه و روش جدید را نداشته باشند (حقیقت، ۱۳۸۵). به همین خاطر مبارزه با این گروه همواره از بزرگترین دغدغه های حضرت پیامبر (ص) بود و قرآن الگوهایی از حکومت های صالح معرفی کرد تا مردم با پیروی کردن از آنها، از زندگی آرام و آسوده ای بهرمنند شوند (احزاب/۳۳).

۲-۲-۳-۵- نظریه فمینیستی

این نظریه بر روی انواع خاصی از جرایم تأکید و بیان می کند که زنان، به این خاطر که زن هستند، مورد ستم واقع می شوند و جرایمی که مرتکب می شوند، نتیجه سرکوب و ظلم اجتماعی علیه زنان و وابستگی اقتصادی زنان به مردان یا به نهادها و مؤسسات دولتی ارائه کننده کمک مالی می باشد (وایت و هینس، ۱۳۸۲).

۲-۲-۳-۶- نظریه برچسب زنی این نظریه بیان می کند که یکی از مهمترین معناهای مطرح شده در نظریه میان کنش

نمادین، معنایی است که مردم به خودشان می دهند. فشار برای پذیرش خودانگاره مجرمانه، به طور عمده به شمارکسانی

بستگی دارد که شخص را مجرم معرفی می کنند، و این فرایند از طریق فرایندهای رسمی و غیررسمی انجام می گیرد.

غیررسمی از طریق آگاه کردن دیگران، به عنوان یک شگرد کنترل اجتماعی به کار گرفته می شود. کارگزاران عدالت کیفری

نیز، به عنوان ابزارهای نهادین واکنش اجتماعی، ممکن است در فرایندی که یک شخصی توسط آن یک خودانگاره مجرمانه را

می پذیرد، نقشی ایفا کنند. این کارگزاران در مراسم های رسمی فروداشت جایگاه، به مردم برچسب مجرم می زنند.

بکر^۱ استدلال کرده است که به کار بردن این برچسب چسب های دیگر را تحت الشعاع قرار می دهد؛ به گونه ای که دیگران

به طور عمده تصور می کنند، این شخص مجرم است؛ پس از آن، ممکن است چنین شخصی به خاطر تصورات ذهنی همگانی

درباره مجرمان، به سوی نقش های مجرمانه سوق داده شود؛ زیرا فرآیند برچسب زنی، احتمال توسعه یک خودانگاره مجرمانه

از سوی شخص را افزایش می دهد (ولد و دیگران، ۱۳۸۰).

از آنجایی که برچسب باعث شکستن حرمت افراد در جامعه می شود، اسلام با دادن دستورالعمل هایی، مردم را از دادن برچسب

به دیگران منع و قرآن با صراحت آنان را از خواندن افراد با لقب های زشت نهی کرده است (حجرات/۱۱).

دلیل این ممنوعیت این است که فرد با داشتن نام و لقب زشت، در معرض تمسخر و اذیت و آزار دیگران قرار می گیرد و در

اثر حرمت شکنی مداوم، احساس حقارت می کند که این امر پیامدهای ناگواری را برای فرد دارد، روابط او با دیگران سست

می کند و کینه و دشمنی را در او شکل می دهد که ممکن است او را به مقابله و انتقام وادار کند (قائمی مقدم، ۱۳۸۴).

۲-۲-۳-۷- نظریه خرده فرهنگ

خرده فرهنگ، راه و روش ها، بینش ها، ارزشها و نحوه ی رفتارهایی را در بر می گیرد که در گروه های کوچک یک جامعه جریان دارد و موجب تفاوت های فکری و رفتاری آنها از یکدیگر می شود.

نظریه پردازانی که رفتار گروه های بزهکار را مورد مطالعه قرار داده اند، بر این باورند که چنین گروه هایی، معمولاً در اجتماعات خرده فرهنگی رشد می یابند؛ یعنی برخورد هنجارها در خرده فرهنگ های متفاوت، شرایط را برای کژرفتاری آماده می سازد (ستوده، ۱۳۸۹). درآیاتی از قرآن به این نکته اشاره شده است که چگونه خرده فرهنگ ها، باورها، ارزشها، منافع و علائق خرده فرهنگی خود را به عنوان توجیهی برای کارهای خود و راست رو محسوب شدن به کار می برند.

در آموزه های دین اسلام، راهکارهایی برای جلوگیری از درگیر شدن با خرده فرهنگ های کجرو و همچنین رفع اختلافات خرده فرهنگ ها و پیامدهای سوء آنها ارائه شده است که از مهمترین آنها، می توان به معرفی، تقویت و ترویج نظام اعتقادی، ارزشی و هنجاری واحد و همچنین توجه مشترکات آنها با خرده فرهنگ ها اشاره کرد. بنابراین باور به خداوند یگانه را، به عنوان شالوده این نظام اعتقادی، ارزشی و هنجاری واحد، مهم ترین عامل ارتباط صحیح و به دور از نقش خرده فرهنگ های گوناگون در کنار یکدیگر شمرده اند (عنکبوت/۴۶).

پدیدار شناسی با این رویکرد که جامعه شناسان، رفتار افراد را تحت تأثیر محیط اجتماعی می دانند؛ اما احساسات و اندیشه افراد را نادیده گرفته اند، انحراف را مورد بررسی قرار داده است و کجروی را یک امر نامعین می داند بنابراین فرد کجرو تنها با توجه به تصورات ذهنی ناشی از خود می تواند، واقعیت را بیان کند (ممتاز، ۱۳۸۱). بنابراین از طریق ورود به ذهن افراد می توان به کج نگری آنها پی برد. این امر مورد تأیید اسلام قرار گرفته که نگرش انسان به هستی، در رفتار و اعمال او تأثیر می گذارد. خداوند در قرآن به این امر اشاره کرده و فرموده است. او از این حقیقت غافل است که خداوند، نه فقط ظواهر اعمال او را در خلوت و جمع می بیند؛ بلکه از اعمال قلب و روح او نیز آگاه است و از نیات او با خبر ... این غافلان بی خبرند که بر اثر جهل و ناآگاهی، خود را از مراقبت دائمی پروردگار بر کنار می پندارند (بلد/۷-۵). از این آیات می توان نتیجه گرفت که نگرش کجرو، به گونه ای است که گویا کسی بر اعمال او ناظر نیست و از حال او با خبر نمی شود. این حالت را نقطه امنی برای کجروی خود می داند. در چنین حالتی است که انسان کجرو اعمال خود را توجیه می کند. قابل ذکر است، اگر چه در آموزه های اسلام نگرش پدیدارشناسی قابل ملاحظه است؛ ولی برخلاف پدیدارشناسان که واقعیت و درک آن را امکان پذیر نمی دانند و ارزشها از نظر آنان ریشه در واقعیت ندارد، اسلام واقعیت را پذیرفته است و درک آن را منوط به نبود زنگار و پلیدی در قلب می داند (مطففین/۱۴).

۲-۲-۳-۹- نظریه بوم شناسی

شاو و مک کی، معتقد بودند که مشکلات اجتماعی ناشی از الگوهای کنترل نشده مهاجرت و ایجاد منطقه های طبیعی سبب شده است که این اهالی مناطق (شیگاگو) از فرهنگ کلی جامعه جدا شوند و به اجبار در کنار همدیگر و تحت تأثیر جریان هایی قرار گیرند که در اختیار خودشان نیست. هنجارها و ارزشهای دیگری در اینجا شکل گرفته است که با فرهنگ مسلط در دیگر مناطق، در تضاد است. در این مناطق، افراد در معرض یادگیری الگوهای موافق قانون شکنی هستند؛ بنابراین کج رفتاری و آمار بالای وقوع آن در این مناطق، بی سازمانی اجتماعی را در پی داشته است (ممتاز، ۱۳۸۱).

۲-۲-۳-۱۰- رویکرد جرم شناسی پست مدرن

هر چند رویکرد پست مدرن به جرم شناسی با نظریه برجسب زنی آغاز شد. اما به طور جدی نظریه پست مدرن در جرم شناسی در اوایل دهه ۱۹۹۰ در میان دلزدگی از تفکر مدرن نیستی و روشنگری مطرح شد. این رویکرد به توسعه های غیرخطی، بی نظمی همراه با نظم، حساسیت زیاد به شرایط اولیه (Initial)، تاثیرات (Effects) ناهماهنگ، واقعیت تکه تکه (Fractal)، عوامل قضا و قدر، پیشامد، طنز (Irony)، دانش محلی، سوژه تمرکز زدایی شده و اثرات زبان در ایجاد سوژه اهمیت می دهد؛ گفتمانی بودن، ذهنی بودن و تاکید بر عنصر قدرت سه ویژگی رویکرد پست مدرنیسم به مساله جرم و کج روی است.

تفکراتی مدرن ادعا می کرد که جرم شناسی تلاش علمی و عقلانی برای بررسی پدیده جرم است و در این راستا عمدتاً به ارائه تئوری های کلان و عقلانی درباره روابط میان فرد، ارزشهای فرهنگی و ساختار اجتماعی پرداخت، ولی تفکر پست مدرن این نوع نگاه را به چالش کشید و پروژه مدرن توسعه ابزارهای علمی و عینی را برای کمک به جامعه گمراه کننده و زاید می داند (مانسیل، ۲۰۰۴).

بیشتر متون جرم شناسی به ارائه تاریخ جرم شناسی پرداخته اند گویی که دارای تاریخی منسجم است که رو به پیشرفت دارد و گام به گام حرکت می کند. تا دهه ۱۹۷۰ این تاریخ ویژگی های انسانگرایانه ای را در جرم شناسی فراهم کرد، همه تلاش ها فرایندی به سوی واقعی کردن برنامه عقلانیت و پیشرفت و رهایی بخشی بود، در این راستا جرم شناسی مدرن به عنوان تلاشی در جهت متمدن سازی، نظم دهی و عقلانیت بخشی به زندگی بشر در نظر گرفته می شد، ولی این تصور ساده در دهه های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ توسط دیدگاه پست مدرن در سراسر نقد قرار گرفت.

پست مدرنیسم یک رویکرد مبهم، متکثر و موقتی از جهان اجتماعی ارائه می دهد و حقایق بزرگ و مطلق که مدرنیته به دنبال آن بود را به نقد می کشد. از این نظر کل پروژه جرم شناسی مدرنیته، گمراه کننده (Misguided) می باشد. تمایل

این رویکرد آن است تا بر زمینه‌ها و معناها که از یک مکان به مکان دیگر تغییر می‌کنند و نه بر تجربیات بزرگ متمرکز شود (کارابین^۱، ۲۰۰۴).

بررسی عامل جرم (مجرم) تحقیق برای تئوری‌های عام درباره جرم و جستجو برای کلیت‌ها (Grander abstractions) در این نگاه تحقیق برای فرا روایت‌های بزرگ است که به شدت مورد نکوهش و نقد پست مدرنیسم است. با وجود اینکه مدرنیسم تلاش می‌کند تا در نظر و عمل بر نسبی‌گرایی غلبه کند و به عامیت (Universality) توجه نشان دهد ولی پست مدرنیسم نسبت را عنوان ویژگی دائم جهان می‌پذیرد (مانسیل، ۲۰۰۴).

لیوتار مدرنیته را همراه با اعتقاد به روایت‌های کلان یا فراروایت‌ها در نظر می‌گیرد، مانند پیشرفت، خود پیشرفتی و رهایی. هدف این فرا روایت‌ها کنترل و نظم بخشی به دنیای انسانی بود. در حالی که پست مدرنیسم نظم مورد ادعای مدرنیته را مساله دار می‌بیند. لیوتار مرگ تئوری‌های کلان را اعلام می‌کند و معتقد به رویکرد چند دیسپلینی از حقیقت است. نتیجه این که هیچ چیز به عنوان حقیقت مطلق در هیچ حوزه علمی و بخصوص جرم‌شناسی وجود ندارد. به جای آن از تفاوت‌ها و تنوع در میان اشکال فرهنگی مانند رسانه و ادبیات تاکید می‌شود (مارش^۲، ۲۰۰۶). معماری پست مدرنیسم جهانی را در نظر می‌گیرد؛ آکنده از تعداد نامحدودی از مدل‌های نظم که به وسیله مجموعه‌های نسبتاً محلی و خودمختار از خط مشی‌ها ایجاد می‌شوند و قابلیت تبیین به وسیله تئوری‌های علمی مدرن را ندارند. دانش جهانی و حقیقت‌های بنیادین در تفکر مدرنیستی داری اهمیت است که از طریق روش علمی دست یافتنی است ولی رویکرد ما بعد مدرن، دانش را همیشه جزئی، ترک خورده (Fractured) تکه تکه و تصادفی (Contingent) در نظر می‌گیرد (مانسیل، ۲۰۰۴). بنابراین تمام تئوری‌هایی که در دوره مدرن و با رویکرد اثباتی در پی شناخت علل بنیادین جرم بودند، قابل قبول نیستند، بلکه تئوری‌های جرم‌شناسی همیشه محلی، جزئی و تصادفی و تحت تاثیر قدرت هستند و نمی‌توانند حقیقت مطلق جرم را آشکار سازند. در حالی که ویژگی‌های مدرنیته به عنوان قطعیت اخلاقی (Moral certainty) و عقیده به توالی تئوری

¹ Carrabine, E

² Marsh

ها برای تبیین مسائلی که بشریت با آن روبروست دیده می شود، پست مدرنیسم با ابهام اخلاقی (Moral ambiguity) و اعتراف به اینکه مجموعه ای از حقیقت ها و گفتمان ها وجود دارند که می توانند مشروعیت پیدا کنند و در زمان های مختلف برای افراد مختلف پذیرفته شود، متمایز می شود (کارابین^۱، ۲۰۰۴).

یکی از عناصر اساسی که رویکرد پست مدرن در مساله جرم بر آن تاکید دارد، عنصر زبان است. تفکر مدرنیسم بر این فرض است که زبان بی طرف است و صرفاً یک وسیله برای استفاده جهت بیان خواسته های فرد است، ولی در منظر پست مدرن گفتمان ها، سیستم های زبانی منظم هستند و زبان همیشه با آواها (Voices) پر شده است و هرگز یک رسانه بی طرف نیست. پست مدرن با این استدلال که تمامی تفکر و شناخت به واسطه زبان انتقال می یابد و این که زبان به خودی خود هرگز یک رسانه خنثی نیست، رهیافت مدرن و طبیعت باورانه را رد می کند. زبان همیشه به برخی از دیدگاه ها امتیاز می بخشد و دیگر دیدگاه ها را کوچک می شمرد (ولد و دیگران، ۱۳۸۰).

این نظریه پردازان معتقداند که هیچ سبک (Mode) طبیعی از زبان وجود ندارد. به نظر ویتگنشتاین فقط بازی های زبانی مختلفی وجود دارد که بر اساس آن مجموعه های متفاوتی از فعالیت های استفاده از لغات یا نسبت دادن معانی به پدیده ها وجود دارد. این موضوع بدین معناست که چیزی به نام جرم طبیعی وجود ندارد. نسبت دادن چیزی به نام جرم یک عمل فرهنگی است (مورینسن^۲، ۱۹۹۵).

پست مدرنیسم بازی های زبانی را به عنوان یک واقعیت زندگی اجتماعی می پذیرد و زبان را دارای مساله می بیند و آنرا یک وسیله مطمئن برای دستیابی به واقعیت در نظر می گیرد. این رویکرد سرچشمه اصلی سلطه را در دنیای کنونی در کنترل نظام های زبانی نهفته می داند. زبان تفکر را ساخت بندی می کند بدین معنا واژه ها و عبارت هایی که افراد برای انتقال معنا به کار می برند، تلاش هایی خنثی نیستند؛ بلکه از دیدگاه های جهانی غالب حمایت می کنند، اعم از اینکه مردمی که از آن زبان استفاده می کنند، نسبت به آن آگاه باشند یا خیر (ولد و دیگران، ۱۳۸۰). پست مدرنیست ها ارتباط میان عامل

¹ Carrabin

² Morrison, Warne

انسانی و زبان را در ایجاد معنا، هویت، عدالت، قدرت و معرفت بررسی می کنند. در نگاه آنها واقعیت اجتماعی شناور، دائمی در حال خلق شدن هست و از طریق زبان و نظام گفتمانی بر عده ای غالب می شود و عقاید و ارزشها از طریق زبان دستکاری می شوند (براون ، ۲۰۰۷). واقعیت موجود، وضعیتی است که در آن گفتمان یا مسلط است یا مخالف. هدف پست مدرنیسم حرکت به سوی وضعیتی است که شمار فراوانی از گفتمان های متفاوت، مشروع شناخته می شوند (ولد و دیگران، 1380).

جرم شناسی فرهنگی تحت تاثیر رویکرد پست مدرن درباره رسانه ها بوجود آمد. این رویکرد بر بساخت رسانه ای جرم تاکید دارد و به روابط به هم پیوسته سیستم کیفی و رسانه های جمعی صحنه می گذارد. جرم شناسی فرهنگی یک رویکرد مداخله گرایانه، روش شناسانه و نظری در مطالعه رسانه ای شدن جرم است که مجرمیت^۱ و کنترل آنرا در زمینه فرهنگی قرار می دهد و جرم، نهادها و سازمان های مربوط به کنترل جرم را به عنوان فراورده های فرهنگی در نظر می گیرد. با تاکید بر موضوعاتی مانند معنای موقعیتی، فرهنگ جوانان، هویت، فضا، سبک و فرهنگ رسانه ای، جرم شناسی فرهنگی در تلاش برای ایجاد یک تئوری پست مدرن و مدرن متاخر است. رویکرد جرم شناسی فرهنگی به تبیین تعاملات چندگانه میان رسانه ها، عموم مردم، نقض کنندگان قانون و عوامل کنترل اجتماعی توجه می کنند که از طریق آنها به شکل جمعی معانی جرم ساخته می شوند (مانسیل ، ۲۰۰۴). مهم ترین ویژگی های این رویکرد عبارتند از:

- تبیین های مربوط به همگرایی فرایندها و پویایی های جرم و فرهنگ در زندگی روزمره
- ترکیب شدن موضوعات مطالعات فرهنگی، پست مدرنیسم، جرم شناسی انتقادی، تعامل گرایی، آنارشیسم و تحلیلی گفتمانی/متنی /رسانه ای
- استفاده از روش شناسی مردم انگارانه برای آشکار کردن موضوعات معنا و بازنمایی
- بررسی خرده فرهنگ های منحرف به عنوان جایگاه های جرم انگاری (criminalization)
- تبیین نقش احساسات عاطفی، اوقات فراغت و لذت جویی در فرایندهای جرم

¹ criminality

- در نظر گرفتن کنترل جرم به عنوان یک اقدام فرهنگی

- نشان دادن روابط یا عدم روابط میان حاشیه نشینی، عدم مشروعیت، بازنمایی رسانه ای و جرم انگاری فرهنگ عامه (

مانسیل، ۲۰۰۴). به طور کلی رویکرد پست مدرن شامل ویژگی های زیر است:

- برای مطالعه جرم و مجرم و فهم مجرمیت سعی می کند آنها را به عنوان امری که محصول قدرت است بررسی کند، قدرتی

که سعی می کند رفتار کسانی را که از قدرت برکنار هستند محدود سازد

- جرم شناسی پست مدرن بر خلاف مارکسیست ها توجه خود را از سرکوب های اقتصادی و اجتماعی به تولیدات زبانی

معطوف دارد و معتقد است که قوانین کیفری خود یک نوع زبان است که روابط سلطه را خلق می کند و گفتمان قانون

کیفری مسلط، انحصاری و طرد کننده است به طوری که برای کنار گذاردن قواعد محدود کننده ای را تعریف می کند.

- جرم شناسی پست مدرن واکنشی به عقل گرایی علمی و قطعیت پوزیتیویسم روشنگری است و مفاهیم علمی مانند علیت

را رد می کند.

- این دیدگاه به دنبال آن است تا معانی و رمز و رازی که در گفتمان های عمومی در مورد جرم وجود دارد را آشکار سازد.

بر طبق این دیدگاه جرم آن چیزی نیست که قانون کیفری می گوید بلکه جرم توانایی و یا قدرتی است که میل و خواست

عده ای را در هر متن اجتماعی بر دیگران تحمیل می کند بنابراین جرم قدرت انکار دیگران است.

یکی از صاحب نظرانی که جرم شناسی مدرنیته را با نگاه پست مدرنیستی به نقد می کشد میشل فوکو است. وی با تحلیل

گفتمان، در پس هر تئوری تبیینی از جرم عنصر قدرت را می بیند. فوکومخالف جرم شناسی است و به عنوان فیلسوف تاریخ

ایده ها در بسیاری از موارد ضد جرم شناسی بود. به نظر وی وظیفه کلی جرم شناسی واقعا حل مساله جرم نیست بلکه برای

رشد، سازماندهی و نظارت قدرت است. وی جرم شناسی را به عنوان گفتمانی در نظرمی گیرد که نظارت و روابط قدرت را

گسترش می دهد (کارابین، ۲۰۰۴).

فوکو به گفتمان انضباطی تعمیم یافته اشاره می کند که از نظر او اصلاح زندانیان، بازداشت دیوانه ها و نظارت بر کارگران

صنعتی همانند تربیت و آموزش بچه ها همگی بخشی از یک جامعه زندان گونه در حال ظهور است، در این جامعه نه فقط

جرم و یا انحراف بلکه نوع بی قاعده گی و تخلف از هنجار نیز کنترل می شود. فوکو تغییر صورت های تنبیه در جوامع کلاسیک (که بریدن به ویژه شکنجه) فیزیکی به خرده سیاست های جوامع مدرن سرمایه داری که بر نظارت، طبقه بندی و به هنجار سازی توجه دارند را مورد مقایسه قرار می دهد.

تعذیب در ساز و کارهای مدرن عدالت جنایی باقی مانده است، اگر چه کیفرمندی در سخت ترین شکل های خود دیگر متوجه بدن نیست، بلکه بیشتر متوجه روح است، باید به جای کفاره ای که بر بدن وارد می آمد، مجازاتی بنشیند که بر اعمال قلب، اندیشه، اراده و امیال تاثیر بگذارد (فوکو، ۱۳۷۸).

در نگاه او قدرت در همه جا منتشر است و از طریق گفتمان عمل می کند-مجموعه ای از ایده ها و زبان .بنابراین جرم شناسی گفتمانی است که مجموعه ای از ایده ها و زبان ها خودش را درباره جرم به عنوان موضوع مورد مطالعه مطرح می کند. از نظر فوکو اساس مدرنیته بر کنترل و نظم دهی است. در آثار او مفهوم کنترل اجتماعی به عنوان وسیله ای مطرح می شود که از طریق آن عدالت تحلیلی می تواند با ابزارهای پیچیده و متناقض انجام شود که در نتیجه آن نظم در جوامع دموکراتیک حاکم می شود فوکو بر پیوند دانش و قدرت جهت کنترل و انقیاد هر چه بیشتر روح و بدن آدمی در دنیای مدرن تاکید می کند: قدرت دانش را تولید می کند، قدرت و دانش مستقیما به یکدیگر دلالت دارند.نه مناسبات دارند. نه مناسبات قدرتی بدون ایجاد حوزه ای از دانش همبسته با آن وجود دارد و نه دانشی که مستلزم مناسبات قدرت را پدید نیاورد (مانسیل، ۲۰۰۴).

عناصر اساسی بحث فوکو در باره جرم شامل موارد زیر است :

- تکنیک های کیفری و نظارت و مراقبت ابتدا در زندان شکل می گیرند و سپس به کل جامعه نفوذ می کند.
- تنبیه نه فقط به سوی بدن هدف گیری دارد بلکه همچنین تربیت روح انسانی را نیز نشانه می گیرد.
- این تکنیک ها نه فقط به سوی مجرمان جهت گیری دارد بلکه منحرفین از هنجارها را نیز شامل می شود.
- شبکه ها انضباطی به عناصر هنجارمند، مشروع و طبیعی تبدیل می شوند.
- کنترل اجتماعی پراکنده، پنهان و گسترده است.

- کنترل اجتماعی نه فقط به شکل ساده از طریق دولت عملی می شود بلکه از طریق استراتژی های دانش _ قدرت نیز اجرا می شود. در نتیجه کنترل ممکن است فراگیر باشد، اما همیشه محتمل الوقوع است. کنترل، مقاومت را همانند انقیاد ایجاد می کند (مانسیل ، ۲۰۰۴).

۲-۲-۴- چارچوب نظری تحقیق

در این فصل تلاش شد تا با تقسیم بندی رویکرد های جرم شناسی به دوره های کلاسیک، اثباتی و انتقادی به بررسی ویژگی های هر کدام از آنها پرداخته شود، در این راستا تشابهات و تفاوت های هر کدام از این پارادایم ها مورد کنکاش قرار گرفت. پارادایم کلاسیک به مجرم توجه نداشت بلکه به جای آن بر مدیریت نظم تاکید داشت. در این منظر، جرم عنصری است که مجرم آنرا با اختیار و عقلانیت انتخاب می کند و آنچه که در ایجاد جرم دخیل است آزاد بودن مجرم در ارتکاب آن است. در نگاه کلاسیک تنبیه مطرح نیست بلکه صرفا بازدارنده می باشد، علاوه بر این تناسب میان جرم و تنبیه موضوعیت دارد. بدین معنا که تنبیه و مجازات بایستی با شدت صدمه و آسیب وارد شده بر قربانی تناسب داشته باشد. این رویکرد توسط تفکر اثباتی و مدرن جرم شناسی نقد شد. تفکر اثباتی شخص مجرم به عنوان ابژه علم جرم شناسی در نظر گرفت و تلاش داشت تا به شکل اثباتی، طبیعت باورانه و تجربی مجرم را مورد مطالعه قرار دهد، استفاده از منطق علم پوزیتیویستی در بررسی پدیده جرم از ویژگی های دیگر این رویکرد می باشد. پارادایم اثباتی به دنبال علل ارتکاب جرم در خارج از اختیار و عقلانیت مجرم بود و معتقد بود که مجرم تحت تاثیر شرایط بیرونی و محیطی که خارج از اختیار اوست، مرتکب اعمال کجروانه و مجرمانه می شود، به عبارت دیگر فشار محیطی شخص را وادار به ارتکاب جرم می کند، با شناخت این عوامل می توان نوع و میزان جرم را شناسایی و کنترل کرد. هر چند تفکر اثباتی تا به امروز ادامه داشته و دارای سیطره گسترده ای در جرم شناسی معاصر بوده است ولی در دهه ۱۹۵۰ با رویکرد برجسب زنی و در دهه ۱۹۷۰ تحت تاثیر نظریه پردازان پست مدرن فرانسوی به چالش کشیده شد و جرم شناسی پست مدرن مطرح شد که در اوایل دهه ۱۹۹۰ وارد جرم شناسی شد. از منظر انتقادی، سوژه (ذهن) برخلاف تصور اثباتی، فارغ از منافع و ارزشهای خود به بررسی جرم نمی پردازد. بلکه بر اساس منافع خود، سوگیری دارد و افراد و گروه هایی را به عنوان کج رو تعریف می کند، این پارادایم در تلاش است تا ماهیت منافع گروه

های برسازنده جرم را نمایان سازد و در این راستا، رسالت خود را در حمایت از گروه های حاشیه ای و کم صداتر جامعه انسانی معاصر می بیند در این رویکرد بر عنصر غیر طبیعی بودن جرم تاکید می شود و بر ذهنی بودن و برساخته بودن آن توجه نشان داده شد. رویکرد پست مدرن یک پارادایم بسیار متفاوت از رویکرد اثباتی است و مفاهیم و ساختار نظری آن را به شدت مورد تردید قرار می دهد. در گفتمان انتقادی، جرم توسط افراد صاحب قدرت برساخته می شود. افراد ضعیف تر خواسته و یا ناخواسته درگیر آن می شود. راهکار این رویکرد برای مساله جرم از بین بردن قدرت تعریف کننده صاحبان قدرت است. هر چند رویکردهای انتقادی بیشتر بر جنبه های ذهنی جرم توجه و تاکید دارند و تا حدودی واقعیت جرم نادیده می گیرند ولی می توان برخی از جنبه های جرم و کج روی را با این پارادایم مورد مطالعه قرار داد. در اواخر قرن بیستم شاهد با طرح این پرسش هایی جدید در حوزه ی جرم به جست و جوی یافتن پاسخ برای آن ها بر آمدند. آرای این دسته از جامعه شناسان تحت عنوان **نظریه های کنترل اجتماعی** مورد بحث قرار می گیرند. نظریه ی آنها ترکیبی از عوامل ساختاری و عوامل فردی است. بر اساس نظریه آنها بازپروری و اصلاح مجرمان نیازمند حفظ مجموعه ای از پیوندهای اجتماعی با خانواده، جامعه یا نهاد اجتماعی است و از سوی دیگر مستلزم رشد مجموعه ای از خصیصه های فردی است (سخاوت ، ۱۳۸۱).

به نظر جامعه شناسان مکتب کنترل، برای جلوگیری از تخلف و جرم این کافی نیست که به عوامل همراه جرم توجه شود، بلکه بر عکس شناخت عوامل موثر در حفظ و تداوم درست رفتاری اهمیت بیش تری دارد. جامعه شناسان نظریه کنترل اجتماعی به دنبال پاسخی برای این پرسش هستند که چرا همه ی کسانی که دچار تنش روانی می شوند و زیر فشارهای ساخت اجتماعی قرار می گیرند، دست به کج روی نمی زنند. پاسخ آنان به چگونگی تضعیف کنترل های اجتماعی و تضعیف حفاظ های درونی بر می گردد (سخاوت، ۱۳۸۱).

از جمله پیشگامان این نظریه البرت جی رایس^۱ است که می گوید انحراف از هنجارها زمانی پیش می آید که هنجارها و قواعد رفتار در فرد درونی نشده یا قواعد و شیوه های اجرایی آن ها در جامعه شفاف نباشد یا دچار تضاد باشد. والتر سی رکلس^۲ از دیگر جامعه شناسان این مکتب است که به مجموعه ای حفاظ های بیرونی مانند داشتن یک نقش اجتماعی معنی دار در جامعه اشاره می کند. از نظر رکلس درونی شدن مجموعه ای از حفاظ های درونی مانند تصویر از خود مطلوب، هدف داشتن، تحمل ناکامی و اعتقاد به هنجارهای اجتماعی از اهمیت بسیاری برخوردار است.

هرشی از دیگر صاحب نظران این مکتب تعامل پایدار فرد با عناصر موافق هنجارها و قواعد اجتماعی را نشانه ای بر پیوستگی فرد با خانواده یا جامعه می داند. چنان چه تعامل فرزند با والدین یا مدرسه به گونه ای باشد که فرزند خود را شایسته و دانش آموز خود را فردی ممتاز حس کند، میل به رعایت هنجارهای اجتماعی بیش تر می شود. یک عمل خلاف ، موقعیت اجتماعی یا مزایای کسب شده را به خطر می اندازد. عامل دیگری که به پیوند فرد با جامعه کمک می کند، پر کردن اوقات فراغت با فعالیت های مورد تایید جامعه و فقدان فرصت های دیگر برای اقدام به فعالیت های خلاف هنجارهاست. همچنین هرشی بر عامل دیگری تاکید دارد. چنانچه هنجارهای اجتماعی به عنوان ابزار ارتقاء مورد توجه واقع نشوند، پیوستگی فرد با جامعه دچار مخاطره می شود و فرد تمایلی برای حفظ و ادامه هنجارهای اجتماعی ابراز نخواهد کرد (سخاوت ، ۱۳۸۱).

¹ Reiss, Albert J

² Reckless, Walter C

۲-۳-۱- مطالعات مربوط به تأثیر عوامل شخصیتی و روانی بر جرم

محمدی فرود (۱۳۸۷) در مطالعه ای با عنوان رابطه‌ی اختلال شخصیت با نوع جرم در زندانیان نشان داد که فراوانی اختلال‌های شخصیت اجتنابی، خودشیفته، ضداجتماعی، پرخاشگر- خودآزار، منفعل-پرخاشگر و خود مغلوبی در بین زندانیان بیشتر از سایر اختلال‌ها است. همچنین تحلیل داده‌ها نشان داد که در تایید رابطه‌ی بین چهار اختلال شخصیت اسکیزوئید، اجتنابی، نمایشی، وسواسی-جبری و نوع جرایم شواهد کافی وجود دارد.

قادری و همکاران (۱۳۹۱) مطالعه‌ای با عنوان "ویژگی‌های شخصیتی و جمعیت‌شناختی زندانیان دارای اختلال شخصیتی پسیکوپات در مقایسه با زندانیان عادی در گروهی از زندانیان شهرستان تهران" با هدف بررسی ویژگی‌های شخصیتی و جمعیت‌شناختی زندانیان دارای اختلال شخصیتی پسیکوپات در مقایسه با زندانیان عادی در گروهی از زندانیان شهرستان تهران بر روی یک نمونه ۲۰۲ نفری انجام دادند. این مطالعه به روش توصیفی انجام شد. آزمودنی‌ها سیاهه سرندشده اختلال شخصیتی پسیکوپاتیک (PCL-SV) Hare و فرم کوتاه پرسشنامه پنج صفت بزرگ شخصیتی McCrae و Costa (NEO-FFI) را تکمیل کردند. داده‌ها با استفاده از آزمون‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون، تحلیل رگرسیون و تی برای گروه‌های مستقل، تجزیه و تحلیل شدند. در این پژوهش میزان شیوع پسیکوپاتی در بین این گروه از زندانیان ۱۰/۸۹ گزارش شد. تحلیل نتایج نماینگر ارتباط مثبت معنی‌دار بین پسیکوپاتی و برونگرایی ($p=1\%$) و ارتباط منفی معنی‌دار بین پسیکوپاتی و گشودگی ($p=5\%$)، توافق‌جویی و وظیفه‌شناسی ($p=1\%$) بود. بین پسیکوپاتی و روان‌رنجورخویی رابطه‌ای یافت نشد. همچنین نتایج نشان داد زندانیان پسیکوپات در مقایسه با سایر زندانیان برون‌گراتر و

روان رنجور خوترند و از گشودگی، توافق جویی و وظیفه‌شناسی کمتری برخوردار می‌باشند. طبق نتایج این پژوهش، اختلال پسیکوپاتی با پنج عامل بزرگ شخصیتی رابطه دارد. لذا مطالعات بیشتر در حوزه متغیرهای بررسی شده می‌تواند فراهم‌کننده اطلاعات بیشتری در این زمینه باشد.

عرب (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان "مقایسه ویژگی‌های شخصیتی مردان وابسته به مواد افیونی و مردان وابسته به متامفتامین" نشان داد که بین میانگین نمرات دو گروه از مردان وابسته به مواد افیونی و مردان وابسته به متامفتامین در حیطه روان‌رنجوری (N)، خوشایندی (A) و وظیفه‌شناسی (C) پرسشنامه شخصیتی نئو تفاوت معنادار وجود دارد. بدین معنا که سطح روان رنجوری در مردان وابسته به مواد افیونی در مقایسه با مردان وابسته به متامفتامین بالاتر و سطح خوشایندی و وظیفه‌شناسی در مردان وابسته به متامفتامین در مقایسه با مردان وابسته به مواد افیونی بالاتر است. هر دو گروه به لحاظ میزان برون‌گرایی (E) و گشودگی (O) از وضعیت مشابهی برخوردار بودند. با توجه به یافته‌های پژوهش، بین ویژگی شخصیتی مردان وابسته به مواد افیونی و متامفتامین تفاوت وجود دارد. بنابراین شناخت شخصیت و ویژگی‌های آن می‌تواند در پیشگیری و درمان مؤثر باشد.

عرفانی و پور سینا (۱۳۹۲) در مطالعه‌ای به مقایسه نیمرخ شخصیتی معتادان گمنام و غیرگمنام زندانی مرد در زندان های استان همدان در سال ۱۳۹۱ پرداختند. نمونه مورد بررسی شامل ۳۱۰ نفر، یافته‌ها نشان داد بین نیمرخ ویژگی‌های شخصیتی معتادان گمنام و غیرگمنام زندانی مرد تفاوت معناداری مشاهده شد. به گونه‌ای که میانگین نمره ویژگی شخصیتی روان‌نژندی معتادان گمنام از غیرگمنام کمتر بود، اما میانگین نمره ویژگی شخصیتی برون‌گرایی معتادان گمنام از غیرگمنام بیشتر بود.

موسوی و همکاران (۱۳۸۵) در تحقیق دیگری با عنوان بررسی ویژگی‌های شخصیتی معتادان تزریقی زندان کاشان در سال ۱۳۸۵ نشان دادند که سوء مصرف مواد، با فراوانی بالای اختلالات روان‌پزشکی همراه است. از کل ۷۳ نفر مرد معتاد تزریقی زندان، ۶ نفر از آنها آزمون شان فاقد اعتبار و روایی ارزیابی شد و در مجموع ۶۷ نفر با آزمون MMPI مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند که ۱۷ نفر (۲۵/۳۸ درصد) فاقد اختلال و ۵۰ نفر (۷۴/۶۲ درصد) دارای ویژگی‌های شخصیتی نابهنجار بر اساس مقیاس‌های بالینی MMPI شناخته شدند. میانگین گروه سنی مورد مطالعه $۲۹/۸۶ \pm ۶/۴۱$ سال بود. ۴۳ نفر (۶۴/۱۸ درصد) از نمونه‌های مورد مطالعه زیر ۳۰ سال و ۲۴ نفر (۳۵/۸۲ درصد) بالای ۳۰ سال سن داشتند. ۳۵ نفر (۵۲/۲۳ درصد) مجرد و ۳۲ نفر (۴۷/۷۷ درصد) متاهل بودند. ۵۳ نفر (۷۹/۱۱) زیر دیپلم و ۱۴ نفر (۲۰/۸۹) دارای تحصیلات دیپلم و بالاتر بودند. همچنین در این مطالعه رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی نابهنجار و سطح تحصیلات معنادار به دست آمد. از بین این ۵۰ نفر که دارای ویژگی‌های شخصیتی نابهنجار بودند، بیشترین فراوانی را به ترتیب ویژگی شخصیت ضداجتماعی در ۱۲ نفر (۲۴ درصد)، افسردگی در ۱۰ نفر (۲۰ درصد)، ویژگی هیپومانیک در ۷ نفر (۱۴ درصد)، ویژگی خود بیمار انگاری در ۵ نفر (۱۰ درصد) و نمایشی در ۵ نفر (۱۰ درصد) پارانویید در ۴ نفر (۸ درصد) و اضطراب در ۴ نفر (۸ درصد)، شخصیت اسکیزوئید در ۳ نفر (۶ درصد) داشتند. ویژگی شخصیتی افسردگی در افراد بالای دیپلم و متاهلین به طور شاخصی بیشتر بود به طوری که تمامی افراد با تحصیلات بالای دیپلم در بعد افسردگی نمرات بالایی داشتند (۵ نفر، ۱۰۰ درصد) و افراد مجرد (۲۵/۹ درصد) و زیر ۳۰ سال (۳۱/۲ درصد) در مقیاس بالینی شخصیت ضد اجتماعی نسبت به سایر مقیاس‌ها نمرات بالایی به دست آورده بودند. این مطالعه نشان داد که مقیاس بالینی شخصیت ضد اجتماعی و افسردگی در میان معتادان تزریقی از فراوانی بیشتری نسبت به سایر مقیاس‌ها برخوردار می‌باشد. با توجه به این که تعداد بیشتری از افراد گروه مورد مطالعه، مجرد و زیر ۳۰ سال سن داشتند. در نتیجه این گروه آسیب پذیرتر می‌باشند همچنین تحصیلات پایین در این گروه می‌تواند به عنوان یک عامل پیشگویی کننده جهت ویژگی‌های شخصیتی نابهنجار محسوب گردد.

نرمایون و همکاران (۱۳۹۶) در تحقیقی با عنوان مقایسه سطح سلامت روان در زنان زندانی و غیر زندانی شهر ارومیه در سال ۱۳۹۵، با مطالعه ۳۰۰ زن (۱۵۰ زن زندانی و ۱۵۰ زن غیر زندانی) به نتایج زیر دست پیدا کردند. میانگین سنی

زنان شرکت کننده در مطالعه $9/9 \pm 33/42$ سال بود، که سطح نمره سلامت روان کل و ابعاد ۴ گانه ی آن در زنان غیر زندانی کمتر و این تفاوت از نظر آماری معنادار بود. همچنین در هر دو گروه کمترین و بیشترین اختلال روانی به ترتیب، در بعد افسردگی ($3/42 \pm 3/54$) و در کارکرد اجتماعی ($5/06 \pm 10/35$) بود.

مظاهری و همکاران (۱۳۸۹) در مطالعه ای با عنوان شیوع اختلالات شخصیت در میان زندانیان زن زندان زاهدان، در مطالعه ای توصیفی- پیمایشی بر روی ۸۰ نفر از زندانیان، دریافت در ۹۵ درصد از نمونه های مورد بررسی، یکی از انواع اختلالات شخصیت مشاهده گردید. اختلال شخصیت ضد اجتماعی با $86/2$ درصد، اختلال وابستگی دارویی با 60 درصد و اختلال شخصیت دیگر آزارپ پرخاشگر با $56/2$ درصد به ترتیب شایع ترین اختلالات بودند. بنابراین نتایج، شیوع اختلالات شخصیت در جامعه آماری مورد بررسی بالا می باشد و نیاز به بررسی وسیع تر و تدابیر پیشگیرانه و مراقبت های بهداشتی دارد.

پژوهش های زیادی در خارج از کشور، نیز انجام شده و میزان اختلالات شخصیت را در بین افراد مجرم مورد بررسی قرار داده است. از جمله در پژوهشی انجام شده بر روی زندانیان نشان داده که شیوع اختلال شخصیت و اختلال روانی در بین زندانیان به نحو چشمگیری بالاتر از جمعیت عادی است. تیهونن (۱۹۹۴) با مطالعه ای بر روی زندانیان زندان فنلاند دریافت که 85% از زندانیان دارای اختلال شخصیتی همرا با سوء مصرف الکل هستند. در پژوهشی با عنوان بررسی میزان اختلال شخصیت ضد اجتماعی در میان زندانیان با تاکید بر درمان، که توسط بوسری (۲۰۰۴) در زندان های نیجریه بر روی ۳۰۰ زندانی، انجام شد، دریافت که با توجه به نرخ بالای اختلال شخصیت ضد اجتماعی در زندان، آزمودنی هایی که در طرح درمان (طرحواره درمانی با تمرکز بر رویکرد شناختی رفتاری^۱) مشارکت داشتند به طور معناداری، درمان اختلال شخصیت ضد اجتماعی بر روی آنها تاثیر داشت.

۲-۳-۲- مطالعات مربوط به تاثیر عوامل اعتقادی بر جرم

¹ schema – focused cognitive behavioural therapy

سراج‌زاده (۱۳۸۷) مطالعه‌ای با عنوان "دین و نظم اجتماعی: بررسی رابطه دینداری با احساس آنومی و کجروی در میان نمونه‌ای از دانشجویان" انجام داده است. در این تحقیق، اثر دینداری بر نظم اجتماعی در سطح فردی بررسی می‌شود. برای این کار، رابطه بین دینداری و دو متغیر احساس آنومی و کجروی مورد مطالعه قرار گرفت. جمعیت آماری این مطالعه را دانشجویان خوابگاهی دانشگاه سمنان تشکیل دادند. بر اساس یافته‌های تحقیق، هر دو متغیر احساس آنومی و کجروی با دینداری کل، رابطه معکوس معناداری دارند. هم چنین دینداری از طریق کاهش احساس آنومی در افراد نیز در کاهش بروز کجروی تاثیر دارد. در میان ابعاد دینداری، بعد پیامدی و بعد مناسکی دارای بیشترین رابطه همبستگی منفی هستند و ابعاد اعتقادی و تجربی کمترین رابطه را با احساس آنومی دارند. در مورد رابطه کجروی با ابعاد دینداری نیز بعد پیامدی شدت بیشتری نسبت به ابعاد دیگر دینداری دارد. در این مقاله دلالت‌های این یافته‌ها مورد تحلیل قرار گرفته‌اند.

طالبان (۱۳۷۹) نشان داد که دین‌داری ارتباط معکوس و نسبتاً قوی با بزهکاری جوانان داشته که حاکی از الگوی کاهش منظمی در نسبت بزهکاری اظهار شده پاسخگویی بود که دین‌داری‌شان افزایش یافته است. از میان ابعاد چهارگانه دین‌داری (اعتقادات، عواطف، مناسک و بعد پیامدی)، جنبه مناسکی دین بیشترین تاثیر را در کاهش بزهکاری داشته است.

کاظمی (۱۳۸۸) تحقیق با هدف بررسی عوامل موثر بر ارتکاب جرم در بین زندانیان استان قم پرداخته است. این تحقیق در بین دو گروه مجرم و غیرمجرم با حجم نمونه برابر در بین ۳۸۴ نفر و با استفاده از پرسشنامه و به شیوه مصاحبه اجرا گردیده است. جهت بررسی عوامل موثر بر ارتکاب جرم از نظریات رویکرد کنش متقابل نمادین، کارکردگرایی استفاده شده و در نهایت با انتخاب نظریات کجروی (نظریه کنترل هیرشی، آنومی مرتون، پیوند افتراقی ساترلند) به آزمون فرضیات تحقیق پرداخته شده است. نتایج فرضیات اصلی تحقیق نشان داد که، تفاوت معناداری بین "میزان دینداری"، "کنترل و نظارت والدین" و "ارتباط با بزهکاران" وجود دارد. اما متغیر "پایگاه اجتماعی و اقتصادی" رابطه معناداری با ارتکاب جرم ندارد. بین "نوع جرم ارتكابی" و «جنسیت» و «شدت جرایم» و «میزان دینداری» رابطه وجود دارد. نتایج تحلیل رگرسیونی چند متغیره نشان داد، بیشترین تأثیرگذاری در پیش‌بینی ارتکاب جرم، متغیر میزان دینداری ($Beta = .54$) و سپس ارتباط با بزهکاران ($Beta = -0.271$) دارد. همچنین نتایج رگرسیون جزئی نشان داد که، میزان دینداری ۴۴ درصد از تغییرات متغیر ارتکاب

جرم را تبیین نموده است. متغیر ارتباط با بزهکاران ۸/۲۶ درصد، متغیر کنترل و نظارت والدین ۶/۱ درصد و متغیر پایگاه اجتماعی و اقتصادی ۹ درصد از تغییرات متغیر ارتکاب جرم را تبیین می‌نماید. در متغیرهای ابعاد دینداری بیشترین میزان پیش‌بینی را بعد تجربی (۰/۴۲۶) و سپس بعد پیامدی (۰/۳۰۲) دارند. با توجه به این نتایج می‌توان بیان داشت، دین در جامعه ما از اهمیت بالایی در پیشگیری از جرم برخوردار است. همچنین بزهکاران از عوامل بازتولید بروز جرایم می‌باشند.

خسرو شاهی و جوادی حسین آبادی (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای با عنوان **تحلیل رابطه‌ی مولفه‌های هویت دینی و پیشگیری از جرم**، بر روی ۳۷۱ نفر از دانشجویان دانشگاه اصفهان، دریافتند که بین هویت دینی و ارتکاب جرایم (۰/۴۰۲-) رابطه‌ی منفی و معناداری وجود دارد. به این معنا که با افزایش میزان دین‌داری، نرخ ارتکاب جرم کاهش پیدا می‌کند. همچنین بین ابعاد هویت دینی یعنی بعد اعتقادی، تجربی، مناسکی و پیامدی با ارتکاب جرایم به ترتیب با ضریب (۰/۳۱۸-)، (۰/۲۸۴-)، (۰/۴۰۳-) و (۰/۳۷۵-) رابطه معنی‌داری وجود داشت. نتایج حاصل از ضریب رگرسیون گام به گام نیز نشان داد در گام اول بعد مناسکی و در گام دوم بعد اعتقادی پیش‌بینی‌کننده میزان جرایم است. یافته‌ها همچنین نشان داده‌اند که زنان میانگین بیشتری در ابعاد هویت دینی بدست آورده و به نسبت کمتری از مردان مرتکب جرم شده‌اند.

تحقیقی با عنوان جنسیت، دین و سازگاری مجرمین با زندان به روش پیمایشی (نمونه ۷۲۳ نفری از زندانیان زن و مرد) بر اساس نظریه جانسون و کرلی توسط مونتگومری و ترنر^۱ در سال ۲۰۱۳ انجام شد که محققین نتیجه گرفتند که افزایش سطح دین‌داری در زندانیان منجر به افزایش احساس مثبت بودن و کاهش ناپهنجاری در زندان می‌شود. همچنین افراد دین‌دار تر بهزیستی عاطفی و جسمانی بالاتری دارند.

در پژوهشی با عنوان تحلیل برنامه‌های مذهبی در زندان فلوریدا، بر اساس تجزیه و تحلیل برنامه‌های توان بخشی مذهبی، هولاپ^۲ (۲۰۱۱) ثابت کرد که زندانیانی که در برنامه‌های مذهبی زندان شرکت کرده بودند توانایی بیشتری برای بازگشت موفقیت آمیز به جامعه دارند. همچنین گزارش تکرار جرم در بین کسانی که در برنامه‌های دینی زندان شرکت کرده بودند نصف کسانی بود که در این برنامه‌ها شرکت نداشتند.

^۱ Michael J. Montgomery, and Ronald G. Turner

^۲ Holup, Nicole

بایر و رایت^۱ (۲۰۰۱) در فراتحلیل پژوهش‌های مرتبط با رابطه‌ی جرم و دین بر اساس تئوری کنترل اجتماعی به این نتیجه رسیدند که رفتارها و اعتقادات مذهبی یا دینی اثر بازدارندگی متوسطی در رفتار جنایی افراد دارند.

۲-۳-۳- مطالعات مربوط به تاثیر عوامل اجتماعی و خانوادگی بر جرم

مطالعه‌ای با عنوان "بررسی عوامل اجتماعی موثر بر جرم در زنان زندانی" توسط ملکمیان در سال ۱۳۸۸ انجام شده است. در این تحقیق علل و عوامل اجتماعی از قبیل تحصیلات، خانواده نابسامان، فقر، میزان مذهبی بودن، ارتباط با افراد ناباب، زندگی در محلات فقیرنشین و جرم خیز، ازدواج‌های ناموفق مورد بررسی قرار گرفته است. هدف کلی این پژوهش شناسایی و سنجش عوامل اجتماعی موثر بر جرم زنان زندانی و هدف فرعی آن بررسی میزان جرایم برحسب گروه‌های سنی، تحصیلات، وضعیت تاهل، وضعیت اقتصادی و منطقه مسکونی است؛ بررسی میزان تعلقات اجتماعی، ازهم گسیختگی خانوادگی، دین‌داری، سن ازدواج زنان مجرم در مقایسه با زنان غیر مجرم (عادی) نیز از اهداف فرعی پژوهش است. روش تحقیق این مطالعه پیمایشی است. برای جمع‌آوری داده‌های لازم در مورد متغیرهای به کار گرفته شده از پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر عبارت است از کلیه زنان زندانی‌های استان گلستان در سال ۱۳۸۷. یافته‌ها و نتایج تحقیق عبارت‌اند از این که زنان مجرم با زنان غیر مجرم از لحاظ تعلقات اجتماعی اختلاف معناداری با هم ندارند. به عبارت دیگر، تعلقات اجتماعی در به زندان افتادن موثر نبوده است. عوامل از هم گسیختگی خانواده، سن ازدواج، محیط زندگی، پایگاه اجتماعی اقتصادی و دینداری در بین زنان مجرم و زنان غیر مجرم دارای اختلاف معنادار است. به عبارت دیگر عوامل نام برده در به زندان افتادن زنان موثر بوده است.

یوسف بیانلو و همکاران (۱۳۸۵) به بررسی رابطه تراکم جمعیت و ویژگی‌های جمعیت‌شناختی بر جرم پرداخته‌اند. هدف این تحقیق بررسی رابطه بین عوامل جمعیت‌شناختی و بوم‌شناختی با نرخ جرایم و همچنین شناسایی نقاط جرم خیز و جرایم خاص هر یک از مناطق هشت گانه شهر شیراز می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش کلیه مجرمین دستگیر شده شهر شیراز در سال ۱۳۸۲ بوده و جمعیت نمونه نیز ۲۶۵۳ نفر مجرمین هشت جرم: (الف) قتل، (ب) آدم‌ربایی، (ج) سرقت‌های

^۱ Baier, C. & Wright

مسلحانه، د) جعل اسناد، ه) کلاهبرداری، و) غصب عناوین، ز) کیف قاپی، ح) سرقت های عادی می باشد. روش تحقیق، کمی و تکنیک مورد استفاده قرار گرفته، بررسی اسنادی می باشد. جهت جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه معکوس استفاده شده است. جهت تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS استفاده شده است. در مورد رابطه بین سابقه کیفری، تحصیلات و سن با نوع جرم، بررسی در دو سطح انجام گرفت که در سطح اسمی رابطه معناداری بین آنها با نوع جرم حاصل گردید، ولی در سطح ترتیبی بین سن و نوع جرم رابطه معناداری به دست نیامد. تراکم جمعیت با متغیرهای نرخ قتل، جعل اسناد، کلاهبرداری، کیف قاپی و سرقت های عادی رابطه معناداری داشت، ولی تراکم جمعیت با متغیرهای نرخ آدم ربایی، سرقت های مسلحانه و غصب عناوین رابطه معناداری نداشت.

"مطالعه جامعه شناختی تاثیر وضعیت خانوادگی در بزهکاری زنان در تهران (جامعه آماری: زنان مجرم زندان اوین در دهه ۱۳۸۰)" عنوان مطالعه ای است که توسط زمانی در سال ۱۳۹۱ انجام شده است.

این مطالعه با روش توصیفی تبیینی انجام شده است و برای گردآوری اطلاعات از تکنیک مراجعه به اسناد و مدارک، پرسشنامه، همچنین مصاحبه و برای تحلیل و پردازش اطلاعات نیز از نرم افزار SPSS و از روش آماری ضریب همبستگی استفاده شده است. در این تحقیق، ۱۰۴ نفر از زنان مجرم زندان اوین به منزله جامعه آماری انتخاب شده اند و هدف کلی این پژوهش شناخت شرایط و خصوصیات اجتماعی و خانوادگی زنان بزهکار تهران با تاکید بر سه شاخص کلی خانواده، محیط اجتماعی، و اوقات فراغت است. نتیجه تحقیق نشان داد که بین وضعیت خانوادگی زنان و بزهکاری آنان ارتباط مستقیم و معناداری برقرار است. نتایج نشان داد که مشاهده شد که ۹۰ درصد مجرمان از زندگی خانوادگی خود احساس نارضایتی می کردند. علاوه بر این، زنان در مقایسه با مردان منابع مادی و فرهنگی و فضاهای فراغتی کم تری داشتند.

باقری و همکاران (۱۳۸۹) پژوهشی با عنوان **بررسی عوامل خانوادگی موثر بر ارتکاب جرم** انجام داده اند. پژوهش از نوع پیمایشی بوده که هدف آن بررسی عوامل خانوادگی موثر بر ارتکاب جرم در بین شهروندان شهر اهواز بوده است. حجم نمونه ۵۵۰ مجرم و عادی تعیین شد که از این تعداد ۱۵۰ نفر مجرم و ۴۰۰ نفر غیر مجرم (عادی) بوده اند که به شیوه نمونه گیری طبقه بندی چند مرحله ای انتخاب شده اند. در این تحقیق از نظریه های ساترلند، شاو و مکی استفاده شده است. نتایج نشان

داد که متغیرهای جنسیت، تحصیلات، یادگیری اجتماعی، پایگاه اجتماعی و منطقه محل سکونت با متغیر جرم رابطه معنی-داری را نشان می‌دهد در حالیکه متغیرهای مستقل سن، اشتغال و از هم‌گسیختگی خانوادگی با متغیرهای جرم رابطه معنی‌داری را نشان نمی‌دهد.

قمری (۱۳۹۰) در مطالعه‌ای با عنوان **مقایسه ابعاد خانواده و کیفیت زندگی و رابطه این متغیرها در بین افراد معتاد و غیر معتاد**، در بین ۱۰۷ فرد معتاد و ۱۰۷ فرد غیر معتاد دریافت که اختلال در ابعاد عملکرد خانواده افراد معتاد بیشتر از افراد غیر معتاد است. افراد معتاد کیفیت زندگی پایین‌تری از افراد غیر معتاد دارند. همچنین بین ابعاد عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در افراد معتاد و غیر معتاد رابطه وجود دارد. نتیجه تحلیل رگرسیون نشان داد که حدود ۱۷ درصد از تغییرات کیفیت زندگی در افراد معتاد را ابعاد نقش‌ها و ارتباط عملکرد خانواده تبیین می‌کند.

جمشیدی منش و همکاران (۱۳۸۳) با **بررسی ویژگی‌های فردی، خانوادگی، اجتماعی و اقتصادی زنان معتاد زندانی** در بین ۱۰۸ زن معتاد زندانی در زندان اوین دریافتند که میانگین سنی نمونه ۳۳/۹۲ سال، ۲۵/۵ درصد دارای تحصیلات زیر دیپلم و ۶/۶ درصد با مدرک دانشگاهی مشاهده گردید. از نظر بعد خانوار، تعداد افراد خانوار از ۲ نفر تا ۲۲ نفر و میزان درآمد خانوادگی بین ۱۰,۰۰۰ تا ۲,۰۰۰,۰۰۰ تومان گزارش گردیده بود. ۵۰/۵ درصد نمونه اظهار داشتند که شخصا تامین‌کننده معاش خانواده بوده‌اند و در ۲۱ درصد، همسران سرپرستی آن‌ها را بر عهده داشتند، ۴۲ درصد اولین فرد آشنا کننده آن‌ها با مواد مخدر را همسرانشان اعلام کردند و در ۴۸/۱ درصد خانه اولین مکان آشنایی با مواد مخدر گزارش شد.

عباسی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان **رابطه جرایم زندانیان با ویژگی‌های جمعیت شناختی؛ تحلیل جامعه شناختی**، در هفت زندان بزرگ کشور (زاهدان، ارومیه، کرمانشاه، کرج، بندرعباس، یزد و گرگان) به مطالعه ۲۲۰۰ زندانی تازه وارد در دی و بهمن سال ۱۳۸۷ پرداخت. یافته‌های تحقیق نشان داد، افزایش سن و سطح تحصیلات زندانیان با ارتکاب به جرایم، به ویژه سرقت که بیشترین فراوانی را در میان جرایم به خود اختصاص داده، رابطه معکوس داشت و فقط در مورد کلاهبرداری رابطه مستقیم مشاهده شد. میزان جرم و ارتکاب مجدد آن با سطح تحصیلات و درآمد رابطه‌ای معکوس و با

شهرنشینی و متارکه رابطه ای مستقیم داشت. ضرب و جرح و تصادفات رانندگی با شهرنشینی رابطه معکوس و کلاهدرداری و قاچاق مواد مخدر و همچنین سابقه تکرار آنها با شهرنشینی رابطه مستقیم داشت.

بررسی پژوهش های خارجی نشان دهنده مشکلات عدیده خانوادگی، اجتماعی و... در بین زندانیان و خانواده های آنها می باشد. در پژوهش مگان و همکاران (۲۰۱۶) با عنوان بررسی هزینه های زندان بر خانواده های زندانی، دریافتند که در میان اعضای خانواده های زندانیان، اغلب آنها با هزینه های مالی، اجتماعی، عاطفی و هیجانی مواجه هستند. این هزینه ها (مالی، اجتماعی و هیجانی) در میان اعضای خانواده، با زندانی شدن و محبوس شدن فرد زندانی ارتباط مستقیم داشته و اغلب این هزینه ها در خانواده با یکدیگر ترکیب می گردند.

۲-۳-۴- جمع بندی و نتیجه گیری از پیشینه تحقیق

مطالعات نسبتاً خوبی به لحاظ کمی و کیفی در مورد زندانیان انجام شده است. اما هر کدام از آنها صرفاً کوشیده اند تاثیر یکی از متغیرهای شخصیتی، اجتماعی و اعتقادی را بر رفتار مجرمانه مورد سنجش قرار دهند؛ برای مثال، قادری و همکاران (۱۳۹۱) فقط ویژگی های شخصیتی و جمعیت شناختی زندانیان، سراجزاده (۱۳۸۷) و طالبان (۱۳۷۹) تاثیر مسائل اعتقادی و دینداری بر رفتار بزهکارانه جوانان و ملکمیان (۱۳۸۸) تأثیر متغیرهای اجتماعی و خانوادگی بر جرم را مورد بررسی قرار داده اند.

با این اوصاف پژوهش حاضر می کوشد نقائص پژوهش های پیشین درباره زندانیان را بپوشاند. بدین نحو که در سطح وسیع انجام خواهد شد و به دلیل بررسی ابعاد مختلف جسمانی و روانشناختی و جامعه شناختی و اعتقادی مشکل تک عاملی بودن پژوهش های پیشین را نخواهد داشت.

فصل سوم:

روش اجرای تحقیق

۳-۱- مقدمه

انتخاب روش تحقیق بستگی به موضوع تحقیق، اهداف و ماهیت آن دارد. لازم است تا پژوهشگر برای پاسخ به مسئله تحقیق یک متدلوژی و استراتژی مناسب انتخاب کند، که با استفاده از آن داده ها و اطلاعات را جمع آوری و تجزیه و تحلیل کند. در این مطالعه از روش توصیفی به روش پیمایشی که مورد استفاده‌های وسیعی قرار گرفته، بهره گیری شده است.

۳-۲- روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف یک پژوهش توسعه‌ای کاربردی و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها یک پژوهش توصیفی^۱ است. پژوهش توصیفی شامل مجموعه روش‌هایی است که هدف آن‌ها توصیف کردن شرایط یا پدیده‌های مورد بررسی است. اجرای تحقیق توصیفی می‌تواند شناخت بیشتر شرایط موجود و یاری رساندن به فرآیند تصمیم‌گیری باشد. بر این اساس، چون هدف تحقیق، ارائه تصویری از ویژگی‌های فردی، روانی، شخصیتی، اجتماعی، خانوادگی و اعتقادی زندانیان و بررسی توزیع ویژگی‌های آنها در یک مقطع زمانی خاص (سه ماهه، اردیبهشت، خرداد و تیر ماه سال ۱۳۹۷) در سطح زندان‌های استان چهارمحال و بختیاری است، روش تحقیق توصیفی مناسب‌تر است.

۳-۳- جامعه آماری

تعریف جامعه عبارت است از همه اعضای واقعی یا فرضی که علاقمند هستیم یافته‌های پژوهش را به آن‌ها تعمیم دهیم (دلاور، ۱۳۸۴: ۱۲۰). جامعه ترکیبی از تمام مواردی است که با خصوصیات مشخصی تطبیق می‌کنند. جامعه آماری تحقیق را کلیه زندانیان تازه وارد اعم از متهم و محکوم در بازه زمانی ۳ ماهه (اردیبهشت، خرداد و تیر ماه سال ۱۳۹۷) در کلیه مراکز اقدامات تأمینی و تربیتی اعم از زندان مرکزی شهرکرد، اردوگاه حرفه آموزی و کاردرمانی، کانون اصلاح و تربیت، زندان بروجن و زندان لردگان استان چهارمحال و بختیاری، را شامل می‌شود. البته پاسخگویان به آزمون‌ها می‌بایست از سلامت عقلی برخوردار باشند و پس از گذشت ۴۸ ساعت وارد طرح پرسشگری شوند. آمارهای زندانیان جدیدالورود سه ماهه اردیبهشت، خرداد و تیر ماه سال ۱۳۹۷ نشان داده است که کلیه زندانیان جدیدالورود به زندان‌های استان چهارمحال و بختیاری که پس از ۴۸ ساعت در زندان حضور داشتند و سلامت عقلانی جهت پاسخ‌گویی به پرسشنامه‌های پژوهش را

1 Descriptive research method

داشتند ۷۳۲ نفر شامل ۲۶۶ نفر زندان مرکزی شهرکرد (۲۴۰ نفر زندان مرکزی، ۵ نفر کانون اصلاح و تربیت و ۲۱ نفر بند نسوان)، ۱۲۷ نفر اردوگاه حرفه آموزی و کاردرمانی، ۲۴۲ نفر زندان لردگان، ۹۷ نفر زندان بروجن بودند، جامعه مورد مطالعه شامل ۷۱۱ نفر مرد و ۲۱ نفر زن با میانگین سنی ۳۴/۸۷ سال می باشد.

۳-۳ شیوه نمونه‌گیری و حجم نمونه

از کلیه زندانیان تازه وارد اعم از متهم و محکوم به شرط سلامت عقلی که طی مدت ۳ ماه وارد زندان شده‌اند و بعد از ۴۸ ساعت هنوز در زندان اقامت دارند؛ در کلیه مراکز اقدامات تأمینی و تربیتی اعم از زندان مرکزی شهرکرد، اردوگاه حرفه آموزی و کاردرمانی، کانون اصلاح و تربیت، زندان بروجن و زندان لردگان استان چهارمحال و بختیاری تمام شماری صورت گرفت. کلیه جمعیت ورودی که قبل از ۴۸ ساعت اقامت آنان در زندان خاتمه یابد؛ وارد مطالعه نمی‌شوند. بنابراین مطابق با آمارهای سه ماهه اردیبهشت، خرداد و تیر ماه سال ۱۳۹۷ و با توجه به تمام شماری گروه هدف، نمونه پژوهش حاضر ۷۳۲ نفر شامل ۲۶۶ نفر زندان مرکزی شهرکرد (۲۴۰ نفر زندان مرکزی، ۵ نفر کانون اصلاح و تربیت و ۲۱ نفر بند نسوان)، ۱۲۷ نفر اردوگاه حرفه آموزی و کاردرمانی، ۲۴۲ نفر زندان لردگان، ۹۷ نفر زندان بروجن، می باشد.

زندانیان جدیدالورود در ۵ روز علاوه بر اطلاعات دموگرافیک و قضایی (در برگیرنده موضوعاتی نظیر وضعیت قضایی (متهم و محکوم بودن)، سوابق جرم خود و خانواده و دوستان، علت وقوع جرم) از حیث: ۱- سلامتی ۲- خانوادگی ۳- شغلی و مهارتی ۴- روانی ۵- شخصیتی ۶- دینداری مورد پرسشگری قرار گرفتند.

۳-۴- برنامه اجرایی پرسشگری

در روز اول پرسشنامه اطلاعات عمومی فردی و جامعه شناختی

در روز دوم پرسشنامه روانشناختی

در روز سوم پرسشنامه شخصیتی

در روز چهارم پرسشنامه خانوادگی

در روز پنجم پرسشنامه دینداری

۳-۵- ابزار اندازه‌گیری و روش‌های گردآوری داده‌ها

۳-۵-۱ پرسشنامه بررسی سلامت روان^۱ GHQ

این پرسشنامه ۲۸ سوالی توسط گلدبرگ و هیلر در سال ۱۹۷۲ طراحی و دارای ۴ مقیاس فرعی است که هر مقیاس ۷ پرسش دارد. این مقیاس‌ها عبارتند از: ۱-علائم جسمانی، ۲-علائم اضطرابی و اختلال خواب، ۳-کارکرد اجتماعی، ۴-علائم افسردگی روانی. در کل این آزمون یک ابزار غربالگری سلامت روانی است که ضمن مقبولیت جهانی در ایران نیز هنجاریابی شده و از روایی و پایایی مطلوبی برخوردار است. پرسشنامه اصلی دارای ۶۰ سؤال است، اما فرم‌های کوتاه‌شده ۳۰ سئوالی، ۲۸ سئوالی و ۱۲ سئوالی آن در مطالعات مختلف استفاده شده است. به نظر محققین (ماری و ویلیامز، ۱۹۸۵؛ شمسوند و همکارانش، ۱۹۸۶؛ به نقل از تقوی)، فرم‌های مختلف پرسشنامه سلامت عمومی از روایی و کارایی بالایی برخوردار است.

فرم ۲۸ سئوالی پرسشنامه سلامت روانی توسط گلدبرگ و هیلر (۱۹۷۹؛ به نقل از تقوی)، از طریق اجرای روش تحلیل عاملی بر روی فرم بلند آن طراحی شده است. سؤال‌های این پرسشنامه به بررسی وضعیت روانی فرد در یک ماهه اخیر می‌پردازد و شامل نشانه‌هایی مانند افکار و احساسات نابهنجار، و جنبه‌هایی از رفتار قابل مشاهده است بر موقعیت اینجا و اکنون تأکید دارد.

۳-۵-۱-۱ شیوه نمره‌گذاری و تفسیر پرسشنامه سلامت عمومی

پرسشنامه ۲۸ سئوالی سلامت عمومی از ۴ خرده آزمون تشکیل شده که هر کدام از آنها دارای ۷ سؤال است. سؤال‌های هر خرده آزمون به ترتیب و پشت سر هم آمده است، به نحوی که سؤال ۱ تا ۷ مربوط به خرده آزمون نشانه‌های جسمانی، سؤال ۸ تا ۱۴ مربوط به خرده آزمون اضطراب و بی‌خوابی، سؤال ۱۵ تا ۲۱ مربوط به خرده آزمون اختلال در کارکرد اجتماعی و سؤال ۲۲ تا ۲۸ مربوط به خرده آزمون افسردگی است. تمام گویه‌های پرسشنامه سلامت عمومی دارای ۴ گزینه هستند و دو نوع روش نمونه‌گذاری برای این گزینه‌ها وجود دارد. یکی روش نمره‌گذاری GHQ، که در این روش، گزینه‌های آزمون به صورت (۰، ۰، ۱، ۱) نمره‌گذاری می‌شوند و در نتیجه، نمره فرد از صفر تا ۲۸ متغیر خواهد بود. روش دوم، شیوه

^۱ General Health Questionnaire

نمره‌گذاری لیکرت است که بر اساس این شیوه‌گزینه‌های آزمون به صورت (۱، ۲، ۳، ۴) نمره‌گذاری می‌شوند و در نتیجه، نمره کل یک فرد از صفر تا ۸۴ متغیر خواهد بود. در هر دو روش نمره‌گذاری، نمره کمتر بیانگر بهداشت روانی بهتر است.

۳-۵-۱-۲- روایی و پایایی پرسشنامه سلامت عمومی

گلدبرگ و ویلیامز در ۱۹۹۸ پایایی به روش دو نیمه کردن برای این پرسشنامه را که توسط ۸۵۳ نفر تکمیل شده بود ۰/۹۵٪ گزارش کردند. چان (۱۹۸۵) پس از اجرای پرسشنامه بر روی ۷۲ دانشجو در هنگ کنگ، ضریب همسانی درونی این پرسشنامه را با استفاده از روش آلفای گرونباخ ۰/۹۳ گزارش کرد. رابینسون و پرایس (۱۹۸۶) از ۱۰۳ بیمار که قبلاً سکنه قلبی کرده بودند خواستند که در دو نوبت به فاصله ۸ ماه، پرسشنامه سلامت عمومی را تکمیل کنند. تحلیل نتایج، ضریب پایایی ۰/۹۰ را به دست داد. تقوی پایایی پرسشنامه سلامت عمومی را بر اساس سه روش بازآزمایی، دو نیمه کردن و آلفای گرونباخ مورد بررسی قرار داد که به ترتیب، ضرایب پایایی ۰،۹۳، ۰،۷۰، ۰،۹۰ را به دست آورد. همچنین در این پژوهش برای مطالعه روایی پرسشنامه سلامت روانی از روش‌های روایی همزمان و تحلیل عوامل استفاده شده است. روایی همزمان پرسشنامه سلامت عمومی از طریق اجرای همزمان با پرسشنامه بیمارستان میدلسکس (NHQ ۰/۵۵) گزارش شده است.

۳-۵-۲- آزمون شخصیتی NEO

پرسشنامه NEO یکی از جدیدترین پرسشنامه‌های مربوط به ارزیابی ساخت شخصیت بر اساس دیدگاه تحلیل عاملی است. بسیاری از روان‌شناسان از مدل پنج عاملی شخصیت (McCrae & Costa, 1995: 231) برای بررسی ویژگی‌های شخصیتی بزرگواران استفاده کردند. این پنج عامل عبارتند از: برون‌گرایی، خویشاوندی، وظیفه‌شناسی، روان‌آزردگی‌گرایی و باز بودن (گشودگی) در مقابل تجربه (John, et al, 1994: 160; Markey, et al, 2001: 83). این آزمون به لحاظ انعکاس ۵ عامل اصلی، امروزه به عنوان یک مدل فراگیر بر اساس تحلیل عوامل محسوب می‌شود و گستردگی کاربرد آن در ارزیابی شخصیت افراد سالم و نیز در امور بالینی می‌تواند یکی از مناسب‌ترین ابزار ارزیابی شخصیت باشد. این آزمون به دلیل بررسی‌های گوناگون در گروه‌های سنی و در فرهنگ‌های مختلف روی آن صورت گرفته است می‌تواند یکی از جامع‌ترین آزمون‌ها در زمینه ارزیابی شخصیت باشد. این آزمون موضوع تحقیقات طی ۱۵ سال گذشته بر روی نمونه‌های بالینی

و بزرگسالان سالم بوده است. از این رو سودمندی آن هم در جریان‌های بالینی و هم در جریان‌های تحقیقی ارزیابی شده است. پرسشنامه شخصیتی NEOPI-R جانشین تست NEO است که در سال ۱۹۸۵ توسط "مک کری" و "کاستا" تهیه شده بود. این پرسشنامه، ۵ عامل اصلی شخصیت و ۶ خصوصیت در هر عامل یا به عبارتی ۳۰ خصوصیت را اندازه می‌گیرد و بر این اساس ارزیابی جامعی از شخصیت را ارائه می‌دهد. این پرسشنامه فرم کوتاهی نیز به نام (NEO-FFI) نیز دارد که یک پرسشنامه ۶۰ سؤالی است و برای ارزیابی ۵ عامل اصلی شخصیت به کار می‌رود اگر وقت اجرای تست خیلی محدود باشد و اطلاعات کلی از شخصیت کافی باشد از این پرسشنامه استفاده می‌شود. از سوی دیگر اجرای این آزمون از نظر هزینه و زمان مقرون به صرفه است مقیاس‌های آن از اعتبار بالایی برخوردارند و همبستگی بین مقیاس‌ها زیاد است و از همه مهمتر این آزمون بر خلاف سایر آزمون‌های شخصیتی، انتقادات کمتری بر آن وارد شده است (گروسی فرشی، ۱۳۸۰).

۳-۵-۲-۱- رویایی و پایایی پرسشنامه NEO

ضرایب اعتبار این پرسشنامه بین ۰/۸۳ تا ۰/۷۵ به دست آمده است. اعتبار درازمدت این پرسشنامه نیز مورد ارزیابی قرار گرفته است. یک مطالعه طولانی ۶ ساله روی مقیاس‌های روان‌آزردگی خوبی، برون‌گرایی و باز بودن نسبت به تجربه، ضریب‌های اعتبار ۰/۶۸ تا ۰/۸۳ را در گزارش‌های شخصی و نیز در گزارش‌های زوج‌ها نشان داده است. ضریب اعتبار دو عامل سازگاری و با وجدانی به فاصله دو سال به ترتیب ۰/۷۹ و ۰/۶۳ بوده است (مک کری و کاستا، ۱۹۸۳ به نقل از گروسی فرشی، ۱۳۸۰). در هنجاریابی آزمون NEO که توسط گروسی فرشی (۱۳۸۰) روی نمونه‌ای با حجم ۲۰۰۰ نفر از بین دانشجویان دانشگاه‌های تبریز، شیراز و دانشگاه‌های علوم پزشکی این دو شهر صورت گرفت ضریب همبستگی ۵ بعد اصلی را بین ۰/۵۶ تا ۰/۸۷ گزارش کرده است. ضرایب آلفای کرونباخ در هر یک از عوامل اصلی روان‌آزردگی خوبی، برون‌گرایی، باز بودن، سازگاری و با وجدانی به ترتیب ۰/۸۶، ۰/۷۳، ۰/۵۶، ۰/۶۸ و ۰/۸۷ به دست آمد. جهت بررسی اعتبار محتوایی این آزمون از همبستگی بین دو فرم گزارش شخصی (S) و فرم ارزیابی مشاهده گر (R)، استفاده شد، که حداکثر همبستگی به میزان ۰/۶۶ در عامل برون‌گرایی و حداقل آن به میزان ۰/۴۵ در عامل سازگاری بود. (گروسی فرشی، ۱۳۸۰).

در پژوهش آتش‌روز (۱۳۸۶) با استفاده از روش همسانی درونی، ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از ۵ صفت: روان‌آزردگی خوبی، برون‌گرایی، گشودگی، سازگاری و وجدانی بودن به ترتیب ۰/۷۴، ۰/۵۵، ۰/۲۷، ۰/۳۸ و ۰/۷۷ به دست آمد.

۳-۵-۳- ابزار اندازه‌گیری "نگرش دینی":

بیش از دو دهه است که تحقیقات سنجش دین‌داری شروع شده است، اما در ابتدا کمتر تحقیقی با هدف ساختن سنجه‌های دین‌داری انجام می‌شد تا این که در سال‌های گذشته احساس نیاز برای ساختن سنجه‌های دین‌داری در میان محققان و سازمان‌های مذهبی مشاهده شده است. سراج‌زاده (۱۳۷۵) تلاش کرد تا مدل سنجش دین‌داری گلاک و استارک را بومی کند. گلزاری (۱۳۸۲) مقیاس معبد را طراحی کرد. طالبان (۱۳۸۲) ارزیابی سازه‌های آزمون اندازه‌گیری تدین اسلامی را مطرح کرد و سپس (۱۳۸۸) به سنجش دین‌داری در کشور پرداخت. خدایاری فرد (۱۳۸۲ و ۱۳۸۸) به هنجاریابی مقیاس‌های دین‌داری پرداخت و شجاعی‌زند (۱۳۸۴) مدلی برای سنجش دین‌داری در ایران طراحی کرد. برخی پایان‌نامه‌های دانشجویی (حبیب‌زاده ۱۳۸۴ و پویافر ۱۳۸۶) نیز به آزمون آن پرداختند. مطالعات فراوانی هم از ابزارهای محقق ساخته استفاده نموده‌اند. گرچه ابزارهای گلاک، خدایاری فرد و طالبان بیشترین کاربرد را در مطالعات داشته‌اند اما مقیاس بومی شده "گلاک و استارک" به دلیل تعداد استاندارد سؤالات و در برگرفتن ابعاد مختلف در مصارف پژوهشی کاربرد بیشتری نسبت به سایر مقیاس‌ها در ایران داشته است. بنابراین برای سنجش دین‌داری زندانیان در این پژوهش از مقیاس "گلاک و استارک"^۱ استفاده خواهد شد. این پرسشنامه توسط گلاک و استارک برای سنجیدن نگرش‌ها و باورهای دینی و دینداری ساخته شده است (گلاک و استارک، ۱۹۶۵). پرسشنامه‌ای با ۲۶ سؤال و دارای چهار بُعد اعتقادی (۷ گویه)، تجربی یا عاطفی (۶ گویه)، پیامدی (۶ گویه) و مناسکی (۷ گویه) است (خدایاری فرد، ۱۳۸۸: ۲۳۰). برای استاندارد کردن در کشورهای مختلف اروپا، آمریکا، آفریقا و آسیا و بر روی پیروان ادیان مسیحیت، یهودیت و اسلام اجرا گردیده (نقل از محمدرضا طالبان، ۱۳۷۷) و با دین اسلام هم انطباق یافته است (سراج‌زاده، ۱۳۷۴).

۳-۵-۳-۱- ابعاد مختلف پرسشنامه شامل:

بعد اعتقادی یا باورهای دینی عبارت است از باورهایی که انتظار می‌رود پیروان آن دین به آنها اعتقاد داشته باشند.

¹ Glock and Stark

بعد مناسکی یا اعمال دینی، شامل اعمال دینی مشخصی همچون عبادت، نماز، شرکت در آئینهای دینی خاص، روزه گرفتن و ... است که انتظار می رود پیروان هر دین آنها را بجا آورند.

بعد تجربی یا عواطف دینی، ناظر بر عواطف، تصورات و احساسات مربوط به داشتن رابطه با جوهری ربوبی همچون خدا یا واقعیتی غایی یا اقتداری متعالی است.

بعد فکری دین یا دانش دینی مشتمل بر اطلاعات و دانسته های مبنایی در مورد معتقدات هر دین است که پیروان باید آنها را بدانند.

بعد پیامدی یا آثار دینی ناظر به اثرات باورها، اعمال، تجارب و دانش دینی بر زندگی روزمره پیروان است (گلاک و استارک، ۱۹۶۵، نقل از سراج زاده، ۱۳۷۴).

روش نمره گذاری این مقیاس به صورت لیکرت است که هر گویه پنج درجه ارزشی «کاملاً موافق، موافق، بینابین، مخالف و کاملاً مخالف» را در بر می گیرد و ارزشهای هر گویه بین ۴-۰ است. حاصل جمع عددی ارزش هر یک از گویه ها در کل نمره آزمودنی را نشان می دهد که بین ۱۰۴-۰ نوسان دارد.

در تعیین میزان دینداری سه طبقه فرض می شود که نمرات ۲۵ درصد بالا و پائین، میزان دینداری قوی و ضعیف را نشان می دهد و ۵۰ درصد نمرات بین دو کرانه نشانگر دینداری متوسط می باشند. لذا نمرات ۲۶-۰ بیانگر دینداری ضعیف، نمرات ۲۶-۷۸ بیانگر دینداری متوسط و اندازه های ۱۰۴-۷۸ مبین دینداری بالا است.

۳-۵-۳-۲- روایی و پایایی پرسشنامه نگرش دینی

میزان اعتبار این پرسشنامه در مطالعات مختلف بر روی نمونه های متفاوت تعیین گردیده که حاکی از اعتبار بالای آن در ابعاد مختلف می باشد. در آخرین اجرای این آزمون بر روی دانشجویان آلفای کلی پرسشنامه ۰/۸۳ بوده است. این آزمون همچنین به دلیل استاندارد بودن دارای پایایی بالایی است. مقدار آلفا برای متغیرهای بعد اعتقادی ۰/۸۱، بعد عاطفی ۰/۷۵، بعد پیامدی ۰/۷۲ و بعد مناسکی ۰/۸۳ می باشد (سراج زاده، ۱۳۷۴).

۳-۵-۴- پرسشنامه عملکرد خانواده

ابزار سنجش خانواده یک پرسشنامه ۶۰ سوالی است که برای سنجیدن عملکرد خانواده تدوین شده است. این الگو خصوصیات ساختاری و شغلی و تعاونی را تعیین می کند و شش بعد از عملکرد خانواده را مشخص می کند که عبارتند از: حل مشکل- ارتباط نقش ها- همراهی عاطفی- آمیزش عاطفی و کنترل رفتار. علاوه بر این خرده مقیاسها یک خرده مقیاس دیگر که مربوط به عملکرد کلی خانواده می باشد نیز سنجیده می شود.

پرسشنامه عملکرد خانواده (FAD) که به همت ناتان بی اپشتاین، لارنس ام. بالدوین، و دوان اس بیشاب تهیه شده است و هدف آن سنجیدن عملکرد خانواده بر اساس الگوی مک مستر است. این الگو خصوصیات ساختاری، شغلی و تعاملی خانواده را معین می سازد و شش بعد از عملکرد خانواده را مشخص می کند. همچنین توانایی خانواده در سازش با حوزه وظایف خانوادگی را بر روی یک مقیاس چهار درجه ای کیلرت به صورت کاملاً موافقم (۱)، موافقم (۲)، مخالفم (۳)، و کاملاً مخالفم (۴) مشخص می نماید. برای نمره گذاری FAD تمام پاسخها از ۱ تا ۴ کدگذاری می شوند، نمره بالاتر نشانگر کارکرد ناسالم است. برای به دست آوردن نمره هر مقیاس، متوسط نمرات مواد آن مقیاس محاسبه می شود سپس نمرات مواد هر خرده مقیاس با هم جمع شده و بر تعداد مواد آن مقیاس تقسیم می شود. بنابراین نمره هر مقیاس بین (۱) سالم) تا ۴ (ناسالم) خواهد بود اگر ۴۰ درصد از مواد یک مقیاس پر نشده باشد نمره مقیاس محاسبه نخواهد شد. ابعاد مقیاس سنجش عملکرد خانواده عبارتند از:

۳-۵-۴-۱- حل مشکل: حل مشکل عبارت است از توانایی خانواده برای حل مساله به گونه ای که تعاملات موثر خانواده

استمرار یابد. سئوالاتی که خرده مقیاس حل مشکل را در تست ابزار سنجش خانواده اندازه می گیرند، عبارتند از: ۲، ۱۲، ۲۴،

۳۸، ۵۰، ۶۰، که در کل ۶ سؤال است.

۳-۵-۴-۲- نقش‌ها: نقش‌ها عبارت است از الگوهای تکراری از رفتارها که افراد به وسیله آنها کنش‌های خانواده را تحقق می‌بخشند. سئوالاتی که خرده مقیاس نقش‌ها را در تست ابزار سنجش خانواده اندازه می‌گیرند عبارتند از: ۴، ۱۰، ۱۵، ۲۳، ۳۰، ۳۴، ۴۰، ۴۵، ۵۳، که در کل ۹ سؤال است.

۳-۵-۴-۳- همراهی عاطفی: همراهی عاطفی به درجه و کیفیت علاقه و نگرانی اعضای خانواده نسبت به هم گفته می‌شود. سئوالاتی که خرده مقیاس همراهی عاطفی را در دست ابزار سنجش خانواده اندازه می‌گیرند، عبارتند از: ۵، ۹، ۱۹، ۲۸، ۳۵، ۳۹، ۴۹، ۵۷، و در کل ۸ سؤال است.

۳-۵-۴-۴- ارتباط: ارتباط یعنی خانواده چگونه اطلاعات را مبادله می‌کند پژوهشگران و نویسندگان ارتباط را به دو بخش کلامی و غیر کلامی تقسیم کرده‌اند. سئوالاتی که خرده مقیاس ارتباط را در تست ابزار سنجش خانواده اندازه می‌گیرد عبارتند از: ۳، ۱۴، ۱۸، ۲۹، ۴۳، ۵۲، ۵۹، . در کل ۷ سؤال است.

۳-۵-۴-۵- آمیزش عاطفی: آمیزش عاطفی به میزان مشارکت و همکاری اعضا در خانواده گفته می‌شود. سئوالاتی که خرده مقیاس آمیزش عاطفی را در تست ابزار سنجش خانواده اندازه می‌گیرند عبارتند از: ۲، ۲۱، ۲۲، ۲۵، ۳۳، ۳۷، ۴۲، ۵۴، که در کل ۸ سؤال است.

۳-۵-۴-۶- کنترل رفتار: کنترل رفتار الگویی است که خانواده برای اداره کردن رفتار در سه موقعیت (جسمانی، روانی - زیستی، اجتماعی) اتخاذ می‌کند. سئوالاتی که خرده مقیاس کنترل رفتار را در تست ابزار سنجش خانواده اندازه می‌گیرند، عبارتند از: ۱، ۶، ۸، ۱۱، ۱۶، ۲۰، ۲۶، ۳۱، ۳۶، ۴۱، ۴۹، ۵۱، ۵۶، که در کل ۱۳ سؤال است. لذا تست سنجش خانواده تناسب با این شش بعد از شش خرده مقیاس برای سنجیدن آنها به علاوه یک خرده مقیاس دیگر مرتبط با عملکرد کلی خانواده تشکیل شده است. یک مقیاس درجه‌بندی بالینی هم وجود دارد که مشاوران و متخصصان بالینی از آن برای سنجیدن عملکرد خانواده استفاده می‌کنند.

۳-۵-۴-۷- روایی و پایایی پرسشنامه عملکرد خانواده

تمام هفت مقیاس درونی پرسشنامه عملکرد خانواده، همسانی درونی قابل توجهی دارند (آلفای کرونباخ ۰/۷۲ تا ۰/۹۲) اعتبار و بازآزمایی آن در عرض یک هفته رضایت بخش بود (۰/۶۶ تا ۰/۷۶). در پژوهش ملک خسروی (۱۳۸۲) بین خرده مقیاس های پرسشنامه، آلفای کرونباخ ۰/۵۱ تا ۰/۹۴ به دست آمد و همچنین بین تمام خرده مقیاسها و عملکرد کلی خانواده همبستگی ۰/۴۷ تا ۰/۹۷ به دست آمد (خانی مجد و همکاران، ۱۳۹۱)

۳-۵-۵- پرسشنامه اطلاعات عمومی فردی و اجتماعی

پرسشنامه محقق ساخته اطلاعات عمومی فردی و اجتماعی متشکل از وضعیت جمعیت شناختی، وضعیت خانوادگی، وضعیت شغلی، وضعیت فرهنگی و وضعیت جسمانی می باشد. وضعیت جمعیت شناختی شامل جنسیت، سن، تحصیلات، ترتیب تولد، محل اقامت و محل تولد، وضعیت محل سکونت و میزان درآمد؛ وضعیت خانوادگی شامل، وضعیت تاهل، تعداد فرزند، سابقه ازدواج مجدد، وضعیت خانواده والدین، وضعیت شغلی شامل، وضعیت اشتغال، گواهی نامه آموزشی، مهارت فنی، سابقه کار و علاقه شغلی؛ وضعیت فرهنگی شامل مطالعه کتاب، علایق هنری و مذهبی و وضعیت جسمانی شامل وضعیت سلامتی، سابقه بیماری و نوع آن، سابقه بستری، قد و وزن مورد بررسی قرار می گیرد. این پرسشنامه محقق ساخته دارای اعتبار صوری و تحلیلی می باشد.

۳-۶- روشهای تجزیه و تحلیل داده ها

پس از تکمیل پرسشنامه ها مذکور، داده های بدست آمده به وسیله نرم افزار SPSS ورژن ۲۱ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جهت توصیف داده ها از آمارهای توصیفی (فراوانی، درصد فراوانی، نما، میانه، انحراف معیار، نمودار و ...) استفاده و جهت آمارهای استنباطی از تحلیل واریانس و خی دو استفاده می شود.

۳-۷- خلاصه روش اجرای طرح

پژوهشگران و نظریه پردازان جرم شناسی تلاش کرده اند تا هر کدام دریچه ای به روی فهم ماهیت جرم و علل مجرم شدن بکشایند. با این حال، زندگی اجتماعی آنقدر پیچیده است که فهم آن در پرتو یک یا چند نظریه میسر نیست و نیاز به پژوهش های تجربی مداوم دارد. مطالعه جرم شناختی زندانیان هم از جهت برنامه ریزی برای بازگشت آنها به زندگی اجتماعی

بدون تنش و جرم و هم از بابت کنترل آنها درون زندان از اهمیت خاصی برخوردار است. بر طبق فرض مسئولین زندان، کنترل زندانیان درون زندان احتمالاً بتواند به خویشتن‌داری زندانیان رها شده از زندان بیانجامد. این اهداف مسئولان و سیاستگذاران زندان وقتی به واقعیت نزدیک می‌شود که با دانش و مطالعات بنیادین و همه جانبه درباره زندانیان عجین باشد. امری که پژوهش حاضر می‌کوشد با مطالعه ویژگی‌های فردی، روانی، شخصیتی، خانوادگی، اجتماعی و اعتقادی زندانیان در بدو ورود به زندان آن را فراهم سازد و راهکارهایی را برای تقویت برنامه‌های جاری سازمان زندان‌ها ارائه نماید. ضمن اینکه نیم‌رخ از شرایط فردی، روانی، شخصیتی، خانوادگی، اجتماعی و اعتقادی افراد متهم و محکوم در مراجع قضایی را به تصویر می‌کشد که در برنامه ریزی برای پیشگیری از وقوع جرم و آسیب‌های اجتماعی بسیار کمک کننده خواهد بود.

پژوهش حاضر از نظر هدف یک پژوهش توسعه‌ای کاربردی و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها یک پژوهش توصیفی است. جامعه آماری تحقیق متشکل از کلیه زندانیان تازه وارد اعم از متهم و محکوم در زندان‌های استان چهارمحال و بختیاری در بازه زمانی سه ماهه، می‌باشد. واحد تحلیل، فرد زندانی، گستره اجرای طرح نیز در سطح استانی می‌باشد. شیوه نمونه‌گیری تمام شماری است.

برای سنجش ویژگی‌های شخصیتی از ابزار Neo، برای سنجش متغیر روانی از پرسشنامه سلامت روان GHQ، برای سنجش دین‌داری از ابزار "گلاک و استارک" و برای سنجش عملکرد خانواده از پرسشنامه ۶۰ سئوالی بی‌اِشتاین و به منظور بررسی متغیرهای جمعیت‌شناختی، جسمانی، شغلی از پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده می‌گردد.

داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS ورژن ۲۱ در دو بخش توصیف (تصویر زندانیان) و تبیین (تعیین برخی از زمینه‌های علت ارتکاب جرم زندانیان)، تحلیل خواهند شد.

فصل چهارم:

نتایج و داده های تحقیق

پس از مشخص شدن روش تحقیق و جمع‌آوری اطلاعات، نوبت به دسته‌بندی و تجزیه و تحلیل داده‌ها، با استفاده از تکنیک‌های آماری مناسب که با روش تحقیق، نوع متغیرها و غیره سازگاری داشته باشد، می‌رسد. به این وسیله فرضیات تحقیق به بوته آزمایش گذاشته خواهد شد. این فصل به پردازش داده‌های جمع‌آوری شده می‌پردازد، به طوری که زمینه‌ی برقراری انواع تحلیل‌ها و ارتباط‌ها بین داده‌ها به منظور آزمون فرضیه‌ها فراهم گردد. برای این کار داده‌ها در سطح آمار توصیفی (فراوانی، درصد فراوانی، جداول و نمودارها و...) و استنباطی (تحلیل واریانس، آزمون خی دو و ...) تحلیل شده‌اند.

۴-۲- بخش اول: آمار توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش

جدول ۴-۱ جدول عملیاتی متغیر ویژگی‌های فردی زندانیان

ابعاد	شاخص	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۷۱۱	۹۷/۹
	زن	۲۱	۲/۹
تحصیلات	بیسواد	۶۲	۸/۵
	خواندن و نوشتن	۵	۰/۷
	ابتدایی	۱۳۹	۱۹
	راهنمایی	۲۶۴	۳۶/۱
	دیپلم و پیش دانشگاهی	۲۰۰	۲۷/۳
	فوق دیپلم	۲۹	۴
	کارشناس	۲۵	۳/۴
	کارشناس ارشد	۶	۱/۸
محل تولد	سایر	۲	۱/۳
	شهر	۵۶۸	۷۷/۶
ترتیب تولد	روستا	۱۶۳	۲۲/۳
	اول	۱۶۳	۲۲
	دوم	۱۲۹	۱۷
	سوم	۱۱۲	۱۵
	چهارم	۱۰۷	۱۴
	پنجم	۷۷	۱۰
	ششم	۴۷	۶
	هفتم	۳۱	۴
محل سکونت	هشتم و بیشتر	۵۸	۶
	ملکی	۳۳۸	۴۶/۲
	استیجاری	۲۴۴	۳۳/۳
سابقه حبس	رایگان	۱۴۹	۲۰/۴
	دارد	۲۵۸	۳۵/۲
	ندارد	۴۷۳	۶۴/۶
نوع محکومیت	تحت قرار	۵۱۷	۷۰/۶
	محکوم	۱۵۹	۲۱/۷
	بازداشت موقت	۴۸	۶/۶

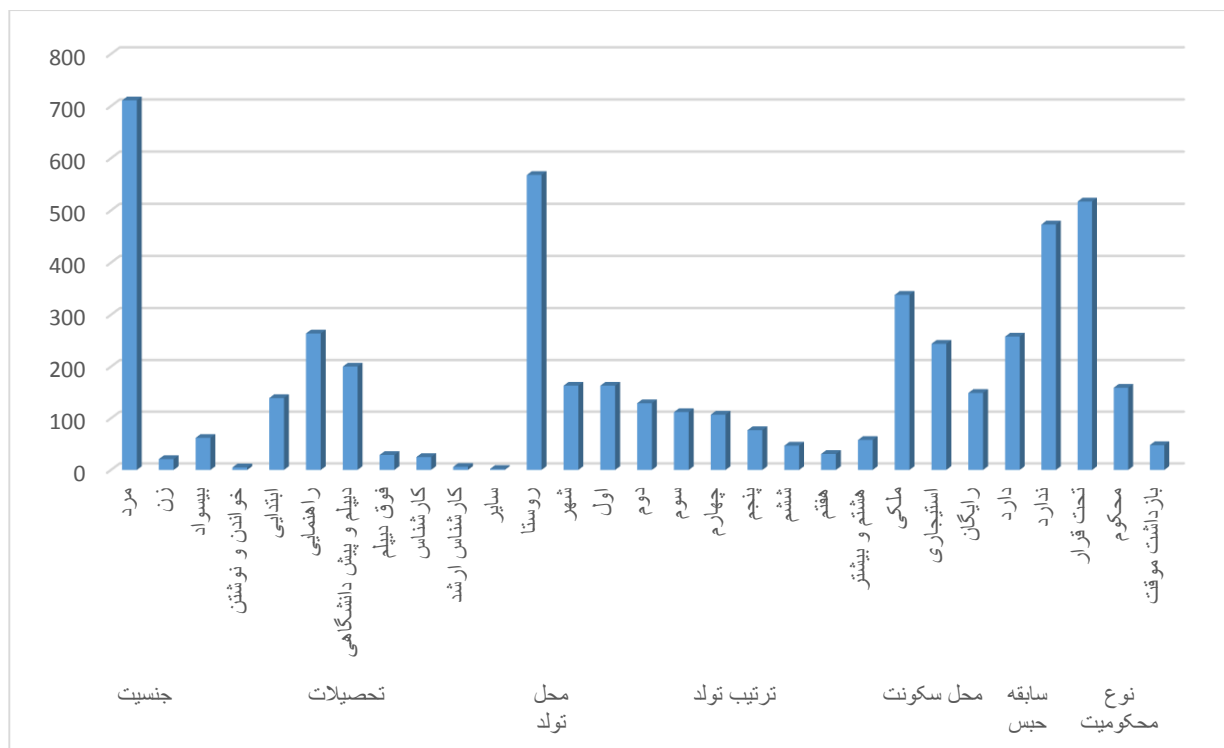
ویژگی‌های جمعیت شناختی

جدول ۴-۱ به توصیف آمارهای مربوط به ویژگی‌های فردی مددجویان زندان پرداخته است. از نمونه مورد بررسی تعداد ۷۱۱ مرد (۹۷/۱ درصد) و ۲۱ نفر زن (۲/۹ درصد) مورد مطالعه قرار گرفتند که از نظر تحصیلات، ۸/۵ درصد نمونه بیسواد، ۰/۷ درصد دارای سواد خواندن و نوشتن، ۱۹ درصد دارای تحصیلات ابتدایی، ۳۶/۱ درصد دارای تحصیلات راهنمایی، ۲۷/۳ درصد دارای دیپلم، ۴ درصد دارای مدرک فوق دیپلم، ۳/۴ درصد با تحصیلات کارشناسی، ۰/۸ درصد کارشناسی ارشد و ۰/۲ درصد با عنوان سایر تحصیلات ملاحظه می‌گردد. از نظر محل تولد ۷۷/۶ درصد متولد شهر، ۲۲/۳ درصد متولد روستا می‌باشند. متغیر ترتیب تولد، ۲۲ درصد مددجویان زندان فرزند اول خانواده، ۱۷ درصد فرزند دوم، ۱۵ درصد فرزند سوم، ۱۴ درصد فرزند چهارم، ۱۰ درصد فرزند پنجم، ۶ درصد فرزند ششم، ۴ درصد فرزند هفتم و ۶ درصد فرزند هشتم و بالاتر از هشتم می‌باشند.

نما در بین گروه ترتیب تولد فرزند اول خانواده قرار دارد. وضعیت مالکیت محل سکونت نمونه، شامل ۴۶/۲ درصد مالک، ۳۳/۳ درصد ملک استیجاری و ۲۰/۴ درصد در منزل والدین یا اقوام به صورت رایگان سکونت دارند. سابقه حبس زندانیان نیز مورد

بررسی قرار گرفت که ۳۵/۲ درصد سابقه حبس دارند و ۶۴/۶ درصد فاقد هر گونه سابقه هستند. از نظر نوع محکومیت و بازداشت، ۷۰/۶ درصد تحت قرار، ۲۱/۷ درصد محکوم و ۶/۶ درصد بازداشت موقت می باشند.

نمودار شماره ۴-۱ توزیع فراوانی متغیر ویژگی‌های فردی زندانیان

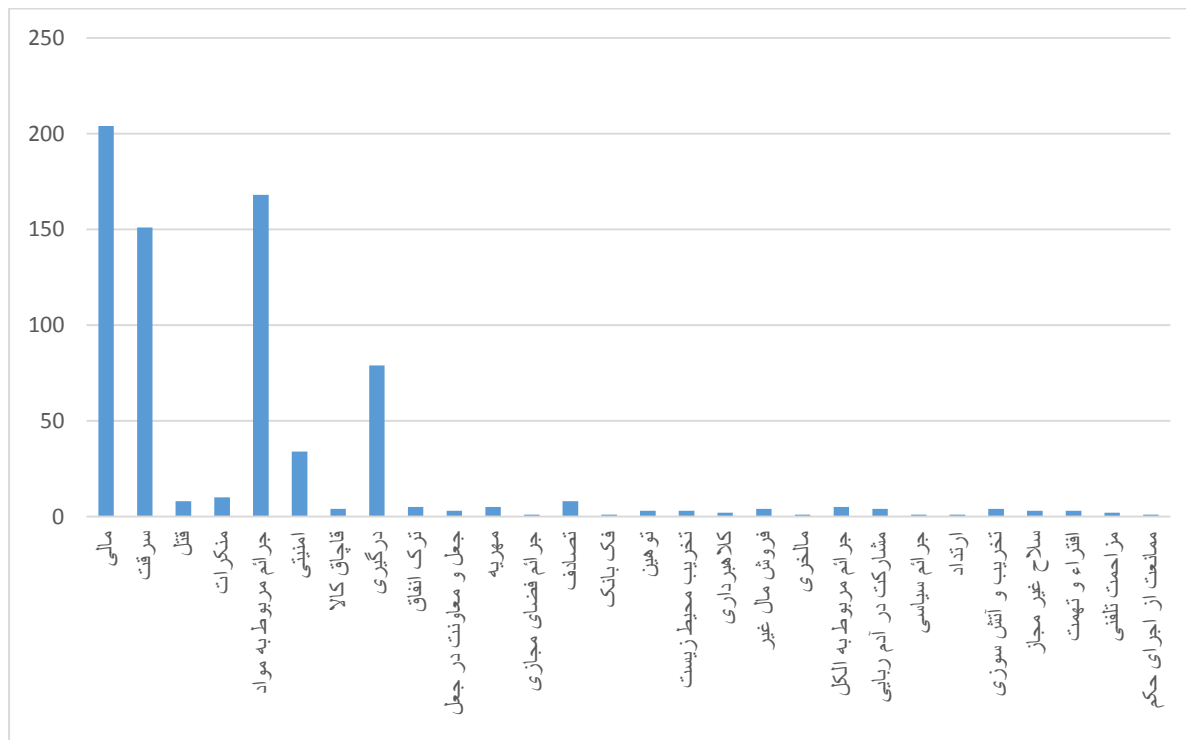
جدول ۴-۲ توزیع فراوانی بر حسب نوع جرم مددجویان زندان

نوع جرم	فراوانی	درصد
مالی	۲۰۴	۲۷
سرقت	۱۵۱	۲۰
قتل	۸	۱/۱
منکرات	۱۰	۱/۱
جرائم مربوط به مواد	۱۶۸	۲۲
امنیتی	۳۴	۴
قاچاق کالا	۴	۰/۵۴
درگیری	۷۹	۱۰
ترک انفاق	۵	۰/۶۸
جعل و معاونت در جعل	۳	۰/۴۰
مهریه	۵	۰/۶۸
جرائم فضای مجازی	۱	۰/۱
تصادف	۸	۱/۱
فک پلاک	۱	۰/۱
توهین	۳	۰/۴
تخریب محیط زیست	۳	۰/۴
کلاهبرداری	۲	۰/۲۷
فروش مال غیر	۴	۰/۵۴
مالخوری	۱	۰/۱
جرائم مربوط به الکل	۵	۰/۶۸
مشارکت در آدم ربایی	۴	۰/۵۴
جرائم سیاسی	۱	۰/۱
ارتداد	۱	۰/۱
تخریب و آتش سوزی	۴	۰/۵۴
سلاح غیر مجاز	۳	۰/۴
افتراء و نهمت	۳	۰/۴
مزاحمت تلفنی	۲	۰/۲۷
ممانعت از اجرای حکم	۱	۰/۱

جدول ۴-۲ توزیع فراوانی نوع جرم را در بین مددجویان زندان نشان می دهد. جرائم به ترتیب بیشترین فراوانی شامل جرائم مالی، با فراوانی ۲۷ درصد، جرائم مربوط به مواد ۲۲ درصد، سرقت ۲۰ درصد، درگیری ۱۰ درصد، جرائم امنیتی ۴ درصد،

منکرات ۱/۱ درصد، قتل ۱/۱ درصد و تصادف ۱/۱ درصد به چشم می خورد. جرائم دیگر نیز با فراوانی کمتر مانند ترک انفاق، مهریه، جعل اسناد، کلاهبرداری، توهین و افترا و ... نیز در جدول قابل مشاهده می باشد.

نمودار ۲-۴ توزیع فراوانی بر حسب نوع جرم مددجویان زندان

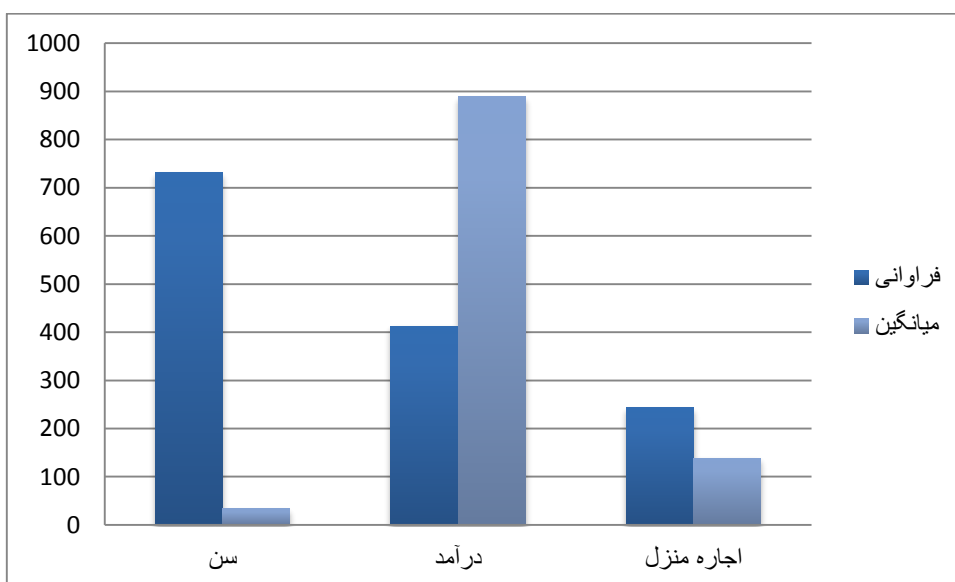

جدول ۳-۴ توزیع وضعیت سن، درآمد، اجاره منزل بر حسب میانگین و انحراف معیار

متغیر	فراوانی	کمترین	بیشترین	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
سن	۷۳۲	۱۵	۸۰	۳۴/۷۸	۹/۷۹	/۹۳	۱/۳۷
درآمد	۴۱۳	۰	۳۰۰۰۰۰۰۰	۸۹۶۸۴۴	۱۳۲۱۵۳۷	۱۵/۴۶	۳۳۱/۶۹
اجاره منزل	۲۴۴	۰	۱۵۰۰۰۰۰	۱۳۹۴۳۰	۲۰۲۷۳۹	۱/۷۸	۴/۹۹

جدول ۳-۴ متغیر سن، درآمد و اجاره منزل زندانیان را بر حسب میانگین و انحراف معیار نمایش داده است. متغیر سن با فراوانی ۷۳۲ نفر که کمترین سن مربوط به ۱۵ سال و بیشترین سن مربوط به سن ۸۰ سال می باشد. میانگین سنی زندانیان ۳۴/۷۸ سال می باشد. متغیر میزان درآمد با فراوانی ۴۱۳ نفر که بیشترین درآمد ۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال می باشد و متوسط درآمد به صورت تقریبی ۹,۰۰۰,۰۰۰ ریال می باشد. همچنین فراوانی افرادی که میزان اجاره منزل خود را اعلام کردند ۲۴۴ نفر، با بیشترین اجاره به میزان ۱۵,۰۰۰,۰۰۰ ریال و میانگین تقریبی مبلغ ۱,۴۰۰,۰۰۰ ریال بوده است.

نمودار ۳-۴ توزیع فراوانی متغیر سن، درآمد و اجاره منزل

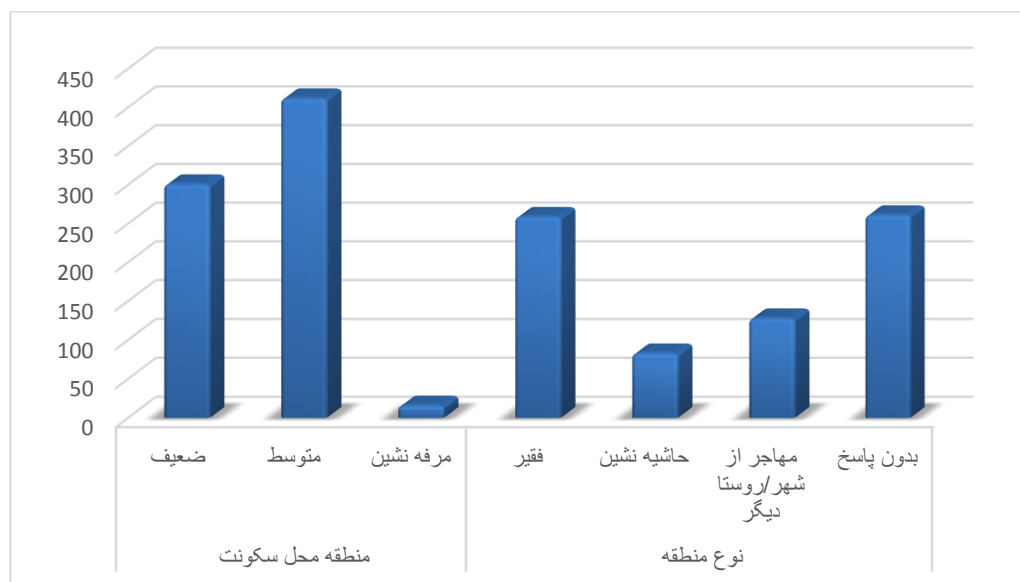

جدول ۴-۴ وضعیت منطقه محل سکونت

شاخص	فراوانی	درصد
منطقه محل سکونت		
ضعیف	۳۰۱	۴۱/۱
متوسط	۴۱۲	۵۶/۳
مرغه نشین	۱۶	۲/۲
نوع منطقه		
فقیر	۲۵۹	۳۵/۴
حاشیه نشین	۸۳	۱۱/۳
مهاجر از شهر/روستا دیگر	۱۲۸	۱۷/۵
بدون پاسخ	۲۶۱	۳۵/۷

جدول ۴-۴ به توزیع فراوانی وضعیت منطقه محل سکونت پرداخته است. منطقه محل سکونت به سه گروه ضعیف با فراوانی ۴۱/۱ درصد، متوسط با فراوانی ۵۶/۳ درصد و مرغه نشین با فراوانی ۲/۲ درصد تقسیم شده است. بیشترین فراوانی مربوط به زندانیانی می باشد که در منطقه متوسط سکونت دارند. همچنین نوع منطقه سکونت به سه گروه فقیر ۳۵/۴ درصد، حاشیه نشین ۱۱/۳ و مهاجر ۱۷/۵ درصد و بدون پاسخ ۳۵/۷ درصد به سوال پاسخ گو نبودند. بیشترین فراوانی نوع منطقه به گروه فقیر نشین با فراوانی ۳۵/۴ درصد مربوط می باشد.

نمودار ۴-۴ توزیع فراوانی محل سکونت

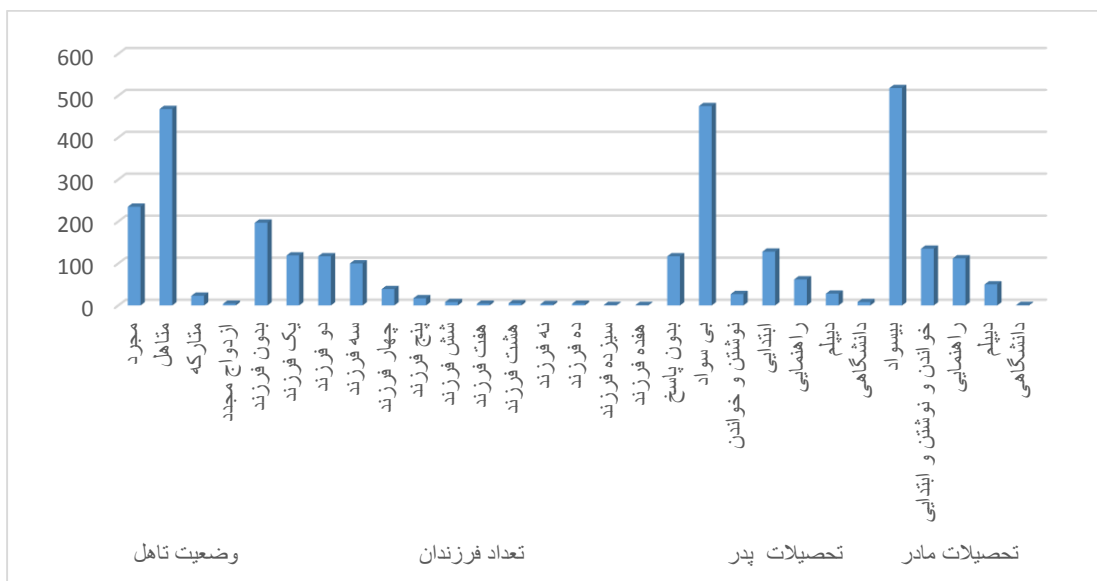

جدول ۴-۵ فراوانی مددجویان زندان بر حسب وضعیت تاهل، تعداد فرزندان، تحصیلات والدین

درصد	فراوانی		
۳۲/۱	۲۳۵	مجرد	وضعیت تاهل
۶۳/۹	۴۶۸	متاهل	
۳/۱	۲۳	متارکه	
۱/۵	۴	ازدواج مجدد	
۲۶/۹	۱۹۷	بدون فرزند	تعداد فرزندان
۱۶/۳	۱۱۹	یک فرزند	
۱۶	۱۱۷	دو فرزند	
۱۳/۷	۱۰۰	سه فرزند	
۵/۳	۳۹	چهار فرزند	
۲/۳	۱۷	پنج فرزند	
۱/۱	۸	شش فرزند	
۱/۵	۴	هفت فرزند	
۱/۷	۵	هشت فرزند	
۱/۴	۳	نه فرزند	
۱/۵	۴	ده فرزند	
۱/۱	۱	سیزده فرزند	
۱/۱	۱	هفده فرزند	
۱۶	۱۱۷	بدون پاسخ	
۶۴	۴۷۵	بی سواد	تحصیلات پدر
۳	۲۷	نوشتن و خواندن	
۱۷	۱۲۸	ابتدایی	
۸	۶۲	راهنمایی	
۳	۲۸	دیپلم	
۱	۸	دانشگاهی	
۷۰	۵۱۸	بیسواد	تحصیلات مادر
۱۸	۱۳۵	خواندن و نوشتن و ابتدایی	
۶	۱۱۲	راهنمایی	
۳	۵۰	دیپلم	
۰/۱	۱	دانشگاهی	

جدول ۴-۵ به توزیع فراوانی متغیر وضعیت تاهل و تعداد فرزندان و تحصیلات والدین پرداخته است. از نظر وضعیت تاهل زندانیان به چهار گروه تفکیک شده اند. افراد مجرد با فراوانی ۳۲/۱ درصد، افراد متأهل با فراوانی ۶۳/۹ درصد، افرادی که متارکه کرده اند با فراوانی ۳/۱ درصد و افرادی که ازدواج مجدد کرده اند با فراوانی ۰/۵ درصد مشاهده می گردد و نما در بین افراد متأهل می باشد. متغیر تعداد فرزندان شامل افراد بدون فرزند ۲۶/۹ درصد، بیشترین فراوانی در بین زندانیانی می باشد که دارای یک فرزند با فراوانی ۱۶/۳ درصد هستند. بیشترین تعداد فرزند شامل هفده فرزند با فراوانی ۰/۱ درصد می باشد که یک نفر از زندانیان تعداد فرزندان خود را هفده فرزند اعلام کرده است. همچنین ۱۶ درصد از زندانیان به سوال پاسخ گو نبودند. مددجویان زندان از نظر میزان تحصیلات پدر و مادر نیز مورد بررسی قرار گرفته شدند. میزان تحصیلات پدر شامل بیسواد ۶۴ درصد، سواد خواندن و نوشتن ۳ درصد، ابتدایی ۱۷ درصد، راهنمایی ۸ درصد، دیپلم ۳ درصد و تحصیلات دانشگاهی ۱ درصد که نما در بین افراد بیسواد قرار دارد. همچنین تحصیلات مادر شامل بیسواد ۷۰ درصد، ۱۸ درصد سواد خواندن و نوشتن و ابتدایی، ۶ درصد راهنمایی، ۳ درصد دیپلم و ۰/۱ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی می باشند. بیشترین فراوانی در بین مادران بیسواد قرار دارد.

نمودار ۴-۵ فراوانی مددجویان زندان بر حسب وضعیت تاهل، تعداد فرزند، تحصیلات والدین

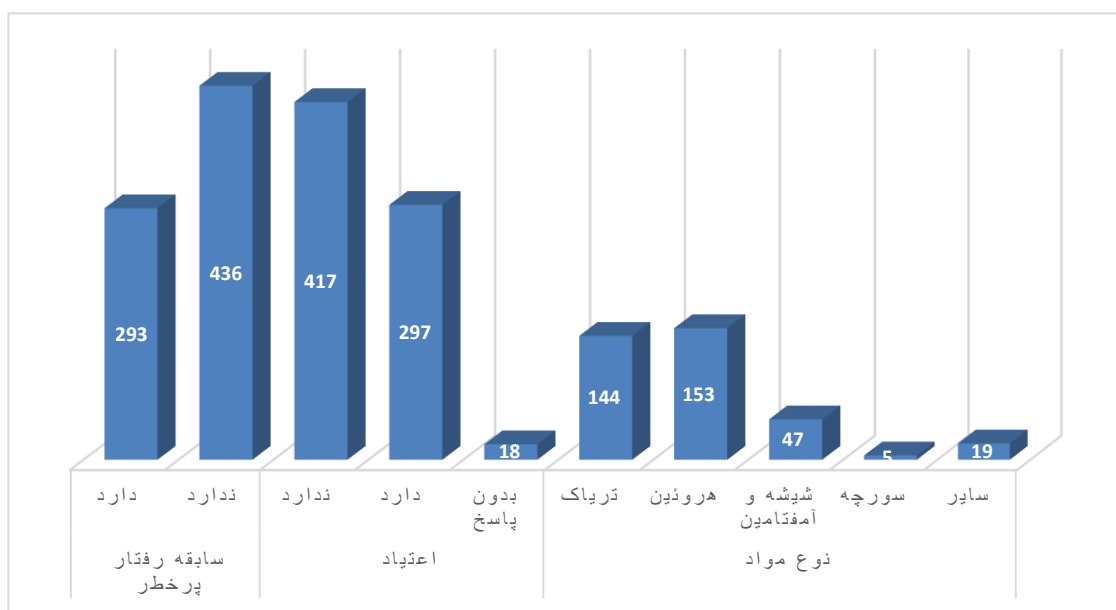

جدول ۴-۶ جدول فراوانی وضعیت رفتار پرخطر مددجویان زندان

ابعاد	شاخص	فراوانی	درصد
سابقه رفتار پرخطر	دارد	۲۹۳	۴۰
	ندارد	۴۳۶	۵۹/۶
اعتیاد	ندارد	۴۱۷	۵۷
	دارد	۲۹۷	۴۰/۶
نوع مواد رفتار پرخطر	بدون پاسخ	۱۸	۲/۵
	تریاک	۱۴۴	۳۹
	هروئین	۱۵۳	۴۱/۵
	شیشه و آمفتامین	۴۷	۱۲/۷
	سورچه	۵	۱/۳
	سایر	۱۹	۵

جدول ۴-۶ توزیع فراوانی رفتار پرخطر زندانیان را نشان داده است. زندانیان از نظر سابقه رفتار های پرخطر به دو دسته کلی گروه دارای رفتار پرخطر با فراوانی ۴۰ درصد و گروه بدون رفتار پرخطر با فراوانی ۵۹/۶ درصد مشاهده می گردد. رفتارهای پرخطر شامل اعتیاد با فراوانی ۴۰/۶ درصد، اعتیاد تزریقی با فراوانی ۱/۶ درصد، تزریق مشترک ۰/۵ درصد، تماس جنسی محافظت نشده با غیر همسر ۲/۹ درصد، دریافت خون و فراورده های خونی ۰/۱ درصد، استفاده از تیغ مشترک ۰/۳ درصد، حجامت ۵/۲ درصد، خالکوبی ۱۸/۹ درصد و مصرف الکل با فراوانی ۸/۲ درصد مشاهده گردید. همچنین زندانیان از نظر مصرف نوع مواد اعتیاد آور به پنج گروه تقسیم شده اند. افراد مصرف کننده تریاک با فراوانی ۳۹ درصد، مصرف کنندگان هروئین با فراوانی ۴۱/۵ درصد، شیشه و آمفتامین ها ۱۲/۷ درصد، سورچه ۱/۳ درصد و سایر مواد مخدر و محرک ها با فراوانی ۵ درصد مشاهده می گردد. مصرف کنندگان مواد، مدت زمان مصرف خود را، کمترین مدت شامل سه ماه با فراوانی ۰/۲ درصد و بیشترین مدت مصرف ۴۰ سال با فراوانی ۰/۱ درصد اعلام کرده اند. نما در بین مصرف کنندگان به مدت ۲۰ سال با فراوانی بیشتر از ۲ درصد نشان داده شده است.

نمودار ۴-۶ جدول فروانی وضعیت رفتار پرخطر مددجویان زندان

جدول ۴-۷ جدول فراوانی وضعیت پزشکی زندانیان

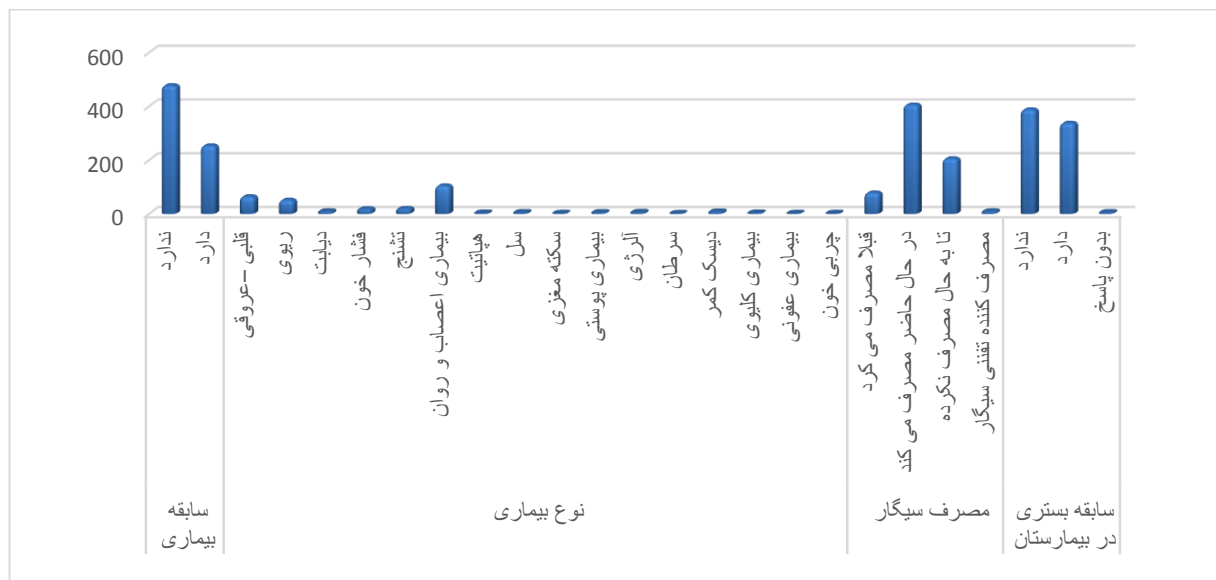
ابعاد	شاخص	فراوانی	درصد
سابقه بیماری	ندارد	۴۷۸	۶۵/۳
	دارد	۲۵۴	۳۴/۷
نوع بیماری	قلبی-عروقی	۶۵	۲۰/۷
	ریوی	۵۲	۱۶/۵
	دیابت	۱۰	۳
	فشار خون	۱۹	۶
	تشنج	۲۰	۶
	بیماری اعصاب و روان	۱۰۵	۳۳/۴
	هیپاتیت	۴	۱/۲۷
	سل	۶	۱/۹
	سکته مغزی	۲	۰/۶
	بیماری پوستی	۶	۱/۹
	آلرژی	۷	۲
	سرطان	۱	۰/۳
	دیسک کمر	۹	۲/۸
	بیماری کلیوی	۴	۱/۲۷
مصرف سیگار	بیماری عفونی	۲	۰/۶
	چربی خون	۲	۰/۶
	قبلا مصرف می کرد	۷۹	۱۰/۸
	در حال حاضر مصرف می کند	۴۰۶	۵۵/۵
سابقه بستری در بیمارستان	تا به حال مصرف نکرده	۲۰۶	۲۸/۱
	مصرف کننده تفننی سیگار	۱۰	۰/۰۱
	ندارد	۳۸۸	۵۳
	دارد	۳۳۸	۴۶/۲
	بدون پاسخ	۶	۱/۸

وضعیت پزشکی

جدول ۴-۷ توزیع فراوانی وضعیت پزشکی زندانیان را نشان می دهد. ۶۵/۳ درصد از زندانیان سابقه بیماری ندارند و ۳۴/۷ درصد از آنها سابقه یک یا چند بیماری داشته اند. ۴۶/۲ درصد سابقه بستری در بیمارستان را دارند و ۵۳ درصد سابقه بستری در بیمارستان را ندارند لازم به ذکر است که بیشترین علت بستری مربوط به بیماری های اعصاب و روان، تصادفات رانندگی، ضرب و جرح، بیماری های قلبی عروقی، انواع جراحی به خصوص جراحی آپاندیس و مسمومیت دارویی می باشد. همچنین از نظر انواع بیماری ها بیشترین فراوانی، بیماری قلبی عروقی با فراوانی ۲۰/۷ درصد، بیماری ریوی ۱۶/۵ درصد، دیابت ۳ درصد، فشار خون با فراوانی ۶ درصد، تشنج ۶ درصد، بیماری اعصاب و روان ۳۳/۴ درصد و هیپاتیت، سکته، بیماری های پوستی، آلرژی، سرطان، دیسک کمر، بیماری های کلیوی، بیماری های عفونی و چربی خون با فراوانی کمتری در بین زندانیان مشاهده می گردد. لازم به ذکر است که داروهای مصرفی زندانیان بیشتر شامل آرام بخش ها، مسکن ها و خواب آورها می باشد و در رده های بعدی داروهای مربوط به مشکلات معده، و ضد حساسیت اعلام شده است. زندانیان از نظر مصرف سیگار به سه گروه تفکیک شدند، افرادی که قبلا سیگار مصرف کرده اند با فراوانی ۱۰/۸ درصد، افرادی که در حال حاضر سیگار مصرف می کنند

با فراوانی ۵۵/۵ درصد، افرادی که تاکنون سیگار مصرف نکرده اند ۲۸/۱ درصد و افراد مصرف کننده تفننی سیگار با فراوانی ۰/۰۱ درصد مشاهده گردید.

نمودار ۴-۷ جدول فراوانی وضعیت پزشکی زندانیان

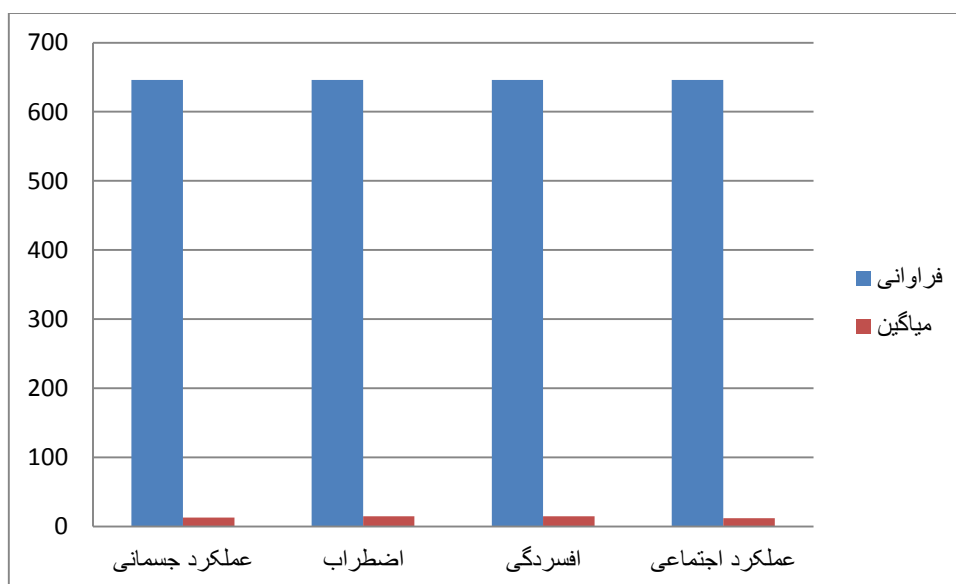

جدول ۴-۸ بررسی وضعیت سلامت روانی مددجویان زندان

متغیر	فراوانی	کمترین	بیشترین	میانگین	انحراف معیار
عملکرد جسمانی	۶۴۶	۷	۲۸	۱۳	۴
اضطراب	۶۴۶	۷	۲۸	۱۵	۵
افسردگی	۶۴۶	۷	۲۸	۱۵	۳
عملکرد اجتماعی	۶۴۶	۷	۲۸	۱۲	۵

جدول ۴-۸ به بررسی توصیفی وضعیت سلامت روان مددجویان زندان پرداخته است. آزمون GHQ (سلامت روان) در روز دوم تحقیق از مددجویان زندان اخذ گردید و ۶۴۶ نفر به این آزمون پاسخگو بودند. خرده مقیاس های مربوط به سلامت روان (کمترین نمره ۷ و بیشترین نمره ۲۸) شامل عملکرد جسمانی با میانگین ۱۳ و انحراف معیار ۴، اضطراب با میانگین ۱۵ و انحراف معیار ۵، افسردگی با میانگین ۱۵ و انحراف معیار ۳ و عملکرد اجتماعی با میانگین ۱۲ و انحراف معیار ۵ مشاهده می گردد، با توجه به نقطه برش ۱۳ در مقیاس های فوق زندانیان در مقیاس عملکرد اجتماعی مشکل دارند و بقیه مقیاس ها در سطح نرمال می باشد.

نمودار ۴-۸ وضعیت سلامت روانی مددجویان زندان

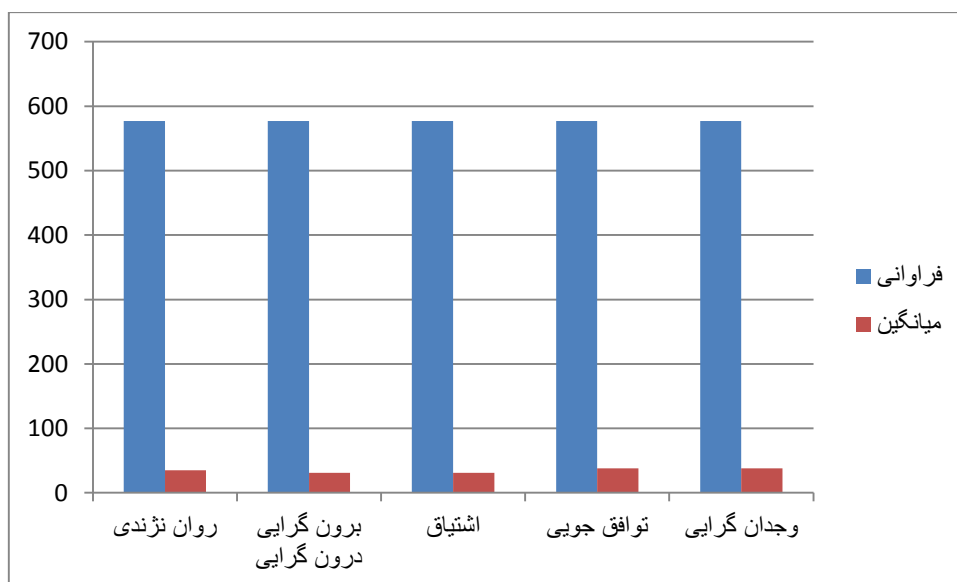

جدول شماره ۴-۹ بررسی وضعیت شخصیتی مددجویان

متغیر	فراوانی	کمترین	بیشترین	میانگین	انحراف معیار
روان نژندی	۵۷۷	۱۶	۸۲	۳۵/۴۰	۶/۹۷
برون گرایی - درون گرایی	۵۷۷	۱۰	۴۵	۳۱/۵۰	۴/۸۶
اشتقاق	۵۷۷	۱۰	۴۵	۳۱/۵۰	۴/۸۶
توافق پذیری	۵۷۷	۱۳	۷۱	۳۸/۲۴	۵/۹۴
وجدان گرایی	۵۷۷	۱۳	۵۶	۳۸/۹۶	۵/۳۱

جدول ۴-۹ به بررسی توصیفی خرده مقیاس های مربوط به پرسشنامه شخصیت مددجویان زندان پرداخته است. پرسشنامه شخصیت نئو در روز سوم تحقیق، تکمیل گردید که ۵۷۷ نفر به این پرسشنامه پاسخ دادند. پنج خرده مقیاس مربوط به پرسشنامه شخصیت شامل روان نژندی، با میانگین ۳۵/۴۰ و انحراف معیار ۶/۹۷، برون گرایی - درون گرایی با میانگین ۳۱/۵۰ و انحراف معیار ۴/۸۶، اشتقاق با میانگین ۳۱/۵۰ و انحراف معیار ۴/۸۶، توافق پذیری با میانگین ۳۸/۲۴ و انحراف معیار ۵/۹۴ و وجدان گرایی با میانگین ۳۸/۹۶ و انحراف معیار ۵/۳۱ مشاهده می گردد.

نمودار شماره ۴-۹ وضعیت شخصیتی مددجویان

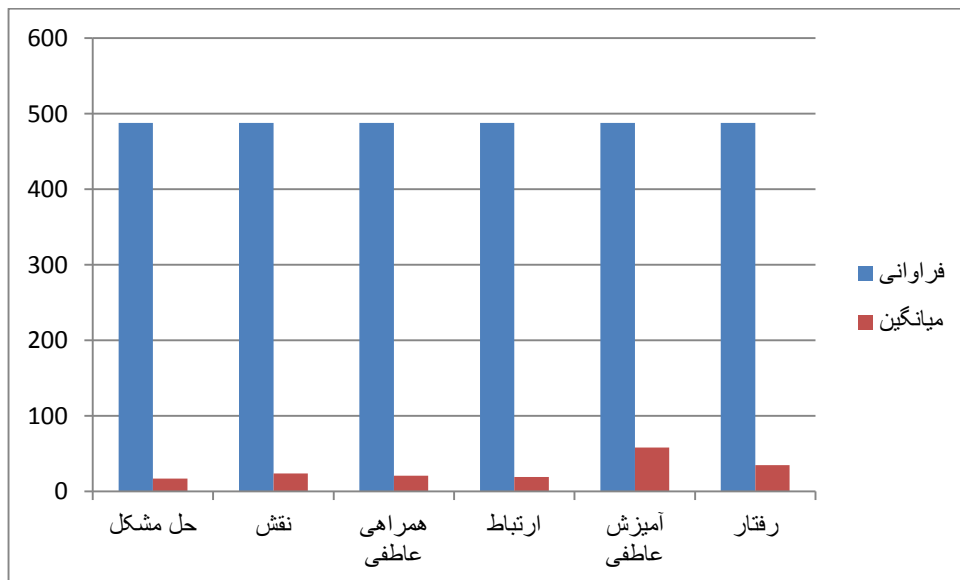

جدول ۴-۱۰ بررسی عملکرد خانوادگی مددجویان

متغیر	فراوانی	کمترین	بیشترین	میانگین	انحراف معیار
حل مشکل	۴۸۸	۷	۲۴	۱۷	۳
نقش	۴۸۸	۱۳	۳۵	۲۴	۳
همراهی عاطفی	۴۸۸	۱۱	۳۲	۲۱	۳/۰۵
ارتباط	۴۸۸	۱۰	۲۸	۱۹	۳
آمیزش عاطفی	۴۸۸	۵۱	۶۷	۵۸	۲
رفتار	۴۸۸	۲۳	۵۰	۳۵	۴/۰۲

جدول ۴-۱۰ آمارهای توصیفی مربوط به عملکرد خانوادگی مددجویان زندان را نشان می دهد. پرسشنامه عملکرد خانواده در روز چهارم تحقیق، تکمیل گردید. تعداد ۴۸۸ نفر به این پرسشنامه پاسخگو بودند. شش خرده مقیاس پرسشنامه شامل حل مشکل با میانگین ۱۷ و انحراف معیار ۳، نقش با میانگین ۲۴ و انحراف معیار ۳، همراهی عاطفی با میانگین ۲۱ و انحراف معیار ۳/۰۵، ارتباط با میانگین ۱۹ و انحراف معیار ۳، آمیزش عاطفی با میانگین ۵۸ و انحراف معیار ۲ و رفتار با میانگین ۳۵ و انحراف معیار ۴/۰۲ مشاهده گردید.

نمودار ۴-۱۰ عملکرد خانوادگی مددجویان

۴-۳- بخش دوم: بررسی نرمال بودن توزیع نمرات متغیرهای تحقیق

جدول ۴-۱۱ بررسی نرمال بودن توزیع نمرات متغیرهای سلامت روان

عملکرد اجتماعی	افسردگی	اضطراب	عملکرد جسمانی	Sig
۰/۳۳۱	۰/۷۰۸	۰/۱۶۵	۰/۳۴۹	
۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۵	α

طبق جدول ۴-۱۱، برای تعیین نوع روش‌های آماری مناسب جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها ابتدا باید توزیع نمرات متغیرهای تحقیق در نمونه‌ی مورد بررسی، مشخص گردد. همانطور که در جدول مشخص است، آزمون کولموگروف-اسمیرنوف نشان داد تمامی داده‌ها از توزیع نرمال برخوردار می‌باشند. بنابراین برای آزمون فرضیات تحقیق می‌توان از روش‌های آماری پارامتریک استفاده نمود. (سطح معنی داری بزرگتر از ۰/۰۵ می باشد).

جدول ۴-۱۲ بررسی نرمال بودن توزیع نمرات متغیرهای وضعیت خانوادگی

رفتار	آمیزش عاطفی	ارتباط	همراهی عاطفی	نقش	حل مشکل	Sig
۰/۳۰۴	۰/۱۹۰	۰/۳۷۱	۰/۶۸۰	۰/۲۱۷	۰/۲۰۸	
۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۵	α

برای تعیین نوع روش‌های آماری مناسب جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها ابتدا باید توزیع نمرات متغیرهای تحقیق در نمونه‌ی مورد بررسی، مشخص گردد. همانطور که در جدول ۴-۱۲ مشخص است، آزمون کولموگروف-اسمیرنوف نشان داد تمامی داده‌ها از توزیع نرمال برخوردار می‌باشند. بنابراین برای آزمون فرضیات تحقیق می‌توان از روش‌های آماری پارامتریک استفاده نمود. (سطح معنی داری بزرگتر از ۰/۰۵ می باشد).

جدول ۴-۱۳ بررسی نرمال بودن توزیع نمرات متغیرهای ویژگی های شخصیتی

روان‌زندگی	برون‌گرایی درون‌گرایی	اشتیاق	توافق‌پذیری	وجدان‌گرایی	
۰/۱۹۹	۰/۲۰۸	۰/۶۵۸	۰/۳۰۱	۰/۲۴۱	Sig
۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۵	α

همانطور که در جدول ۴-۱۳ مشخص است، آزمون کولموگروف-اسمیرنوف نشان داد تمامی داده‌ها از توزیع نرمال برخوردار می‌باشند. بنابراین برای آزمون فرضیات تحقیق می‌توان از روش‌های آماری پارامتریک استفاده نمود. (سطح معنی داری بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد).

۴-۴- بخش سوم: سوالات تحقیق

۴-۴-۱ زندانیان جدید ورود استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان، دارای چه متغیرهای

جمعیت شناختی (جنس، سن، تحصیلات و...) هستند؟

جدول ۴-۱۴ بررسی متغیرهای جمعیت شناختی به تفکیک زندان ها

متغیر	مرکزی		بروجن		لردگان		کانون		نسون		اردوگاه			
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد		
جنس	مرد	۲۴۰	۳۲/۸	۹۷	۱۳/۲	۲۴۲	۳۳/۱	۵	۰/۷	۰	۰	۱۲۷	۱۷/۳	
	زن	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲۱	۲/۹	۰	۰	
تحصیلات	بیسواد	۸	۳/۳	۰	۰	۳۷	۱۵/۳	۰	۰	۹	۴۲/۹	۸	۶/۳	
	سواد خواندن و نوشتن ابتدایی	۱	۱/۴	۰	۰	۲	۱/۸	۰	۰	۰	۰	۲	۱/۶	
	راهنمایی	۹۱	۳۷/۹	۴۰	۴۱/۲	۷۱	۲۹/۳	۳	۶۰	۳	۱۴/۳	۵۶	۴۴/۱	
	دیپلم و پیش دانشگاهی	۷۱	۲۶/۶	۳۴	۳۵/۱	۵۸	۲۴	۲	۴۰	۵	۲۳/۸	۳۰	۲۳/۶	
	فوق دیپلم	۹	۳/۸	۶	۶/۲	۱۱	۵/۴	۰	۰	۰	۰	۳	۲/۴	
	لیسانس	۱۴	۵/۸	۲	۲/۱	۷	۲/۹	۰	۰	۱	۴/۸	۱	۱/۸	
	فوق لیسانس	۵	۱/۲	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	
	محل سکونت	شهر	۱۸۷	۳۲	۹۱	۱۶	۱۷۲	۳۰	۵	۱	۲۱	۳	۹۲	۱۶
		روستا	۵۳	۳۲	۶	۳	۷۰	۴۲	۰	۰	۰	۰	۳۴	۲۰
		فرزند اول	۵۳	۳۲	۲۳	۱۴	۵۲	۳۱	۲	۱	۸	۴	۲۵	۱۵
فرزند دوم		۳۴	۲۶	۱۶	۱۲	۴۹	۳۷	۱	۰	۲	۱	۲۷	۲۰	
فرزند سوم		۴۲	۱۷	۱۹	۱۶	۳۰	۲۶	۱	۰	۱	۰	۱۹	۱۶	
فرزند چهارم		۴۲	۳۹	۱۳	۱۲	۲۸	۲۶	۰	۰	۴	۳	۲۰	۱۸	
فرزند پنجم		۲۲	۲۸	۶	۷	۳۱	۱۲	۱	۱	۱	۱	۱۶	۱۲	
فرزند ششم		۱۴	۵	۳	۳/۱	۲۲	۹/۱	۰	۰	۱	۰	۶	۱۲	

سوال اول به بررسی چهار متغیر جمعیت شناختی (جنس، میزان تحصیلات، محل سکونت، ترتیب تولد) در زندان های استان چهارمحال و بختیاری پرداخته است. از نظر متغیر جنسیت، ۲/۹ درصد از زندانیان زن و ۹۷/۱ درصد مرد می باشند. در بررسی متغیر وضعیت تحصیلات در زندان مرکزی ۳/۳ درصد از زندانیان بی سواد، ۰/۴ درصد دارای سواد خواندن و نوشتن، ۱۶/۷ درصد دارای تحصیلات ابتدایی، ۳۷/۹ درصد دارای تحصیلات راهنمایی، ۲۶/۶ درصد دیپلم و پیش دانشگاهی، ۳/۸ درصد دارای مدرک فوق دیپلم، ۵/۸ درصد دارای تحصیلات لیسانس و ۱/۲ درصد دارای تحصیلات فوق لیسانس می باشند. نما در زندان مرکزی در بین زندانیان با تحصیلات راهنمایی می باشد. در زندان بروجن، ۱۴/۴ درصد دارای تحصیلات ابتدایی، ۴۱/۲ درصد راهنمایی، ۳۵/۱ درصد دیپلم و پیش دانشگاهی، ۶/۲ درصد فوق دیپلم، ۱/۲ درصد لیسانس و ۱ درصد فوق لیسانس می باشند. در زندان بروجن، نما در بین زندانیان با تحصیلات راهنمایی می باشد. در زندان لردگان، ۱۵/۳ درصد بی سواد، ۰/۸ درصد دارای سواد خواندن و نوشتن، ۲۳/۱ درصد ابتدایی، ۲۹/۳ درصد راهنمایی، ۲۴ درصد دیپلم و پیش دانشگاهی، ۵/۴ درصد فوق دیپلم و ۲/۹ درصد دارای تحصیلات لیسانس می باشند. نما در بین زندانیان با تحصیلات راهنمایی مشاهده می گردد. در بین مددجویان کانون اصلاح و تربیت ۶۰ درصد راهنمایی و ۴۰ درصد تحصیلات دیپلم داشتند. در بین زندانیان نسوان ۴۲/۹ درصد بی سواد، ۱۴/۳ درصد با تحصیلات ابتدایی، ۱۴/۳ درصد راهنمایی، ۲۳/۸ درصد دیپلم و ۴/۸ درصد دارای مدرک لیسانس می باشند. در اردوگاه حرفه آموزی و کاردرمانی ۶/۳ درصد بی سواد، ۱/۶ درصد دارای سواد خواندن و نوشتن، ۲۰/۵ درصد ابتدایی، ۴۴/۱ درصد راهنمایی، ۲۳/۶ درصد دیپلم و پیش دانشگاهی، ۲/۴ درصد فوق دیپلم و ۰/۸ درصد لیسانس می باشند. بیشترین میزان بی سوادی در بین مددجویان نسوان مشاهده و بیشترین تحصیلات دانشگاهی در زندان مرکزی ملاحظه گردید. از نظر محل سکونت در زندان مرکزی ۳۲ درصد شهرنشین، ۳۲ درصد روستا نشین، در زندان بروجن ۱۶ درصد شهرنشین و ۳ درصد روستا نشین، در زندان لردگان ۳۰ درصد شهرنشین و ۴۲ درصد روستا نشین، در کانون ۱ درصد شهرنشین، در نسوان ۳ درصد شهرنشین و در اردوگاه ۱۶ درصد شهر نشین و ۲۰ درصد روستا نشینی را به عنوان محل سکونت خود انتخاب کردند. زندان لردگان بیشترین روستا نشین و در زندان مرکزی بیشترین شهرنشین مشاهده گردید. از نظر ترتیب تولد در زندان مرکزی ۳۲ درصد فرزند اول، ۲۶ درصد فرزند دوم، ۱۷ درصد فرزند سوم، ۳۹ درصد فرزند چهارم، ۲۸ درصد فرزند پنجم و ۵ درصد فرزند ششم، در زندان بروجن ۱۴ درصد فرزند اول، ۱۲ درصد فرزند دوم، ۱۶ درصد فرزند سوم، ۱۲

درصد فرزند چهارم، ۷ درصد فرزند پنجم و ۳/۸ درصد فرزند ششم، در زندان لردگان ۳۱ درصد فرزند اول، ۳۷ درصد فرزند دوم، ۲۶ درصد فرزند سوم، ۲۶ درصد فرزند چهارم، ۱۲ درصد فرزند پنجم و ۹ درصد فرزند ششم، در اردوگاه ۱۵ درصد فرزند اول، ۲۰ درصد فرزند دوم، ۱۶ درصد فرزند سوم، ۱۸ درصد فرزند چهارم، ۱۲ درصد فرزند پنجم و ۱۲ درصد فرزند ششم، در نسوان ۴ درصد فرزند اول، ۱ درصد فرزند دوم، ۳ درصد فرزند چهارم، ۱ درصد فرزند پنجم و در کانون ۱ درصد فرزند اول و ۱ درصد فرزند پنجم را به عنوان ترتیب تولد خود اعلام کردند. بیشترین فراوانی مربوط به فرزند اول تا چهارم می باشد، همچنین در متغیر ترتیب تولد تا فرزند پانزدهم را نیز با فراوانی اندک به عنوان ترتیب تولد خود اعلام کرده بودند.

۴-۲ زندانیان استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان، در بدو ورود از نظر سلامتی در چه

وضعیتی هستند؟

جدول ۴-۱۵ بررسی وضعیت سلامتی مددجویان زندان به تفکیک زندان ها

زندان	شاخص	سابقه بیماری		سابقه بستری در بیمارستان	
		ندارد	دارد	ندارد	دارد
مرکزی	فراوانی	۱۶۱	۷۹	۱۲۶	۱۱۲
	درصد	۳۳	۳۱	۳۲	۳۳
بروجن	فراوانی	۵۸	۳۹	۵۱	۴۴
	درصد	۱۲	۱۵	۱۳	۱۳
لردگان	فراوانی	۱۶۹	۷۳	۱۴۹	۹۳
	درصد	۳۵	۲۸	۳۸	۲۷
اردوگاه	فراوانی	۷۷	۵۰	۵۸	۶۷
	درصد	۱۶	۱۹	۴۵	۱۹
نسوان	فراوانی	۱۱	۱۰	۲	۱۹
	درصد	۲	۳	۰	۵
کانون	فراوانی	۲	۳	۲	۳
	فراوانی	۲	۱	۰	۰

در پاسخ به دومین سوال تحقیق مبنی بر بررسی وضعیت سلامتی مددجویان به تفکیک زندان ها، از نظر متغیر سابقه بیماری، زندانیانی که سابقه بیماری ندارند، ۳۳ درصد در زندان مرکزی، ۱۲ درصد زندان بروجن، ۳۵ درصد زندان لردگان، ۱۶ درصد اردوگاه، ۲ درصد نسوان و ۲ درصد در کانون مشاهده گردید، در بین زندانیان زندان لردگان بیشترین فراوانی عدم وجود سابقه بیماری به چشم می خورد. زندانیانی که سابقه بیماری دارند، در زندان مرکزی ۳۱ درصد، بروجن ۱۵ درصد، لردگان ۲۸ درصد، اردوگاه ۱۹ درصد، نسوان ۳ درصد و ۱ درصد در بین مددجویان کانون اصلاح و تربیت ملاحظه می گردد. زندانیان زندان مرکزی با فراوانی ۳۱ درصد بیشترین سابقه بیماری را گزارش کرده اند. از نظر سابقه بستری شدن در بیمارستان ۳۲ درصد از زندانیان زندان مرکزی، سابقه بستری ندارند، ۱۳ درصد از زندان بروجن، ۳۸ درصد از زندان لردگان، ۴۵ درصد از اردوگاه سابقه بستری در بیمارستان نداشتند و ۳۳ درصد از زندان مرکزی، ۱۳ درصد بروجن، ۲۷ درصد از زندان لردگان، ۱۹

درصد اردوگاه و ۵ درصد نسوان سابقه بستری شدن در بیمارستان را داشتند. بیشترین سابقه بستری در بین زندانیان زندان لردگان می باشد.

۳-۴-۴ زندانیان استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان، در بدو ورود از چه ویژگی های روانی برخوردارند؟

جدول ۴-۱۶ بررسی متغیرهای ویژگی های روانی به تفکیک زندان ها

متغیر	عملکرد جسمانی	اضطراب	عملکرد اجتماعی	افسردگی
مرکزی	فراوانی	۲۰۷	۲۰۶	۲۰۷
	میانگین	۱۳/۲۹	۱۴/۵۵	۱۲/۳۳
	انحراف معیار	۴/۴۰	۳/۴۸	۵/۸۶
بروجن	فراوانی	۷۸	۷۶	۷۸
	میانگین	۱۲/۶۷	۱۴/۸۳	۱۲/۲۳
	انحراف معیار	۴/۴۲	۳/۲۲	۵/۸۷
لردگان	فراوانی	۱۶۴	۱۶۵	۱۶۴
	میانگین	۱۴/۱۰	۱۵/۳۶	۱۲/۷۲
	انحراف معیار	۴/۳۳	۳/۰۷	۴/۴۰
کانون	فراوانی	۵	۵	۵
	میانگین	۱۴/۹۲	۱۶/۲۳	۱۴/۳۰
	انحراف معیار	۴/۴۵	۳/۴۴	۵/۳۸
سنوان	فراوانی	۱۲	۱۲	۱۲
	میانگین	۱۷/۲۰	۱۶/۲۰	۲۱/۸۰
	انحراف معیار	۵/۹۳	۳/۷۶	۳/۹۶
اردوگاه	فراوانی	۱۰۸	۱۰۸	۱۰۸
	میانگین	۱۶/۷۸	۱۵/۹۹	۱۸/۰۷
	انحراف معیار	۴/۹۹	۲/۷۸	۷/۳۹

جدول فوق مربوط به آمارهای توصیفی ویژگی های روانی مشتمل بر چهار خرده مقیاس عملکرد جسمانی، اضطراب، عملکرد اجتماعی و افسردگی می باشد. آمارهای مرتبط با زندان مرکزی با فراوانی ۲۰۷ نفر شامل عملکرد جسمانی، با میانگین ۱۳/۲۹ و انحراف معیار ۴/۴۰، اضطراب با میانگین ۱۴/۹۶ و انحراف معیار ۵/۱۷، عملکرد اجتماعی با میانگین ۱۴/۵۵ و انحراف معیار ۳/۴۸ و افسردگی با میانگین ۱۲/۳۳ و انحراف معیار ۵/۸۶ مشاهده می گردد. زندان بروجن با فراوانی ۷۸ نفر، در مقیاس عملکرد جسمانی با میانگین ۱۲/۶۷ و انحراف معیار ۴/۴۲، اضطراب با میانگین ۱۴/۱۶ و انحراف معیار ۵/۸۷، عملکرد اجتماعی با میانگین ۱۴/۸۳ و انحراف معیار ۳/۲۲ و افسردگی با میانگین ۱۲/۲۳ و انحراف معیار ۵/۸۷ مشاهده می گردد. بررسی ویژگی های روانی در زندان لردگان با فراوانی ۱۶۴ نفر، در خرده مقیاس عملکرد جسمانی با میانگین ۱۴/۱۰ و انحراف معیار ۴/۳۳، اضطراب با میانگین ۱۵/۰۹ و انحراف معیار ۴/۴۴، عملکرد اجتماعی با میانگین ۱۵/۳۶ و انحراف معیار ۳/۰۷ و افسردگی با میانگین ۱۲/۷۲ و انحراف معیار ۴/۴۰ در کانون اصلاح و تربیت با فراوانی ۵ نفر در مقیاس عملکرد جسمانی با میانگین ۱۴/۹۲

و انحراف معیار ۴/۴۵، اضطراب با میانگین ۱۶/۲۵ و انحراف معیار ۴/۳۹، عملکرد اجتماعی با میانگین ۱۶/۲۳ و انحراف معیار ۳/۴۴ و افسردگی با میانگین ۱۴/۳۰ و انحراف معیار ۵/۳۸ نشان داده شده است. در بین مددجویان بند نسوان با فراوانی ۱۲ نفر، در مقیاس عملکرد جسمانی با میانگین ۱۷/۲۰ و انحراف معیار ۵/۹۳، اضطراب با میانگین ۱۸/۸۰ و انحراف معیار ۶/۸۳، عملکرد اجتماعی با میانگین ۱۶/۲۰ و انحراف معیار ۳/۷۶ و افسردگی با میانگین ۲۱/۸۰ و انحراف معیار ۳/۹۶ مشاهده گردید. در بین مددجویان اردوگاه حرفه آموزی و کاردرمانی زندان شهرکرد، در بررسی وضعیت روانی با فراوانی ۱۰۸ نفر، در مقیاس عملکرد جسمانی با میانگین ۱۶/۷۸ و انحراف معیار ۴/۹۹، اضطراب با میانگین ۱۹/۵۰ و انحراف معیار ۶/۳۴، عملکرد اجتماعی با میانگین ۱۵/۹۲ و انحراف معیار ۲/۷۸ و افسردگی با میانگین ۱۸/۰۷ و انحراف معیار ۷/۳۹ مشاهده گردید. همانطور که از جدول فوق استنتاج می شود بالاترین نمرات شامل، مقیاس عملکرد جسمانی مددجویان بند نسوان با میانگین نمره ۱۷ (با علائمی از دریافت حس های بدنی که اغلب با برانگیختگی هیجانی همراه است، احساس خستگی و احساس فرد نسبت به وضع سلامتی خود)، در مقیاس اضطراب مددجویان اردوگاه حرفه آموزی و کاردرمانی با نمره ۱۹ (با نشانه هایی از تنش، نگرانی، هراس و دلشوره، بی خوابی)، در مقیاس عملکرد اجتماعی مددجویان کانون اصلاح و تربیت و نسوان با میانگین نمره ۱۶ (با نشانه هایی از ضعف در تعاملات اجتماعی و انجام کارهای روزمره، ضعف در قدرت تصمیم گیری، اشکال در کارکرد های اجتماعی، عدم احساس رضایت از انجام وظایف، عدم احساس مفید بودن در زندگی) و در مقیاس افسردگی مددجویان نسوان با میانگین نمره ۲۱ (با علائم، انزوا طلبی، خلق منفی، گریه کردن، افکار منفی و افکار خودکشی، احساس خود کم بینی) بیشترین مشکل و نشانه های مرضی را در مقیاس های فوق داشتند.

لازم به ذکر است که در هر ۴ بعد مقیاس سلامت روان مددجویان زندان های استان چهارمحال و بختیاری دچار اختلال و نشانه های مرضی می باشند.

جدول ۴-۱۷ تحلیل واریانس ویژگی های روانی در بین زندان ها

منبع تغییر	مجموع	Df	میانگین	F	سطح معنی
	مجدورات		مجدورات		داری

عملکرد جسمانی	بین گروهی	۵۱۵	۵	۱۰۳	۵	/۰۰۰
	درون گروهی	۱۲۵۰۴	۶۴۰	۱۹		
	مجموع	۱۳۰۱۹	۶۴۵			
اضطراب	بین گروهی	۵۶۲	۵	۱۱۲	۴	/۰۰۰
	درون گروهی	۱۵۵۹۸	۶۴۰	۲۴		
	مجموع	۱۶۱۶۱	۶۴۵			
عملکرد اجتماعی	بین گروهی	۲۴۶	۵	۴۹	۴	/۰۰۰
	درون گروهی	۷۰۲۳	۶۴۰	۱۰		
	مجموع	۷۲۷۰	۶۴۵			
افسردگی	بین گروهی	۱۱۱۵	۵	۲۲۳	۷	/۰۰۰
	درون گروهی	۱۸۷۶۴	۶۴۰	۲۹		
	مجموع	۱۹۸۷۹	۶۴۵			

در پاسخ به سوال سوم تحقیق مبنی بر بررسی ویژگی های روانی زندانیان در زندان های استان چهارمحال و بختیاری، جهت بررسی تفاوت بین زندان های استان از تحلیل واریانس استفاده شد. یافته های بدست آمده در خرده مقیاس عملکرد جسمانی ($f(5,640)=5, p=0/000$) در خرده مقیاس اضطراب ($f(5,640)=4, p=0/000$)، عملکرد اجتماعی ($f(5,640)=4, p=0/000$) و خرده مقیاس افسردگی ($f(5,640)=7, p=0/000$) نشان دهنده تفاوت ویژگی های روانی در بین زندانیان زندان های استان و معنادار بودن پرسش می باشد. با توجه به جدول فوق از آزمون توکی (HSD) پس از معنی دار شدن آزمون F استفاده شد تا تفاوت بین گروه ها در متغیر مورد نظر مشخص شود که نتایج زیر به دست آمد: (۱) بین عملکرد جسمانی بین زندان نسوان و زندان لردگان و زندان مرکزی تفاوت وجود دارد. (۲) در بعد اضطراب بین بند نسوان و اردوگاه و زندان مرکزی تفاوت وجود دارد. (۳) در بعد عملکرد اجتماعی بین بند نسوان و زندان مرکزی و بروجن تفاوت وجود دارد. (۴) در بعد افسردگی بین نسوان و مرکزی تفاوت وجود دارد، بین زندان مرکزی و لردگان تفاوت و بین کانون اصلاح و تربیت و اردوگاه تفاوت وجود دارد.

۴-۴-۴- زندانیان استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان، در بدو ورود از چه ویژگی های

شخصیتی برخوردارند؟

جدول ۴-۱۸ بررسی متغیرهای ویژگی های شخصیتی به تفکیک زندان ها

متغیر	روان نژندی	برون گرایی - درون گرایی	اشتیاق	توافق پذیری	وجدان گرایی
مرکزی	فراوانی	۲۰۷	۲۰۷	۲۰۶	۲۰۷
	میانگین	۳۴/۸۷	۳۱/۶۸	۳۷/۳۸	۳۹/۳۲
	انحراف معیار	۷/۹۴	۴/۸۹	۶/۰۴	۵/۶۶
بروجن	فراوانی	۷۹	۷۹	۷۹	۷۹
	میانگین	۳۳/۷۶	۳۲/۰۶	۳۷/۷۳	۳۸/۴۲
	انحراف معیار	۷/۸۹	۴/۷۹	۵/۲۶	۵/۹۶
لردگان	فراوانی	۱۶۵	۱۶۵	۱۶۵	۱۶۵
	میانگین	۳۶/۲۰	۳۱/۵۲	۳۶/۸۴	۳۸/۰۵
	انحراف معیار	۴/۸۳	۴/۳۵	۴/۰۹	۴/۸۲
کانون	فراوانی	۵	۵	۵	۵
	میانگین	۴۴/۸۰	۳۴/۴۰	۳۹/۲۰	۴۱/۴۰
	انحراف معیار	۵/۷۶	۳/۵۷	۴/۷۶	۳/۹۱
نسون	فراوانی	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲
	میانگین	۳۸/۵۸	۳۰/۰۸	۳۳/۶۶	۳۴/۶۶
	انحراف معیار	۵/۳۱	۳/۹۱	۴/۴۳	۵/۴۹
اردوگاه	فراوانی	۱۰۸	۱۰۸	۱۰۸	۱۰۸
	میانگین	۳۵/۶۲	۳۰/۷۴	۳۶/۳۲	۳۷/۹۵
	انحراف معیار	۶/۷۶	۵/۵۹	۶/۱۱	۶/۱۷

در بحث از آمارهای توصیفی مربوط به ویژگی های شخصیتی زندانیان استان چهارمحال و بختیاری که از پرسشنامه آزمون

شخصیتی نئو استفاده شده بود، پرسشنامه شامل پنج خرده مقیاس می باشد که در شش زندان مورد بررسی قرار گرفته شد.

در زندان مرکزی خرده مقیاس روان نژندی با میانگین ۳۴/۸۷ و انحراف معیار ۷/۹۴، برون گرایی - درون گرایی با میانگین

۳۱/۶۸ و انحراف معیار ۴/۸۹، اشتیاق پذیری با میانگین ۳۷/۳۸ و انحراف معیار ۶/۰۴، توافق پذیری با میانگین ۳۸/۶۱ و

انحراف معیار ۵/۶۶ و خرده مقیاس وجدان گرایی با میانگین ۳۹/۳۲ و انحراف معیار ۵/۶۶ نشان داده شده است. در زندان

بروجن، خرده مقیاس روان نژندی با میانگین ۳۳/۷۶ و انحراف معیار ۷/۸۹، برون گرایی - درون گرایی با میانگین ۳۲/۰۶ و

انحراف معیار ۴/۷۹، اشتیاق پذیری با میانگین ۳۷/۷۳ و انحراف معیار ۵/۲۶، توافق پذیری با میانگین ۳۸/۴۲ و انحراف معیار

۵/۹۶ و خرده مقیاس وجدان گرایی با میانگین ۴۰/۱۶ و انحراف معیار ۴/۹ ملاحظه می گردد. در زندان لردگان، خرده مقیاس

روان نژندی با میانگین ۳۶/۲۰ و انحراف معیار ۴/۸۳، برون گرایی - درون گرایی با میانگین ۳۱/۵۲ و انحراف معیار ۴/۳۵، اشتیاق پذیری با میانگین ۳۶/۸۴ و انحراف معیار ۴/۰۹، توافق پذیری با میانگین ۳۸/۰۵ و انحراف معیار ۴/۸۲ و خرده مقیاس وجدان گرایی با میانگین ۳۸/۳۱ و انحراف معیار ۴/۶۴ نشان داده شده است. در بین مددجویان کانون اصلاح و تربیت، خرده مقیاس روان نژندی با میانگین ۴۴/۸۰ و انحراف معیار ۵/۷۶، برون گرایی - درون گرایی با میانگین ۳۴/۴۰ و انحراف معیار ۳/۵۷، اشتیاق پذیری با میانگین ۳۹/۲۰ و انحراف معیار ۴/۷۶، توافق پذیری با میانگین ۴۱/۴۰ و انحراف معیار ۳/۹۱ و خرده مقیاس وجدان گرایی با میانگین ۴۲ و انحراف معیار ۴/۷۹ مشاهده می گردد. در بین مددجویان نسوان، خرده مقیاس روان نژندی با میانگین ۳۸/۵۸ و انحراف معیار ۵/۳۱، برون گرایی - درون گرایی با میانگین ۳۰/۰۸ و انحراف معیار ۳/۹۱، اشتیاق پذیری با میانگین ۳۳/۶۶ و انحراف معیار ۴/۴۳، توافق پذیری با میانگین ۳۴/۶۶ و انحراف معیار ۵/۴۹ و خرده مقیاس وجدان گرایی با میانگین ۳۶/۴۱ و انحراف معیار ۴/۵۸ نشان داده شده است. در اردوگاه حرفه آموزی و کاردرمانی، خرده مقیاس روان نژندی با میانگین ۳۵/۶۲ و انحراف معیار ۶/۷۶، برون گرایی - درون گرایی با میانگین ۳۰/۷۴ و انحراف معیار ۵/۵۹، اشتیاق پذیری با میانگین ۳۶/۳۲ و انحراف معیار ۶/۱۱، توافق پذیری با میانگین ۳۷/۹۵ و انحراف معیار ۶/۱۷ و خرده مقیاس وجدان گرایی با میانگین ۳۸/۴۹ و انحراف معیار ۶/۰۲ ملاحظه شد. در مقیاس روان نژندی مددجویان نسوان با میانگین ۳۸/۵۷ و در بین مددجویان کانون، بقیه مقیاس ها شامل برون گرایی - درون گرایی ۳۴/۴۰، اشتیاق پذیری ۳۹/۲۰، توافق پذیری ۴۱/۴۰ و وجدان گرایی با میانگین ۴۲ بیشترین نمره را به خود اختصاص داده است. بنابراین شاخص روان آزردهی با علائمی از بی ثباتی عاطفی، ناسازگاری، عصبیت، روان آزردهی، داشتن احساسات منفی مانند غم، برانگیختگی، خشم و احساس گناه به طور متوسط در بین زندانیان به خصوص مددجویان کانون، و با اختلاف کمی در مددجویان نسوان و زندان لردگان مشهود می باشد. همچنین در شاخص برون گرایی - درون گرایی، مددجویان زندان های استان نمره ی در طیف متوسط دریافت کردند، در این بین نمره مددجویان کانون بالاتر از بقیه می باشد که نشان از دوستداری معاشرت اجتماعی و اهل گفتگو بودن را دارد، ولی در مجموع نمره متوسط مددجویان نشان از نه کاملاً درون گرا نه کاملاً برون گرا بودن دارد. همچنین نمره متوسط در شاخص اشتیاق پذیری نمایانگر نه کاملاً محافظه کار بودن و نه کاملاً مشتاق بودن نسبت به تجارب جدید است. مددجویان کانون بیشترین نمره که نشانگر اشتیاق بیشتر نسبت به تجارب جدید و مددجویان نسوان کمترین

نمره که نشان دهنده محافظه کار بودن آنان می باشد، دریافت کردند. در شاخص توافق پذیری نیز مددجویان زندان های استان نمره متوسط کسب کردند که در این میان مددجویان کانون بیشترین نمره، که نمایانگر تمایل به نوع دوستی، در نظر گرفتن دیگران و مددجویان نسوان کمترین نمره که نشانگر تمایلات خود محورانه و عدم در نظر گرفتن دیگران را شامل می شود. شاخص وجدان گرایی در نمرات بالا با مشخصات دارای هدف بودن، خواست های قوی و مشخص و نمرات پایین با ویژگی های ایراد گیری های کسل کننده، وسواس به پاکیزگی و فشار فوق العاده به خود در امور کاری و حرفه ای مشخص است. مددجویان کانون بیشترین نمره و مددجویان نسوان کمترین نمره را در شاخص وجدان گرایی دریافت کردند.

جدول ۴-۱۹ تحلیل واریانس ویژگی های شخصیتی در بین زندان ها

منبع تغییر	مجموع	df	میانگین	F	سطح معنی
	مجذورات		مجذورات		داری

روانرنجوری	بین گروهی	۹۴۲/۲۳	۵	۱۸۸/۴۴	۳/۹۷	۰/۰۲
	درون گروهی	۲۶۹۴۴/۳۶	۵۶۸	۴۷/۴۳		
	مجموع	۲۷۸۸۶/۶۰	۵۷۳			
برون گرای-درون	بین گروهی	۱۶۱/۲۹	۵	۳۲/۲۵	۱/۳۶	۰/۲۳۴
گرایی	درون گروهی	۱۳۴۵۴/۹۵	۵۷۱	۲۳/۵۶		
	مجموع	۱۳۶۱۶/۲۴	۵۶۷			
اشتتیاق پذیری	بین گروهی	۲۸۰/۸۶	۵	۵۶/۱۷	۱/۹۱	۰/۰۹۰
	درون گروهی	۱۶۴۸۷/۹۲	۵۶۲	۲۹/۳۳		
	مجموع	۱۶۷۶۸/۷۸	۵۶۷			
توافق پذیری	بین گروهی	۲۴۹/۱۰	۵	۴۹/۸۲	۱/۴۱	۰/۲۱۷
	درون گروهی	۲۰۰۰۳/۲۶	۵۶۸	۳۵/۲۱		
	مجموع	۲۰۲۵۲/۳۶	۵۷۳			
وجدان گرایی	بین گروهی	۳۵۵/۱۵	۵	۷۱/۰۳	۲/۵۷	۰/۰۲۷
	درون گروهی	۱۵۶۱۷/۹۸	۵۶۰	۲۷/۸۸		
	مجموع	۱۵۹۷۳/۱۴	۵۶۵			

در بررسی ویژگی های شخصیتی زندانیان و تفاوت آن در زندان های استان چهارمحال و بختیاری، پنج خرده مقیاس مورد تحلیل واریانس قرار گرفت. طبق یافته های بدست آمده از خرده مقیاس روان رنجوری ($f(5,568)=3/97, p=0/002$) طبق یافته های بدست آمده و سطح معناداری، مقیاس روان رنجوری در بین زندانیان در زندان های استان تفاوت معناداری دارد. مقیاس برون گرایی - درون گرایی با نتایج بدست آمده ($f(5,571)=1/36, p=0/234$) گویای معنادار بودن تفاوت خرده مقیاس برون گرایی - درون گرایی در بین زندانیان نمی باشد. در تحلیل خرده مقیاس اشتتیاق پذیری، طبق نتایج بدست آمده و با توجه به سطح معناداری ($f(5,562)=1/91, p=0/090$) در بین زندانیان استان، اشتتیاق پذیری تفاوت معناداری مشاهده نگردید. در تحلیل خرده مقیاس توافق پذیری بر حسب یافته ای بدست آمده ($f(5,568)=1/41, p=0/217$) با توجه به سطح معناداری بدست آمده، تفاوت معناداری بین زندانیان در سطح استان در مقیاس توافق پذیری مشاهده نگردید. در مقیاس وجدان گرایی طبق آمارهای بدست آمده ($f(5,560)=2/57, p=0/027$) و سطح معناداری، در خرده مقیاس وجدان گرایی بین زندانیان زندان های استان چهارمحال و بختیاری تفاوت معناداری مشاهده نمی گردد. با توجه به جدول

فوق، آزمون توکی (HSD) پس از معنی دار شدن آزمون F استفاده شد تا تفاوت بین گروه ها در متغیر مورد نظر مشخص شود که نتایج زیر به دست آمد: (۱) بین ویژگی های روان رنجوری در زندان مرکزی و لردگان تفاوت وجود دارد. (۲) در وجدان گرایی بین بند نسوان، زندان لردگان، مرکزی و بروجن تفاوت وجود دارد.

۴-۴-۵- ویژگی های خانوادگی زندانیان در بدو ورود در استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان،

کدامند؟

جدول ۴-۲۰ بررسی ویژگی های خانوادگی به تفکیک زندان ها

متغیر	حل مشکل	نقش	همراهی عاطفی	ارتباط	آمیزش عاطفی	کنترل رفتار
-------	---------	-----	--------------	--------	-------------	-------------

۱۶۸	۱۶۸	۱۶۸	۱۶۸	۱۶۸	۱۶۸	فراوانی	مرکزی
۳۵/۰۷	۵۷/۹۴	۱۹/۴۵	۲۱/۴۸	۲۵/۰۹	۱۷/۳۰	میانگین	
۳/۸۵	۲/۷۲	۳/۱۷	۲/۹۷	۳/۶۹	۳/۸۳	انحراف معیار	
۶۳	۶۳	۶۳	۶۳	۶۳	۶۳	فراوانی	بروجن
۳۶/۵۵	۵۸/۱۲	۲۰/۱۴	۲۲/۵۴	۲۴/۸۵	۱۸/۲۳	میانگین	
۴/۷۹	۳/۴۸	۳/۶۱	۳/۹۴	۳/۹۳	۳/۷۴	انحراف معیار	
۱۳۹	۱۳۹	۱۳۹	۱۳۹	۱۳۹	۱۳۹	فراوانی	لردگان
۳۶/۴۱	۵۹/۹۸	۱۹/۳۵	۲۱/۷۲	۲۴/۸۳	۱۶/۸۲	میانگین	
۳/۶۰	۲	۲/۳۰	۲/۶۶	۲/۹۰	۲/۲۱	انحراف معیار	
۵	۵	۵	۵	۵	۵	فراوانی	کانون
۳۵/۴۷	۵۸/۶۰	۱۹/۴۸	۲۱/۴۶	۲۴/۵۵	۱۷/۶۶	میانگین	
۴/۲۲	۲/۹۲	۳/۰۶	۳/۰۸	۳/۸۳	۳/۳۷	انحراف معیار	
۳۵	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲	فراوانی	نسون
۳۵/۶۰	۵۶/۸۰	۱۸/۴۰	۲۱/۶۰	۲۳/۶۰	۱۶/۸۰	میانگین	
۳/۱۳	۲/۵۸	۳/۳۶	۴/۴۴	۱/۵۱	۴/۶۵	انحراف معیار	
۱۰۸	۱۰۸	۱۰۸	۱۰۸	۱۰۸	۱۰۸	فراوانی	اردوگاه
۳۳/۵۰	۵۶/۵۰	۱۶/۹۰	۲۱/۸۰	۲۳/۹۰	۱۱/۹۰	میانگین	
۲/۹۰	۲/۲۵۴	۲/۴۶	۱/۵۴	۱/۵۹	۵/۲۱	انحراف معیار	

طبق جدول فوق آمارهای توصیفی مربوط به ویژگی های خانوادگی با شش خرده مقیاس بیان شده است. در زندان مرکزی، خرده مقیاس حل مشکل با میانگین ۱۷/۳۰ و انحراف معیار ۳/۸۳، خرده مقیاس نقش با میانگین ۲۵/۰۹ و انحراف معیار ۳/۶۹، همراهی عاطفی با میانگین ۲۱/۴۸ و انحراف معیار ۲/۹۷، ارتباط با میانگین ۱۹/۴۵ و انحراف معیار ۳/۱۷، آمیزش عاطفی با میانگین ۵۷/۹۴ و انحراف معیار ۲/۷۲ و کنترل رفتار با میانگین ۳۵/۰۷ و انحراف معیار ۳/۸۵ مشاهده گردید. در زندان بروجن، خرده مقیاس حل مشکل با میانگین ۱۸/۲۳ و انحراف معیار ۳/۷۴، خرده مقیاس نقش با میانگین ۲۴/۸۵ و انحراف معیار ۳/۹۳، همراهی عاطفی با میانگین ۲۲/۵۴ و انحراف معیار ۳/۹۴، ارتباط با میانگین ۲۰/۱۴ و انحراف معیار ۳/۶۱، آمیزش عاطفی با میانگین ۵۸/۱۲ و انحراف معیار ۳/۴۸ و کنترل رفتار با میانگین ۳۶/۵۵ و انحراف معیار ۴/۷۹ مشاهده گردید. همچنین در زندان لردگان آمارهای توصیفی بدین شرح می باشد. خرده مقیاس حل مشکل با میانگین ۱۶/۸۲ و انحراف معیار ۲/۲۱، خرده مقیاس نقش با میانگین ۲۴/۸۳ و انحراف معیار ۲/۹۰، همراهی عاطفی با میانگین ۲۱/۷۲ و انحراف معیار ۲/۶۶، ارتباط با میانگین ۱۹/۳۵ و انحراف معیار ۲/۳۰، آمیزش عاطفی با میانگین ۵۹/۹۸ و انحراف معیار ۲ و کنترل

رفتار با میانگین ۳۶/۴۱ و انحراف معیار ۳/۶۰ مشاهده گردید. در بین مددجویان کانون، خرده مقیاس حل مشکل با میانگین ۱۷/۶۶ و انحراف معیار ۳/۳۷، خرده مقیاس نقش با میانگین ۲۴/۵۵ و انحراف معیار ۳/۸۳، همراهی عاطفی با میانگین ۲۱/۴۶ و انحراف معیار ۳/۰۸، ارتباط با میانگین ۱۹/۴۸ و انحراف معیار ۳/۰۶، آمیزش عاطفی با میانگین ۵۸/۶۰ و انحراف معیار ۲/۹۹ و کنترل رفتار با میانگین ۳۵/۴۷ و انحراف معیار ۴/۲۲ نشان داده شد. در بین مددجویان نسوان، خرده مقیاس حل مشکل با میانگین ۱۶/۸۰ و انحراف معیار ۴/۶۵، خرده مقیاس نقش با میانگین ۲۳/۶۰ و انحراف معیار ۱/۵۱، همراهی عاطفی با میانگین ۲۱/۶۰ و انحراف معیار ۴/۴۴، ارتباط با میانگین ۱۸/۴۰ و انحراف معیار ۳/۳۶، آمیزش عاطفی با میانگین ۵۶/۸۰ و انحراف معیار ۲/۵۸ و کنترل رفتار با میانگین ۳۵/۶۰ و انحراف معیار ۳/۱۳ مشاهده گردید و در بین مددجویان اردوگاه حرفه آموزی و کاردرمانی، خرده مقیاس حل مشکل با میانگین ۱۱/۹۰ و انحراف معیار ۵/۲۱، خرده مقیاس نقش با میانگین ۲۳/۹۰ و انحراف معیار ۱/۵۹، همراهی عاطفی با میانگین ۲۱/۸۰ و انحراف معیار ۱/۵۴، ارتباط با میانگین ۱۶/۹۰ و انحراف معیار ۲/۴۶، آمیزش عاطفی با میانگین ۵۶/۵۰ و انحراف معیار ۲/۵۴ و کنترل رفتار با میانگین ۳۳/۵۰ و انحراف معیار ۲/۹۲ مشاهده گردید. بنابراین با توجه به یافته های بدست آمده، مددجویان اردوگاه در بعد حل مشکل نمره پایین تری کسب کردند که نشان دهنده ضعف در حل مساله و اخذ تصمیمات صحیح می باشد، در بعد نقش مددجویان کانون، نسوان و اردوگاه نمرات پایین تری کسب کردند که گویای مشکل در انجام نقش ها و بر عهده گرفتن مسئولیت های خانوادگی می باشد. مددجویان نسوان، اردوگاه، کانون و زندان لردگان در بعد همراهی عاطفی نمره کمتری بدست آوردند که نشان دهنده وجود مشکلاتی در بروز محبت، عواطف و هیجانات مثبت در خانواده می باشد. در بعد ارتباط مددجویان نسوان و اردوگاه کمترین نمره را بدست آوردند که علائمی از ضعف ارتباط کلامی و غیر کلامی در خانواده وجود دارد. در بعد آمیزش عاطفی مددجویان کانون، نسوان و اردوگاه کمترین نمره را کسب کردند. در بعد کنترل رفتار مددجویان نسوان و اردوگاه پایین ترین نمره را بدست آوردند که نمایانگر وجود رفتارهای تکانه ای و آنی و عدم وجود رفتارهای کنترل شده می باشند.

جدول ۴-۲۱ تحلیل واریانس ویژگی های خانوادگی در بین زندان ها

منبع تغییر	مجموع	Df	میانگین	F	سطح معنی
	مجدورات		مجدورات		داری
حل مشکل	بین گروهی	۵	۷۸	۶	/۰۰۰
	درون گروهی	۴۸۲	۱۱		
	مجموع	۴۸۷			
نقش	بین گروهی	۵	۷	۳	/۰۰۰
	درون گروهی	۴۸۲	۱۲		
	مجموع	۴۸۷			
همراهی عاطفی	بین گروهی	۵	۱۱	۲	/۰۰۰
	درون گروهی	۴۸۱	۹		
	مجموع	۴۸۶			
ارتباط	بین گروهی	۵	۲۰	۱	/۰۴۵
	درون گروهی	۴۸۳	۸		
	مجموع	۴۸۸			
آمیزش عاطفی	بین گروهی	۵	۸۲	۱۱	/۰۰
	درون گروهی	۴۸۲	۷		
	مجموع	۴۸۷			
کنترل رفتار	بین گروهی	۵	۴۶	۲	/۰۱
	درون گروهی	۴۸۲	۱۵		
	مجموع	۴۸۷			

در پاسخ به سوال بررسی ویژگی های خانوادگی های و تفاوت آن در بین زندان های استان، از آزمون تحلیل واریانس استفاده شد. طبق یافته های بدست آمده از تحلیل خرده مقیاس حل مشکل ($f(5,482)=6, p=0/000$) و سطح معناداری بدست آمده، در مقیاس حل مشکل تفاوت معناداری بین زندانیان زندان های استان وجود دارد. در خرده مقیاس نقش، با یافته های ($f(5,482)=3, p=0/000$) نشانگر معنادار بودن تفاوت خرده مقیاس نقش در بین زندانیان زندان های استان می باشد. در خرده مقیاس همراهی عاطفی، با نتایج ($f(5,481)=1, p=0/000$) نشانگر معنادار بودن تفاوت خرده مقیاس همراهی عاطفی در بین زندانیان می باشد. خرده مقیاس ارتباط ($f(5,483)=2, p=0/045$) نظر به نتایج بدست آمده و سطح معناداری،

بیانگر تفاوت در خرده مقیاس ارتباط در بین زندانیان استان می باشد. در خرده مقیاس آمیزش عاطفی ($f(5,482)=11, p=0/000$) با توجه به سطح معناداری بدست آمده گویای وجود تفاوت در خرده مقیاس آمیزش عاطفی در بین زندانیان استان می باشد. خرده مقیاس کنترل رفتار ($f(5,482)=2, p=0/01$) با توجه به سطح معناداری بدست آمده تفاوت معناداری بین زندان های استان در خرده مقیاس کنترل رفتار مشاهده گردید. با توجه به جدول فوق از آزمون توکی (HSD) پس از معنی دار شدن آزمون F استفاده شد تا تفاوت بین گروه ها در متغیر مورد نظر مشخص شود که نتایج زیر به دست آمد: (۱) بین ویژگی های خانوادگی در بین مددجویان بند نسوان و بقیه زندان ها تفاوت وجود دارد. (۲) در بعد حل مشکل بین اردوگاه و زندان لردگان و مرکزی تفاوت وجود دارد. (۳) در بعد نقش بین بند مرکزی و لردگان تفاوت وجود دارد. (۴) در بعد ارتباط بین تمامی زندان ها تفاوت وجود دارد. (۵) در بعد آمیزش عاطفی بین زندان لردگان و مرکزی تفاوت وجود دارد. (۵) در بعد کنترل رفتار بین زندان مرکزی و کانون اصلاح و تربیت تفاوت وجود دارد.

۴-۴-۶- ویژگی های شغلی زندانیان در بدو ورود در استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان،

کدامند؟

جدول ۴-۲۲ بررسی ویژگی های شغلی زندانیان به تفکیک زندان ها

کانون	نسوان	اردوگاه	لردگان	بروجن	مرکزی	ایعاد

وضعیت شغلی	آزاد	فراوانی		درصد		در صد	فراوانی		درصد		فراوانی	درصد
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد		فراوانی	درصد				
	۲۰۷	۷۷	۱۲	۱۹۹	۳۳	۱۱۵	۱۹	۱	۰	۱	۰	۰
دولتی	۸	۳	۱۷	۴	۲۳	۲	۱۱	۰	۰	۰	۰	۰
خصوصی	۸	۰	۰	۲	۱۴	۱	۷	۳	۲۱	۰	۰	۰
بیکار	۱۵	۹	۱۴	۲۹	۴۶	۸	۱۲	۰	۰	۲	۳	۰
دانش آموز	۲	۷	۴۱	۶	۳۵	۰	۰	۰	۰	۲	۱۱	۰
سایر	۰	۱	۵	۱	۵	۱	۵	۱۷	۸۵	۰	۰	۰

با توجه به بررسی ویژگی های شغلی مددجویان زندان های استان چهارمحال و بختیاری، وضعیت شغلی به تفکیک زندانیان که شغل آزاد دارند، ۳۴ درصد زندان مرکزی، ۱۲ درصد زندان بروجن، ۳۳ درصد لردگان، ۱۹ درصد اردوگاه، نما در بین زندانیان زندان مرکزی قرار دارد. در شغل دولتی ۴۷ درصد زندان مرکزی، ۱۷ درصد بروجن، ۲۳ درصد لردگان، ۱۱ درصد اردوگاه، که بیشترین فراوانی در زندان مرکزی است و در مشاغل خصوصی ۵۷ درصد زندان مرکزی، ۱۴ درصد لردگان، ۷ درصد اردوگاه و ۲۱ درصد نسوان، فراوانی در زندان مرکزی است. افراد بیکار ۲۳ درصد زندان مرکزی، ۱۴ درصد بروجن، ۴۶ درصد لردگان، ۱۲ درصد اردوگاه و ۳ درصد کانون بیشترین وضعیت بیکاری در بین زندانیان زندان لردگان به چشم می خورد. زندانیان دانش آموز یا دانشجو نیز، ۱۱ درصد زندان مرکزی، ۴۱ درصد در بروجن، ۳۵ درصد لردگان و ۱۱ درصد در کانون، و ۸۵ درصد از مددجویان نسوان وضعیت شغلی خود را خانه دار اعلام کردند. در زندان بروجن، لردگان و اردوگاه با فراوانی ۵ درصد عناوین شغلی دیگر را عنوان کردند. بیشترین بیکار را زندان لردگان، بیشترین دانش آموز یا دانشجو در زندان بروجن، و سایر عناوین شغلی آزاد، دولتی و خصوصی در زندان مرکزی دارای بیشترین فراوانی می باشد.

۴-۷- ویژگی های قضایی زندانیان در بدو ورود در استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان،

کدامند؟

جدول ۴-۲۳ بررسی متغیرهای مربوط به ویژگی های قضایی زندانیان به تفکیک زندان ها

زندان	شاخص	سابقه حبس		نوع محکومیت			جرم						
		ندارد	دارد	تحت محکومیت	محکومیت	بازداشت	مالی	سرقت	قتل				
ن		ندارد	دارد	تحت محکومیت	محکومیت <td>بازداشت</td> <td>مالی</td> <td>سرقت</td> <td>قتل</td> <td>منکرات</td> <td>مواد</td> <td>امنیتی</td> <td>درگیری</td>	بازداشت	مالی	سرقت	قتل	منکرات	مواد	امنیتی	درگیری

							موقت						
	۳۷	۱۲	۵	۳	۶	۶۵	۹۹	۴	۷۷	۱۵۸	۶۹	۱۷	۱
مرکزی												فراوانی	
	۱۳/۸	۵	۰/۰۸	۲	۱/۷	۲۷/۱	۴۰/۸	۱	۴۸	۳۰	۲۶	۳۶	درصد
بروجن												فراوا	
	۲۵	۱	۸	۲	۰	۳۱	۲۲	۳	۱۶	۷۶	۲۵	۷۲	درصد
	۲۵/۷۷	۱	۸/۲۴	۱/۱	۰	۳۲	۲۲/۷	۳/۱	۱۰/۱	۱۴	۹	۱۵	فراوانی
لردگان												فراوانی	
	۳۲	۲۱	۳۴	۱	۳	۴۴	۸۲	۲۷	۴۶	۱۶۹	۸۶	۱۵	درصد
	۹/۱	۸/۷	۱۴	۰/۰۴	۱/۲	۱۸/۲	۳۹/۹	۱۱	۲۸	۳۲	۳۳	۳۲	فراوا
اردوگاه												فراوانی	
	۰	۰	۱۲۷	۰	۰	۰	۰	۱۲	۱۴	۲	۶۸	۵۸	درصد
	۰	۰	۷۲	۰	۰	۰	۰	۹	۸	۰	۲۶	۱۲	فراوا
نسوان												فراوانی	
	۰	۰	۳	۶	۰	۶	۲	۱	۴	۱۶	۱۰	۱۱	درصد
	۰	۰	۱/۸	۲۸/۶	۰	۴	۱	۲/۱	۲	۳/۱	۳	۲	فراوا
کانون												فراوانی	
	۰	۰	۱	۱	۱	۳	۰	۱	۴		۰	۵	درصد
	۰	۰	۱	۰/۰۶	۱	۲	۰	۲۱	۲		۰	۱/۱	فراوا

در پاسخ به وضعیت قضایی زندانیان زندان های استان چهارمحال و بختیاری، سه متغیر سابقه حبس، نوع محکومیت و جرم در نظر گرفته شده است. زندانیانی که سابقه حبس ندارند، ۳۶ درصد در زندان مرکزی، ۱۵ درصد بروجن، ۳۲ درصد لردگان، ۱۲ درصد اردوگاه، ۲ درصد نسوان و ۱/۱ درصد در کانون ملاحظه می گردد. زندانیانی که دارای سابقه حبس می باشند، ۲۶ درصد در زندان مرکزی، ۹ درصد زندان بروجن، ۳۳ درصد زندان لردگان، ۲۶ درصد اردوگاه و ۲ درصد در نسوان گزارش شده است. در زندان مرکزی با فراوانی ۳۶ درصد بیشترین گزارش را مبنی بر عدم سابقه حبس و در زندان لردگان با فراوانی ۳۳ درصد بیشترین گزارش سابقه حبس مشاهده می گردد. از نظر شاخص نوع محکومیت، زندانیان به سه گروه تحت قرار، محکوم و بازداشت موقت تفکیک شدند. زندانیان تحت قرار در زندان مرکزی با فراوانی ۳۰ درصد، در بروجن ۱۴ درصد، لردگان ۳۲ درصد و نسوان ۲ درصد مشاهده گردید، زندانیان محکوم، در زندان مرکزی با فراوانی ۴۸ درصد، بروجن ۱۰/۱ درصد، لردگان

۲۸ درصد، اردوگاه ۸ درصد، نسوان ۲/۱ درصد و کانون ۲ درصد، زندانیان بازداشت موقت، ۱ درصد زندان مرکزی، ۳/۱ درصد زندان بروجن، ۱۱ درصد لردگان، ۹ درصد اردوگاه، ۱ درصد نسوان و ۲۱ درصد کانون وضعیت محکومیت خود را اعلام کردند. در زندان لردگان بیشترین فراوانی زندانیان تحت قرار، در زندان مرکزی بیشترین زندانیان محکوم و در بین مددجویان کانون اصلاح و تربیت بیشترین فراوانی بازداشت موقت به چشم می خورد. از نظر نوع جرم، به هفت جرمی که بیشترین فراوانی را در بین زندانیان داشته است اشاره می گردد. جرائم مالی در زندان مرکزی، با فراوانی ۴۰/۸ درصد، در زندان بروجن ۲۲/۷ درصد، در زندان لردگان ۳۹/۹ درصد و ۱ درصد در بین زندانیان نسوان به چشم می خورد. سرقت، در زندان مرکزی با فراوانی ۲۷/۱ درصد، در زندان بروجن با فراوانی ۳۲ درصد، در زندان لردگان ۱۸/۲ درصد، نسوان ۴ درصد و در کانون ۲ درصد ملاحظه می گردد. جرم قتل در زندان مرکزی ۱/۷ درصد، لردگان ۱/۲ درصد و ۱ درصد در کانون مشاهده می گردد. منکرات در زندان مرکزی ۲ درصد، در زندان بروجن ۱/۱ درصد، لردگان ۰/۰۴ درصد، نسوان ۲۸/۶ درصد و کانون ۰/۰۶ درصد، جرائم مربوط به مواد ۰/۰۸ درصد در زندان مرکزی، ۸/۲۴ درصد در زندان بروجن، ۱۴ درصد در لردگان، ۷۲ درصد در اردوگاه، ۱/۸ درصد در نسوان و ۱ درصد در کانون مشاهده می گردد. جرائم امنیتی در زندان مرکزی ۵ درصد، در بروجن ۱ درصد و در زندان لردگان ۸/۷ درصد، جرائم مربوط به درگیری و نزاع در زندان مرکزی ۱۳/۸ درصد، بروجن ۲۵/۷۷ درصد و لردگان ۹/۱ درصد قابل مشاهده است. لازم به ذکر است در زندان مرکزی جرائم مالی و قتل بیشترین فراوانی را دارد، سرقت و درگیری در بروجن بیشترین فراوانی، در نسوان منکرات بیشترین فراوانی، در لردگان جرائم امنیتی بیشترین فراوانی و در اردوگاه جرائم مربوط به مواد بیشترین فراوانی را دارد.

۴-۴-۸- زندانیان استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان در بدو ورود از چه ویژگی های

اعتقادی برخوردارند؟

جدول ۴-۲۴ بررسی ویژگی های اعتقادی زندانیان به تفکیک زندان های استان

متغیر	اعتقادی	عاطفی	پیامدی	مناسکی
۶ ۹ فراوانی	۱۶۴	۱۶۵	۱۶۵	۱۶۵

۲۰/۳۸	۱۷/۰۷	۲۶/۶۸	۲۳/۳۰	میانگین	
۷/۰۱	۴/۱۵	۴/۲۹	۴/۵۱	انحراف معیار	
۵۹	۵۸	۵۹	۵۶	فراوانی	
۱۸/۱۴	۱۶/۷۵	۲۵/۶۱	۲۳/۴۷	میانگین	بروجن
۶/۲۰	۳/۱۴	۵/۰۶	۳	انحراف معیار	
۱۲۲	۱۲۳	۱۲۳	۱۲۲	فراوانی	
۱۷/۰۵	۱۷/۳۶	۲۵/۰۸	۲۳/۴۶	میانگین	لردگان
۶/۲۳	۲/۲۲	۳/۳۲	۳/۰۹	انحراف معیار	
۹۷	۹۷	۹۷	۹۷	فراوانی	
۲۱/۲۲	۱۸/۱۵	۲۴/۳۵	۲۲/۶۳	میانگین	اردوگاه
۶/۱۸	۳/۰۵	۴/۷۴	۴/۱۱	انحراف معیار	
۵	۵	۵	۵	فراوانی	
۱۷	۱۷/۸۶	۲۴/۷۵	۲۴/۵۶	میانگین	نسون
۷/۴۲	۱/۲۶	۳	۲/۷۱	انحراف معیار	
۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	فراوانی	
۲۶/۲۳	۱۶/۵۳	۲۵/۶۱	۲۶/۲۰	میانگین	کانون
۶/۷۲	۲	۳/۰۷	۲/۳۵	انحراف معیار	

در بحث از ویژگی های اعتقادی زندانیان، چهار بعد اعتقادی، عاطفی، پیامدی و مناسکی در بین زندان های استان مورد بررسی قرار گرفت. در زندان مرکزی بعد اعتقادی با میانگین ۲۳/۳۰ و انحراف معیار ۴/۵۱، بعد عاطفی با میانگین ۲۶/۶۸ و انحراف معیار ۴/۲۹، بعد پیامدی با میانگین ۱۷/۰۷ و انحراف معیار ۴/۱۵ و بعد مناسکی با میانگین ۲۰/۳۸ و انحراف معیار ۷/۰۱ مشاهده گردید. در زندان بروجن، بعد اعتقادی با میانگین ۲۳/۴۷ و انحراف معیار ۳، بعد عاطفی با میانگین ۲۵/۶۱ و انحراف معیار ۵/۰۶، بعد پیامدی با میانگین ۱۶/۷۵ و انحراف معیار ۳/۱۴ و بعد مناسکی با میانگین ۱۸/۱۴ و انحراف معیار ۶/۲۰ مشاهده گردید. در زندان لردگان، بعد اعتقادی با میانگین ۲۳/۴۶ و انحراف معیار ۳/۰۹، بعد عاطفی با میانگین ۲۵/۰۸ و انحراف معیار ۳/۳۲، بعد پیامدی با میانگین ۱۷/۳۶ و انحراف معیار ۲/۲۲ و بعد مناسکی با میانگین ۱۷/۰۵ و انحراف معیار ۶/۲۳ نشان داده شد. در اردوگاه، بعد اعتقادی با میانگین ۲۲/۶۳ و انحراف معیار ۴/۱۱، بعد عاطفی با میانگین ۲۴/۳۵ و انحراف معیار ۴/۷۴، بعد پیامدی با میانگین ۱۸/۱۵ و انحراف معیار ۳/۰۵ و بعد مناسکی با میانگین ۲۱/۲۲ و انحراف معیار ۶/۱۸ مشاهده گردید. در بین مددجویان نسون، بعد اعتقادی با میانگین ۲۴/۵۶ و انحراف معیار ۲/۷۱، بعد عاطفی با میانگین

۲۴/۷۵ و انحراف معیار ۳، بعد پیامدی با میانگین ۱۷/۸۶ و انحراف معیار ۱/۲۶ و بعد مناسکی با میانگین ۱۷ و انحراف معیار ۷/۴۲ مشاهده گردید و در بین مددجویان کانون، بعد اعتقادی با میانگین ۲۶/۲۰ و انحراف معیار ۲/۳۵، بعد عاطفی با میانگین ۲۵/۶۱ و انحراف معیار ۳/۰۷، بعد پیامدی با میانگین ۱۶/۵۳ و انحراف معیار ۲ و بعد مناسکی با میانگین ۲۶/۲۳ و انحراف معیار ۶/۷۲ نشان داده شد. بنابراین یافته ها، زندانیان در سطح استان چهارمحال و بختیاری در همه ابعاد اعتقادی شامل بعد اعتقادی، عاطفی، پیامدی و مناسکی دارای نمرات پایین می باشند. بالاترین نمرات مربوط به بعد اعتقادی و بعد مناسکی در بین مددجویان کانون می باشد که در طیف متوسط ضعیف قرار دارد.

جدول ۴-۲۵ تحلیل واریانس ویژگی های اعتقادی در بین زندان ها

ویژگی	های	منبع تغییر	مجموع	Df	میانگین	F	سطح معنی
اعتقادی			مجدورات		مجدورات		داری

اعتقادی	بین گروهی	۱۲۹	۵	۲۵	۱	/۰۰۰
	درون گروهی	۶۸۵۳	۴۴۸	۱۵		
	مجموع	۶۹۸۳	۴۵۳			
عاطفی	بین گروهی	۱۲۳	۵	۲۴	۱	/۰۰۰
	درون گروهی	۸۳۳۶	۴۵۳	۱۸		
	مجموع	۸۴۶۰	۴۵۸			
پیامدی	بین گروهی	۹۰	۵	۱۸/۰۹	۱	/۰۰۰
	درون گروهی	۶۰۰۱	۴۵۲	۱۳		
	مجموع	۶۰۹۲	۴۵۷			
مناسکی	بین گروهی	۱۴۸۴	۵	۲۹۶	۶	/۰۰۰
	درون گروهی	۱۹۸۳۵	۴۵۲	۴۳		
	مجموع	۲۱۳۲۰	۴۵۷			

در بررسی ویژگی های اعتقادی زندانیان و تفاوت آن در سطح زندان های استان، با توجه به تحلیل واریانس به دست آمده از تحلیل بعد اعتقادی با نتایج $(f(5,448)=1, p=0/000)$ ، بعد عاطفی با نتایج $(f(5,453)=1, p=0/000)$ ، بعد پیامدی $(f(5,452)=1, p=0/000)$ و بعد مناسکی با نتایج $(f(5,452)=6, p=0/000)$ و همچنین سطح معناداری بدست آمده، بین ویژگی های اعتقادی زندانیان زندان های استان چهارمحال و بختیاری تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به جدول فوق از آزمون توکی (HSD) پس از معنی دار شدن آزمون F استفاده شد تا تفاوت بین گروه ها در متغیر مورد نظر مشخص شود که نتایج زیر به دست آمد: (۱) بین ویژگی های اعتقادی در زندان مرکزی و لردگان تفاوت وجود دارد. (۲) در بعد عاطفی بین بند نسوان و زندان لردگان و مرکزی تفاوت وجود دارد. (۳) در بعد مناسکی بین بند نسوان و زندان مرکزی و بروجن تفاوت وجود دارد.

۴-۹-۴ آیا بین ویژگی های زندانیان استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندانهای استان، بر حسب متغیرهای

جنسیت، محل سکونت، نوع جرم و تحصیلات، تفاوت وجود دارد؟

جدول ۴-۲۶ بررسی متغیرهای جمعیت شناختی به تفکیک زندان ها

زنجان	جنس	تحصيلات	سکونت	نوع جرم
خی دو	۷/۳۲	۱۰/۳۱	۱۸/۰۲	۱۰/۱۷
Df	۵	۴۰	۱۵	۱۴
P	/۰۰۰	/۰۰۰	/۰۰۰	/۷۵۰

در تحلیل متغیرهای جنسیت، محل سکونت، نوع جرم و تحصیلات در بین زندان های استان چهارمحال و بختیاری، از آزمون خی دو استفاده شده است. طبق یافته های بدست آمده از تحلیل متغیر جنسیت ($df=5, X^2=7/32, p=0/000$)، متغیر تحصیلات ($df=40, X^2=10/31, p=0/000$)، متغیر محل سکونت، ($df=15, X^2=18/02, p=0/000$) و متغیر نوع جرم ($df=14, X^2=10/17, p=0/750$) و با توجه به سطح معناداری بدست آمده، گویای وجود تفاوت در متغیرهای جنس، تحصیلات، محل سکونت در بین زندانیان استان چهارمحال و بختیاری می باشد و در متغیر نوع جرم در بین زندانیان زندان های استان چهارمحال و بختیاری تفاوت معناداری مشاهده نگردید. از نظر جنسیت ۹۷/۱ درصد مرد و ۲/۹ درصد زن، از نظر تحصیلات، ۸/۵ درصد نمونه بیسواد، ۰/۷ درصد دارای سواد خواندن و نوشتن، ۱۹ درصد دارای تحصیلات ابتدایی، ۳۶/۱ درصد دارای تحصیلات راهنمایی، ۲۷/۳ درصد دارای دیپلم، ۴ درصد دارای مدرک فوق دیپلم، ۳/۴ درصد با تحصیلات کارشناسی، ۰/۸ درصد کارشناسی ارشد و ۰/۲ درصد با عنوان سایر تحصیلات عنوان گردید، از نظر متغیر محل سکونت، ۷۷/۶ درصد نمونه متولد شهر و ۲۲/۳ درصد متولد روستا می باشند.

فصل پنجم:

تحلیل و نتیجه گیری

۵-۱- مقدمه

یکی از بزرگترین مشکلات بررسی رفتار جنایی این است که هر گونه کوشش برای درک آن نیازمند شناخت گستره ی وسیعی از شاخه های علمی است. مساله جرم و جنایت که قرنهایست مورد بحث فلاسفه قرار گرفته بود، با گسترش زیست شناسی در اواخر قرن نوزدهم به کوششهای نظامداری منتهی شد. اما به رغم مشارکت انسان شناسان و آمارگران در تحلیل جرایم، نظریه های بنیادی از جامعه شناسی، روانشناسی و روانپزشکی نشأت گرفتند. بی تردید ما نه تنها جرم و جنایت را یک پدیده ی صرفا روانشناختی نمی دانیم بلکه بر این باور نیز نیستیم که بتوان رفتار جنایی را فقط با تکیه بر نظریه های روانشناختی تبیین کرد، همانگونه که در قلمروهای جامعه شناختی، مردم شناختی، روانپزشکی، اقتصاد یا تاریخ نیز نمی توان به چنین تبیین هایی دست یافت. به عبارت دیگر، ما روانشناسی را تنها شاخه ای که حامل پاسخ های اصلی برای مهار و پیشگیری

جرايم است در نظر نمي گيريم و عقیده داريم که جامعه شناختي، روانشناسي يا هر شاخه علمي ديگر نمي تواند بدون استفاده از دستاوردهای پژوهشي و کاربردی شاخه های ديگر علمي، "واقعيت بنيادی" در باب جرم را بيان کند. بنا بر اين با توجه به اين نکته که در هر جامعه، قانون نه تنها تعيين کننده ي انواع رفتارهایی است که مستحق کيفرند بلکه چگونگی مواجهه جوامع مختلف با مجرمان نیز بر اساس نظام های اخلاقی و حقوقی هر جامعه مشخص می شود، هر نوع ادعا در يافتن راه حلهاي "علمی" منحصر به فرد برای "مسائل جنایی" را نادرست می دانيم و عقیده داريم که هيچ يک از شاخه های علمي نمي توانند به تنهایی به حل چنين مسائلی دست يابند بلکه علم فقط می تواند اطلاعات لازم را در اختيار نظام ها و مرجع های قانونگذاری قرار دهد و به مجريان نظام های قضايی و انتظامی در تحقق قوانين ياری رساند، بدون آنکه توانایی تغيير دادن يا جانشين کردن آنها را داشته باشد (دادستان، ۱۳۸۶). به علاوه علم زندان ها اکنون به عنوان علم مستقل در بين ساير علوم کيفری قرار گرفته است، ليکن تحول و تکامل آن به اتمام نرسیده و بررسی برای ارائه بهترین روش اصلاحي و تربيتی ادامه دارد. اين تحقيقات و بررسی ها منحصر به زندان ها نيست، بلکه هدف اصلی و کلی، لزوم حمايت جامعه بطور موثر و قاطع، در قبال بزهکاری و پيشگيري از تکرار جرم است (دانش، ۱۳۷۶).

بنابراين با توجه به اهميت ديده گاه چند جانبه نسبت به جرم و پديده حبس، در پژوهش حاضر به بررسی ویژگی های فردی، خانوادگی، اجتماعی و اعتقادی زندانيان در بدو ورود به زندان های استان چهارمحال و بختیاری پرداخته شده است. پژوهش حاضر پژوهش زمينه يابی و توصيفی می باشد که به صورت تمام شماری در بين زندانيان جديد الورود زندان های استان چهارمحال و بختیاری در اردیبهشت، خرداد و تير ماه سال ۱۳۹۷ انجام گرفت. نمونه مورد بررسی پس از ۴۸ ساعت از ورودشان وارد طرح پژوهشی می شدند و پنج پرسشنامه بر حسب روزهای حضورشان در زندان از آنها اخذ می شد. در روز اول اجرائی پرسشگری پرسشنامه اطلاعات عمومی فردی و جامعه شناختی، در روز دوم پرسشنامه روانشناختی، در روز سوم پرسشنامه شخصیتی، در روز چهارم پرسشنامه خانوادگی، در روز پنجم پرسشنامه دينداری از مددجویان زندان اخذ و تکميل گرديد. زندانيانی که طی اين پنج روز پرسشگری آزاد می شدند مابقی پرسشنامه ها برای آنها تکميل نمی شد و تنها به همان تعداد روزی که در زندان به سر می برند (البته با احتساب ۴۸ ساعت بعد از ورود به زندان) برای آنها پرسشنامه تکميل می گرديد. اين پژوهش دارای ۸ پرسش است که به بررسی ویژگی های جمعيت شناختی، روانی، شخصیتی، خانوادگی، شغلی، قضايی و اعتقادی زندانيان پرداخته است.

۵-۲- بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با تعداد ۷۳۲ نفر نمونه (شامل ۲۴۰ نفر مددجویان زندان مرکزی، ۵ نفر کانون اصلاح و تربيت، ۲۱ نفر مددجویان نسوان، ۱۲۷ نفر اردوگاه حرفه آموزی و کاردرمانی، ۲۴۲ نفر زندان لردگان و ۹۷ نفر زندان بروجن) مورد بررسی

قرار گرفت. آمارهای توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش بدین شرح می باشد. از نظر جنسیت ۹۷/۱ درصد مرد و ۲/۹ درصد زن، میانگین سنی زندانیان در سطح استان ۳۴/۷۸ سال، از نظر تحصیلات، ۸/۵ درصد نمونه بیسواد، ۰/۷ درصد دارای سواد خواندن و نوشتن، ۱۹ درصد دارای تحصیلات ابتدایی، ۳۶/۱ درصد دارای تحصیلات راهنمایی، ۲۷/۳ درصد دارای دیپلم، ۴ درصد دارای مدرک فوق دیپلم، ۳/۴ درصد با تحصیلات کارشناسی، ۰/۸ درصد کارشناسی ارشد و ۰/۲ درصد با عنوان سایر تحصیلات عنوان گردید، ۷۷/۶ درصد نمونه متولد شهر و ۲۲/۳ درصد متولد روستا می باشند، متغیر ترتیب تولد، ۲۲ درصد مددجویان زندان فرزندان اول خانواده، ۱۷ درصد فرزندان دوم، ۱۵ درصد فرزندان سوم، ۱۴ درصد فرزندان چهارم، ۱۰ درصد فرزندان پنجم، ۶ درصد فرزندان ششم، ۴ درصد فرزندان هفتم و ۶ درصد فرزندان هشتم و بالاتر از هشتم می باشند. وضعیت مالکیت محل سکونت نمونه، شامل ۴۶/۲ درصد مالک، ۳۳/۳ درصد ملک استیجاری و ۲۰/۴ درصد در منزل والدین یا اقوام به صورت رایگان سکونت دارند. از نظر سابقه حبس زندانیان ۳۵/۲ درصد سابقه حبس دارند و ۶۴/۶ درصد فاقد هر گونه سابقه هستند. از نظر نوع محکومیت و بازداشت، ۷۰/۶ درصد تحت قرار، ۲۱/۷ درصد محکوم و ۶/۶ درصد بازداشت موقت می باشند. مددجویان زندان های استان از نظر نوع جرم، جرائم به ترتیب بیشترین فراوانی شامل جرائم مالی، با فراوانی ۲۷ درصد، جرائم مربوط به مواد ۲۲ درصد، سرقت ۲۰ درصد، درگیری ۱۰ درصد، جرائم امنیتی ۴ درصد، منکرات ۱/۱ درصد، قتل ۱/۱ درصد و تصادف ۱/۱ درصد به چشم می خورد. جرائم دیگر نیز با فراوانی کمتر مانند ترک انفاق، مهریه، جعل اسناد، کلاهبرداری، توهین و افترا و ... نیز قابل مشاهده می باشد. متغیر سن با فراوانی ۷۳۲ نفر که کمترین سن مربوط به ۱۵ سال و بیشترین سن مربوط به سن ۸۰ سال می باشد. میانگین سنی زندانیان ۳۴/۷۸ سال می باشد. متغیر میزان درآمد با فراوانی ۴۱۳ نفر که بیشترین درآمد ۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال می باشد و متوسط درآمد به صورت تقریبی ۹,۰۰۰,۰۰۰ ریال می باشد. همچنین فراوانی افرادی که میزان اجاره منزل خود را اعلام کردند ۲۴۴ نفر، با بیشترین اجاره به میزان ۱۵,۰۰۰,۰۰۰ ریال و میانگین تقریبی مبلغ ۱,۴۰۰,۰۰۰ ریال بوده است. منطقه محل سکونت به سه گروه ضعیف با فراوانی ۴۱/۱ درصد، متوسط با فراوانی ۵۶/۳ درصد و مرفه نشین با فراوانی ۲/۲ درصد تقسیم شده است. بیشترین فراوانی مربوط به زندانیانی می باشد که در منطقه متوسط سکونت دارند. همچنین نوع منطقه سکونت به سه گروه فقیر ۳۵/۴ درصد، حاشیه نشین ۱۱/۳ و مهاجر ۱۷/۵ درصد و ۳۵/۷ درصد به سوال پاسخ گو نبودند. بیشترین فراوانی نوع منطقه به گروه فقیر نشین با فراوانی ۳۵/۴ درصد مربوط می باشد. از نظر وضعیت تاهل زندانیان به چهار گروه تفکیک شده اند. افراد مجرد با فراوانی ۳۲/۱ درصد، افراد متأهل با فراوانی ۶۳/۹ درصد، افرادی که متارکه کرده اند با فراوانی ۳/۱ درصد و افرادی که ازدواج مجدد داشته اند با فراوانی ۰/۵ درصد مشاهده می گردد، متغیر تعداد فرزندان شامل افراد بدون فرزند ۲۶/۹ درصد، بیشترین فراوانی در بین زندانیانی می باشد که دارای یک فرزند با فراوانی ۱۶/۳ درصد هستند. بیشترین تعداد فرزند شامل هفده فرزند با فراوانی ۰/۱ درصد می باشد که یک نفر از زندانیان تعداد فرزندان خود را هفده فرزند اعلام کرده است. همچنین ۱۶ درصد از زندانیان به سوال پاسخ گو نبودند.

مددجویان زندان از نظر میزان تحصیلات پدر و مادر نیز مورد بررسی قرار گرفته شدند. میزان تحصیلات پدر شامل بیسواد ۶۴ درصد، سواد خواندن و نوشتن ۳ درصد، ابتدایی ۱۷ درصد، راهنمایی ۸ درصد، دیپلم ۳ درصد و تحصیلات دانشگاهی ۱ درصد، همچنین تحصیلات مادر شامل بیسواد ۷۰ درصد، ۱۸ درصد سواد خواندن نوشتن و ابتدایی، ۶ درصد راهنمایی، ۳ درصد دیپلم و ۰/۱ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی می باشند. زندانیان از نظر سابقه رفتار های پرخطر به دو دسته کلی گروه دارای رفتار پر خطر با فراوانی ۴۰ درصد و گروه بدون رفتار پر خطر با فراوانی ۵۹/۶ درصد مشاهده می گردد. رفتارهای پرخطر شامل اعتیاد با فراوانی ۴۰/۶ درصد، اعتیاد تزریقی با فراوانی ۱/۶ درصد، تزریق مشترک ۰/۵ درصد، تماس جنسی محافظت نشده با غیر همسر ۲/۹ درصد، دریافت خون و فراورده های خونی ۰/۱ درصد، استفاده از تیغ مشترک ۰/۳ درصد، حجامت ۵/۲ درصد، خالکوبی ۱۸/۹ درصد و مصرف الکل با فراوانی ۸/۲ درصد مشاهده گردید. همچنین زندانیان از نظر مصرف نوع مواد اعتیاد آور به پنج گروه تقسیم شده اند. افراد مصرف کننده تریاک با فراوانی ۳۹ درصد، مصرف کنندگان هرویین با فراوانی ۴۱/۵ درصد، شیشه و آمفتامین ها ۱۲/۷ درصد، سورچه ۱/۳ درصد و سایر مواد مخدر و محرک ها با فراوانی ۵ درصد مشاهده می گردد. مصرف کنندگان مواد، مدت زمان مصرف خود را، کمترین مدت شامل سه ماه با فراوانی ۰/۲ درصد و بیشترین مدت مصرف ۴۰ سال با فراوانی ۰/۱ درصد اعلام کرده اند. نما در بین مصرف کنندگان به مدت ۲۰ سال با فراوانی بیشتر از ۲ درصد نشان داده شده است. از نظر سابقه بیماری، ۶۵/۳ درصد از زندانیان سابقه بیماری ندارند و ۳۴/۷ درصد از آنها سابقه یک یا چند بیماری داشته اند. ۴۶/۲ درصد سابقه بستری در بیمارستان را دارند و ۵۳ درصد سابقه بستری در بیمارستان را ندارند، لازم به ذکر است که بیشترین علت بستری مربوط به بیماری های اعصاب و روان، تصادفات رانندگی، ضرب و جرح، بیماری های قلبی عروقی، مسمومیت دارویی و انواع جراحی به خصوص جراحی آپاندیس می باشد. همچنین از نظر انواع بیماری ها بیشترین فراوانی، بیماری قلبی عروقی با فراوانی ۲۰/۷ درصد، بیماری ریوی ۱۶/۵ درصد، دیابت ۳ درصد، فشار خون با فراوانی ۶ درصد، تشنج ۶ درصد، بیماری اعصاب و روان ۳۳/۴ درصد و هپاتیت، سکت، بیماری های پوستی، آلرژی، سرطان، دیسک کمر، بیماری های کلیوی، بیماری های عفونی و چربی خون با فراوانی کمتری در بین زندانیان مشاهده می گردد. لازم به ذکر است که داروهای مصرفی زندانیان بیشتر شامل آرام بخش ها، مسکن ها و خواب آور ها می باشد و در رده های بعدی داروهای مربوط به مشکلات معده، و ضد حساسیت اعلام شده است. زندانیان از نظر مصرف سیگار به سه گروه تفکیک شدند، افرادی که قبلا سیگار مصرف کرده اند با فراوانی ۱۰/۸ درصد، افرادی که در حال حاضر سیگار مصرف می کنند با فراوانی ۵۵/۵ درصد، افرادی که تاکنون سیگار مصرف نکرده اند ۲۸/۱ درصد و افراد مصرف کننده تفنی سیگار با فراوانی ۰/۰۱ درصد مشاهده گردید.

۵-۳- بحث و نتیجه گیری درباره یافته های تحقیق

۵-۳-۱ - نتیجه گیری در باره یافته های مربوط به سوال اول

در پاسخ به سوال اول تحقیق، زندانیان جدید ورود استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان، دارای چه متغیرهای جمعیت شناختی (جنس، میزان تحصیلات، محل سکونت و...) هستند؟

نظر به یافته های بدست آمده از تحلیل سوال اول و نتایج بدست آمده در جدول ۱۴-۴ با توجه به بالاتر بودن فراوانی مردان زندانی نسبت به زنان زندانی در زندانهای استان چهارمحال و بختیاری، عواملی نظیر اشتغال مردان، اشتغال به دور از خانواده، اعتیاد، مهاجرت، تاثیر دوستان، بیکاری و فقر مالی و سرپرست خانوار بودن مردان نسبت به زنان استان، آنها را در معرض ارتکاب بیشتر جرم قرار می دهد. به علاوه ممکن است عواملی نظیر عوامل شغلی، دخالت در مسائل اجتماعی و از سویی عوامل روانی و فیزیولوژیک در ارتکاب بزه بیشتر در مردان تاثیر گذار باشد. همچنین با توجه به فراوانی میزان تحصیلات راهنمایی در بین زندان های استان و همچنین پایین بودن فراوانی تحصیلات دانشگاهی، بنابراین نرخ ارتکاب جرائم در بین تحصیلات پایین بیشتر است و تحصیلات دانشگاهی در کاهش ارتکاب جرائم موثر و کمک کننده است. لازم به ذکر است که نرخ بی سوادی در جمعیت زنان زندانی بیشتر که گویای ارتباط میزان تحصیلات با ارتکاب جرم می باشد. با توجه به بالاتر بودن نرخ شهرنشینی در زندان های استان، به نظر می رسد نرخ ارتکاب جرائم در بافت های شهری و همچنین آسیب های اجتماعی در شهر نسبت به روستا بیشتر است، با توجه به افزایش جمعیت شهرها، تمرکز منابع و سرمایه، گسترش فیزیکی و اجتماعی شهرها و تبدیل شدن آن ها به مراکز ناهمگن جمعیتی، اجتماعی و فرهنگی، افزایش میزان ناهنجاری های شهری، افزایش ناهمگنی جمعیتی و فقر اقتصادی، ناشناسی افراد و تفرق مسئولیت، زمینه بروز آسیب های شهری و رشد بی رویه و لجام گسیخته ناهنجاری ها را در شهر فراهم نموده است. این یافته ها همسو با نظریه بوم شناسی شاول و مک کی می باشد. همچنین بافت های سنتی روستاهای استان و نقش حمایت گری خانواده از فرد، مشارکت و اعتماد اجتماعی، صمیمیت بین فردی و شناخت افراد نسبت به یکدیگر، از عوامل پیشگیری از جرائم می باشد. در ضمن نرخ روستا نشینی در زندان لردگان بیشتر از سایر زندان های استان بوده است که به نظر می رسد بافت شهرستان لردگان، متشکل از روستا های زیادی در اطراف است و جمعیت روستا نشین لردگان زیاد می باشد.

با توجه به یافته های مربوط به سوال اول تحقیق مبنی بر بررسی متغیر های جمعیت شناختی در بین زندان های استان چهارمحال و بختیاری، نظر به فراوانی بیشتر زندانیان با تحصیلات راهنمایی و درصد بیشتر شهرنشینان نسبت به روستا نشینان، یافته های این پژوهش همسو با یافته های جمشیدی منش و همکاران (۱۳۸۳) که با بررسی ویژگی های فردی، خانوادگی، اجتماعی و اقتصادی زنان معتاد زندانی دریافتند که بیشترین فراوانی در میزان تحصیلات زنان زندانی مربوط به تحصیلات راهنمایی و زیر دیپلم می باشد و همچنین محقق دریافت، متغیر محل سکونت، ۹۶ درصد زندانیان مورد بررسی

شهرنشین و ۶ درصد روستا نشین می باشند، بنابراین این یافته ها همسو با یافته های جمشیدی منش (۱۳۸۳) و خواجه نوری (۱۳۹۵) می باشد.

۵-۳-۲- نتیجه گیری در باره یافته های مربوط به سوال دوم

زندانیان استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان، در بدو ورود از نظر سلامتی در چه وضعیتی هستند؟ سوال دوم تحقیق مبنی بر وضعیت سلامتی مددجویان زندان های استان چهارمحال و بختیاری با بررسی دو متغیر سابقه بیماری و سابقه بستری شدن در بیمارستان (مطابق به جدول ۱۵-۴) مورد تحلیل قرار گرفت. نرخ بیماری و نرخ بستری در بین زندان های استان بالا می باشد (زندان مرکزی بیشترین فراوانی سابقه بیماری را گزارش کرده اند)، همچنین شیوع بیماری های اعصاب و روان، بیماری قلبی عروقی، بیماری ریوی، فشار خون و از عمده علل بستری در بیمارستان، بیماری اعصاب و روان، تصادفات رانندگی، ضرب و جرح، بیماری های قلبی عروقی، انواع جراحی و مسمومیت دارویی می باشد. همچنین شیوع

مصرف دارو (به ویژه آرام بخش ها) در بین جمعیت زندان ها فراوانی بالاتری نسبت به جمعیت عادی دارد. به نظر می رسد در بین جمعیت زندان ها، عدم توجه به سلامت جسمانی و سلامت روانی، عدم رعایت نکات بهداشتی، شیوع رفتارهای پرخطر در زندان و بیرون از زندان، سوء مصرف مواد، مصرف مشروبات الکلی، سوء مصرف دارو، مشکلات مربوط به مهارتهای ارتباطی و عدم کنترل خشم و ابراز صحیح خشم، عدم آشنایی با سبک زندگی سالم و برطرف کردن مشکلات بین فردی و اصلاح روابط (منجر به ایجاد روابط ناسالم توأم با خشونت و نرخ بالای ضرب و جرح) می تواند از جمله علل بیماری و علل بستری شدن زندانیان باشد.

۵-۳-۳- نتیجه گیری در باره یافته های مربوط به سوال سوم

زندانیان استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان، در بدو ورود از چه ویژگی های روانی برخوردارند؟ یافته های بدست آمده از تحلیل پرسش سوم در جدول ۴-۱۶ و ۴-۱۷ حاکی از فراوانی بالای میزان اختلال در عملکرد جسمانی، اضطراب، عملکرد اجتماعی، افسردگی در جمعیت زندان های استان چهارمحال و بختیاری می باشد. به نظر می رسد از عمده دلایل مرضی بودن مقیاس عملکرد جسمانی با نشانه هایی از (دریافت حس های بدنی که اغلب با برانگیختگی هیجانی همراه است، احساس خستگی و احساس فرد نسبت به وضع سلامتی خود) که در همه زندان ها نمره بالاتر از طبیعی داشته و علائم مرضی نشان داده، بالاترین نمره مختص زندان نسوان می باشد که به نظر می رسد، شرایط نامطلوب خانوادگی،

خلا های عاطفی، عزت نفس پایین، عدم رسیدگی به بهداشت جسمی و روانی، فشارهای خانوادگی، اجتماعی، اقتصادی، احساس بی ارزشی و بی مقداری، تبعیض ها (به خصوص در مورد زنان تبعیض های جنسیتی)، بیکاری، دچار روزمرگی شدن می تواند از عمده علل مربوط به نشانه های مرضی مقیاس عملکرد جسمانی باشد. همچنین مقیاس اضطراب در سطح بالایی در بین زندان های استان مشاهده گردیده است. علائم اضطراب با نشانه هایی از تنش، نگرانی، هراس و دلشوره، بی خوابی، تند شدن ضربان قلب، بی قراری نمایان می شود. اضطراب در بین مددجویان اردوگاه حرفه آموزی و کاردرمانی بالاترین نمره را به خود اختصاص داده است که به نظر می رسد یکی از مهمترین دلایل بالا بودن اضطراب در بین زندان های استان، عوارض ترک مواد و خماری (اردوگاه حرفه آموزی)، سوء مصرف مواد و دارو، محبوس شدن، دوری از خانواده، سازگار نبودن با شرایط زندان و افراد زندانی، مشکلات رفتاری زندانی ها و باند بازی داخل زندان، بی خبری از خانواده و محدودیت امکان تماس با آنها، دریافت اطلاعات غلط از سایر زندانیان در مورد میزان محکومیت، هم اتاق بودن با مصرف کنندگان مواد، هم اتاق بودن با افراد خطرناک و مشکل دار، تهدید شدن توسط زندانیان قلدر و ذی نفوذ، مورد سوء استفاده و استثمار قرار گرفتن توسط زندانیان قلدر و ذی نفوذ، عدم داشتن مهارت های مرتبط با کنترل تکانه و کنترل هیجانات منفی، افکار منفی و ناکارآمد و غیر منطقی، آموزش های ناصحیح دریافتی از خانواده و جامعه جهت مقابله با هیجانات منفی از علل بالا بودن اضطراب در محیط زندان می باشد. در مقیاس عملکرد اجتماعی نیز زندان های استان (بالاترین نمره مختص مددجویان نسوان و کانون اصلاح و تربیت) نشانگان مرضی چون ضعف در تعاملات اجتماعی و انجام کارهای روزمره، ضعف در قدرت تصمیم گیری، اشکال در کارکرد های اجتماعی، عدم رضایت از امور محوله و وظایف، عدم داشتن احساس مفید بودن در زندگی و لذت بردن از فعالیت های روزمره را داشتند. به نظر می رسد از جمله علل مرتبط می توان به انعطاف ناپذیری و خشکی در روابط، تصمیمات غیر منطقی و هیجانی و تکانه ای، عدم اعتنا به نظم و برنامه و قوانین که منجر به ایجاد مشکلات گوناگون می گردد، مشکلات بین فردی، عدم ثبات هیجانی، عدم پایداری در تصمیم و کار، مشکلات مربوط به عزت نفس، اعتماد به نفس پایین، احساس بی ارزشی، روش های نادرست تربیتی و فرزند پروری، کاستی های آموزشی و فرهنگی در مدارس و اجتماع، ناامنی های اجتماعی و مشکلات فرهنگی اشاره کرد. در مقیاس افسردگی زندان های استان نمره بالایی را بدست آوردند، که از جمله نشانه ها، انزوا طلبی، خلق منفی، گریه کردن، افکار منفی و افکار خودکشی، احساس خود کم بینی می باشد. بالاترین

نمره مربوط به زندانیان نسوان می باشد که می توان به عللی چون وضعیت فیزیولوژیکی، نشخوار فکری، مشکلات عاطفی، ناامیدی، نداشتن اعتماد به نفس، داشتن افکار خودتخریبی، مشکلات فردی، تنگنا های زیستی و اقتصادی، فشارهای روانی و اجتماعی، عدم رشد و تحول مناسب با تغییرات جامعه، مشکلات خانوادگی و تربیت ناصحیح، مشکلات خلقی و تبعیض ها، بیکاری و مشکلات مالی (مطابق با نظریه فمینیستی و برجسب زنی) اشاره کرد.

یافته های این پژوهش همسو با یافته های پژوهش زارعی پور و همکاران (۱۳۹۵)، در مقایسه سطح سلامت روان در زنان زندانی و غیر زندانی ارومیه، دریافتند که نمره ی سلامت روان و شیوع اختلالات روانی کل و ابعاد ۴ گانه ی آن در زنان زندانی بالاتر از زنان غیر زندانی است؛ و این تفاوت از نظر آماری معنادار است. بنابراین شیوع اختلالات روانی در کل و در ابعاد ۴ گانه ی آن در زنان مجرم بیشتر از زنان عادی است. در هر دو گروه کمترین و بیشترین اختلال روانی به ترتیب در بعد افسردگی و کارکرد اجتماعی می باشد.

۵-۳-۴- نتیجه گیری در باره یافته های مربوط به سوال چهارم

زندانیان استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان، در بدو ورود از چه ویژگی های شخصیتی برخوردارند؟ در پاسخ به چهارمین سوال تحقیق، ویژگی های شخصیتی (روان نژندی، برون گرایی- درون گرایی، توافق پذیری، اشتیاق پذیری، وجدان گرایی) مورد بررسی قرار گرفتند. طبق نتایج بدست آمده از جدول (۴-۱۸) و (۴-۱۹) زندانیان استان در دو مقیاس روان رنجوری و وجدان گرایی نمرات بالا کسب کرده و با یکدیگر تفاوت معناداری دارند.

مقیاس روان آزردهی (بالاترین نمره در کانون اصلاح تربیت) با علائمی از بی ثباتی عاطفی، ناسازگاری، عصبیت، روان آزردهی، داشتن احساسات منفی مانند غم، برانگیختگی، خشم و احساس گناه به طور متوسط در بین زندانیان به خصوص مددجویان کانون، و با اختلاف کمی در مددجویان نسوان و زندان لردگان مشهود می باشد. مشکلات خانوادگی و تربیتی زندانیان، مسائل

فردی و بین فردی، اختلالات روانی، خود سرزنشگری، انتقاد از جانب دوستان و خانواده، زمینه خانوادگی اختلالات شخصیتی و عدم پیگیری درمان آن، نقش وراثت و تربیت در انتقال صفات، تاثیر دوستان و هم نشینان می تواند از جمله علل بروز اختلال باشد. شاخص وجدان گرایی در نمرات بالا با مشخصات دارای هدف بودن، خواست های قوی و مشخص و نمرات پایین با ویژگی های ایراد گیری های کسل کننده، وسواس به پاکیزگی و فشار فوق العاده به خود در امور کاری و حرفه ای مشخص است. مددجویان کانون بیشترین نمره (سن مددجویان و تاثیرات بلوغ) و مددجویان نسوان (تاثیر ویژگی های جنسیتی) کمترین نمره را در شاخص وجدان گرایی دریافت کردند.

یافته های این پژوهش همسو با یافته های مولوی گنجه (۱۳۹۳) مبنی بر وجود تفاوت در ابعاد ویژگی های شخصیتی در بین گروه تحت درمان نگهدارنده با متادون و افراد مصرف کننده مواد مخدر می باشد، وی در مقایسه تشخیصی بالینی بیماران تحت درمان نگهدارنده با متادون و افراد وابسته به سایر مواد مخدر، دریافت که گروه وابسته به مواد مخدر در مقیاس مانیایی، افسردگی، ضعف روانی، انحراف روانی اجتماعی، اسکیزوفرنی و خود بیمار انگاری در سطح ناهنجاری عمل کردند به گونه ای که از هنجار جامعه فاصله و در محدوده اختلالات شخصیتی قرار می گیرد. اما در گروه تحت درمان نگهدارنده با متادون در مقیاس مانیایی، افسردگی، ضعف روانی، انحراف اجتماعی و اسکیزوفرنی نمره بالایی داشتند. بر این اساس، در بین افراد وابسته به مواد مخدر میزان برافراشتگی در کلیه مقیاس های بالینی بالاتر از بیماران گروه تحت درمان نگهدارنده با متادون بود.

همچنین این پژوهش همسو با پژوهش قادری و همکاران (۱۳۹۱) می باشد که در تحقیقی ویژگی های شخصیتی و جمعیت شناختی زندانیان دارای اختلال شخصیتی پسیکوپات در مقایسه با زندانیان عادی در گروهی از زندانیان شهرستان تهران را مورد بررسی قرار دادند. نتایج تحقیق حاضر بیانگر رابطه بین 4 بعد از 5 بعد بزرگ شخصیتی با عوامل اختلال شخصیت پسیکوپاتیک است. بر این اساس عوامل اختلال شخصیت پسیکوپاتیک؛ یعنی نشانگان بین فردی و عاطفی، شدت انحراف اجتماعی و سبک زندگی غیراجتماعی با عامل برونگرایی رابطه مثبت و معنی دار و با ابعاد توافق جویی، وظیفه شناسی و گشودگی رابطه منفی معنی داری داشته است. همچنین تحلیل نتایج براساس آزمون تی برای گروه های مستقل مشخص نمود زندانیان پسیکوپات در مقایسه با زندانیان غیرپسیکوپات برونگرتر و روان رنجورخوترند و از گشودگی، وظیفه شناسی و توافق جویی کمتری برخوردارند. نتایج تحقیق، با برخی داده های به دست آمده از سایر مطالعات این حوزه همخوان بوده و با برخی

دیگر از نتایج همخوانی ندارد. در مجموع، نتایج حاصل از تحقیق، این مطلب را که بین پنج عامل بزرگ شخصیتی و اختلال شخصیت پسیکوپاتیک بجز در عامل روان رنجورخویی رابطه وجود دارد، تأیید می کند. همچنین این پژوهش همسو با پژوهش مظاهری و همکاران (۱۳۸۹) مبنی بر شیوع اختلالات شخصیتی در میان زندانیان زن زندان زاهدان می باشد.

۵-۳-۵- نتیجه گیری در باره یافته های مربوط به سوال پنجم

ویژگی های خانوادگی زندانیان در بدو ورود در استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان، کدامند؟ در تحلیل سوال پنجم تحقیق در خصوص ویژگی های خانوادگی در زندان های استان، شش خرده مقیاس، حل مشکل، نقش، همراهی عاطفی، آمیزش عاطفی، ارتباط و کنترل رفتار مورد بررسی قرار گرفت. طبق یافته های بدست آمده از جدول (۲۱-۴)، مددجویان اردوگاه در بعد حل مشکل نمره پایین تری کسب کردند که نشان دهنده ضعف در حل مساله و اخذ تصمیمات صحیح می باشد، در بعد نقش مددجویان کانون، نسوان و اردوگاه نمرات پایین تری کسب کردند که گویای مشکل در انجام نقش ها و بر عهده گرفتن مسئولیت های خانوادگی می باشد. مددجویان نسوان، اردوگاه، کانون و زندان لردگان در بعد همراهی عاطفی نمره کمتری بدست آوردند که نشان دهنده وجود مشکلاتی در بروز محبت، عواطف و هیجانات مثبت در خانواده می باشد. در بعد ارتباط مددجویان نسوان و اردوگاه کمترین نمره را بدست آوردند که علائمی از ضعف ارتباط کلامی و غیر کلامی در خانواده وجود دارد. در بعد آمیزش عاطفی مددجویان کانون، نسوان و اردوگاه کمترین نمره را کسب کردند. در بعد کنترل رفتار مددجویان نسوان و اردوگاه پایین ترین نمره را بدست آوردند که نمایانگر وجود رفتار های تکانه ای و آنی و عدم وجود

رفتارهای کنترل شده می باشند. بنابراین با توجه به این یافته ها وجود مشکلات خانوادگی در زندان های استان مشهود می باشد که ریشه در مسائل تربیتی، خانوادگی، فرهنگی، اجتماعی، فرزند پروری ناصحیح، سهل گیری یا سخت گیری های تربیتی، خلا های عاطفی، مشکلات اقتصادی، فشارهای روانی و اجتماعی دارد. نتایج بدست آمده همسو با تئوری های دورکیم، پارسونز، شاو و مک کی، هیرشی، ساترلند در مورد نقش خانواده در بزهکاری است.

این تحقیق همسو با یافته های قمری (۱۳۹۰) در مقایسه ابعاد عملکرد خانواده و کیفیت زندگی و رابطه این متغیر ها در بین افراد معتاد و غیر معتاد، دریافت اختلال در ابعاد عملکرد خانواده افراد معتاد بیشتر از افراد غیر معتاد می باشد.

۵-۳-۶- نتیجه گیری در باره یافته های مربوط به سوال ششم

ویژگی های شغلی زندانیان در بدو ورود در استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان، کدامند؟ با توجه به بررسی ویژگی های شغلی زندان های استان چهارمحال و بختیاری، وضعیت شغلی به تفکیک زندان ها، به پنج زیر گروه شغل آزاد، دولتی، خصوصی و دانش آموز یا دانشجو و بیکار تقسیم شد. آمارهای بدست آمده از فصل چهارم نشان می دهد که نرخ بیکاری در زندان های استان بالا می باشد. همچنین مشاغل خصوصی و آزاد با فراوانی بیشتری مشاهده می گردد، لازم به ذکر است که در مشاغل آزاد درصد بالاتری شغل خود را کارگر فصلی اعلام کردند. یافته ها گویای بافت غیر صنعتی استان، ساختار نامناسب تولید، توسعه نیافتگی اقتصاد منطقه، نبود شرکت و کارخانجات بزرگ صنعتی و تولیدی در استان، شاغل بودن در خارج از استان به مشاغل سطح پایین به خصوص کارگری، شرایط آب و هوایی سرد و کوهستانی، تحصیلات پایین، غیرتخصصی بودن و عدم کسب مهارت فنی و تخصصی در استان است. بیشترین بیکار را زندان لردگان (با توجه به بافت روستایی لردگان)، بیشترین دانش آموز یا دانشجو در زندان بروجن، و سایر عناوین شغلی آزاد، دولتی و خصوصی در زندان مرکزی دارای بیشترین فراوانی می باشد. زنان با فراوانی بالا خود را خانه دار اعلام کردند که به نظر می رسد یکی از عمده عوامل بیکاری و خانه دار بودن زنان زندانی، سطح تحصیلات پایین آنان می باشد. همچنین به عواملی مانند بالا بودن

میزان بیکاری در کل استان، غیر صنعتی بودن استان، در نظر نگرفتن حقوق مناسب با شرایط کار برای زنان، ازدواج در سن کم، تبعیض های جنسیتی و فرهنگ مرد سالاری در استان و ... اشاره کرد.

۵-۳-۷- نتیجه گیری در باره یافته های مربوط به سوال هفتم

ویژگی های قضایی زندانیان در بدو ورود در استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان، کدامند؟

در پاسخ به وضعیت قضایی زندانیان زندان های استان چهارمحال و بختیاری، سه متغیر سابقه حبس، نوع محکومیت و جرم در نظر گرفته شده است. زندانیان با فراوانی بیشتر، سابقه حبس نداشتند. بیشتر زندانیان از نظر محکومیت، تحت قرار هستند. از نظر نوع جرم بیشترین فراوانی با جرائم مالی، سرقت، درگیری و ضرب و جرح، جرائم مربوط به مواد، جرائم امنیتی و منکرات و ... می باشد. لازم به ذکر است در زندان مرکزی جرائم مالی و قتل بیشترین فراوانی را دارد، سرقت و درگیری در بروجن بیشترین فراوانی، در نسوان منکرات بیشترین فراوانی، در لردگان جرائم امنیتی بیشترین فراوانی و در اردوگاه جرائم مربوط به مواد بیشترین فراوانی را دارد. به نظر می رسد یکی از عمده دلایل مربوط به جرائمی چون درگیری و ضرب و جرح، مشکلات ارتباطی منطقه و نحوه ابراز خشم افراد می باشد، همچنین بافت های سنتی و درگیری های قومی قبيله ای در شیوع خشونت، ضرب و جرح و پیامدهای آن موثر است. همچنین بیکاری و مشکلات مالی می تواند منجر به جرائم مالی و سرقت گردیده و یکی از عمده دلایل مربوط به شیوع جرائم مربوط به مواد، بیکاری افراد و مشکلات مالی، فراوانی اعتیاد و سوء مصرف مواد در

سطح استان می باشد. همچنین بیکاری زنان، شروع مصرف مواد در آنها، تبعیض های جنسیتی، نگاه جنسیتی به زنان از علل ارتکاب جرم آنها می باشد.

۵-۳-۸- نتیجه گیری در باره یافته های مربوط به سوال هشتم

ویژگی های اعتقادی زندانیان در بدو ورود در استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان، کدامند؟ در بحث از ویژگی های اعتقادی زندانیان، چهار بعد اعتقادی، عاطفی، پیامدی و مناسکی در بین زندان های استان مورد بررسی قرار گرفت. بنابراین یافته ها، در زندان های سطح استان چهارمحال و بختیاری در همه ابعاد اعتقادی شامل بعد اعتقادی، عاطفی، پیامدی و مناسکی دارای نمرات پایین می باشند. بالاترین نمرات مربوط به بعد اعتقادی و بعد مناسکی در بین مددجویان کانون (یکی از دلایل می تواند سن مددجویان باشد) می باشد که در طیف متوسط ضعیف قرار دارد. به نظر می رسد در سطح استان چهارمحال و بختیاری افراد از نظر ویژگی های اعتقادی و باورهای بنیادین دینی ضعیف می باشند و باورهای اعتقادی عمیق و راستین افراد به مرور از سطح جامعه رنگ باخته است که از علل کم رنگ شدن باورهای اعتقادی افراد نداشتن آموزه های صحیح در خصوص باورهای مذهبی راستین، وجود شبهات دینی در بین افراد و عدم دریافت پاسخ قانع کننده، عدم اعتماد به رهبران دینی، تحریف باورهای راستین، ضعف معرفتی و عدم تفکر درباره دین برابر دانستن دین و

معنویت، تهاجم سازمان یافته فرهنگی، اشاعه فساد و بی بند وباری، استفاده ابزاری از دین، ناسازگاری میان قول و عمل مدعیان دین می باشد. همچنین یکی از دلایل ارتکاب جرم افراد نیز کاهش باورهای اعتقادی افراد می باشد.

این یافته ها همسو با یافته های خسرو شاهی و جوادی (۱۳۹۵) می باشد که نشان دادند بین هویت دینی و ارتکاب جرائم رابطه معنی دار و منفی وجود دارد، به این معنا که با افزایش میزان دین داری، نرخ ارتکاب جرم کاهش پیدا کرده است. همچنین بین ابعاد هویت دینی و بعد اعتقادی، تجربی، مناسکی و پیامدی با ارتکاب جرائم به ترتیب با ضریب (-۰/۳۱۸)، (-۰/۲۸۴)، (-۰/۴۰۳) و (-۰/۳۷۵) رابطه ی معنی دار وجود داشت. نتایج حاصل از ضریب رگرسیون گام به گام نیز نشان داد در گام اول بعد مناسکی و در گام دوم بعد اعتقادی پیش بینی کننده ی میزان جرایم است. به علاوه این تحقیق همسو با تحقیق سراج زاده (۱۳۸۷) مبنی بر وجود رابطه معکوس بین دو متغیر احساس آنومی و کجروی و دینداری وجود دارد، همچنین دینداری از طریق کاهش احساس آنومی در افراد نیز در کاهش بروز کجروی تاثیر دارد. همچنین یافته های تحقیق حاضر همسو با کاظمی (۱۳۸۸) می باشد که تفاوت معناداری بین میزان دینداری، کنترل و نظارت والدین و ارتباط با بزهکاران وجود دارد.

۵-۳-۹- نتیجه گیری در باره یافته های مربوط به سوال نهم

آیا بین ویژگی های زندانیان استان چهارمحال و بختیاری به تفکیک زندان های استان، بر حسب متغیرهای جنسیت، محل سکونت، نوع جرم و تحصیلات، تفاوت وجود دارد؟

در تحلیل متغیرهای جنسیت، محل سکونت، نوع جرم و تحصیلات در بین زندان های استان چهارمحال و بختیاری، از آزمون خی دو استفاده شده است. طبق یافته های بدست آمده از تحلیل متغیر جنسیت ($df=5, X^2=7/32, p=0/000$)، متغیر تحصیلات ($df=40, X^2=10/31, p=0/000$)، متغیر محل سکونت، ($df=15, X^2=18/02, p=0/000$) و متغیر نوع جرم ($df=14, X^2=10/17, p=0/750$) و با توجه به سطح معناداری بدست آمده، گویای وجود تفاوت در متغیرهای جنس (مردان بیشتر از زنان)، تحصیلات (تحصیلات راهنمایی بیشتر از سایر تحصیلات)، محل سکونت (شهرنشینان بیشتر از روستا نشینان) در بین زندانیان استان چهارمحال و بختیاری می باشد و در متغیر نوع جرم در بین زندانیان زندان های استان چهارمحال و بختیاری تفاوت معناداری مشاهده نگردید. (نتایج بدست آمده در این سوال، با سوال اول تحقیق همپوشانی دارد). لازم به ذکر است که پژوهش با پژوهش زارعی پور و همکاران (۱۳۹۵) در متغیر تحصیلات و بررسی تفاوت تحصیلات

زنان زندانی رو غیر زندانی غیر همسو می باشد ($p=0/64$). در ضمن این یافته ها غیر همسو با نتایج پژوهش مولوی گنجه (۱۳۹۳) مبنی بر عدم تفاوت معنادار متغیر وضعیت تحصیلی در بین دو گروه مصرف کنندگان مواد مخدر و افراد تحت درمان با متادون در شهر بجنورد می باشد.

۵-۴- محدودیت های تحقیق:

- مقطعی بودن مطالعه حاضر
- عدم اطمینان کافی از تعمیم نتایج به کل جامعه مجرمین
- بالا بودن تعداد پرسشنامه ها و سوالات پژوهشی منجر به ایجاد خستگی و عدم علاقه به پاسخ گویی گردید
- مشکل در دستیابی به زندانیان جدید الورود بعد از خارج شدن از قرنطینه و ورود به بندها
- نبود مکان مجزا و فضای فیزیکی مناسب جهت تکمیل پرسشنامه
- عدم امکان مصاحبه عمیق با فرد و خانواده ها
- عدم امکان بررسی کلیه اعضای خانواده و نظرسنجی از آنها

- عدم بررسی همزمان زندانیان و اعضای خانواده آنها و مقایسه نظرات آنها

۵-۵- پیشنهادات تحقیق

۵-۵-۱- پیشنهادات پژوهشی:

- اجرای پژوهش های کاربردی با تعداد نمونه بیشتر و در بازه زمانی طولانی تر برای تعمیم بهتر نتایج

پژوهش به جامعه

- اجرای پژوهش های آزمایشی و شبه آزمایشی جهت بدست آوردن یافته های دقیق تر از زندانیان و اخذ

نتایج دقیق تر

- اجرای پژوهش های مشابه با انتخاب نمونه از کل جامعه زندانیان

- انجام بررسی های طولی در مطالعات آتی

- اجرای پژوهش های مشابه با کنترل متغیرهای مزاحم

- بررسی اثربخشی مصرف مواد، بیکاری، فقر، مشکلات روانی شخصیتی خانوادگی در میزان ارتکاب جرم و

زندانی شدن افراد

- انجام پژوهش های تکمیلی با بررسی آزمایشی متغیرها

۵-۵-۲- پیشنهادات کاربردی:

- طبق نتایج بدست آمده از تحلیل سوال اول، با توجه به درصد بالاتر مردان زندانی نسبت به زنان، پیشنهاد

می گردد آموزش هایی در راستای پیشگیری از جرم و رفتار مطابق هنجارها، قانون و ارزش های جامعه، و همچنین

بازداری از بازگشت مجدد به زندان در سطح جامعه بخصوص جهت مردان برگزار گردد.

- طبق نتایج بدست آمده از سوال اول، اکثریت زندانیان دارای تحصیلات پایین و زیر دیپلم می باشند، پیشنهاد می گردد مسئولین و مدیران ارشد حوزه آموزشی کشور، تدابیری جهت ترغیب افراد به ادامه تحصیل و آموزش رایگان، ایجاد شرایط تحصیلات عالی برای افراد فراهم کنند.
- همچنین یافته ها (سوال اول) نشان دهنده شهرنشین بودن اکثریت نمونه مورد بررسی می باشد که پیشنهاد می گردد فرهنگ شهرنشینی، آسیب های اجتماعی مرتبط با شهرنشینی، پیامدهای مهاجرت و ... در رسانه ها و در سطح جامعه ارائه گردد. روستا ها از نظر شرایط شغلی مهیا شود تا روستانشینان کمتر به شهر مهاجرت کرده و از پیامد ها و آسیب های مهاجرت پیشگیری شود.
- یافته های سوال دوم تحقیق، نشان دهنده فراوانی بیماری های جسمی در بین زندان ها است که نشان از عدم توجه به وضعیت سلامتی (اعم از جسمانی و روانی) که لازمه آن حساس سازی جامعه از طریق آموزش و رسانه های جمعی نسبت به سلامتی و تاثیر آن بر فرد و جامعه است.
- با توجه به بالا بودن نرخ بیماری های مربوط به مشکلات اعصاب و روان (سوال دوم تحقیق) در بین زندانیان و مشکلات مربوط به سلامت روان آنها (سوال سوم تحقیق) و همچنین شیوع بیشتر مشکلات شخصیتی (سوال چهارم تحقیق)، پیشنهاد می گردد، شرایط آموزشی (از جمله آموزش های پیشگیری از بیماری ها، بهداشت روان، آموزش مهارت های اساسی زندگی، انجام ارزیابی های روانی و شخصیتی از افراد به خصوص در شرایط پر اهمیت زندگی (ازدواج، والد شدن، شاغل شدن و ...))، حساسیت افراد نسبت به سلامت روان و شخصیت و تفکیک آن با سلامت جسمانی، تاکید بر نقش دوران کودکی در ایجاد اختلالات و علل تربیتی، دوری از موقعیت های استرس زا و ... جهت تغییر سبک زندگی

و اهمیت به سلامت جسمانی و بهداشت روان و شخصیت در ارگان های مرتبط و به طور گسترده تر در کل جامعه فراهم گردد.

- طبق یافته های بدست آمده از سوال پنجم تحقیق، با توجه به وجود مشکل در همه خرده مقیاس های مربوط به ویژگی های خانوادگی، پیشنهاد می گردد آموزش های خانوادگی منجر به آگاه سازی خانواده و والدین از اهمیت نقش خانواده و فرزند پروری و عملکرد خانواده در تربیت فردی، خانوادگی و اجتماعی، همچنین نقش پیشگیرانه یا سوق دهنده خانواده به سمت جرائم را در قالب آموزش های فردی و گروهی یادآوری کرد.

- طبق یافته های بدست آمده از سوال ششم، با توجه به نرخ بالای بیکاری و سطح پایین درآمد در زندان های استان و همچنین بالا بودن میزان سرقت، جرائم مالی، جرائم مربوط به مواد که بخشی از علل آن ناشی از فقر مادی می باشد، بسترهایی جهت ایجاد شغل و دوری افراد از بیکاری در سطح استان فراهم گردد. همچنین جهت درمان اعتیاد و سوء مصرف مواد تدابیری اندیشیده شود.

- طبق یافته های سوال هفتم تحقیق، با توجه به بالا بودن نرخ درگیری در زندان های استان، آموزش های ارتباطی و کنترل خشم ضروری تلقی می شود. همچنین نظر به بالا بودن جرائم مالی، سرقت و جرائم مربوط به مواد، که یکی از عمده دلایل آن بیکاری می باشد، پیشنهاد می گردد تدابیری در راستای مبارزه با بیکاری و فراهم نمودن شرایط اشتغال و کسب و کار برای افراد ایجاد گردد.

- طبق یافته های سوال هشتم، پیشنهاد می گردد آموزش های مذهبی و دینی و ایجاد انگیزه جهت گرایش افراد به مباحث مذهبی و اعتقادی، ایجاد شوق و علاقه راستین با الگوبرداری از رهبران مذهبی و با اخلاق، در سطح استان

اقدام گردد. همچنین برنامه های مفرح و اختیاری (غیر اجباری) با رویکرد اعتقادی در زندان های سطح استان برگزار گردد.

- تقویت نهاد خانواده با کمک تقویت مراکز مشاوره مرتبط با مشکلات خانوادگی و آموزش های خانوادگی (هم در زندان ها و هم در سطح جامعه)

- تغییر نگرش عمومی برای پیشگیری از آسیب های اجتماعی به وسیله تغییر نگرش عمومی در زمینه آسیب های اجتماعی و منع جداسازی آسیب دیدگان اجتماعی

- جلوگیری از شکل گیری خرده فرهنگ های کجرو، با کمک برنامه های پیشگیری مدرسه محور، تعلیق و اصلاح طرح های ضربتی برخورد با مجرمان و افراد آسیب دیده

- توانمند سازی افراد برای دسترسی به معیارهای یک زندگی مناسب بوسیله برگزاری دوره های حرفه آموزی و کارآفرینی در زندان و در سطح جامعه

- گسترش امکانات آموزشی و تربیتی و ... با در نظر گرفتن اهمیت فرد، خانواده و اجتماع در پیشگیری از جرم و زندانی شدن و تکرار جرم در زندان ها

- توسعه خدمات پیشگیری به آسیب دیدگان، با شناسایی و جذب آنها، توسعه خدمات اجتماعی به آسیب دیدگان و خانواده آنها، بازتوانی افراد آسیب دیده در مراکز مراقبت از زندانیان بعد از خروج از زندان

- آموزش مهارت های اساسی زندگی و به خصوص مهارت های ارتباطی جهت کاهش بروز اختلافات در سطح جامعه و کاهش زندانی شدن در زندان ها

- گسترش خدمات مشاوره و روانشناسی فردی و گروهی در سطح زندان ها
- اصلاح برنامه ها و اقدامات آسیب زا، از طریق بازبینی برنامه ها و عملیاتی کردن آنها
- توسعه برنامه های بازپرورانه در زندان، از جمله برنامه های درمانی، فرهنگی، حرفه آموزی، مذهبی و ورزشی

- هماهنگ کردن بخش های عمومی و خصوصی مانند معاونت امور اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم دادگستری، آموزش و پرورش، امور زنان، امور جوانان، بهزیستی و ... که در زمینه نقش و اهمیت ساختار خانواده، جامعه در ارتکاب و وقوع جرم، به منظور اجرای برنامه عملی و هماهنگی بیشتر
- دخیل کردن سازمان های مردم نهاد و استفاده از شیوه های جامعه محور به منظور پیشگیری از بزهکاری

و تکرار جرم

- افزایش سهم رسانه ها به ویژه برنامه های تلویزیونی در تقویت آموزه های روانشناسی، خانوادگی و اعتقادی و اهمیت آنها در پیشگیری یا وقوع جرم
- تقویت پیوند ها و سرمایه اجتماعی مدنی، با توسعه و تشکیل کانون ها و نهادهای مدنی و تقویت نمادها و ارزش های ملی و تسهیل تشکیل ائتلاف کانون ها و نهادهای مدنی

- هماهنگ کردن فعالیت نهادهای مختلف در زمینه پیشگیری از جرم و توجه به رویکرد چند نهادی
- تهیه بسته های آموزشی ویژه در ارتباط به نیازهای جامعه
- ایجاد زمینه برای افزایش مطالعات والدین به عنوان اولین الگوی همانندی از طریق تدارک محتوای

آموزشی خاص خانواده

- تهیه برنامه های اجرایی برای هر زندانی با توجه به شرایط اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و با در نظر گرفتن مشکلات شخصی و خانوادگی، و تفکیک زندانیان از نظر سنی، نوع جرم، تعداد سابقه و ...
- ایجاد بستر های مناسب جهت اشتغال افراد و کسب درآمد هم در زندان و هم بعد از خروج از زندان
- آگاهی دادن به خانواده ها در جهت اهمیت عملکرد خانواده و نقش آن در انسجام خانواده و در نظر گرفتن اهمیت عملکرد خانواده در رشد فردی و خانوادگی و اجتماعی و تاثیر آن بر انسجام خانواده و پیشگیری از وقوع جرم
- آموزش و فرهنگ سازی رسانه های جمعی و فضای مجازی در باره های آسیب های اجتماعی و پیامدهای آن بر فرد، خانواده و اجتماع و نحوه برخورد با اقشار آسیب پذیر

فهرست منابع

و ضمائم

منابع فارسی:

- آذربایجانی، مسعود و دیگران (۱۳۸۲) روانشناسی اجتماعی بانگ‌رش به منابع اسلامی، تهران، انتشارات

سمت، ۱۳۸۲، ص ۱۳۶.

- ابراهیمی، فرخنده و اسماعیلی، مهدی (۱۳۹۶) نقش خانواده در پیشگیری از وقوع جرم، فصلنامه

مطالعات حقوق، شماره پانزدهم، ص ۵۵-۷۷.

- ابراهیمی، شهرام (۱۳۹۱) بازپروری عادلانه زندانیان، آموزه های حقوقی کیفری، دانشگاه علوم اسلامی

رضوی، شماره ۳.

- احمدی، حبیب (۱۳۸۷) جامعه شناسی انحرافات، تهران: انتشارات سمت.

- ایبرامسن، دیوید (۱۳۷۱) روانشناسی کیفری، پرویز صانعی، چاپ دوم پاییز ۱۳۷۱، تهران، کتابخانه گنج دانش.
- ایوانز تی، دیوید (۱۳۸۷) بررسی مجدد رابطه دین و جرم، علی سلیمی، فصلنامه حوزه و دانشگاه؛ شماره ۲۳.
- باقری، معصومه و ملتفت، حسین (۱۳۸۹) بررسی عوامل خانوادگی موثر بر ارتکاب جرم، فصلنامه دانش انتظامی، سال یازدهم، شماره چهارم.
- باقری، خسرو (۱۳۹۱) نگاهی دوباره به تربیت اسلامی: کاوشی برای تدوین چارچوب نظری تربیت اسلامی، تهران، مدرسه
- بخارایی، احمد (۱۳۸۶) جامعه شناسی انحرافات اجتماعی در ایران، تهران، پژوهاک جامعه.
- بیانلو، یوسف و منصوریان، محمدکریم (۱۳۸۵) رابطه تراکم جمعیت با میزان و نوع جرم، فصلنامه رفاه اجتماعی، دوره ۶، شماره ۲۲.
- بیرامی، منصور (۱۳۷۸) خانواده و آسیب شناسی آن. تبریز. آیدین.
- تارویردی زاده، هانیه (۱۳۹۶) اثربخشی زوج درمانی هیجان محور بر کیفیت رابطه صمیمیت و تعارض زناشویی زوجین نابارور؛ پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه محقق اردبیلی.
- ترابی، یوسف (۱۳۹۰) نقش دین و معنویت در پیشگیری از جرم (با تاکید بر اسلام)، مجله کارآگاه، دوره دوم، سال چهارم، شماره ۱۴.
- ترنر، برایان اچ (۱۳۸۷) ماکس وبر و اسلام، ترجمه سعید وصالی، چ دوم، تهران: مرکز.
- توسلی، غلامعباس (۱۳۹۶) نظریه های جامعه شناسی، تهران، انتشارات سمت.
- پاتریک نولان، گرهارد دلنسکی (۱۳۹۰) جامعه های انسانی، ترجمه ناصر موفقیان تهران نشر نی، ص ۱۲۴-

- جمشیدی منش، منصوره، سلیمانی فر، پروین، حسینی، فاطمه (۱۳۸۳) **ویژگی های فردی، خانوادگی، اجتماعی و اقتصادی زنان معناده زندانی**، فصلنامه پرستاری ایران، سال هفدهم، شماره ۴۰.
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۹۵) **دایرة المعارف حقوق دانشنامه حقوقی**، تهران، کتابخانه گنج دانش.
- جهانگیری، شیدا؛ برادران، مسعود؛ خسروی پور، بهمن و غنیان، منصور (۱۳۹۴) **ویژگی های روان شناختی و جامعه شناختی مرتبط با روحیه کارآفرینانه**، فصل نامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی، شماره ۳۴.
- حسین خانزاده، عباسعلی و طاهر، محبوبه (۱۳۹۳) **مطالعه تحلیلی ویژگی های شخصیتی نوجوانان بزهکار، پژوهشنامه حقوق کیفری**، سال پنجم، شماره اول.
- خانی مجد، صدیقه؛ پورابراهیم، تقی؛ فتح آبادی، جلیل (۱۳۹۱) **بررسی رابطه باورهای جنسیتی و عملکرد خانواده دانشجویان فارس و کرد**، فصلنامه خانواده پژوهی، سال هشتم، شماره ۳۲، زمستان ۹۱، ۳۹۲.
- خدایاری فرد، محمد (۱۳۸۵) **آماده سازی و هنجاریابی مقیاس سنجش دین داری دانشجویان**، طرح پژوهشی، دانشکده روان شناسی دانشگاه تهران.
- خدایاری فرد، محمد (۱۳۸۸) **آماده سازی مقیاس دین داری و ارزیابی سطوح دین داری اقشار مختلف جامعه ایران**، گزارش پژوهشی، دانشگاه تهران، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی.
- خدا پناهی، محمد کریم (۱۳۸۱) **انگیزش و هیجان**، تهران: انتشارت سمت.
- خسرو شاهی، قدرت الله، جوادی حسین آبادی، حسین (۱۳۹۵) **تحلیل رابطه ی مولفه های هویت دینی و پیشگیری از جرم**، فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، سال پنجم، شماره هفدهم، زمستان ۱۳۹۵.

- خواجه نوری، بیژن (۱۳۹۵) رابطه سرمایه اجتماعی و جرم جوانان مورد مطالعه: جوانان شهر یزد، پژوهش های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، سال پنجم، شماره ۱۲؛ بهار ۱۳۹۵.
- دادستان، پریخ، جان بنجامین (۱۳۷۷) تنیدگی یا استرس، بیماری جدید تمدن. مترجم: پریخ دادستان. تهران: انتشارات رشد.
- دادستان، پریخ. (۱۳۸۵) روان شناسی جنایی، تهران: انتشارات سمت.
- دانش، تاج زمان (۱۳۹۲) مجرم کیست جرم شناسی چیست، انتشارات کیهان، ۱۳۹۲.
- دلاور، علی (۱۳۹۶) روش تحقیق در روان شناسی و علوم تربیتی، تهران، مؤسسه نشر ویرایش.
- دورکیم، امیل (۱۳۶۰) درباره تقسیم کار اجتماعی. ترجمه باقر پرهام، انتشارات کتابسرای بابل.
- دهقان طرزجانی، فرزانه. (۱۳۸۸) بازپروری زنان بزهکار در سیاست های جمهوری اسلامی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، حقوق و جرم شناسی، دانشکده حقوق دانشگاه قم.
- راهرو، احمد، ربیعی، ناصر (۱۳۹۰) تاریخ زندان (در عصر قاجار و پهلوی) تهران، انتشارات ققنوس.
- ریتال، اتکینسون و دیگران (۱۳۶۸) زمینه روان شناسی، ترجمه محمدتقی براهنی و دیگران، انتشارات رشد، تهران، ج ۲.
- ریو، جان مارشال (۱۳۸۲) انگیزش و هیجان، مترجم: یحیی سیدمحمدی. تهران: مؤسسه نشر ویرایش.
- نمایون، نوشین، زارعی پور، مرادعلی، جوادی، محمد حسن (۱۳۹۵) مقایسه سطح سلامت روان در زنان زندانی و غیر زندانی شهر ارومیه در سال ۱۳۹۵؛ فصلنامه پرستاری گروه های آسیب پذیر، دانشکده پرستاری و مامایی، سال چهارم، شماره ۱۰. صفحه ۴۴ الی ۵۶؛ بهار ۱۳۹۶.

- زمانی، فریبا (۱۳۹۱) مطالعه جامعه شناختی تاثیر وضعیت خانوادگی در بزهکاری زنان در تهران، نشریه جامعه پژوهشی و فرهنگی، دوره ۵، شماره ۲.

- سانورویان، مریم و همکاران (۱۳۸۴) نرم نشانه های عصبی در زندانیان مرد، فصلنامه اندیشه و رفتار، سال یازدهم شماره ۴.

- ستوده، هدایت‌الله (۱۳۸۷) آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران: نشر آوای نور.

- سراج زاده، حسین و پویافر، محمدرضا (۱۳۸۷) دین و نظم اجتماعی: بررسی رابطه دینداری با احساس انومی و کجروی در میان نمونه ای از دانشجویان، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه خوارزمی، دوره ۱۶، شماره ۶۳.

- سراج‌زاده، حسین (۱۳۷۸) نگرش‌ها و رفتارهای دینی نوجوانان تهرانی و دلالت‌های آن برای سکولار شدن، نمایه پژوهش، سال سوم، شماره ۹ و ۱۰، بهار و تابستان.

- سخاوت، جعفر (۱۳۸۱) بررسی اثر زندان بر زندانی، فصلنامه علوم اجتماعی، دوره ۹، شماره ۲۰، ص ۳۳-۱.

- شریفی نیا، محمد حسین (۱۳۸۹) خدمات روانشناسی و مشاوره در زندان، تهران؛ سازمان زندانها و اقدامات تامینی و تربیتی کشور، انتشارات راه تربیت، چاپ اول

- شمس، احمد (۱۳۹۳) بررسی بنیادین انحرافات اجتماعی با تاکید بر نظریه تکامل گرا، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال هفتم، شماره اول؛ زمستان ۱۳۹۳.

- شکارچی، زیبا، رحیمی، محمد (۱۳۹۱) بررسی عوامل موثر بر قانون‌گریزی شهروندان شهر خلخال، پایگاه خبری

تحلیلی و اطلاع‌رسانی [www. Aznav.ir](http://www.Aznav.ir)

- شمس، علی (۱۳۹۳) آسیب‌شناسی زندان، تهران؛ انتشارات راه تربیت؛ چاپ اول

- شیخاوندی، داور (۱۳۸۵) جامعه‌شناسی انحرافات و مسائل جامعی ایران، تهران، نشر قطره.

- صادقی فسایی، سهیلا و پروین، ستار (۱۳۹۰) جرم : برساخته ذهنیت، گفتمان و قدرت، فصلنامه پژوهش حقوق، سال سیزدهم، شماره ۳۳، تابستان ۱۳۹۰.

- صادقی، مژگان. میرزمانی، سید محمود، کامکاری، کامبیز، شکرزاده، شهره (۱۳۹۳) بررسی نیمرخ شخصیتی زنان معتاد زندانی با تأکید بر فرم بازسازی شده پرسشنامه شخصیتی چند وجهی مینه سوتا (MMPI-2RF)، فصلنامه مشاوره و روان درمانی، سال سوم، شماره ۱۲.

- صدیق، سروسستانی، رحمت الله (۱۳۸۳) آسیب شناسی اجتماعی، جامعه شناسی انحرافات اجتماعی، تهران: انتشارات آن.

- صرامی، حمید، زرگر، یداله (۱۳۸۰) پیام های پیشگیری از وقوع جرم، تهران. نشر پرشکوه

- صفرخانی، حسین، ضمیری کمال، حمید. (۱۳۹۴) نقش آموزش فنی و حرفه ای در زندان بر اصلاح و بازپروری بزهکاران، دومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی.

- طالبان، محمدرضا (۱۳۷۹) تاثیر دین داری در کاهش بزهکاری جوانان، نشریه آفرینش، مورخه ۱۳۷۹/۴/۲۲.

- عباسی، الهام، دژمان، معصومه، حمیدی، انسی، دستوری، مژگان (۱۳۹۵) رابطه جرایم زندانیان با ویژگی های جمعیت شناختی؛ تحلیل جامعه شناختی، مجله طب انتظامی، دوره ۶، شماره ۲، صفحه ۱۰۱-۹۳؛ تابستان ۱۳۹۶

- عبدی، عباس (۱۳۷۱) آسیب شناسی اجتماعی، تاثیر زندان بر زندانی؛ موسسه تحقیقاتی و انتشاراتی نور، تهران، چاپ اول.

- عراقی، عزت الله (۱۳۹۴) آیا می دانید طلاق و مسائل آن کدامند؟ انتشارات پلیکان، ص ۲.

- عرفانی، نصراله؛ پورسینا، محمد (۱۳۹۲) مقایسه نیمرخ شخصیتی معتادان گمنام و غیرگمنام زندانی مرد، فصلنامه اعتیاد پژوهی، سال هفتم، شماره بیست و پنج، بهار ۱۳۹۲.

- فاطمی، داوود؛ رحیمی، عارف؛ سعادت، موسی؛ عباس زاده، محمد (۱۳۹۵) بررسی نقش خانواده در بزهکاری فرزندان، پژوهش های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی؛ سال پنجم، شماره پیاپی ۱۴، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۵
- فرجاد، محمد حسین (۱۳۷۱) روانشناسی و جامعه شناسی اعتیاد؛ نشر همراه، تهران، چاپ دوم.
- فوکو، میشل (1378) مراقبت و تنبیه : تولد زندان، ترجمه نیکو سرخوش و افشین جهانزاده، نشر نی، تهران.
- فقیهی، علی نقی (۱۳۸۵) بهداشت و سلامت روان در آینه علم و دین، تهران، انتشارات حیات سبز.
- قادری داود، برجلی، احمد، بهرامی هادی، سهرابی، فرامرز (۱۳۹۱) ویژگی های شخصیتی و جمعیت شناختی زندانیان دارای اختلال شخصیتی پسیکوپات در مقایسه با زندانیان عادی در گروهی از زندانیان شهرستان تهران؛ مجله دانشگاه علوم پزشکی قم، دوره ششم، شماره دوم، صفحات ۲۴ الی ۳۰
- قمری، محمد (۱۳۹۰) مقایسه ابعاد عملکرد خانواده و کیفیت زندگی و رابطه این متغیرها در بین افراد معتاد و غیر معتاد، فصلنامه اعتیاد پژوهی سوء مصرف مواد، سال پنجم؛ شماره هجدهم، تابستان ۱۳۹۰
- کاظمی، اصغر (۱۳۸۸) بررسی عوامل موثر بر ارتکاب جرم با تأکید بر میزان دینداری مورد: زندانیان استان قم، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده علوم اجتماعی.
- کوئن، بروس (۱۳۹۰) درآمدی بر جامعه شناسی، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: نشر فرهنگ معاصر، چاپ اول.
- گلدوزیان، ایرج (۱۳۸۳) حقوق جزای اختصاصی، انتشارات جهاد دانشگاهی؛ چاپ سوم، تهران.
- گلدوزیان، ایرج (۱۳۸۳) حقوق جزایی عمومی ایران، ج ۱، تهران، انتشارات دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸) جامعه شناسی، منوچهر صبوری، نشر نی، چ پنجم، تهران.

- مداح پور، الهه (۱۳۸۶) سیر تحول تاریخی زندان ها ، ماهنامه اصلاح و تربیت ، شماره ۷۰، تهران، ص ۳۲-۳۵.
- محمدی فرود، محمد، ستوده، هدایت الله (۱۳۸۰) آسیب شناسی اجتماعی: جامعه شناسی انحرافات، تهران، نشر آوای نور.
- محمدی فرود، حمید و میرهاشمی، مالک (۱۳۸۷) رابطه اختلال های شخصیت با نوع جرم در زندانیان، فصلنامه اندیشه و رفتار، دوره ۲، شماره ۷.
- مساواتی، مجید (۱۳۹۲) آسیب شناسی اجتماعی ایران، جامعه شناسی انحرافات، انتشارات نوبل، تبریز.
- ملک پور، احسان (۱۳۹۶) میزان تأثیرپذیری مجرمین در زندان جهت تکرار جرم، ماهنامه پژوهش ملل، دوره دوم، شماره ۱۹، تیر ۹۶.
- مکی ، حسین (۱۳۵۷) دیوان فرخی یزدی، انتشارات امیرکبیر.
- مظاهری، مهرداد، خلیقی، نسرین، رقیبی، مهوش، سرابندی، حسن (۱۳۸۹) شیوع اختلالات شخصیت در میان زندانیان زن زندان زاهدان؛ مجله تحقیقات علوم پزشکی زاهدان، zjirms.ir.
- ممتاز، فریده (۱۳۹۳) انحرافات اجتماعی، تهران، شرکت سهامی انتشار، ص ۹۳.
- میلانی فر، بهروز (1380) بهداشت روانی، تهران، نشر قدس.
- ملکمیان، لینا و شریفیان، سعید (۱۳۸۸) بررسی عوامل اجتماعی موثر بر جرم در زنان زندانی، نشریه پژوهش اجتماعی، دوره ۲، شماره، شماره ۵.
- نجفی توانا، علی (۱۳۹۴) جرم شناسی، نشر آموزش و سنجش.
- والد، جرج و دیگران (1380) جرم شناسی نظری، ترجمه علی شجاعی، انتشارات سمت، تهران.

- وایت، راب و هینز، فیونا (۱۳۸۶) **جرم و جرم شناسی**. ترجمه ی علی سلیمی، محسن کارخانه و فرید مخاطب قمی، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- وایت، راب و هینس، فیونا (۱۳۸۲) **درآمدی بر جرم و جرم شناسی**. ترجمه ی میر روحا... صدیق بطحایی اصل، تهران، دادگستر.
- وایت، راب، هینز، فیونا (۱۳۹۲) **جرم و جرم شناسی**، متن درسی نظریه های جرم و کجروی، ترجمه علی سلیمی، چاپ پنجم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- یعقوبی، حمید (۱۳۹۴) **ویژگی های روانسنجی نسخه ۱۰ سوالی پرسشنامه پریشانی روانشناختی کسلر**، فصل نامه پژوهش های کاربردی روانشناختی، دوره ۶، شماره ۴.
- یوسفی فر، شهرام و عباسی تودشتکی، فاطمه (۱۳۹۴) **پژوهش نامه تاریخ اجتماعی و اقتصادی**، دوره ۴، شماره ۱، ص ۹۷-۱۲۰.

Reference:

- Baier, C. & Wright, B. (2001). **“If you love me, Keep my commandments”**: A meta analysis of the effect of religion on crime. *Journal of Research in crime and delinquency*, 38, 3-21
- Busari .A.O(۲۰۰۴) **Antisocial personality disorder among prison inmates: Mediating role of schema – focused therapy**, *International Journal of Emergency Mental Health and Human Resilience*, Vol. 17, No.1, pp. 327-332, ISSN 1522-4821
- Burt, S.A, & Donnellan, M.B (2008), **Personality correlates of aggressive and non- aggressive antisocial behavior** . *Personality and Individual Differences* , 44, 53-63

- Beaver, K. M. **The familial concentration and transmission of crime.** *Crime Justice Behavior.* 2013, 40, 139–155.
- Brown, Sheila (2005) **understanding youth and crime**, openuniversity press, Mc Graw-Hill education.
- Caspi, A., McClay, J., Moffitt, T. E., Mill, J., Martin, J., & Craig. I. W (2002). **Role of genotype in the cycle of violence in maltreated children.** *Science*, 297, 581-854.
- Carrabine, Eamon and Paul Iganski, Maggy Lee, Ken Plummer, Nigel South (2004), **criminology: a sociological introduction**, published by Routledge
- Corf, Y.L., & Toupin, J (2009), **Comparing persistent juvenile delinquents and normative peers with the five-factor model of personality.** *Journal of Research in Personality* , 43, 1105-1108.
- De Graaf, A. **Ervaringen van kinderen met het ouderlijk gezin.** *Maandstat. Bevolk.* 2011, 49, 12–15.
- Eaton, N.R., Krueger, R.F., Johnson, W., McGue, M., & Iacono, W.G (2009), **Parental monitoring, personality, and delinquency: further support for a reconceptualization of monitoring.** *Journal of Research in Personality* , 43, 49-59.
- Farrington, D. P. ; Barnes, G. C. ; Lambert, S (2015) **The concentration of offending in families.** *Leg. Criminol. Psychol.* 2015, 1, 47–63.
- Hampton, Jean; (1995) **The Moral Education Theory of punishment, from: crime and punishment**, By. Gorr, Michaely, Harwood, sterling, Boston, jones and Bartlett publisher, 1995
- Hirschi, Travis, and Stark, Rodney. (1969). **Hellfire and delinquency.** *Social Problems*, No. 17, pp. 202-213.

- Holup, Nicole (2011). “ **Analysis of religious practices within Florida prisons. Senior seminar in the interdisciplinary social sciences** ”, ISS4935. April 15, 2011
- Jones, Sh.E., Miller, J.D., Lynam, D. R (2011) **Personality, antisocial behavior, and aggression: A meta-analytic review**, Journal of Criminal Justice , 1-9.
- Martinson.R.(1974) **What Works? Question and answer about prison reform , public interest**,34
- McLaughlin, Eugene and John Muncie (2001), **The sage Dictionary of Criminology**, sage publication
- Megan Comfort, Tasseli McKay, Justin Landwehr, Erin Kennedy, Christine Lindquist and Anupa Bir (2016) **The costs of incarceration for families of prisoners**, International Review of the Red Cross (2016), 98 (3), 783–798. Detention: addressing the human cost
- Michael J. Montgomery, and Ronald G. Turner (2013) “ **Gender, religion, and prison adjustment of offenders** ” International Journal of Arts and Commerce Vol. 2. April 2013, 149-157
- Morrison, Warne (1995), **Theoretical criminology: from Modernity to Postmodernism**, Cavendish publishing limited.
- Norrie, Alan;(2002) **Punishment, Responsibility and Justice, A Relational Critique**, Oxford University press
- Petrides , K. V., Frederickson, N. & Furnham , A. (2004) **The role of trait emotional intelligence in academic performance and deviant behavior at school**. Personality and Individual Differences.36, 277- 293.
- Shoemaker ., Donald J(1990) **Theories of Delinquency**, New York , Oxford University Press ... courses in delinquency and criminological theory in sociology, criminology, ..

- Tihonen J, Hokle (1994) **Psychiatric disorders homicide recidivism**. American Journal of Psychiatry. 151: 436- 438

- Piquero, A. R.(2008) **Taking stock of developmental trajectories of criminalactivity over the life course. In The Long View of Crime: A Synthesis of Longitudinal Research**; Liberman, A. M. , Ed. ; Springer: New York, NY,USA, 2008; pp. 23–78.

- Vermeiren, R (2003), **Psychopathology and delinquency in adolescents: a descriptive and developmental perspective**. Clinical Psychology Review, 23, 277–318.

ضمائم و پیوست ها

ضمائم و پرسشنامه ها:

پرسشنامه عمومی فردی و جامعه شناختی

وضعیت فردی

جنس: میزان تحصیلات: محل تولد: شغل: وضعیت محل سکونت:
سن: رشته تحصیلی: محل اقامت: میزان درآمد: میزان اجاره بها:
تابعیت: ایرانی خارجی سابقه حبس: ندارد دارد (در صورت جواب مثبت تعداد سابقه قید گردد)
نوع جرم: سرقت قتل منکرات اعتیاد امنیت سایر: نوع محکومیت یا قرار:

وضعیت منطقه محل سکونت: مرفه -

نشین متوسط ضعیف
فقیر حاشیه نشینی مهاجر از شهر یا روستای دیگر (نام منطقه ذکر شود)

وضعیت تأهل: مجرد متاهل متارکه ازدواج مجدد تعداد فرزندان:

وضعیت پزشکی

۱- سابقه بیماری: قلبی - عروقی ریوی دیابت فشار خون بالا تشنج بیماری اعصاب و روان هیپاتیت سل
سکته مغزی آلودگی به ویروس ایدز بیماری پوستی بیماری‌های مقاربتی آلرژی سایر:

۲- مصرف سیگار: قبلاً مصرف کرده است در حال حاضر مصرف می‌کند تا به حال مصرف نکرده است (در صورت استفاده تفنی تعداد دفعات ذکر شود)

۳ - سابقه بستری در بیمارستان: ندارد دارد (تعداد موارد بستری: علل بستری:

۴ - داروهای مصرفی:

۵ - سابقه رفتارهای پرخطر: اعتیاد نوع مواد مدت مصرف روش مصرف

اعتیاد تزریقی تزریقی مشترک تماس جنسی محافظت نشده یا غیرهمسر دریافت خون و فرآورده‌های آن تیغ مشترک حجامت خالکوبی مصرف الکل

وضعیت فعلی:

- ۱ - وضعیت ظاهری: خوب متوسط بد قد: سانتی متر وزن: کیلوگرم
در صورت وجود آثار غیرطبیعی: نوع جراحت: اندازه: ناحیه: ناشی از:
- ۲ - نشانگان محرومیت: دارد ندارد
- ۳ - علائم خطر: سرفه خلط کاهش وزن تب عرق شبانه زخم بدون بهبودی هرگونه خونریزی غیرطبیعی
- علائم دستگاه اداری - تناسلی: الف) ترشح ب) سوزش و خارش ج) زخم
باردار: بله خیر شیرده: بله خیر

وضعیت شغلی

- وضعیت اشتغال: آزاد دولتی خصوصی بیکار محصل سایر (قید شود)
تجربه یا مهارت شغلی (نوع و مدت آن قید گردد):
گواهینامه مهارت شغلی (به تفکیک نوع و درجه):
سابقه کار (محل و مدت آن قید شود):
سایر مشاغل قبلی (نوع و مدت قید شود):
علاقه شغلی (رشته و نوع آن قید شود):

وضعیت خانوادگی:

- وضعیت والدین: در قید حیات فوت متارکه طلاق (به تفکیک قید گردد)
تحصیلات والدین (به تفکیک قید شود):
تعداد خواهران و برادران (به تفکیک قید شود):
سابقه محکومیت کیفری و یا زندان در اعضای خانواده (به تفکیک وابستگی خانوادگی، نوع جرم، مدت محکومیت و تعداد سابقه):

وضعیت اجتماعی

- گروه دوستان (همسالان، همکلاسان، هم محلی، همکاران، غیره) (نوع غالب دوستان قید شود)
میانگین تحصیلات دوستان (بی سواد، کم سواد، ابتدایی، دبیرستان، دیپلم، دانشگاهی):
تفریح اصلی دوستان (ورزش، دورهمی، سینما و پارک و غیره) (نوع آن قید گردد)
سابقه محکومیت کیفری دوستان (در صورت وجود سوء سابقه، تعداد افراد و نوع جرم و تعداد سابقه ذکر شود):
سابقه مصرف سیگار و الکل در بین دوستان (نوع، مدت مصرف و تعداد مصرف کنندگان قید شود):
سایر موارد اضافه شود:

وضعیت فرهنگی و دینی دوستان و خانواده

آیا در بین دوستان و خانواده افراد علاقمند به کتاب وجود دارد؟ نام ببرید. (زمینه‌های مورد علاقه نیز ذکر شوند)

آیا در بین دوستان و خانواده افراد علاقمند به فعالیت‌های هنری وجود دارد؟ نام ببرید. (رشته‌های هنری نیز ذکر شوند).

آیا در بین دوستان و خانواده افراد علاقمند به فعالیت‌های ورزشی وجود دارد؟ (رشته‌های ورزشی نیز ذکر شوند).

آیا در بین دوستان و خانواده افراد علاقمند به فعالیت‌های دینی وجود دارد؟ (رشته‌های دینی نیز ذکر شوند).
آیا در بین دوستان و خانواده افراد علاقمند به فعالیت‌های فرهنگی وجود دارد؟ (رشته‌های فرهنگی نیز ذکر شوند).

پرسش‌نامه ۲۸ سئوالی وضعیت سلامت روان GHQ، یکی از رایج‌ترین تست‌های روان‌شناسی برای بررسی سلامت عمومی جسمی و روانی افراد است. و از فرد بخواهید: لطفاً پاسخی را که فکر می‌کنید، بیشتر از پاسخ‌های دیگر با وضع شما مطابقت دارد، مشخص کنید. به خاطر داشته باشید می‌خواهیم وضعیت کنونی شما (از یک ماه پیش تاکنون) را بدانیم، نه آنچه در گذشته وجود داشته است.

۱. احساس کرده‌اید که حالتان بسیار خوب است و از سلامت خوبی برخوردارید؟

بیش از حد معمول در حد معمول بدتر از معمول بسیار بدتر از معمول

۲. احساس کرده‌اید که به یک داروی نیروبخش موثر احتیاج دارید؟

به هیچ وجه در حد معمول بدتر از معمول بسیار بدتر از معمول

۳. احساس کرده‌اید که نیروی کافی ندارید و حالتان خوش نیست؟

به هیچ وجه در حد معمول بدتر از معمول بسیار بدتر از معمول

۴. احساس کرده‌اید که بیمار هستید؟

به هیچ وجه در حد معمول بدتر از معمول بسیار بدتر از معمول

۵. دچار سردردهایی شده‌اید؟

به هیچ وجه در حد معمول بدتر از معمول بسیار بدتر از معمول

۶. در سر خود احساس سنگینی یا فشار کرده‌اید؟

به هیچ وجه در حد معمول بدتر از معمول بسیار بدتر از معمول

۷. احساس سرمای شدید یا گرفتگی کرده‌اید؟

به هیچ وجه در حد معمول بدتر از معمول بسیار بدتر از معمول

۸. خوابتان به دلیل نگرانی زیاد بسیار کم شده است؟

به هیچ وجه در حد معمول بدتر از معمول بسیار بدتر از معمول

۹. اغلب هنگام شب، پس از به خواب رفت از خواب بیدار شده‌اید؟

به هیچ وجه در حد معمول بدتر از معمول بسیار بدتر از معمول

۱۰. احساس کرده‌اید که مدام خسته‌اید؟

به هیچ وجه در حد معمول بدتر از معمول بسیار بدتر از معمول

۱۱. عصبی و بدخلق شده‌اید؟

به هیچ وجه در حد معمول بدتر از معمول بسیار بدتر از معمول

۱۲. بی‌دلیل از چیزی ترسیده یا دچار وحشت‌زدگی شده‌اید؟

به هیچ وجه در حد معمول بدتر از معمول بسیار بدتر از معمول

۱۳. احساس می‌کنید که همه‌چیز از اختیار شما خارج شده است؟

به هیچ وجه در حد معمول بدتر از معمول بسیار بدتر از معمول

۱۴. همواره عصبی و برآشفته هستید؟

به هیچ وجه در حد معمول بدتر از معمول بسیار بدتر از معمول

۱۵. به گونه‌ای برنامه‌ریزی کرده‌اید که خود را مشغول و سرگرم نگهدارید؟

بیش از حد معمول در حد معمول بدتر از معمول بسیار بدتر از معمول

۱۶. برای انجام کارها بیش از گذشته وقت صرف کرده‌اید؟

کمتر از معمول در حد معمول بیش از معمول بسیار بیشتر از معمول

۱۷. روی هم رفته احساس می‌کنید کارها را خوب انجام داده‌اید؟

بهبتر از معمول تقریباً در حد معمول بدتر از معمول بسیار بدتر از معمول

۱۸. از روش که برای انجام وظیفه خود به کار برده‌اید راضی هستید؟

بیش از معمول تقریباً در حد معمول کمتر از معمول بسیار کمتر از معمول

۱۹. احساس می‌کنید نقش موثری در کارها دارید؟

بیش از معمول در حد معمول کمتر از معمول بسیار کمتر از معمول

۲۰. احساس می‌کنید قادر به تصمیم‌گیری در امور هستید؟

بیش از معمول در حد معمول کمتر از معمول بسیار کمتر از معمول

۲۱. می‌توانید از انجام فعالیت‌های عادی خود لذا ببرید؟

بیش از معمول در حد معمول کمتر از معمول بسیار کمتر از معمول

۲۲. خود را فرد بی‌ارزشی می‌دانید؟

به هیچ وجه نه بیش از حد معمول بیش از معمول بسیار بیشتر از معمول

۲۳. احساس می‌کنید زندگی کاملاً ناامیدکننده است؟

به هیچ وجه نه بیش از حد معمول بیش از معمول بسیار بیشتر از معمول

۲۴. احساس می‌کنید زندگی ارزش زنده ماندن را ندارد؟

به هیچ وجه نه بیش از حد معمول بیش از معمول بسیار بیشتر از معمول

۲۵. درباره امکاناتی فکر کرده‌اید که می‌توانند شما را از شر خودتان خلاص کنند؟

هرگز چنین فکری نمی‌کنم به ذهنم خطور کرده است قطعاً چنین است

۲۶. بارها فکر کرده‌اید که به علت ناراحتی عصبی هیچ کاری را نمی‌توانید انجام دهید؟

به هیچ وجه نه بیش از حد معمول بیش از معمول بسیار بدتر از معمول

۲۷. احساس می‌کنید که آرزو دارید بمیرید و از همه چیز راحت شوید؟

احساس می‌کنید که آرزو دارید بمیرید و از همه چیز راحت شوید؟

به هیچ وجه نه بیش از حد معمول بیش از معمول بسیار بدتر از معمول

۲۸. احساس می‌کنید که فکر از بین بردن خود، ذهنتان را مشغول کند؟

هرگز چنین فکری نمی‌کنم گاهی به ذهنم می‌آید قطعاً چنین است

پرسشنامه نئو (شخصیت)

این پرسشنامه شامل ۶۰ سوال است. هر یک از جملات را به دقت بخوانید و پاسخی که بیشترین تطبیق را با فکر یا احساس شما دارد علامت بزنید.

✓ اگر شما با جمله ای کاملاً مخالف هستید یا آن را تا حد زیادی اشتباه می دانید، گزینه کاملاً مخالفم را علامت بزنید.

✓ اگر شما با جمله ای مخالف هستید یا آن را تا حد زیادی اشتباه می دانید، گزینه مخالفم را علامت بزنید.

✓ اگر شما درباره جمله ای نمی توانید تصمیم بگیرید و یا در مورد درست یا اشتباه بودن آن نظر یکسانی دارید، گزینه خنثی را علامت بزنید.

✓ اگر شما با جمله ای کاملاً موافق هستید یا آن را کاملاً درست می دانید، گزینه کاملاً موافقم را علامت بزنید.

✓ اگر شما با جمله ای موافق هستید یا آن را تا حد زیادی درست می دانید، گزینه موافقم را علامت بزنید.

✓ توجه داشته باشید که پاسخ درست و غلط وجود ندارد، بنابراین سعی کنید پاسخی را انتخاب کنید که نشان دهنده احساس واقعی شما باشد.

لطفاً به تمام سوالات پاسخ دهید.

سوالات	کاملاً مخالفم	مخالفم	خنثی	موافقم	کاملاً موافقم
۱- من اصولاً شخص نگرانی نیستم.					
۲- دوست دارم همیشه افراد زیادی دور و برم باشند.					
۳- دوست ندارم وقتم را با خیال پردازی تلف کنم.					
۴- سعی میکنم در مقابل همه مودب باشم.					
۵- وسایل متعلق به خود را تمیز و مرتب نگاه می دارم.					
۶- اغلب خود را کمتر از دیگران حس می کنم.					
۷- زود به خنده می افتم.					
۸- هنگامی که راه درست، کاری را پیدا کنم، آن روش را همیشه در آن مورد تکرار می کنم.					

					۹- اغلب با فامیل و همکارانم بگو مگو دارم.
					۱۰- به خوبی می توانم کارهایم را طوری تنظیم کنم که درست سر زمان تعیین شده انجام شوند.
					۱۱- هنگامی که تحت فشارهای روحی زیادی هستم، گاه احساس می کنم دارم خرد می شوم.
					۱۲- خودم را فرد خیلی سر حال و سر زنده ای نمی دانم.
					۱۳- نقش های موجود در پدیده های هنری و طبیعت مرا مبہوت می کند.
					۱۴- بعضی مردم فکر می کنند که من نشخصی خود خواه و خود محورم.
					۱۵- فرد خیلی مرتب و منظمی نیستم.
					۱۶- به ندرت احساس تنهایی و غم می کنم.
					۱۷- واقعا از صحبت کردن با دیگران لذت می برم.
					۱۸- فکر می کنم گوش دادن دانشجویان به مطالب متناقض فقط به سردرگمی و گمراهی آن ها منجر خواهد شد.
					۱۹- همکاری را بر رقابت با دیگران ترجیح می دهم.
					۲۰- سعی می کنم همه کارهایم را با احساس مسولیت انجام دهم.
					۲۱- اغلب احساس عصبی بودن و تنش می کنم.
					۲۲- همیشه برای کار آماده ام.
					۲۳- شعر تقریباً اثری بر من ندارد.
					۲۴- نسبت به قصد و نیت دیگران حساس مشکوک هستم.
					۲۵- دارای هدف روشنی هستم و برای رسیدن به آن طبق برنامه کار میکنم.
					۲۶- گاهی کاملاً احساس بی ارزشی می کنم.
					۲۷- غالباً ترجیح می دهم کار ها را به تنهایی انجام دهم.
					۲۸- اغلب غذاهای جدید و خارجی را امتحان می کنم.
					۲۹- معتقدم اگر به مردم اجازه دهید، اکثر آن ها از شما سوء استفاده می کنند.

					۳۰- قبل از شروع هر کاری وقت زیادی را تلف می‌کنم.
					۳۱- به ندرت احساس اضطراب یا ترس می‌کنم.
					۳۲- اغلب احساس می‌کنم سرشار از انرژی هستم.
					۳۳- به ندرت به احساسات و عواطفی که محیط‌های متفاوت به وجود می‌آورند توجه می‌کنم.
					۳۴- اغلب آشنایانم مرا دوست دارند.
					۳۵- برای رسیدن به اهدافم شدیداً تلاش می‌کنم.
					۳۶- اغلب از طرز برخورد دیگران با خودم عصبانی می‌شوم.
					۳۷- فردی خوشحال و بشاش و دارای روحیه خوبی هستم.
					۳۸- معتقدم که هنگام تصمیم‌گیری درباره مسائل اخلاقی باید از مراجع مذهبی پیروی کنیم.
					۳۹- برخی فکر می‌کنند که من فردی سرد و حسابگر هستم.
					۴۰- وقتی قول یا تعهدی می‌دهم، همواره می‌توانم برای عمل به آن روی من حساب کرد.
					۴۱- غالباً وقتی کارها پیش نمی‌روند، دلسرد شده و از کار صرف نظر می‌کنم.
					۴۲- شخص با نشاط و خوش بینی نیستم.
					۴۳- بعضی اوقات وقتی شعری را می‌خوانم یا یک کار هنری را تماشا می‌کنم، یک احساس لرزش و یک تکان هیجانی را حس می‌کنم.
					۴۴- در روش‌هایم سرسخت و بی‌انعطاف هستم.
					۴۵- گاهی آن‌طور که باید و شاید قابل اعتماد و اتکاء نیستم.
					۴۶- به ندرت غمگین و افسرده می‌شوم.
					۴۷- زندگی و رویدادهای آن برایم سریع می‌گذرند.
					۴۸- علاقه‌ای به تامل و تفکر جدی درباره سرنوشت و ماهیت جهان یا انسان ندارم.
					۴۹- عموماً سعی می‌کنم شخصی با ملاحظه و منطقی باشم.
					۵۰- فرد مولدی هستم که همیشه کارهایم را به اتمام می‌رسانم.

					۵۱- اغلب احساس درماندگی می کنم و دنبال کسی می گردم که مشکلاتم را برطرف کند.
					۵۲- شخص بسیار فعالی هستم.
					۵۳- من کنجکاوی فکری فراوانی دارم.
					۵۴- اگر کسی را دوست نداشته باشم، می گذارم متوجه این احساسم بشود.
					۵۵- فکر نمی کنم که هیچ وقت بتوانم فردی منطقی بشوم.
					۵۶- گاهی آنچنان خجالت زده شده ام که فقط می خواستم خود را پنهان کنم.
					۵۷- ترجیح می دهم که برای خودم کار کنم تا راهبر دیگران باشم.
					۵۸- اغلب از کلنجار رفتن با نظریه ها یا مفاهیم انتزاعی لذت می برم.
					۵۹- اگر لازم باشد می توانم برای رسیدن به اهدافم دیگران را به طور ماهرانه ای به کار بگیرم.
					۶۰- تلاش می کنم هر کاری را به نحو ماهرانه ای انجام دهم.

ابزار سنجش خانواده پشترین

در زیر عباراتی درباره خانواده نوشته شده است. لطفاً هر عبارت را با دقت برای فرد بخوانید و مشخص کنید که این عبارت تا چه حد توصیف خانواده ایشان است.

برای هر عبارت چهار پاسخ وجود دارد که باید پاسخ موردنظر برای هر عبارت از بین آنها انتخاب شود. پاسخ‌های ممکن برای هر عبارت و ارزش عددی آنها از این قرار است:

۱- قویاً موافقم: اگر فرد احساس می‌کند که عبارت خیلی خوب خانواده ایشان را توصیف می‌کند، عدد ۱ را برای آن انتخاب کنید.

۲- موافقم: اگر فرد احساس می‌کند که عبارت در اکثر موارد توصیفی از خانواده ایشان است، عدد ۲ را برای آن انتخاب کنید.

۳- مخالفم: اگر فرد احساس می‌کند که عبارت در اکثر موارد توصیف خانواده ایشان نیست، عدد ۳ را برای آن انتخاب کنید.

۴- قویاً مخالفم: اگر فرد احساس می‌کند عبارت ابداً توصیف خانواده ایشان نیست، عدد ۴ را برای آن انتخاب کنید.

به فرد بگویید: سعی نکنید مدت زیادی به هر عبارت فکر کنید، بلکه به هر عبارت هر چه سریعتر و صادقانه‌تر پاسخ دهید. اگر برای پاسخ به عبارتی مشکل داشتید، پاسختان اولین واکنش شما نسبت به عبارت باشد. لطفاً به تمام عبارت پاسخ دهید و پاسخ خود را در محلی که در سمت راست شماره هر عبارت معین شده، بنویسید. (از فرم پاسخنامه مناسب استفاده شود).

۱. برنامه‌ریزی فعالیت‌های خانوادگی ما دشوار است، چون ما یکدیگر را به درستی درک نمی‌کنیم.

۲. ما اکثراً مشکلات روزمره خود را حل می‌کنیم.

۳. وقتی یکی از اعضای خانواده ما ناراحت باشد، بقیه علت آن را می‌دانند.

۴. وقتی در خانواده ما از کسی کاری خواسته می‌شود، باید پیگیری بود تا به انجام برسد.

۵. اگر کسی در خانواده ما دچار مشکل شود، سایرین هم درگیر حل آن می‌شوند.

۶. ما در هنگام بحران می‌توانیم روی حمایت بقیه اعضای خانواده حساب کنیم.

۷. هرگاه یک وضعیت اضطراری پیش می‌آید، نمی‌دانیم چه بکنیم.

۸. گاهی خانه از چیزهای موردنیاز ما خالی می‌شود.

۹. ما از ابراز مهر و محبت به یکدیگر اکراه داریم.

۱۰. ما خواستار آن هستیم که اعضاء به وظایف خانوادگی خود عمل کنند.

۱۱. ما نمی‌توانیم با یکدیگر درباره احساس غم و غصه خود صحبت کنیم.

۱۲. معمولاً به تصمیمات خود برای حل مشکلات عمل می‌کنیم.

۱۳. علاقه سایر اعضاء خانواده وقتی به ما جلب می‌شود که موضوع برای خودشان هم مهم باشد.

۱۴. از گفته‌های اعضاء خانواده نمی‌توانیم به احساس آن‌ها پی ببریم.

۱۵. در خانواده ما وظایف خانگی به تساوی تقسیم نمی‌شود.

۱۶. افراد خانواده ما همانگونه که هستند، مورد قبول یکدیگرند.

۱۷. در خانواده ما به آسانی می‌توان مقررات خانه را نقض کرد.

۱۸. در خانه ما حرف‌ها بدون کنایه و بی‌پرده گفته می‌شود.

۱۹. بعضی از اعضاء خانواده ما خونسرده برخورد می‌کنند.

۲۰. ما می‌دانیم در صورت پیش آمدن شرایط اورژانس چه باید کرد.

۲۱. ما از تبادل نظر در مورد ترس‌ها و نگرانی‌های خود پرهیز می‌کنیم.

۲۲. برای ما گفتگو در مورد احساس‌های لطیف دشوار است.

۲۳. ما برای پرداخت هزینه‌هایمان در دسر داریم.
۲۴. معمولاً ما بعد از سعی خانواده برای حل یک مشکل، درباره موفقیت آمیز بودن یا نبودن آن گفتگو می‌کنیم.
۲۵. ما بیش از حد به فکر خود هستیم.
۲۶. ما می‌توانیم احساسات خود را به یکدیگر ابراز کنیم.
۲۷. ما درباره رعایت آداب دستشویی و توالیت انتظار خاصی از یکدیگر نداریم.
۲۸. ما احساس محبت خود نسبت به یکدیگر را نشان نمی‌دهیم.
۲۹. اعضای خانواده ما مستقیم و بدون واسطه با یکدیگر صحبت می‌کنند.
۳۰. هر کدام از ما وظایف و مسئولیت‌های خاصی بر عهده دارد.
۳۱. در خانواده ما احساس‌های ناخوشایند زیادی وجود دارد.
۳۲. ما برای زدن یا دست بلند کردن روی دیگران، ضابطه داریم.
۳۳. ما فقط وقتی با یکدیگر همراه می‌شویم که منافی در بین باشد.
۳۴. برای کاوش در علایق شخصی اعضای خانواده کم وقت می‌گذاریم.
۳۵. غالباً منظور خود را به زبان نمی‌آوریم.
۳۶. ما احساس می‌کنیم سایر اعضای خانواده ما را همانگونه که هستیم، قبول دارند.
۳۷. وقتی ما به یکدیگر علاقه نشان می‌دهیم که بتوانیم شخصاً از آن بهره‌مند شویم.
۳۸. ما اکثر ناراحتی‌های خانواده را رفع می‌کنیم.
۳۹. در خانواده ما مهر و عطف در درجه دوم اهمیت قرار دارد.
۴۰. ما در این باره که هر کس چه کارهایی در خانه انجام می‌دهد، گفتگو می‌کنیم.
۴۱. تصمیم‌گیری برای خانواده ما دشوار است.
۴۲. اعضای خانواده ما فقط وقتی به یکدیگر علاقه نشان می‌دهند که خودشان بتوانند از آن بهره‌مند شوند.
۴۳. ما با یکدیگر روراست و بی‌پرده هستیم.
۴۴. ما به هیچ معیار و قاعده‌ای پابند نیستیم.
۴۵. در خانواده ما اگر از کسی کاری خواسته شود، باید به او یادآوری کرد.
۴۶. ما می‌توانیم درباره طرز حل کردن مشکلات تصمیم‌گیری کنیم.
۴۷. اگر مقررات خانواده نقض شود، نمی‌دانیم چه انتظاراتی باید داشت.
۴۸. در خانواده ما هر اتفاقی را می‌توان انتظار داشت.
۴۹. ما مهر و عطف خود را نشان می‌دهیم.
۵۰. ما با مشکلاتی که با احساسات اعضای خانواده بازی کند، برخورد می‌کنیم.
۵۱. ما با یکدیگر خوب کنار نمی‌آییم.
۵۲. ما هنگام عصبانیت با یکدیگر صحبت نمی‌کنیم.
۵۳. ما به طور کلی از وظایف خانگی که بر عهده ما گذاشته می‌شود، ناراضی هستیم.
۵۴. ما حتی با وجود حسن نیت، در زندگی یکدیگر خیلی دخالت می‌کنیم.
۵۵. اعضای خانواده ما برای مقابله با شرایط خطرناک، قواعد خاصی را رعایت می‌کنند.
۵۶. ما به یکدیگر اعتماد و اطمینان داریم.

۵۷. ما احساسات (غم، شادی، خشم و...) خود را در خانه راحت نشان می دهیم.
۵۸. رفت و آمد در خانواده ما معقول و منطقی نیست.
۵۹. اگر از عمل یکی از اعضای خانواده خوشمان نیاید، به او می گوییم.
۶۰. ما به راه های گوناگون حل مشکل فکر می کنیم.

پرسشنامه دینداری گلاک و استارک

پرسشگر گرامی:

پرسشنامه حاضر با ۲۶ سؤال به منظور بررسی نگرش‌ها و رفتارهای دینی تدوین شده است. خواهشمند است این اطمینان را به فرد بدهید که اطلاعات محرمانه خواهد ماند و سپس فرد را در تکمیل پرسشنامه کمک دهید.

سن: جنسیت: مدرک تحصیلی: وضعیت تأهل:

الف:	کاملاً موافق	موافق	بی‌تفاوت	مخالف	کاملاً مخالف
۱- شیطان واقعاً وجود دارد					
۲- اگر ما امر به معروف و نهی از منکر را ترک کنیم فساد و فحشاء همه جا را پر می‌کند.					
۳- در روز قیامت به اعمال و رفتار ما دقیقاً رسیدگی میشود و نیکوکاران در بهشت و بدکاران به جهنم خواهند رفت.					
۴- ۱					
۵- این دنیای پر از ظلم و جور با ظهور حضرت مهدی(عج) پر از عدل و داد خواهد شد.					
۶- من به وجود فرشته اعتقاد دارم.					
۷- هنوز مطمئن نیستم که خدا واقعاً وجود دارد.					
ب:					
۱- کسی که به خدا ایمان دارد از مرگ نمی‌ترسد.					
۲- گاهی احساس می‌کنم به خدا نزدیک شده‌ام.					

^۱ با توجه به مغایرت محتوایی، سؤال حذف گردیده است.

					۳- بدون اعتقادات دینی احساس می‌کنم زندگیم پوچ و بی هدف است.
					۴- هرگاه به حرم یکی از امامان و اولیاء میروم احساس معنویت عمیقی به من دست می‌دهد.
					۵- بعضی وقتها احساس ترس از خداوند به من دست می‌دهد.
					۶- گاهی احساس توبه می‌کنم و از خدا می‌خواهم تا برای جبران گناهم به من کمک کند.

ج:					
					۱- در مورد خرید و فروش مشروبات الکلی نباید اینقدر سخت گیری کرد.
					۲- تقلب در پرداخت مالیات کار نادرستی است.
					۳- رهبران سیاسی باید کاردان باشند. مذهبی بودن یا نبودنشان چندان مهم نیست.
					۴-۱
					۵- با پدیده بدحجابی باید با قاطعیت مبارزه کرد.
					۶- زنان هم باید بتوانند در مسابقات ورزشی مثل فوتبال به عنوان تماشاچی شرکت کنند.
د:					
					۱- هر چند وقت یکبار برای ادای نماز جماعت به مسجد می روید؟ هر روز روزهای تعطیل بعضی وقتها به ندرت اصلاً
					۲- در ایام ماه رمضان (چنانچه مریض یا مسافر نباشید) چقدر روزه می گیرید؟ هر روز بیشتر روزها بعضی روزها به ندرت اصلاً
					۳- تا چه حد قرآن می خوانید؟ حداقل روزی یکبار هفته ای یکبار گاهی به ندرت اصلاً

^۱ با توجه به مغایرت محتوایی، سؤال حذف گردیده است.

<p>۴- چقدر با مسجد محل یا موسسه های مذهبی (اسلامی) دیگر همکاری دارید؟</p>	<p>اغلب</p>	<p>گاهی</p>	<p>به ندرت</p>	<p>اصلاً</p>
<p>۵- آیا نماز می خوانید؟</p>	<p>هر روز</p>	<p>روزهای تعطیل</p>	<p>بعضی وقتها</p>	<p>به ندرت اصلاً</p>
<p>۶- آیا در نماز جمعه شرکت می کنید؟</p>	<p>هر جمعه</p>	<p>حداقل سه هفته یکبار</p>	<p>چندین مرتبه در سال</p>	<p>به ندرت اصلاً</p>
<p>۷- آیا در مراسم اعیاد مذهبی و عزاداری که در مساجد و تکیه ها تشکیل می شود شرکت می کنید؟</p>	<p>در همه آنها</p>	<p>در بیشتر آنها</p>	<p>در بعضی از آنها</p>	<p>به ندرت اصلاً</p>

Abstract:

The present study examined the individual, familial, social and belief characteristics of the prisoners entering prisons in Chaharmahal and Bakhtiari province. This study is a developmental applied study in terms of purpose and descriptive in terms of collecting data. The population of this study included all new prisoners such as the accused and the convicted persons who had been imprisoned during May, June and July in 2018.

The census sampling method was used that 732 prisoners were studied, the obtained data from the questionnaires were descriptively and inferentially analyzed (Chi-square analysis and analysis of variance).

The participants consisted of 97.9% male and 2.9% female. The highest level of education included the middle school degree with a frequency of 36/1; the majority of prisoners were the first child (22.3%) and have lived in city (77.6%). Most of the crimes were financial crime, robbery, conflict, drugs and conflict. The present study contained nine questions. The obtained findings showed that in terms of demographic variables, mental health, and belief, there was a significant difference (less than 0.05) between the prisoners. In addition, in personality status variable, there was a significant difference between neuroticism and enthusiasm, but there was no significant difference between extraversion-introversion, consistency and conscientiousness. Also, there was a significant difference in the variable of family status in terms of problem solving, role, emotional behavior and emotional intercommunion, but there was no significant difference in terms of communication and controlling behavior.

Therefore, it is suggested to provide appropriate situations to change the prisoners' lifestyle in order to prevent and control crimes and promote their individual and social health by providing executive plans for each prisoner considering their individual, familial, social, cultural, economic, personal and familial problems.

Title:

**Investigating the individual, familial, social and belief characteristics
of the prisoners entering prisons in Chaharmahal and Bakhtiari
province**

State Prisons And Security And Corrective Measures Organization

2019